

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 64

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΟΜΙΑΤΑΙ Π' - ΚΙ'
(ΚΕΦ. 4 - 7, 1-20)

Μετάφρασις-Σχόλια
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Γ. ΡΟΥΜΠΗ
θεολόγου - φιλολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	11 - 242
Ὁμιλία ΙΓ' (Ματθ. 8', 1 - 11)	11 (245)*
Ὁμιλία ΙΔ' (Ματθ. 8', 12 - 26)	81 (260)
Ὁμιλία ΙΕ' (Ματθ. 9', 1 - 16)	42 (269)
Ὁμιλία ΙΣΤ' (Ματθ. 9', 17 - 26)	75 (295)
Ὁμιλία ΙΖ' (Ματθ. 9', 27 - 37)	110 (321)
Ὁμιλία ΙΗ' (Ματθ. 9', 38 - 48)	132 (338)
Ὁμιλία ΙΘ' (Ματθ. 10', 1 - 15)	151 (352)
Ὁμιλία Κ' (Ματθ. 10', 16 - 23)	176 (373)
Ὁμιλία ΚΑ' (Ματθ. 10', 24 - 27)	191 (386)
Ὁμιλία ΚΒ' (Ματθ. 10', 28 - 34)	201 (394)
Ὁμιλία ΚΓ' (Ματθ. 11', 1 - 20)	217 (408)
ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ	245 - 429

* Οι ἐνδοξοὶ ἀριθμοὶ εἶναι οἱ ἀντίστοιχοι τῶν ἀσκήσεων τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'
(Ματθ. 8', 1 - 11)

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὰ πειρασθῇ¹ ἀπὸ τὸν διάβολον².

Ἐ τότε Πότε, δηλαδή; Μετὰ τὴν καθόδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὑστερὰ ἀπὸ τὴν φωνὴν ποῦ ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλεγεν «Αὐτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός εἰς τὸν ὅποιον εὐηρεστήθην»³.

Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ἐκινήθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διότι αὐτὸ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι τὸν ὠδηγεῖ ἐδῶ εἰς τὴν ἔρημον. Ἐπειδὴ, θεάσια, ἔκανε καὶ ὑπέμεινε τὰ πάντα διὰ νὰ παραδειγματιζώμεθα ἡμεῖς, διὰ τοῦτο καὶ ἀνέχεται νὰ ὠδηγηθῇ εἰς τὴν ἔρημον καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν διάβολον, ὥστε νὰ μὴ παύσεται ὁ κάθε θραπτιζόμενος, **168*** ἐάν τυχόν μετὰ τὸ θάπτισμα ὑψίστατο μεγαλυτέρους πειρασμούς, μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐλπίδας του, ἀλλὰ νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα μετὰ γενναϊότητα, μετὰ τὴν πεποιθί-

1. Ὁ Κύριος ἔρριψε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν δοκιμασίαν αὐτὴν, ὠδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ καταστῇ διὰ τῆς πείρας σωματικῆς καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς.

2. Ματθ. 4, 1.

3. Ματθ. 3, 17.

* Οἱ ἐνδοξοὶ ἀριθμοὶ συνεχόμενοι ἀριθμοὶ (ἑσονται) **168**, **169**... παραπέμπουσι εἰς τὰ ἀντιστοιχῶς ἀριθμηθέντα κεφάλαια τοῦ ἀρχαίου κειμένου. Τὰ εἶ B, C, D, E ἀποτελοῦν ὑποδιαιρέσεις τῶν κεφαλαίων τούτων.

σιν ότι οι πειρασμοί συμβαίνουν κατά φυσική συνέπεια⁴. 'Εξ άλλου, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀπίσθηκες διὰ τοῦ θαπτίσματος μετὰ πνευματικὰ ὄπλα, διὰ τὰ πολέμης καὶ ὄχι νὰ εὐρίσκεισαι εἰς ἀπραξίαν.

Δι' αὐτὸ, ἐπίσης, δὲν ἐμποδίζει τοὺς ἐπερχομένους πειρασμοὺς ὁ Θεός. Κατὰ πρῶτον, διὰ τὰ ἀντιληφθῆς ότι ἔγινης πλέον πολὺ πῖο ἰσχυρός. Δεύτερον, διὰ τὰ παραμεινῆς μετριόφρων καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῆς διὰ τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβες μετὰ τὸ θάπτισμα, ἀφοῦ οἱ πειρασμοὶ ἠμποροῦν νὰ σὲ ταπεινώσουν. Τρίτον, διὰ τὰ μάθῃ, μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν, ὁ πονηρὸς ἐκείνος δαίμων, **Β** ὁ ὁποῖος μέχρι τώρα εἶχεν ἀμφιβολίας διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν σου ἀπὸ κοντά του, ότι τελειωτικῶς τὸν ἐγκατέλειψες καὶ ἐφυγες μακριὰ του. Τέταρτον, διὰ τὰ γίνῃς ἰσχυρότερος καὶ πῖο συμπαγῆς ἀπὸ τὸν σῆδηρον μετὰ τὴν πάλιν τῶν πειρασμῶν. Πέμπτον, διὰ τὰ ἔχῃς μίαν ὀφθαλμοφανῆ ἀπόδειξιν διὰ τοὺς πνευματικὸς θησαυροὺς ποῦ σοῦ ἐνεπιστεῦθησαν, διότι, διφορετικῶς, δὲν θὰ ἔκανεν αὐτὴν τὴν ἐπίθεσιν ὁ δαίμων, εἰάν δὲν σὲ ἔθλεπεν ότι ἀνήλθες εἰς μεγαλύτεραν τιμὴν. 'Εξ άλλου, διὰ τὴν ἴδιαν αἰτίαν ἐπιστεῖσταις κατ' ἀρχάς ἐναντίον τοῦ 'Αδάμ, ἐπειδὴ εἶδεν ότι τοῦ ἐδόθη μεγάλη ἀξία. 'Επίσης, διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐστάθη ἀντιμέτωπος τοῦ 'Ιῶθ, ἐπειδὴ εἶδεν ότι ἐστεφανώνεται καὶ ἀνεκηρύσσεται ἡ ἀγιότης του ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος.

Μὰ, τότε διατί λέγει ὁ Χριστός: «Νὰ προσεύχεσθε, διὰ τὰ μὴ πέσετε εἰς πειρασμόν»;⁵ **Γ** Ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν παρουσιάζει τὸν 'Ιησοῦν νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἔρημον ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ νὰ δηγηθῆται, σύμφωνα μετὰ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, ἐνωῶν δι' αὐτῶν, ότι δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητοῦμεν τοὺς πειρασμοὺς οικειοθελῶς, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζωμεν μετὰ γενναϊότητα, κάθε φορά ποῦ προσβαλλόμεθα ἀπὸ αὐτοῦ. Πρόσχε, ἀκόμη, ποῦ τὸν ὠδήγησε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅταν τὸν ἐπῆρε. Ὅχι εἰς τὴν πόλιν ἢ τὴν ἀγοράν, παρὰ εἰς τὴν ἔρημον. 'Επειδὴ, δηλαδὴ, ἐπρόκειτο νὰ προκαλέσῃ τὸν διάβολον, ὄχι μόνον μετὰ τὴν πείναν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν

4. Ἄποθ, ἐνωσεται, συνῆς τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸν Κύριον.
5. Ματθ. 26, 41.

χῶρον τοῦ διδοῖ τὴν εὐκαιρίαν, δεδομένου ότι τότε πρὸ πάντων ἐπιτίθεται ὁ διάβολος, ὅταν μᾶς ἴδῃ νὰ εἴμεθα μόνονι μας καὶ μακριὰν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐπετέθη κατ' ἀρχάς καὶ ἐναντίον τῆς γυναίκος⁶, ὅταν ἦτο μόνη τῆς καὶ τὴν ἠῆρε χωρὶς τὸν ἄνδρα τῆς'. **Δ** Πραγματικῶς, δὲν ἔχει τὸ ἴδιον θάρρος, οὔτε ἐπιτίθεται. Συνεπῶς, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπιβάλλεται πρὸ πάντων νὰ εὐρισκώμεθα συνέχεια κατὰ μετὰ ἄλλους συναθρώπους, διὰ τὰ μὴ εἴμεθα εὐάλωτοι ἀπὸ τὸν διάβολον.

Ὅταν, λοιπόν, εὐρῆκε τὸν 'Ιησοῦν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ μάλιστα εἰς ἔρημον ἀδιάσπαστον, (τὸ ότι, θέσια, ἡ ἔρημος ἦτο αὐτοῦ τοῦ εἶδους, τὸ ἀπεκάλυψεν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὅταν εἶπεν ότι «ἦτο κατὰ μετὰ τὴν θηρία»⁷), πρόσχε μετὰ πόσῃν κακουργίαν καὶ πονηρίαν τὸν πλησιάζει καὶ ποῖαν εὐκαιρίαν ἐκμεταλλεύεται. Δηλαδὴ, δὲν ἐμφανίζεται ὅταν ἐνήστευεν, ἀλλ' ὅταν πλέον τὸν εἶχε κυριεύσει ἡ πείνα, διὰ τὰ μάθῃς καὶ ἐσὺ πόσον μὲγάλον καλὸν εἶναι ἡ νηστεία καὶ ότι εἶναι ὄπλον ἰσχυρὸν κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ ότι, μετὰ τὸ θάπτισμα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς τὸν νοῦν σου εἰς τὴν ἀπόλουσιν, τὴν μέσῃν καὶ τὰ πλοῦσια τραπέζια, ἀλλὰ νὰ ἐπιδίδεσαι εἰς τὴν νηστείαν. **Ε** Διότι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐνήστευσε καὶ ὁ 'Ιησοῦς, ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴσως ἐχρειάζετο τὴν νηστείαν, ἀλλὰ διὰ τὰ μᾶς δώσῃ παράδειγμα νηστείας. Δηλαδὴ, ἐπειδὴ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα εἶχες διαπράξει προτοῦ νὰ θάπτισθῃς, σὲ εἶχαν καταστήσει δαῦλον τῆς κοιλίας, δι' αὐτὸ μετὰ τὸ θάπτισμα ὁ 'Ιησοῦς καθιερώνει τὴν νηστείαν, ὅπως ἀκριβῶς θὰ διέταζε κάποιος τὸν ὑπ' αὐτοῦ θεραπευθέντα ἀσθενὴ νὰ μὴ κἀνῃ ἐκείνα τὰ πράγματα. **Ι** **Θ** ἀπὸ τὰ ὁποῖα προῆλθεν ἡ ἀσθένεια.

Πραγματικῶς, καὶ τὸν 'Αδάμ ἡ καιμαργία τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ τὸν κατακλυσμόν, ἐπίσης, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε αὐτὴ τὸν προεκάλεσε, καὶ τὴν φωνιὰ ποῦ ἔπεσεν εἰς τὰ Σόδομα αὐτὴ τὴν προσεῖλκυσεν. Διότι, ὅν καὶ ἐκεῖ εἶχαμεν τὸ ἁμάρτημα τῆς πορνείας, ἐν τούτοις ἡ ρίζα τῆς τιμωρίας εἰς ἀμφοτέρας τὰς

6. Τὴν ἑσάν. — Πρβλ. Γεν. 3, 1 ἰε.
7. Τὸν 'Αδάμ.
8. Μάρκ. 1, 13.

περιπτώσεις προέκυψαν από την αδηφαγία, πράγμα το οποίο υπαινίσσεται και ο 'Ιεζεκιήλ, όταν έλεγεν: «Διότι αυτό ήτο το αμάρτημα των Σοδόμων, έπε διη με υπερηφάνειαν, με αφθονία φαγητών και με αμέτρητον οίνον επεδίδοντο εις καταχρήσεις». Τιοιουτοτρόπως, και οι 'Ιουδαίοι διέπραξαν τα μεγαλύτερα κακά, όταν έξ αιτίας της μέθης και των απολαύσεων περιέπεσαν εις την ανομίαν.

Δι' αυτό και ο 'Ιησούς ημετείλει επί σαράντα ημέρας, Β' υποδεικνύων εις ημάς τα φάρμακα της σωτηρίας, και δεν ημετείλει περισσότερο, διά να μη προκαλέση αμφιβολίας ως πρός την αλήθειαν της υποθέσεως με την υπερβολήν του θαύματος. Και τώρα δεν θα συνέβαινεν αυτό, εάν προηγουμένως δεν είχαν άνθξη εις τόσον μεγάλην ημετείλει ο Μωϋσής και ο 'Ηλίας, βοηθούμενοι από την δύναμιν του Θεού. Προγματικά, εάν ήνησεν περισσότερο, εις πολλούς θα έφαινετο άπιστευτος ή ανάληψις του ανθρώπινου σώματος υπό του 'Ιησού⁹.

«Αφοϋ, λοιπόν, ήνησευσε σαράντα ημέρας και σαράντα νύκτας, κατόπιν έπεινάσεν»¹⁰, έτσι δίδει την ευκαιρίαν εις τον διάβολον να τον πηλασιάη, διά να συγκρουσθή μαζί του και να μάς φανερώση πώς πρέπει να υπερέχωμεν και να νικώμεν. C Το ίδιο, θέβαια, κάνουν και οι άθληται¹¹, όταν, δηλαδή, εκπαιδεύουν τούς μαθητάς των να υπερισχύουν και να νικούν, με την θέλησιν των συμπλέκονται με άλλους όμοίους των επάνω εις τας παλαίστρας και δίδουν την ευκαιρίαν εις αυτούς να παρακολουθούν την τέχνην των εις την πράξιν επί των σωματών των αντίπαλων και να διδάσκονται έτσι τον τρόπον της νίκης. Το ίδιο, λοιπόν, συνέθη και τότε. Έπειδή, δηλαδή, ήθελεν ο 'Ιησούς να προκαλέση τον διάβολον εις την αναμέτρησιν αυτήν, και την πεινάν του άφησε να αποκαλυφθή και, όταν έπλησίασεν ο διάβολος, τον έδέχθη και, αφοϋ τον έδέχθη μίαν και δευτέραν και τρί-

9. 'Ιεζ. 16, 49.

10. Δεδωμένον έτι ή μεγαλύτερα ημετεία θα υπερβαίνει τα όρια της ανθρώπινης άνθεκτικότητος.

11. Ματθ. 4, 2.

12. Ένωσε τούς άλοκληρημένους άθλητάς, τούς δευτέρους, οι όποιοι είχαν μαθητάς και τούς έπακείθεον, όπως κατά κάποιον τρόπον είναι σήμερα οι λεγόμενοι προπονητάί.

την φοράν, τον ένίκησε με την ευκολίαν, ή όποία είναι ριζωμένη εις την δύναμιν του.

D' Αλλά διά να μη σάς υπερβώ την ώφέλειαν, με το να έκθέτω συντόμως τας νίκας αυτές, ως άρχισαμεν την μελέτην από την πρώτην προσβολήν και ως έρευνησαμεν την κάθε μίαν χωριστά με ακριθείαν. Όταν, λοιπόν, έπεινάσε, λέγει ο Ευαγγελιστής, τότε «τον έπλησίασεν ο διάβολος και έλεπεν εις αυτόν: Έάν είσαι Υιός του Θεού¹³, πές να γίνουν ψωμί οι λίθοι αυτοί»¹⁴. Έπειδή, δηλαδή, ήκουσεν ο διάβολος φωνήν να κατεβαίνει από τον ουρανόν και να λέγη: «Αυτός είναι ο Υιός μου ο άγαπητός»¹⁵, ήκουσεν, επίσης, και τον 'Ιωάννην να λέγη τόσα πολλά περί αυτού, εν συνεχεία δέ τον είδε να πεινά, εδαιτίας των λεχθέντων περί αυτού, αφ' έτέρου δέ δεν ήμπορούσε να παραδεχθή ότι ήτο άπλός άνθρωπος, έξ αιτίας των λεχθέντων περί αυτού, αφ' έτέρου δέ δεν ήμπορούσε, πάλιν, να παραδεχθή ότι ήτο Υιός του Θεού, έπειδή τον έβλεπε να πεινά. Συνεπώς, έπειδή εδρέθηκεν εις άδιέξοδον, όμιλεί με αμφιβολίαν. Και όπως ακριβώς πηλασιάει τον 'Αδάμ και, άρχάς και χρησιμοποιοεί το ψεύδος διά να μάθη την αλήθειαν, έτσι και εις την παρούσαν περίπτωσιν, έπειδή δεν ένγνώριζε καλά το άνέκφραστον μυστήριον της θείας οικονομίας και ποίος ήτο τέλος πάντων ο 'Ιησούς, άποπειράται να στήρη άλλα δόλια δίκτυα, με την βοήθειαν των όποιων ένόμιζε ότι θα γνωρίση το μυστικόν και το άπόκρυφον. **170** Και τί λέγει: «Έάν είσαι Υιός του Θεού, πές να γίνουν ψωμί

13. Η φράσις αυτή αποδεικνύει ότι ο διάβολος ένγνώριζε μέχρις ενός σημείου την σκέψιν του 'Ιησού με τον θεόν και θέλει να πληροφορηθή περισσότερο περί αυτής. Ο Σατανάς ζητά από τον υιόν του θεού να έπαρσθη εις τας ανάγκας του διά της ύπερφυοτικής δυναμείας του. Αυτό δεν ήτο παρά το πρώτον όημα. Διότι ακολουθούσ θά έπαρσθη εις τραγυνέρας ανάγκας ποσών ήτοι ή προμήθεια της τροφής, να δεχθή, δηλαδή, τούς κότους των έδοικαριών, να υπερβή την κακοτροπίαν των Ιουδαίων και πάλιν, να σταματήσει την ανήθη ένθροισιν. Η έννοια του Χριστού να προσφγή εις θεώμα διά να άπορρήξη τον έν της κείνης κίνουον έχει το παράλληλον αυτής εις την άπορρήξιν αυτού, όπως ζητήση ύπερφυοτικήν βοήθειαν διά να άπορρήξη τον θάνατον επί του Σατανά. Δέν ήθέλησε να μεταβάλη τούς λίθους εις άρτους, όπως δεν ήθέλησε να παραστή λεγεώνας άγγέλων (Πρακτ. Ματθ. 26, 53), διότι εις άμφοτέρας τας περιπτώσεις δεν έπέτρεπαν αυτό το θέλημα του Πατρός.

14. Ματθ. 4, 3.

15. Ματθ. 3, 17.

οι λίθοι αὐτοί». Καί δὲν εἶπεν Ἐπειδὴ πειναῖς, ἀλλὰ «ἐάν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ τὸν ἐξαπατήσῃ μετὰ τὰς κολακείας του. Δι' αὐτὸ ἀπειώπησε καὶ τὴν πείναν, διὰ νὰ μὴ φαγῆ ὅτι τὴν ἀναφέρει διὰ νὰ τὸν περιπαίξῃ. Ἐπειδὴ, βέβαια, δὲν ἐγνώριζε τὸ μέγεθος τῶν οἰκονομουμένων πραγμάτων, ἐθεώρησεν ὅτι ἡ πείνα ἦτο ταπεινωτικὴ διὰ τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ κολακεύσῃ τὸν Χριστόν, μὲ ὑπουλον τρόπον κάνει λόγον μόνον διὰ τὴν ἀξίαν του.

Τί κάνει, ὁμῶς, ὁ Χριστός; Διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἔπαρσίν του καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ γεγονός ὅτι ἐπεινάσῃ δὲν ἦτο ἀξίον ἐντροπῆς, οὔτε ἀνάξιον τῆς σοφίας του, τὸ ὁποῖον ὁ διάβολος ἀπειώπησε χάριν κολακείας, αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναφέρει καὶ θέτει εἰς τὸ κέντρον τῆς συζητήσεως, ὅταν λέγῃ: «Δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μὲ ψωμί ὁ ἄνθρωπος»¹⁷. Ἐ συνεπῶς, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν κοιλίαν. Σὺ, ὁμῶς, πρόσεξε τὴν κακουργίαν τοῦ πονηροῦ ἐκείνου δαίμονος καὶ κύτταξε ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει τὸν ἀγῶνα καὶ ὅτι δὲν ἐσχῶ καθόλου τὴν τέχνην του. Δηλαδή, μὲ ὅτι ἐξεδίωξε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Παράδεισον καὶ τὸν ἐτύλιξε μὲ ἀναριθμητὰ ἄλλα κακὰ, μὲ τὰ ἴδια μέσα καὶ ἐδῶ πλέκει τὴν ἀπάτην του, ἐνωσὶ τὴν ἀκράτειαν σχετικῶς μὲ τὴν κοιλίαν. Βέβαια, σήμερα εἶναι δυνατόν νὰ ἀκοῦσῃς πολλοὺς ἀνοήτους νὰ λέγουν ἀμέτρητα κακὰ ἐναντίον τῆς κοιλίας.

Ὁ Χριστός, ὁμῶς, ἀποδεικνύων ὅτι τὸν ἐνάρετον οὔτε ἡ τυραννία τῆς κοιλίας ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ διαπράξῃ τίποτε τὸ ἀπρεπὸν, καὶ πεινᾷ, ἀλλὰ καὶ δὲν πείθεται εἰς τὴν διαβολικὴν προτροπὴν, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ὑπακούωμεν εἰς καμίαν περίπτωσιν εἰς τὸν διάβολον. Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἴδιαν αἰτίαν ἤλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Θεὸν C καὶ παρέβη τὴν ἐντολὴν του, σὲ διδάσκει ἐπὶ πλέον ὅτι, ἔστω καὶ ἂν ἡ συμβουλή τοῦ διαβόλου δὲν συνιστᾷ παράφασιν τοῦ θείου θελήματος, οὔτε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ ὑπακούσῃς εἰς αὐτόν. Μὰ, διατὶ λέγω παράφασιν; Ἄφου, καὶ ἂν ἀκόμη κατὶ ὠφέλιμον λέγουν οἱ δαίμονες,

16. Ματθ. 4, 4. Δευτερ. 8, 8.

λέγει, οὔτε καὶ τότε νὰ ὑπακούετε εἰς αὐτούς. Ἔτσι, καὶ ἐκείνους τοὺς δαίμονας ἀπεστόμασεν ὁ ἴδιος, οἱ ὁποῖοι τὸν διεκήρυσσαν ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ¹⁷. Καὶ ὁ Παῦλος, ἐπίσης, τοὺς ἐπέπληξεν, ὅταν ἔλεγον τὸ ἴδιον ἀκριβῶς¹⁸, μολοντί τὸ λεγόμενον τὸν συνέφερον. Ἀλλὰ ὁ Κύριος ταπεινώνει ὑπερβολικὰ τοὺς δαίμονας καὶ μᾶς προστατεύει μὲ χυρωματικὸν τείχος ἀπὸ τὴν ἐπίθεσίν των καὶ τοὺς κατεδίωκε καὶ ὅταν ἀκόμη διεκήρυσσον σωτήρια διδάγματα, ὁ ἀποφράσσαν τὸ στόμα των καὶ διατάσσαν αὐτοὺς νὰ σιωποῦν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν συνεφώνησεν οὔτε ἐδῶ μὲ τὰ λεγόμενα.

Ἀλλὰ τί ἀπήντησεν; «Δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μὲ ψωμί ὁ ἄνθρωπος». Ὅτι δὲ λέγει ἔχει τὴν ἀκόλουθον σημασίαν. Ὅτι, δηλαδή, ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ καὶ μὲ τὸν Λόγον νὰ χορτάσῃ τὸν πεινασμένον καὶ ἐπικαλεῖται πρὸς ἀπόδειξιν τὴν μαρτυρίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί, ἔτσι, μᾶς διδάσκει νὰ μὴ ἀπομακρυνώμεθα ποτὲ ἀπὸ τὸν Κύριον, εἴτε ὅταν πεινάμε εἴτε ὅταν ὑποφέρωμεν ὁτιδήποτε ἄλλο.

Ἐάν, ὁμῶς, ὑποστηρίξῃ κανεὶς, ὅτι ἔπρεπε καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμίν του ὁ Ἰησοῦς, τότε, θὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ ἐγὼ διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν νὰ τὸ κἀνῆ αὐτό; Ἄφου ὁ διάβολος δὲν ἠρώτα διὰ νὰ πιστεῦσῃ, Ἐ ἀλλὰ, ὅπως ἐνόμιζε, διὰ νὰ τὸν ἐλέγξῃ δι' ἀπιστίαν. Ἐξ ἄλλου, καὶ τοὺς πρωτοπλάστους μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξηπάτησε καὶ ἐντροπίασεν, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευαν ἀπόλυτα εἰς τὸν Θεόν. Πραγματικά, ἀφου τοὺς ὑπεσχέθη τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ τοὺς εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἐφούσκωσε μὲ κενὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἔτσι, τοὺς ἔκανε νὰ χάσουν καὶ ὅσα ἀγαθὰ εἶχαν εἰς τὴν κατοχὴν των. 12 Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς φανερώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ νὰ μὴ συμφωνήσῃ οὔτε τώρα μὲ τὸν διάβολον, οὔτε ἀργότερα μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ἐσκέπτοντο ὁμοῖα μὲ τὸν διάβολον καὶ ἐζήτουν θαύματα ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ εἰς κάθε περίπτωσιν μᾶς διδάσκει νὰ μὴ κἀνωμεν τίποτε τυχαῖα καὶ ἄσκοπα, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ἠμποροῦμεν νὰ τὸ πραγματοποιήσωμεν, οὔτε, πά-

17. Πρῶτ. Κορ. 4, 83 - 85.

18. Πρῶτ. Πρῆξ. 16, 16 - 18.

λιν, να υπακούωμεν εις τον διαβολον, εστω και αν εδρισκώμεθα εις δυσκολιας.

Τι εκανε, λοιπον, ο μιαρρος διαβολος; 'Επειδη ενικήθη και δεν ημπορεσε να πειση τον 'Ιησουν να εκτελεση την εντολην του, μολοντι μαλιστα επιέζετο απο τωση μεγαλην πειναν, προχωρει εις άλλον πειρασμον, λεγων «'Εαν εισαι Υιός του Θεου, πεσε κάτω, διότι ειναι γραμμένον¹⁹ οτι θα διατάξη τους αγγελους να σε προσέχουν και να σε σηκώνουν εις τα χέρια»²⁰.

Διατί, όμως, εις κάθε αποπειραν προσθετει ο διαβολος το «εαν εισαι Υιός του Θεου»; ΒΜα, οτι εκανε εις τους πρωτοπλάστους, κανει και τώρα. 'Οπως, δηλαδή, τότε εσυκοφάντησε τον Θεον με το να ειπη οτι «Κατά την ημεραν κατά την οποίαν θα φάγετε, θα ανοιχθουν τα μάτια σας»²¹, επιδιώκων να αποδείξη δι' αυτών οτι εξηπατήθησαν και παρεπλανήθησαν απο τον Θεον και οτι καθόλου δεν εχουν ευεργετηθη απο αυτον, ετσι, λοιπον, και εις την προκειμένην περιπτωσιν το ιδιον ακριβώς υπονοει, λεγων οτι ματαιως σε ώνώμασεν Υιόν και σε εξηπάτησεν ως προς την δωρεάν, διότι, εαν δεν συμπαύνη αυτό, δώσε μας αποδείξειν οτι διαθέτει την εις τον Υιόν του Θεου αρμόζουσαν δυναμιν. Εις την συνέχειαν, επειδη ο διαβολος του ώμλησε με θάσιν την 'Αγίαν Γραφήν²², επικαλείται και ο 'Ιησους την μαρτυριαν του προφήτου. Πώς απαντά ο 'Ιησους, λοιπον; Ουτε ηγανάκτησεν, ουτε εξωργίσθη, αλλά με μεγάλην σύνεσιν συζητεί μαζί του με θάσιν την Γραφήν, λεγων C «Δεν πρέπει να πειράξης Κύριον τον Θεόν σου»²³, διδάσκων ημάς οτι τον διαβολον δεν πρέπει να τον καταπολεμούμε με θασύματα, αλλά με σύνεσιν και υπομονήν, χωρις να κάνωμεν καμίαν ενέργειαν προς επιδειξιν και φιλοδοξίαν μόνον. Πρόσεξε, ακόμη, την ανωσιαν του διαβόλου, όπως αποδεικνύεται και απο την αγιογραφικην μαρτυριαν, την οποίαν εχρησιμοποίησεν. 'Ενώ οι μαρτυρια της Γραφής, τας οποιας εφερεν ο Κύριος ησαν και αι δύο

19. Το γρηγορ του αποκλυφει προερχεται εκ τω Φωλμοσ 90, 11 - 12.

20. Ματθ. 4, 6.

21. Γεν. 8, 6.

22. Πρώτ. Φωλμ. 90, 11 - 12. Ματθ. 4, 6.

23. Ματθ. 4, 7. Λευτερ. 8, 16.

πολύ κατάλληλοι, αντιθέτως, αι αντίστοιχοι μαρτυρια του διαβόλου ελέγχθησαν απλώς και τυχαίως, ουτε επεκαλέσθη τα κατάλληλα διά την περιστάσιν χωρία της Γραφής. Διότι, όπωςσδήποτε, D με το να γραφή οτι «θα διατάξη τους αγγελους, να σε προσέχουν», δεν επεται οτι τον προτρέπει να εκθέτη τον εαυτον του εις κίνδυνον και να ρίπτεται εις τον κρημόν. 'Εξ άλλου, αυτό δεν ελέγχθη διά τον Κύριον.

'Αλλ' αυτήν την αποτοχίαν δεν την ηλεγξεν ο Κύριος τότε, μολοντι ο διαβολος εχρησιμοποίησε το χωρίον κατά τρόπον προσβλητικόν και με μεγάλην εχθρότητα. Διότι κανένας δεν ζητεί απο τον Υιόν του Θεου αυτά τα πράγματα, αλλά του διαβόλου και των δαιμόνων εινα γνώρισμα να σε συμβουλεύουν να ρίπτης τον εαυτον σου κάτω, ενώ γνώρισμα του Θεου εινα να σηκώνη επάνω και σεσους τυχόν εχουν πέσει. Πραγματικά, εαν ητο ανάγκη να αποδείξη την δύναμιν του ο 'Ιησους, ημπορούσε να το πράξη όχι με το να ρίπη και να κρημνίξη ασκαπα τον εαυτον του, αλλά με το να σώξη τους άλλους, ενώ το να ρίπτουν τους εαυτους των εις τα φαράγγια και τους κρημούς εινα χαρακτηριστικόν της διαβολικης παρατάξεως. E 'Ετσι, λοιπον, φέρεται εις κάθε περιπτωσιν ο διαβολος διά να παραπλανή σχετικώς με τα θέματα αυτά.

'Αλλ' ο Χριστός και ύστερα απο τους λόγους αυτους, δεν φανερώνει ακόμη τον πραγματικόν του εαυτον, μά συζητεί μαζί του δι' όλιγον ως απλός άνθρωπος. Διότι με το να απαντήση οτι «δεν θα ζήση μόνον με ψώμι ο άνθρωπος» και «δεν πρέπει να πειράξης Κύριον τον Θεόν σου», όχι μόνον δεν αποκάλυπτε καθόλου τον εαυτον του, αλλά, αντίθετα, ενεφανίζετο ως ένας απο τους συνηθισμένους ανθρώπους. Μη παρανευέουσαι, όμως, οτι, ενώ συζητεί με τον Χριστόν, μεταφέρει τον λόγον απο το ένα θέμα εις το άλλο συνεχώς. Διότι, όπως ακριβώς οι πυγμάχοι, I 7 2 εταν δεχθον επικίνδυνα κτυπήματα γεμάτοι αίματα και ζαλισμένοι στριφογυρίζουν, έτσι λοιπον, και ο διαβολος, αφού υπέστη σκοτοδίνη απο την αποτυχίαν της πρώτης και δευτέρας αποπειρας κατά του 'Ιησου, λέγει πλέον οτι το ερχεται εις το μυαλό και προχωρεί εις την τρίτην επίθεσιν. «Και αφού τον ανέθεσεν ο διαβολος εις ένα πολύ ύψηλόν θρονό, του

δείχνει δλας τὰς βασιλείας καὶ τοῦ λέγει· "Ὅλα αὐτὰ θὰ σοῦ τὰ δώσω, ἔάν πέσης καὶ μὲ προσκυνήσης. Τότε τοῦ λέγει ὁ Ἰησοῦς· Πήγαινε ὀπίσω μου. Σατανᾶ, διότι εἶναι γραμμένον²⁴. Κύριον τὸν Θεόν σου πρέπει νὰ προσκυνήσης καὶ αὐτὸν μόνον νὰ λατρεύσης"²⁵. Ἐπειδὴ, ὁμως, ἠμάρτανε πρὸς τὸν Πατέρα, μὲ τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅλα ἰδικά του καὶ προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, τότε τὸν ἐπετίμησεν. Β Μὰ καὶ τότε δὲν τὸ ἔκανε μὲ σφοδρότητα, ἀλλ' ἀπλῶς τοῦ εἶπεν· «Πήγαινε, Σατανᾶ», πράγμα πού ἰσοδυναμεῖ μὲ διαταγὴν περισσότερο, παρά μὲ ἐπίπληξιν. Διότι συγκρινὼν τοῦ εἶπεν «πήγαινε» καὶ τὸν ἔκανε νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντὰ του.

Πραγματικά, δὲν προεκάλεσεν ἄλλους πειρασμούς. Μὰ τότε, διὰ ποῖον λόγον λέγει ὁ Λουκᾶς ὅτι ἐξήντηλυσεν ὁ διάβολος κάθε πειρασμόν²⁶; Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὅταν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀνέφερε τοὺς σπουδαιότερους πειρασμούς, εἶπε τὰ πάντα, διότι καὶ οἱ ἄλλοι πειρασμοὶ συμπεριλαμβάνονται εἰς αὐτούς. Πραγματικά, τὰ κακὰ τὰ ὅποια ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἀναρίθμητα ἄλλα εἶναι τὰ ἐξῆς· Ἡ ὑποταγὴ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς κοιλίας, τὸ νὰ πράττῃ κανεὶς κατὰ ἀπό κενοδοξίαν καὶ ἡ ἐνοχὴ διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ χρημάτων. Ὁ αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τὸ ἐγνώριζεν ὁ μισρὸς διάβολος, παρουσίασε τελευταῖον τὸν πῖδ ἰσχυρὸν πειρασμόν, δηλαδὴ, τὴν πλεονεξίαν. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, θέθαια, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεως ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν πειρασμόν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν φυλάσσει τελευταῖον, διότι ἦτο ὁ ἰσχυρότερος ὅλων.

Πραγματικά, αὐτὴν τὴν τακτικὴν ἔχει εἰς τοὺς ἀγῶνας του. Ἐκεῖνα, δηλαδὴ, τὰ μέσα, τὰ ὅποια θεωροῦνται ὅτι θὰ καταβάλουν τὸν ἀντίπαλον, τὰ χρησιμοποιεῖ τελευταῖα. Πράγμα πού ἔκανε καὶ εἰς τὸν Ἰώδ. Διὸ καὶ εἰς τὴν ποικειμένην περίπτωσιν, ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τοὺς θεωρουμένους ὡς πλέον ἀσπμάντους πειρασμούς, προχωρεῖ εἰς τὸν πλέον ἰσχυρόν.

24. Ἡ παράθεσις ἐκ τοῦ Λευκερ. 6, 13.

25. Ματθ. 4, 8 - 10.

26. Ησδ. Αὐκκ. 4, 13.

Πῶς πρέπει, λοιπόν, νὰ ἀντιμετωπίζωμεν μὲ ἐπιτυχίαν αὐτόν; Μὰ, μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστός, δηλαδὴ, μὲ τὸ νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ὑποκύπτωμεν, ὅταν πεινώμεν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν δυναμενον καὶ μὲ τὸν λόγον του νὰ μᾶς θρέψῃ. Ὅστε νὰ προκαλοῦμεν τὸν δωροδότην μὲ τὰ ἀγάθα πού μᾶς ἔδωκε, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν οὐράνιον δόξαν καὶ νὰ μὴ ὑπολογίζωμεν καθόλου τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ περιφρονοῦμεν ὅτι πλεονάζει ἀπὸ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν μας. Διότι, πραγματικά, τίποτε δὲν μᾶς ὑποτάσσει τόσο εἰς τὸν διάβολον, ὅσον ἡ ἐπιθυμία τοῦ περισσοτέρου καὶ ὁ πόθος τῆς πλεονεξίας. Αὐτὸ, θέθαια, εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διαπιστώσῃ ὁ καθένας ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Διότι καὶ σήμερα ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι λέγουσιν· "Ὅλα αὐτὰ θὰ σοῦ τὰ δώσωμεν, ἔάν πέσης καὶ μᾶς προσκυνήσης.

Αὐτοὶ εἶναι μὲν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μεταβάλλονται εἰς ὄργανα τοῦ διαδόλου. Καὶ τότε, θέθαια, δὲν ἐπειράζειν ὁ ἴδιος μόνον τὸν Ἰησοῦν, Ἐλλὰ καὶ διὰ μέσου ἄλλων τὸν ἐπλησίαζε διὰ νὰ τὸν πειράξῃ. Αὐτὸ ἀκριβῶς φανερῶναι καὶ ὁ Λουκᾶς, ὅταν λέγῃ· «Καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, μέχρις ὅτου θὰ τοῦ ἐδίδοτο ἄλλη κατάλληλος εὐκαιρία νὰ τὸν πειράξῃ καὶ πάλιν²⁷, δηλῶν ὅτι ὕστερα θὰ ἐπλησίαζε τὸν Ἰησοῦν μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι θὰ ἐγίνοντο ὄργανά του.

«Καὶ νὰ, ἄγγελοι ἦλθαν καὶ ὑπρέτουν τὸν Ἰησοῦν²⁸. Ὅσον χρόνον, λοιπόν, ἐγίνετο ἡ ἐπίθεσις τοῦ διαδόλου, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀγγέλους νὰ ἐμφανισθοῦν, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρύνουν τὴν λείαν αὐτῆν. Ὅταν, ὁμως, ἐταπεινώσεν αὐτόν εἰς ὅλας τὰς προσπάθειάς του καὶ τὸν ἔκανε νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν, τότε ἐμφανίζονται οἱ ἄγγελοι. 173 διὰ νὰ πληροφρηθῆς καὶ εἰς, ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τὰς νίκας σου ἐναντίον τῶν πειρασμῶν, θὰ σὲ ὑποδεχθοῦν ἄγγελοι μὲ χαρὰν καὶ θὰ σὲ συνοδεύουν παντοῦ. Ἔτσι, θέθαια, καὶ τὸν Λάζαρον, μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς πτωχείας καὶ τῆς πείνης καὶ τῆς ἐν γένει στενοχωρίας, οἱ ἄγγελοι τὸν ἐπῆραν καὶ τὸν ἀνέβασαν

27. Αὐκκ. 4, 13.

28. Ματθ. 4, 11.

εις τὸν οὐρανόν²⁹. Διότι, ὅπως ἀκριθῶς καὶ παραπάνω εἶπα, ὁ Χριστὸς πολλὰ τὰ ἐμφανίζει τώρα, τὰ ὅποια καὶ ἡμεῖς πρόκειται νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὸ μέλλον.

Ἄφου, λοιπόν, ἅλα αὐτὰ ἐγίναν δι' ἐσέ, δεῖξε ἐνδιαφέρον καὶ προσπάθειον νὰ μιμηθῆς τὴν νίκην τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ὅταν σὲ πλησιάσῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δαίμονος καὶ σκέπτονται ὅπως ἐκεῖνος, καὶ θελήσῃ νὰ σὲ περιπαίξῃ καὶ σοῦ λέγῃ, ὅτι ἐάν εἶσαι ἀξίος θαυμασμοῦ καὶ μέγας, μετακίνησε τὸ θουνὸ αὐτό, νὰ μὴ παραχθῆς οὔτε νὰ σὲ κυριεύσῃ ὁ φόβος, ἀλλὰ μὲ ἀταράξιαν νὰ τοῦ ἀπαντήσῃς καὶ νὰ τοῦ εἴπῃς ὅτι ἤκουσες νὰ λέγῃ ὁ Κύριος. Δηλαδή· «Δὲν πρέπει νὰ πειράξῃς Κύριον τὸν Θεόν σου». **Β** Καὶ ἂν ἐκεῖνος, ἐπιδεικνύων δόξαν, δύναμιν καὶ ἄπειρα χρήματα, σὲ διατάσῃ νὰ τὸν προσκυνήσῃς, νὰ ἀντισταθῆς καὶ τότε μὲ γενναϊότητα. Διότι ὁ διάβολος δὲν ἔκανε αὐτὸ μόνον εἰς τὸν κοινὸν μας Κύριον, ἀλλὰ καὶ καθημερινῶς χρησιμοποιεῖ τὰ τεχνάσματα εἰς τὸν κάθε δούλον τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ, θέβαια, δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρήμους μόνον, οὔτε διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις, τὰς ἀγοράς καὶ μέσα εἰς τὰ δικαστήρια ἀκόμη, καὶ διὰ μέσου τῶν συγγενικῶν μας προσώπων.

Τί πρέπει νὰ κάνωμεν, λοιπόν; Νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, νὰ φράσωμεν τὰ αὐτιά μας, νὰ τὸν μισώμεν, ὅταν προσπαθῇ νὰ μᾶς κολακεύσῃ **Γ** καὶ κάθε φορὰ ποῦ μᾶς δίδει μεγαλύτερας ὑποσχέσεις, τότε νὰ τὸν ἀποστρεφώμεθα περισσότερο. Διότι καὶ τὴν Ἔβαν, ὅταν τὴν ἔκανε νὰ ὑπερηφανωθῆ με τὰς ἐλπίδας ποῦ τῆς ἔδωσεν, τότε τὴν ἐνίκησε καὶ προσκάλεσε τὰ μεγαλύτερα κακὰ. Πραγματικά, ὁ διάβολος εἶναι ἐχθρὸς ἀδιάλλακτος καὶ διεξάγει ἀκήρυκτον πόλεμον ἐναντίον μας. Καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα τόσο ἡμεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον φροντίζει ἐκεῖνος διὰ τὴν ἀπώλειάν μας. Συνεπῶς, ὡς δεῖξωμεν ἀποστροφὴν πρὸς αὐτὸν ὄχι μόνον με τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ με τὰ ἔργα, ὄχι μόνον με τὴν σκέψιν μας, ἀλλὰ καὶ με τὰς πράξεις μας καὶ ὡς μὴ πρῶτῶμεν τίποτε ἀπὸ ὅτι ἀρέσει εἰς αὐτόν, διότι, ἔτσι, θὰ πράττωμεν ἅλα ὅσα ἀρέσουν εἰς τὸν Θε-

29. Πρβλ. Λουκ. 16, 22.

όν. Ὁ διάβολος, θεθαίως, ὑπόσεται πολλὰ ὄχι διὰ νὰ τὰ δώσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ λάθῃ. **Δ** Ὑπόσεται κινούμενος ἀπὸ ἀρπακτικὴν διάθεσιν, διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Τοποθετεῖ ὡς παγίδας καὶ δικτυα θησαυροῦς ἐπιγείους, με τελικὸν σκοπὸν νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς οὐρανίους θησαυροῦς καὶ θέλει νὰ εἴμεθα πλοῦσοι ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ μὴ πλουτήσωμεν ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν.

Μὰ, ὅταν δὲν ἡμπορέσῃ διὰ μέσου τοῦ πλοῦτου νὰ μᾶς ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὴν οὐράνιον κληρονομίαν, χρησιμοποιεῖ ἄλλον δρόμον, τὸν δρόμον τῆς πτωχείας, ὅπως ἀκριθῶς ἔκανε εἰς τὸν Ἰωβ. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἀντελήφθη ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν τὸν ἔβλαψε πνευματικῶς, στήνει τὰ δικτυὰ του διὰ μέσου τῆς πτωχείας, με τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔτσι θὰ ἡμπορέσῃ νὰ τὸν καταθάλῃ. Ποῖα σκέψις, ὁμῶς, εἶναι πῶ ἀνόητος ἀπὸ αὐτὴν; Διότι αὐτὸς ὁ ὅποιος ἐκράτησε τὸν πλοῦτον με σφρωσούνην, πολὺ περισσότερον θὰ ὑποφέρῃ τὴν πένιαν με γενναϊότητα. **Ε** Καὶ ὁποῖος δὲν ἐπιθυμεῖ τὰ ὑπάρχοντα χρήματα, δὲν θὰ τὰ ἐπιζητήσῃ, ὅταν δὲν τὰ ἔχῃ, ὅπως ἀκριθῶς δὲν τὰ ἐπεζήτησε τότε καὶ ὁ μακάριος Ἰωβ, ἀλλὰ ἐξῆλλε πῶ ἐνδοξος μέσα ἀπὸ τὴν πένιαν. Θέβαια, ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων ἡμπόρεσε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὰ πλοῦτά του, **17** ἀλλὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν ὄχι μόνον δὲν ἡμπόρεσε νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν κατέστησε πῶ δυνατὴ καὶ, μολονότι τὸν ἐγύμνωσε ἀπὸ ἅλα τὰ καλὰ του, ἐν τούτοις τὸν ἔκανε νὰ περιβληθῇ με περισσότερα ἀγαθὰ.

Δι' αὐτὸ καὶ εὐρέθη εἰς ἀμχανίαν. Ἐπειδὴ ἔβλεπεν, δηλαδή, ὅτι ὅσον περισσότερας δυστυχίας τοῦ ἔβλεπεν, τόσο δυνατότερος ἐγίνετο ὁ Ἰωβ. Διὰ, ὅταν πλέον ἐχρησιμοποίησε κάθε τέχνασμα καὶ τὸν ἐδοκίμασεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐπειδὴ πλέον δὲν κατώρθωσε τίποτε, κατέφυγεν εἰς τὸ παλαιὸν ὄπλον, δηλαδή, τὴν γυναῖκα, καὶ ὑποκρίνεται ὅτι ἐνδιαφέρεται δι' αὐτόν καὶ τὰς συμφοράς του με τρόπον πολὺ οἰκτρὸν τοῦ διεκτραγωδεῖ καὶ προσποιεῖται ὅτι φροντίζει διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ κακὰ με τὸ νὰ εἰσηγηθῇ τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην συμβουλήν³⁰.

30. Πρβλ. 17, 2, 9 κτ.

Β Καί ὁμοίως, οὔτε μέ τόν τρόπον αὐτόν ἐνίκησεν. Διότι ὁ ἀξιοθαύματος ἐκεῖνος ἀνθρώπος ἀντελήθη τήν δολιότητά του καί μέ μεγάλην οὔνεσιν ἀπεστόμωσε τήν γυναίκα, ἢ ὅποια ὤμιλει καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ διαβόλου³¹.

Λοιπόν, τό ἴδιον πρέπει νά κάνωμεν καί ἡμεῖς. Δηλαδή, ἐάν ὁ διάβολος μέ τήν μορφή τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ ἀληθινοῦ φίλου ἢ τῆς συζύγου ἢ ὅποιοῦδήποτε ἄλλου ἀπό τά προσφιλή μας πρόσωπα μάς συμβουλεύει νά πράξωμεν κάτι ἀνάρμοστον, νά μὴ δεχώμεθα τήν συμβουλήν ἐξ αἰτίας τοῦ προσώπου πού μάς τήν δίδει, ἀλλά ἀπό τό περιεχόμενον τῆς καταστρεπτικῆς συμβουλῆς νά ἀποφεύγωμεν τόν συμβουλάτορα. Διότι καί σήμερα πολλές παρανομίας ἐνεργεῖας κάνει ὁ διάβολος καί ἐμφανίζεται μέ τήν μάσκαν τῆς συμπαιδείας πρὸς ἡμᾶς.

Καί δίδει τήν φαινομενικήν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι γεμάτος ἀπό ἀγαθῶν διαθέσιν ἀπέναντί μας, **Σ** ἐνῶ διασπείρει τά ὀλέθρια καί χειρότερα ἀπὸ τό δηλητήριον λόγια του. Ἐπειδὴ ἡ κολακεία πού ἐπιζητεῖ τήν θλάσθην τοῦ κολακευομένου εἶναι γνώρισμα τοῦ διαβόλου, ἐνῶ ἡ παιδεύσις πρὸς τό συμφέρον τοῦ παιδευομένου εἶναι χαρακτηριστικόν τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς, ἄς μὴ παραλογίζωμεθα, οὔτε μέ κάθε τρόπον νά ἐπιδιώκωμεν τήν ἀνεταν ζωὴν. Ἡ Γραφή λέγει: «Ὅποιοι ἀγαπᾶ ὁ Κύριος τὸν παιδεύει»³². Δι' αὐτό ὅταν ἀπολαμβάνωμεν τήν εὐημερίαν, μολοντί ζῶμεν μέσα εἰς τήν ἁμαρτίαν, τότε περισσότερον ἄς λυποῦμεθα. Πάντοτε, θέσια, πρέπει νά φοβοῦμεθα, ὅταν διαπράττωμεν ἁμαρτίας, πρὸ πάντων, ὁμοίως, ὅταν (ἐνῶ ἁμαρτάνωμεν), δὲν παθαίνομεν κανένα κακόν. Διότι, ὅταν ὁ Θεὸς ἀπαιτῇ τήν τιμωρίαν μας διὰ κάθε ἁμαρτήμα χωριστά, τότε καθιστᾷ ἐλαφρὰν τήν τιμωρίαν μας δι' αὐτά. Ὅταν, ὁμοίως, μακροθυμῇ διὰ κάθε ἁμαρτήμα μας, τότε συγκεντρώνει μεγάλην τιμωρίαν δι' ἡμᾶς, ἐάν κατ' ἐξακολούθησιν διαπράττωμεν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα.

Δ Πραγματικά, ἐάν εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιτυχᾶνουν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀναγκαῖα ἡ θλίψις,

31. Ἡρᾶ, κατακράσιν τὴν λαγόμενον εἰς τὰ σκῆλιον κίεο παρὶ τοῦ 166, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐκείνου τοῦ 167 καὶ 123 τὴν κεφαλῆν 1 καὶ 2 αὐτοῦ.

32. Ματθ. 3, 12.

πολύ περισσότερον εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Κότταξε, λοιπόν, πόσῃ μακροθυμίαν ἀπέλαυσεν ὁ Φαραὼ κατ' ἀρχάς, ὕστερα ὁμοίως ἐτιμωρήθη θαυμάσια δι' ἅλα τὰ ἁμαρτήματά του. Ἐπίσης, πόσα σφάλματα ἀφοῦ διέπραξεν ὁ Νεβουχοδονόσωρ, εἰς τὸ τέλος ἐτιμωρήθη δι' ἅλα καὶ ἀκόμη, ὁ πλούσιος, ἐπειδὴ δὲν ὑπέστη κανένα κακόν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κατήνησεν ὁ πῶς δυστυχισμένος, δηλαδή, ἐπειδὴ ἔζησε μέσα εἰς τὰς ἀπολαύσεις εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐπήγεν εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νά τιμωρηθῇ δι' ἅλα αὐτά, χωρὶς νά ὑπάρχῃ δυνατότης νά εὕρῃ ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ³³.

Καί ὁμοίως, ὑπάρχουν μερικοὶ τόσοι ψυχροὶ καὶ ἀνόητοι, ὥστε ἐπιδιώκουν συνεχῶς νά ἀποκτήσουν τὰ ἐπιγεια ἀγαθὰ καὶ διακηρύσσουν τὰς γελοίας ἐκεῖνας ἀντιλήψεις. Ἐ Δηλαδή, θὰ ἀπολαύσω τώρα ἅλα τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ ἀργότερα θὰ σκεφθῶ διὰ τὰ ἀκαθόριστα ἐκεῖνα, θὰ κάνω τὸ χατήρι τῆς κοιλίας μου, θὰ δουλεύσω εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ θὰ κάνω κατάχρησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς παρούσης ζωῆς. Δός μου τὸ σήμερα καὶ πᾶρε τὸ αὔριον. Ὡ ὑπερβολικὴ θλακεία.

Κατὰ τί διαφέρουν ἀπὸ τοὺς χοίρους καὶ τοὺς τράγους, ὅσοι ὑποστηρίζουν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς; Διότι, ὅταν αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι χριμετίζουσιν ὡς ἵπποι διὰ τὴν γυναίκα τοῦ πλησίον τους, **17** δὲν ἐπιτρέπει ὁ προφήτης νά τοὺς θεωροῦμεν ὡς ἀνθρώπους³⁴, ποῖος θὰ μάς κατηγορήσῃ, ὅταν θεωροῦμεν αὐτοὺς πῶς ἀνοήτους ἀπὸ τοὺς τράγους, τοὺς χοίρους καὶ τοὺς δνοὺς, ἀφοῦ τὰ πῶς φανερὰ ἀπὸ τὰ ὀρατὰ τὰ ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἀκαθόριστα; Ἐάν δὲν πιστεύῃς εἰς τίποτε ἄλλο, πλησίασε ὅσους θασανίζονται ἀπὸ τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι ἔχουν σχεδιάσει νά λέγουν καὶ νά πράττουν ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν ἰδικὴν μας ζημίαν. Διότι, ἀσφαλῶς, δὲν θὰ ἔχησιν ἀντήρησιν ὅτι κάνουν κάθε τι διὰ νά πολλαπλασάσουν τὴν πνευματικὴν μας ραθυμίαν, νά ἐξαφανίσουν τὸν φόβον τῆς γενένης καὶ νά μάς ἐμφυσησούν τὴν ἀπιστίαν διὰ τὰ οὐράνια δικαστήρια.

33. Ἡρᾶλ. Αποκ. 16, 19 ἔπ.

34. Ἡρᾶλ. Ἰερ. 5, 8.

Καί, όμως, όσοι ἐπιθυμοῦν νά ἐπιτύχουν τούς παράπανω στόχους, ἐπειδή πολλές φορές φωνάζουν καί κραυγάζουν, διακηρύσσουν τās τιμωρίας πού ὑπάρχουν εἰς τόν οὐρανόν. **Β** Πῶς, όμως, θμιλοῦν ἔτσι καί λέγουν πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντίθετα ἀπό τās ἐπιθυμίας των; Μά, ἀπό καμίαν ἄλλην αἰτίαν, παρά ἀπό τὸ γεγονός ὅτι ἀναγκάζονται νά τὸ κάνουν. Διότι, ὅπωςδήποτε, δέν θά ὤμολόγουν ποτέ μέ τὴν θέλησιν των, οὔτε ὅτι βασανίζονται ἀπό νεκρούς ἀνθρώπους²³, οὔτε ὅτι ὑποφέρουν ἐν γένει κάτι δυσάρεστον.

Διατί ἐλέγχθησαν αὐτά, λοιπόν; Διότι, ἐνῶ οἱ δαίμονες, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν νά μὴ γίνεταί πιστευτὴ ὑπαρξις τῆς γέννης, παραδέχονται αὐτὴν, ἐσὺ ἀντιθέτως, ὁ ὅποιος τόσο πολὺ ἐτιμήθη καί ἐγνώρισεν ἀπόκρυφα μυστήρια, ὅχι μόνον δέν τούς μιμῆσαι, ἀλλὰ καί ἀποδεικνύσαι πῶς ἀγνώμων ἀπὸ αὐτοῦ. Μά, ποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἄδην, ἐρωτᾷ κάποιος, καί ἀνήγγειλεν αὐτά; Ἄλλὰ καί ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ποῖος κατήλθε καί εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος; Καί πῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχομεν ψυχὴν; **Γ** Βέβαια, ἐάν σκοπεύης νά πιστεύης μόνον εἰς ὅσα εἶπες, τότε θά ἔχῃς ἀμφιβολίας διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγγέλων, τοῦ νοῦ καί τῆς ψυχῆς καί ἔτσι θά σοῦ διαφύγουν ὅλα τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας.

Καί όμως, ἐάν θέλῃς νά πιστεύης μόνον εἰς τὰ αἰσθητά, ἐπιβάλλεται νά πιστεύῃς περισσότερο εἰς τὰ ἀόρατα, παρά εἰς τὰ ὀρατά. Μολονότι, θέβαια, φαίνεται παράδοξος ἢ παραπάνω γνώμη, ἐν τούτοις εἶναι ἀληθινὴ καί τὴν παραδέχονται ἐξ ὀλοκλήρου όσοι ἔχουν μυσά. Πραγματικά, τὰ μάτια πολλές φορές ἀπεικονίζονται ὄχι μόνον εἰς τὰ ὀρατά, (διότι ἐκεῖνα καθόλου δέν τὰ γνωρίζουν), ἀλλὰ καί εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα νομίζουν ὅτι τὰ θλέπουν, ἐπειδή ἐμποδίζουν τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν αὐτῶν, ἢ ἀπόστασις, **Δ** ὁ ἀέρας, ἢ ἀποστρέφει τὴν προσοχὴν πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, ὁ θυμὸς, ἢ φροντίζει καί ἄλλα ἀμέτρητα ἐμπόδια. ἐνῶ ὁ λογισμὸς τῆς ψυχῆς, ὅταν δεχθῆ τὸ φῶς τῶν θείων Γραφῶν, θά γίνῃ τὸ πῶς τέλειον καί σταθερόν κριτήριον τῶν πραγμάτων. Συνεπῶς, ἄς μὴ ἐξα-

²³ Ἡ. Μελέων, ὁ Χριστοστόμος εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νά ἐπιβῆ πρὸς ἄνθρωπος, καί ὅποιοι κατὰ τὴν ἀντιλήψιν τῶν δαιμονιζομένων ἦσαν ἄλλοι νεκροί.

παύωμεν ἀσκοπεῖν τούς ἑαυτούς μας, οὔτε, πέραν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν διὰ τὴν πνευματικὴν μας ζωὴν, ἢ ὁποῖα γεννᾶται ἀπὸ τās παρομοίας ἀντιλήψεις, νά συσσωρεύωμεν μεγαλύτεραν φωτιά διὰ τούς ἑαυτούς μας μέ τὸ νά ὑποστηρίζωμεν τās ἰδέας αὐτάς. Διότι ἐάν δέν ὑπάρχη κρίσις καί δέν δώσωμεν λόγον τῶν πράξεών μας, οὔτε καί θά λάθωμεν τὰ θραβεῖα τῶν κόπων μας. Σκέψου εἰς ποῖον παραλογισμὸν καταλήγει ἡ θλασσημία σας, ὅταν ἰσχυρίζεσθε ὅτι ὁ δίκαιος, **Ε** ὁ φιλόνητος καί ἡμερος Θεὸς περιφρονεῖ τόσοσ κόπους καί ἰδρώτας.

Ἄλλὰ ποῖαν λογικὴν δικαιολογίαν ἡμποροῦν νά ἔχουν τὰ διδάγματα αὐτά; Ἐάν, θέβαια, ἀπὸ πουθενά ἄλλου δέν εἶσαι εἰς θέσιν νά ἀντιληφθῆς τὸν εἰς αὐτὰ περικλειόμενον παραλογισμὸν, σκέψου αὐτὰ μέ θάσιν τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸ σπῆτι σου καί τότε θά ἴδῃς τὸ ἀνυπόστατον αὐτῶν. Διότι καί ἐάν ἀκόμη εἶσαι σκληρὸς, ἀπάνθρωπος **17:45** καί πῶς ἀγριὸς καί ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ θηρία, ἀσφαλῶς, ὅταν ἐπρόκειτο νά ἀποθάνῃ, δέν θά ἐπρωτίμας νά ἀφήσῃ χωρίς τιμὴν τὸν δοῦλόν σου, ὁ ὅποιος ἐφάνη καλὸς μαζί σου, ἀλλὰ τὸν ἀνταμείβεις μέ τὴν παροχὴν τῆς ἐλευθερίας του καί μέ χρηματικὰς προσφοράς. Ἐπειδὴ, όμως, ἀποθνήσκων δέν ἡμπορεῖς πλέον νά τοῦ προσφέρῃς κανένα ἀγαθόν, δίδεις ἐντολήν χάριν αὐτοῦ εἰς τούς μελλοντικούς κληρονόμους τῆς παρουσίας σου καί τούς παρακαλεῖς, τούς ἐξορκίζεις καί πράττεις τὸ πᾶν, ὥστε νά μὴ παραμείνῃ χωρίς ἀμοιβὴν. Καί λοιπόν, ἐσὺ μὲν, ὁ πονηρὸς, συμπεριφέρεσαι μέ τόσην ἐπιείκειαν καί φιλονηρωσίαν πρὸς τὸν δοῦλόν σου, ἐνῶ ἡ ἀπειρος ἀγαθότης, δηλαδή ὁ Θεός, ἢ ἀνέκφραστος φιλονηρωσία, **Β** ἢ τόσοσ μεγάλη ἐπιείκεια, θά περιφρονῆσῃ χωρὶς νά θραβεύσῃ τούς περὶ τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν Ἰάκωβον καί τὸν Ἰωάννην δούλους του, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν χάριν αὐτοῦ ἐπείνασαν, ἐφυλακίσθησαν, ἐμαστιγώθησαν, ἐναυάγησαν, ἐρριφθησαν εἰς τὰ θηρία, ἐθανατώθησαν καί ὑπέστησαν τόσοσ βασανιστήρια, πού ἀδυνατεῖ κανεὶς νά ἀπαριθμῆσῃ; Καί ὁ μὲν διοργανωτὴς τῶν ἀγώνων ἀνακηρύσσει τὸν ὀλυμπιονικὴν καί τὸν στεφάνωνει, ὁ κύριος θραβεύει τὸν δοῦλόν, ὁ βασιλεὺς τὸν στρατιώτην καί ὁ καθένας ἐν γένει ἀμείβει ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος τὸν ὑπηρετῆσε, μέ ὅσα ἀγαθὰ ἡμπορεῖ, καί μόνον ὁ Θεός, ὕστερα ἀπὸ τόσοσ ἰδρώτας καί κόπους, δέν θά

δώση ούτε μικράν αμοιβήν, **C** αλλά θά αφήση να εϋρίσκονται εις την ιδίαν μοίραν οί δίκαιοι και οί εϋσεβείς εκείνοι άνδρες, οί όποιοί επέτυχαν εις τόν άγώνα τής άρετής, εις την όποιαν εϋρίσκονται οί μοιχοί, οί πατροκτόνοι, οί φονείς και οί τυμωρόχοι;

Άλλά πώς ήμποροϋν να δικαιολογηθούν τά παραπάνω συμπεράσματα. Διότι, άν μετά τόν θάνατον δέν ύπάρχη τίποτε, άλλ' ή ζωή μας καθορίζεται από τά επίγεια πλαίσια, τότε και οί δίκαιοι θά εϋρίσκονται εις την ιδίαν μοίραν με τούς κακοϋς, ή μάλλον όχι εις την ιδίαν ακριβώς. Διότι εάν, σύμφωνα με τάς απόψεις σου, εϋρίσκονται και ύστερα από τά παραπάνω εις την ιδίαν κατάσταση, τότε διαφέρουν, διότι οί μόν κακοί περνοϋν με άνεσιν εδώ, ενώ οί δίκαιοι εις άλλην τήν ζωήν των εϋρίσκονται εις διαρκή κόλασιν. Άλλά ποίος άρχων, ποίος ώμός και σκληρός άνθρώπος **D** έσκέφθη ποτέ τόσοσιν απάνθρωπα δια τούς δούλους και τούς υπηκόους του; Είπες τό μέγεθος του παραλογισμού και πού καταλήγει ή συζήτησις αυτή;

Συνεπώς, και άν ακόμη δέν θέλης από πουθενά άλλου να πεισθής, αφού διδάχθης από τάς παραπάνω σκέψεις, να απαλλαγής από την ποιηράν αυτήν γνώμην, να αποφεύγης την κακίαν και να υπομένης τούς κόπους χάριν, τής άρετής, όποτε θά καταλάβης καλά ότι τά σχετιζόμενα με την ύπόστασιν μας δέν σταματοϋν εις την παροϋσαν ζωήν. Και εάν σέ ερώτηση κανείς: Ποίος ήλθεν από εκεί και μάς εγγώρισε την εκεί ύπάρχουσαν κατάστασιν; Να του απαντήσης: Κανένας από τούς ανθρώπους, (διότι, πραγματικά, δέν θά εγίνετο πιστευτός πολλές φορές, επειδή πιθανόν να έμεγαλοποιή και να έξύψωνε τό γεγονός). Άλλά ο Κύριος των άγγέλων μάς εγνωστοποίησε με ακρίβειαν όλα τά σχετικά με την εκεί πραγματικότητα.

Ε λοιπόν, τί χρειαζόμεθα την μαρτυρίαν του ανθρώπου, αφού αυτός, ό οποίος πρόκειται να μάς ζητήσει εϋθνας δια τάς πράξεις μας, κάθε ήμέραν φωνάζει ότι και την γέενναν ήτοίμασε και την βασίλειαν έδημιούργησε και σαφείς αποδείξεις μάς έδωσε δι' αυτά; Πραγματικά, εάν δέν έσκόπευε να κρίνη τούς ανθρώπους, δέν θά τούς έτιμώρει εδώ εις την γήν. Άκόμη, και τό άκόλουθον πώς ήμπορεί να δικαιολογηθί τό ότι, δηλα-

δή, **177** από τούς κακοϋς άλλοι μόν τιμωροϋνται, άλλοι δέ παραμένουν άτιμώρητοι; Διότι, εάν ο Θεός δέν είναι προσωπολήπτης, πού όπωσδήποτε δέν είναι, δια ποίον λόγον τόν ένα έτιμώρησε και τόν άλλον τόν άφησε να αποθάνη χωρίς να τιμωρηθί; Αυτό τό θέμα, πάλιν, δημιουργεί περισσότερας άπορίας από τό προηγούμενον. Και αυτό όμως θά τό διαλευκάνωμεν, εάν θέλετε, να με άκούσετε με αγαθήν διάθεσιν. Ποία είναι ή απάντησις, λοιπόν; Δέν τούς τιμωρεί όλους εδώ ο Θεός, δια να μη κυριευθής από άπελπισίαν δια την άνάστασιν και αποθαρρυνθής δια την (τελικήν) κρίσιν, με την ιδέαν ότι όλοι τιμωροϋνται εδώ εις την γήν, ούτε, πάλιν, τούς αφήνει όλους να απανθάνουν χωρίς τιμωρίαν, δια να μη σχηματίσης την γνώμην ότι τά πάντα γίνονται άπρονοήτα, άλλ' άλλους μόν τιμωρεί, άλλους δέ δέν τιμωρεί. Και με όσους τιμωρεί, αποδεικνύει ότι από τούς μη τιμωρηθέντας εδώ θά ζητήσει εκεί εϋθνας. **B** Με όσους, πάλιν, δέν τιμωρεί εδώ, σέ προετοιμάζει να πιστεύσης ότι ύπάρχει κάποιο φοβερόν κριτήριο μετά τόν θάνατον. Εάν, όμως, ήδιαφέρει τελείως δια τό παρελθόν, τότε ούτε θά έτιμώρει μερικούς, ούτε και θά εϋηργέτει άλλους.

Τώρα, όμως, βλέπεις ότι ο Θεός προς χάριν σου εκτείλει τόν οϋρανόν, ανάπτει τόν ήλιον, θεμελιώνει την γήν, γεμίζει την θάλασσαν, απλώνει τόν άέρα, καθορίζει την πορείαν τής σελήνης, θεσπίζει σταθερούς νόμους, έντός των όποιων κινούνται αι έποχαι του έτους, και έν γένει τά δημιουργήματα με τό νεϋμα εκείνου φέρουν εις πέρας τόν προορισμόν των. Πραγματικά, τό ανθρώπινον γένος, τά άλογα ζώα, τά έρπετά, τά χερσαία ζώα, τά πτηνά, τά υδροόδια, **C** όσα ζοϋν, εις τάς λίμνας, εις τάς πηγάς, εις τούς ποταμούς, εις τά θουνά, εις τάς κοιλάδας, εις τά σπήτια, εις τόν άέρα, εις τάς πεδιάδας, επίσης, τά φυτά, τά σπέρματα, τά δένδρα, τά άγρια και τά ήμερα, τά καρποφόρα και τά άκαρπα, και τά πάντα έν γένει, κινούνται από τό ακούραστον χέρι του Θεού και έξυμρηρετόν την ιδικήν μας ζωήν, όχι μόνον δια να καλύπτουν τάς ανάγκας μας, αλλά προσφέρουν τάς ύπηρεσίας των δια να κεντρίσουν την φιλοτιμίαν μας.

Όστε, όταν βλέπης τόσοσιν εϋταξίαν, (άν και δέν άνέφερα ούτε ελάχιστον μέρος αυτής), τομάς να ίσχυρίζεσαι ότι ο Θεός, ό όποίος τόσοσιν πολλά και τόσοσιν με-

γάλα ἔκανε δι' ἐσέ, θά σέ παραμελήσῃ εἰς τὰ σπουδαιότερα ζητήματα καὶ θά σέ ἀφήσῃ, ὅταν θά ἀποθάνῃς, νά εὐρίσκεσαι μαζί με τοὺς ὄνους καὶ τοὺς χοίρους. **Δ** καὶ ἐνῶ σέ ἐτίμησε με αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ὡραϊαν, δηλαδή με τὴν δυνατότητα νά τὸν γνωρίσῃς καὶ νά ζήσῃς κατὰ τοὺς νομούς του, διὰ τῆς ὁποίας σέ ἐξίσωσε με τοὺς ἀγγέλους, θά σέ καταφρονήσῃ ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀναριθμήτους κόπους καὶ ἰδρώτας ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς; Μά, κατὰ ποῖαν λογικὴν ἠμποροῦν νά ὑποστηρίχθωσιν αἱ ἰδέαι αὐταί; Αὐτά, θεόβια, καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς σιωπήσωμεν, θά τὰ φωνάξουν καὶ οἱ λίθοι, διότι εἶναι τόσο σαφῆ καὶ φανερά καὶ πῶς φωτεινά καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Ἄφοῦ, λοιπὸν, σκεφθῶμεν ὅλα αὐτὰ καὶ πείσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον θά ἐμφανισθῶμεν πρὸ τοῦ φοβεροῦ θήματος τοῦ Θεοῦ καὶ θά δώσωμεν λόγον δι' ὅλας γενικῶς τὰς πράξεις μας καὶ ὅτι θά εὐρεθῶμεν ἔνοχοι καὶ θά τιμωρηθῶμεν, ἐὰν συνεχίσωμεν νά ἁμαρτανῶμεν, ἐνῶ θά στεφανωθῶμεν καὶ θά ἀπολαύσωμεν τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ. Ἐὰν θελήσωμεν νά προσέξωμεν ὀλίγον τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἄς ἀποσταμώσωμεν τοὺς ἔχοντας ἀντίθετον γνώμην σχετικῶς μετὰ τὰ ζητήματα αὐτά, ἀφ' ἑτέρου δέ ἄς προτιμήσωμεν οἱ ἱδιοὶ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ὥστε, ἀφοῦ φθάσωμεν μετὴν ἀνάλογον παρηλαίαν εἰς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, **17** νά ἀποκτήσωμεν τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φυλακτικὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ'

(Ματθ. 5', 12 - 25)

«Ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἤκουσεν ὅτι ὁ Ἰωάννης συνελήφθη, ἔφυγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν».

Διὰ ποῖον λόγον ἀναχωρεῖ; Πάλιν μᾶς διδάσκει νά μὴ ριπτώμεθα συγχρόνως εἰς ὅλους τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ πρέπει νά ὑποχωρῶμεν καὶ νά ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ αὐτοῦ. **Β** Διότι δὲν εἶναι ἔγκλημα τὸ νά ρίπτῃ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ, ὅταν πέσῃ εἰς τὸν πειρασμόν, νά μὴ ἀντισταθῇ μετὰ γενναιότητα. Αὐτὸ, λοιπὸν, διδάσκων ὁ Κύριος καὶ ἀποφεύγων τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Καπερναοῦμ¹, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκπληρῶν τὴν προφητείαν², ἀφ' ἑτέρου δέ σπεύδων διὰ νά ἀλιεύσῃ τοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης, ἐπειδὴ, θεόβια, ἔμενον ἐκεῖ, ἀκούοντες τὴν τέχνην τῆς ἀλειίας. Σὺ, ὁμῶς, πρόσειε, σὲ παρακαλῶ, ὅτι σκοπεῖον νά στραφῇ πρὸς τοὺς ἐθνικούς, εὐρίσκει τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς Ἰουδαίους. Πραγματικὰ, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἐπειδὴ συνέλαβον τὸν Πρόδρομον καὶ τὸν ἔρριξαν εἰς τὴν φυλακὴν, ὠθοῦν τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὴν Γαλιλαίαν τῶν Ἑθνῶν. **Γ** Ὅτι δὲ δὲν ἀναφέρει ἕνα μέρος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, οὔτε ὑπαινίσσε-

1. Συνελήφθη καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου Ἀντιπά.

2. Ματθ. 4, 12. Ἀποῦ ἐπαρμολογῆ, πλείον, ἡ ἄραξ τοῦ βαπτιστοῦ ἐπίσθη ὁ καιρὸς νά ἀρχίσῃ τὸ κήρυγμα τοῦ ὁ Μωσίου. Ὡς καταλληλότερον ἐκ κέντρον ἐξέλεξε τὴν δεστικὴν ἐκτὴν τῆς λίμνης, ὅπου ὁ πλῆθος ἦτο πικρὸς καὶ μετῆς.

3. Καπερναοῦμ. Μικρὸ ἀπὸ τῆς σπουδαιότερας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυρίου, πόλις τῆς λίμνης τῆς Γεννησαρέτ, κτισμένη εἰς τὴν θαλασσοειδέη παραλίαν αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας ἀγαπητῆς τοῦ Ἰησοῦ (ἡβλ. Ματθ. 9, 1). Ἐκεί ἐγνώρισεν τοὺς περισσώτους μαθητὰς του καὶ τὴν ἐπιστάσιμην οὐχὶ διὰ νά διδάξῃ καὶ νά θαυματουρήσῃ.

4. ἡβλ. Ματθ. 4, 12-16. ἡβλ. 8, 1-9.

ται θλας τὰς φυλάς, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον προσδιορίζει τὴν περιοχὴν ἐκείνην, ὁ προφήτης, ἡμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Ἡ χώρα τοῦ Νεφθαλεὶμ, ἡ ὁποία ἐκτείνεται κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἡ Γαλιλαία εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦν πολλοὶ ἔθνηκοι, ὁ λαὸς, ποῦ κάθεταί εἰς τὸ σκοτάδι, εἶδε μεγάλο φῶς»⁵, ὀνομάζων σκότος ἐδῶ ὄχι τὸ αἰσθητὸν, ἀλλὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀσέθειαν, διὰ καὶ πρόσθεσεν: «Καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ κάθονται εἰς τὴν χώραν καὶ τὴν σκιάν τοῦ θανάτου, ἀνέτειλε δι' αὐτοὺς φῶς»⁶. Διὰ τὴν ἀντιλήψην, λοιπόν, ὅτι οὔτε φῶς οὔτε σκότος αἰσθητὸν ἐννοεῖ, ὅταν ἡμιλῆ διὰ τὸ φῶς, δὲν τὸ εἶπεν ἀπλῶς φῶς, ἀλλὰ «μέγα φῶς», τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλην περιπτῶσιν τὸ ὀνομάζει «ἀληθινὸν φῶς»⁷. Ἐξηγῶν δὲ τὸ σκότος, τὸ ὀνόμασεν «σκιάν θανάτου». Ἐν συνεχείᾳ, δεικνύων ὅτι δὲν τὸ ἤθραν, ἀφοῦ τὸ ἀνεζήτησαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγει: «Ἀνέτειλε δι' αὐτοὺς φῶς», δηλαδὴ, τὸ ἴδιον τὸ φῶς ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνέτειλε καὶ ἔλαμψεν, χωρὶς νὰ τρέξουν πρῶτοι αὐτοὶ πρὸς τὸ φῶς. Διότι, πραγματικὰ, ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἀπελπιστικὴ, ἀφοῦ δὲν ἐθάδιζαν εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ἐκάθητο εἰς τὸ σκότος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπόδειξις ὅτι δὲν ἠλπιζαν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἐ' Ὅπως, λοιπόν, δὲν ἐγνώριζαν ποῦ πρέπει νὰ θαδίσουν, ἔτσι, ἀφοῦ κατελήφθησαν ἀπὸ τὸ σκότος, ἐκάθητο, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν πλέον νὰ σταθοῦν.

«Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ κηρύττῃ καὶ νὰ λέγῃ: Μετανοεῖτε, διότι ἐπλησίασεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁸.

Ἀπὸ τότε, Πότε; Ἀφ' οὗτο ἐφολακίσθη ὁ Ἰωάννης. Καὶ διατὶ δὲν ἐκήρυξεν ἀπ' ἀρχῆς εἰς αὐτοὺς; Τί δὲ ἐ-

5. Πρὸς. σημείων 4 τῆς παράσης.

Ἡ παράθεσις αὐτῆ καὶ Ματθαίου ἐκ τοῦ Ἰωάννου εἶναι σημαντικὴ ὅτι πρὸς τὸ ἐρευνᾶν προέβλεπον οὕτε πρὸς τοὺς Ὁ', φαίνεται ἕως εἰς ἐλπίδα ἀπὸ κλίσεων ἑλληνικῆς μετάφρασις. Ὁ Ἰωάννης εἰς τὸ κείμενον ἔχει εἰς τὸν νοῦν τοῦ τῆν ἐρχομένου τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου καὶ ἐστὶ: ὁποῖον παρὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ καταστροφῆς καὶ ἐρχομένου προσχηματικῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦ λαοῦ. Ἐπισημασθεὶς δὲ ὅτι ὁ φῶς ἡ μεγάλη προσχρηστικὴ «καὶ τὸν ἐγεννήθη ἡμῖν».

6. Ματθ. 4, 16. Ἰω. 8, 2.

7. Ἰωάν. 1, 9.

8. Ματθ. 4, 17.

χρειάζετο ὁ Ἰωάννης ἐν γένει, ἀφοῦ τὰ ἔργα του διεκήρυσσον αὐτόν; **174** Διὰ τὴν μάθησιν καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὴν ἀξίαν του, ὅτι, δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς εἶχε προφήτας, (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔλεγε: «Καὶ σὺ παιδίον θὰ ἀναδειχθῆς καὶ θὰ ὀνομασθῆς προφήτης τοῦ Ἁγίου») καὶ διὰ τὴν μὴ ἀφήσῃ καμμίαν δικαιολογίαν εἰς τοὺς ἀνασιχόντους Ἰουδαίους. Αὐτὸ τὸ ἔθεσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἔλεγε: «Ἦλθεν ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος οὔτε ἔτραιγεν οὔτε ἔπινε καὶ εἶπεν: Ἐχει δαιμόνιον. Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τρώγει καὶ πίνει καὶ λέγουσιν: Ἦς, ἕνας ἀνθρώπος φαγᾶς καὶ οἰνοπότης, φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ⁹ ἔθαυμάσθη ἡ θεία σοφία ὡς δικαία καὶ ὡς ἐργασθεῖσα σοφῶς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὄχι ἀπὸ δόλου, ὅπως θὰ ἔπρεπεν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦς πραγματικὰ συνετοῦς καὶ πνεῦμα σοφίας ἔχοντας ἀνθρώπους»¹⁰. Ἐξ ἄλλου, ἦτο ἀνάγκη νὰ λεγθοῦν ἀπὸ ἄλλον τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν Β καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιον. Διότι, ἐάν ὕστερα ἀπὸ τόσον πολλὰς καὶ τόσον σπουδαίας μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις ἔλεγον: «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτόν σου, ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθινή»¹¹, ἐάν, χωρὶς νὰ ἔχη προηγηθῆ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ἐνεφανίζετο πρῶτος ὁ ἴδιος καὶ εἶδε μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτόν του, τί δὲν θὰ ἔλεγον; Δι' αὐτὸ οὔτε ἐκήρυξε πρὸ τῆς δράσεως τοῦ Ἰωάννου, οὔτε ἔθαυματούργησεν, μέχρις οὗτο ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν ἐκεῖνος, ὥστε νὰ μὴ δημιουργηθῆ σκῆμα ἔτσι εἰς τὸν λαόν. Ἐπίσης, διὰ τὸν ἴδιον λόγον δὲν ἐπέτελεσε κανένα θαῦμα καὶ ὁ Ἰωάννης, ὥστε νὰ παραδόσῃ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ πλῆθος εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι τὰ θαῦματα θὰ προσεῖλκον τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἐκεῖνον. Ἐάν ὅμως, μολοντί τόσα ἔγιναν καὶ προτοῦ νὰ φυλακισθῆ ὁ Ἰωάννης C καὶ μετὰ τὴν φυλάκισίν του, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου διέκειντο δυσμενῶς πρὸς αὐτόν, καὶ πολλοὶ ἔθεδρον ὅτι ὄχι αὐτός, ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης ἦτο ὁ Χριστός,

9. Λουκ. 1, 76.

10. Ἀπὸ τοῦ σημείου οὗτο τὸ χωρίον τίθεται εἰς ἐρεῖαν ἑπισημαστικῆν παρέμφαν πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν.

11. Ματθ. 11, 18-19.

12. Ἰωάν. 8, 13.

ἐάν δὲν ἐγένετο τίποτε ἀπὸ αὐτά, τί δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ συμβῆ;

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος σημειώνει ὅτι «ἀπὸ τότε ἤρχισεν» νὰ κηρύσσει. Καί, ὅταν ἤρχισε τὸ κήρυγμα, ὅτι ἐκήρυττεν ἐκεῖνος, τὸ ἴδιον καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐδίδασκεν¹³, καὶ δὲν ἀναφέρει τίποτε ἀκόμη διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸ κήρυγμα, τὸ ὅποιον ἐκήρυττεν. Διότι ἦτο ἀρκετὸν διὰ τότε τὸ νὰ παραδεχθοῦν καὶ αὐτὸ, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀκόμη τὴν ἀρμόζουσαν γνῶσιν δι' αὐτόν.

Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἀρχίζῃ δὲν λέγει τίποτε τὸ φορτικὸν καὶ τὸ θαρῶ, ὅπως ὁ Ἰωάννης, ἀναφέρων τὴν ἀείνην καὶ τὸ κοπτόμενον δένδρον, τὸ φυτῶρι καὶ τὸ ἄλωνι καὶ τὸ ἄσβεστον πῦρ, ἀλλὰ ἐμφανίζει κατ' ἀρχάς τὰ ἀγαθὰ, εὐαγγελιζόμενος εἰς τοὺς ἀκροατὰς τοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

«Ἐνῶ δὲ περιεπάτει κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοῦς, τὸν Σίμωνα, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Πέτρος, καὶ τὸν Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν του, νὰ ρίπτουν τὸ δίκτυον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι ἦσαν ψαράδες. Ἐκεῖ λέγει εἰς αὐτούς: Ἀκολουθήσατέ με καὶ θὰ σὰς κἀνω ψαράδες ἀνθρώπων. Αὐτοὶ δὲ ἀμέσως ἄφησαν τὰ δίκτυά των καὶ τὸν ἠκολούθησαν»¹⁴. Βέβαια, ὁ Ἰωάννης λέγει ὅτι διαφορετικὰ προσεκλήθησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Κύριον. Ὅθεν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ παραπάνω προσκλήσις εἶναι δευτέρα. Αὐτὸ δὲ ἤμπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεως. Ἐκεῖ, λοιπόν, λέγει ὅτι προσεκλήθησαν προτοῦ ἀκόμη νὰ κλεισθῆ εἰς τὴν φυλάκην ὁ Ἰωάννης¹⁵, ἐνῶ ἐδῶ μετὰ τὴν φυλάκισίν του. Ἐπίσης, ἐκεῖ ὁ Ἀνδρέας καλεῖ τὸν Πέτρον¹⁶, ἐδῶ, ὅμως, καὶ τοὺς δύο τοὺς καλεῖ ὁ Χριστὸς. **1440** Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης λέγει ὅτι, ὅταν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Σίμωνα νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν τοῦ εἶπεν: «Σὺ εἶσαι ὁ Σίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάν· θὰ ὀνομασθῆς Κηφᾶς, τὸ ὅποιον σημαίνει Πέτρος»¹⁷, ἐνῶ ὁ Ματθαῖος λέγει ὅτι ἔφερεν ἤδη τὸ ὄνομα αὐτό. Ὅταν εἶδεν, λέγει «τὸν Σίμωνα, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο

13. Ἠβρ. Ματθ. 2, 3 καὶ 4, 17.

14. Ματθ. 4, 18—20.

15. Ἠβρ. Ἰωάν. 1, 35—36.

16. Ἠβρ. Ἰωάν. 1, 40—42.

17. Ἰωάν. 1, 42.

Πέτρος»¹⁸. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου ἐκλήθησαν, καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιληφθῆ αὐτὸ καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὀπήκουσαν εὐκολα εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα. Διότι φαίνεται ὅτι εἶχαν προπαιδευθῆ ἀρκετὰ. Ἐπίσης, εἰς τὸν Ἰωάννην, φαίνεται ὅτι ὁ Ἀνδρέας ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὅποιαν διέμενον ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἤκουε πολλὰ ἀπὸ αὐτόν¹⁹, ἐνῶ ἐδῶ, μόλις ἤκουσαν ἕνα ἀπλὸν λόγον, ἀμέσως τὸν ἠκολούθησαν²⁰. Βέβαια, ἦτο φυσικὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν κατ' ἀρχάς καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν πάλιν, ὅταν εἶδαν τὸν Ἰωάννην νὰ φυλακίζεται καὶ τὸν Ἰησοῦν νὰ φεύγῃ, καὶ νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν ἐργασίαν των. Ἔτσι, λοιπόν, τοὺς εὗρεκε νὰ ψαρεύουν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς, οὔτε, ὅταν ἤθελαν κατ' ἀρχάς νὰ φύγουν, τοὺς ἐμπόδισεν, οὔτε, ὅμως, τοὺς ἄφησε νὰ φύγουν ὀριστικά. Ἀλλὰ, ἀφοῦ ὑπεχώρησεν, ὅταν ἀπεμακρύνθησαν, ἤρχεται πάλιν διὰ νὰ τοὺς ξαναποκτήσῃ. Αὐτὸς εἶναι ὁ καλλίτερος τρόπος τῆς ἀλείψιας.

Κύτταζε, ὅμως, τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπακοήν αὐτῶν. Διότι, ἂν καὶ εὗρισκοντο εἰς τὸ μέσον τῆς ἐργασίας των, (γνωρίζετε, βέβαια, πόσον ἀπαιτητικὴ εἶναι ἡ ἀλείψια); ὅταν ἤκουσαν τὴν προτροπὴν τοῦ Κυρίου δὲν ἀνέββαλον, οὔτε καὶ τὸ μετέθεσαν δι' ἀργότερα, οὔτε εἶπαν: Ἀφοῦ γυρίσωμεν εἰς τὸ σπίτι, ὡς συνεγοθῶμεν με τοὺς γονεῖς μας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα τὸν ἠκολούθησαν, ὅπως ὁ Ἐλισσαῖος ἠκολούθησε τὸν προφήτην Ἠλίαν. Πραγματικὰ, αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν ὑπακοήν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ὥστε νὰ μὴ ἀναθάλλωμεν οὔτε δι' ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα, καὶ ὅταν ἀκόμη μᾶς πιέξῃ ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιον ἄλλον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ ἐζήτησε νὰ ὑπάγῃ διὰ νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του, δὲν τὸν ἄφησεν οὔτε αὐτὸ νὰ κἀνῃ²¹, δεικνύων ὅτι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ προτιμῶμεν νὰ εἴμεθα μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἐάν δὲ λέγης, ὅτι τὸν ἠκολούθησαν, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις, καὶ πάλιν τοὺς θαυμάζω δι' αὐτὸ, διότι, ἂν καὶ δὲν εἶδαν ἀκό-

18. Ματθ. 4, 18.

19. Ἠβρ. Ἰωάν. 1, 39.

20. Ἠβρ. Ματθ. 4, 20.

21. Ματθ. 8, 21—22.

μη κανένα θαύμα, ἐπίστευσαν εἰς τόν, μεγάλην ἐπαγγελίαν καί ἔθεσαν τὰ πάντα εἰς δευτερεύουσαν μοίραν διὰ τὸν ἀκόλουθόν. **Π**ραγματικά, ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον, μετὰ τοὺς ὁποίους ἠλιεύθησαν, θά ἤμπορέσουν νὰ ἀλιεύσουν καὶ ἄλλους.

Καὶ εἰς αὐτοὺς μετὰ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν ἔδωκεν, ἐνῶ εἰς τὸν Ἰακώβον καὶ τὸν Ἰωάννην δὲν εἶπε κάτι παρόμοιον, διότι ἡ ὑπακοή τῶν προηγηθέντων εἶχε προετοιμάσει πλέον αὐτοὺς. Ἐξ ἄλλου, πολλὰ εἶχαν ἀκούσει καὶ προηγουμένως δι' αὐτόν. Πρόσθετε δὲ πῶς ὑπαινίσσεται μετὰ ἀκρίβειαν καὶ τὴν πενίαν αὐτῶν. Τὸς εὐρήκε γὰρ ράπτουν τὰ δικτυὰ των. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ πενία των, ὥστε, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀγοράσουν ἄλλα, διάρθρωσαν τὰ σχισμένα δικτυὰ. Ἐ-δὲν ἦτο, θέσια, τότε καὶ μικρὰ ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς, τὸ νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς μετὰ εὐκολίαν τὴν πείναν, τὸ νὰ τρέφεται μετὰ δίκαια ἔσοδα, τὸ νὰ ἔχη τὸν πατέρα του μαζί του καὶ νὰ τὸν περιποιῆται.²²

Ἀφοῦ, λοιπόν, τοὺς ἔκανε μαθητὰς του, ἤρχισε τότε νὰ θαυματουργῇ ἐνώπιόν των· καὶ μετὰ οὗτος καὶ πιστοποιεῖ τὰ ὅσα εἶπεν περὶ αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, **Κ**αὶ εὐχάρησε δὲ διαρκῶς εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ μετὰ τὴν πρᾶξιν τοῦ αὐτοῦ τοῦ εἰδέναι ὅτι δὲν εἶναι κανένας ἀντίθεος καὶ πλάσιος, ἀλλὰ εἶναι ἡλεθε κατὰ τὴν κοινῆς συμφωνίας πρὸς τὸν Πατέρα του. Συγγάζων δὲ εἰς τὰς συναγωγὰς, δὲν ἐκίστατε· μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θαύματα ἐπέτελει.²³

Πραγματικά, εἰς κάθε περίπτωση κατὰ τὴν ὁποίαν συμβαίνει κάτι τὸ νέον καὶ τὸ παράδοxon καὶ εἰσάγεται κάποιος νέος τρόπος ζωῆς, ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ κἀνθ θαύματα, προσφέρων ἐγγυηθῆν τῆς δυνάμεως του πρὸς ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ δεχθῶν τοὺς νόμους του. Ἔτσι, λοιπόν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δημιουργῆσθ τὸν ἀνθρώπου, ἐδημιούργησε ὅλον τὸν κόσμον καὶ τότε τοῦ ἔδωκεν ἑκάστων τὸν νόμον μετὰ εἰς τὸν παράδεισον. Καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ νομοθετήσῃ εἰς τὸν Νῶε, καὶν μεγάλη θαύματα ἔκανε· **Β** διὰ τὸν ὅποιον ἀνεκάλυψε τὴν κτίσιν, καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην θάλασσαν τὴν ἔκανε νὰ

22. Ἠρ2λ. Ματθ. 4, 21—22.

23. Ἠρ2λ. Ματθ. 4, 23—25.

κοριστῆ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπὶ ἕνα ἔτος, καὶ μετὰ οὗτος ἔδωκεν εἰς τὸν ζάλην διέσωσε τὸν δίκαιον ἕκείνου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἀθραάμ πολλά θαύματα προσφέρων, ὅπως εἶναι ἡ νίκη εἰς τὸν πόλεμον, ἡ πληγὴ κατὰ τοῦ Φαρισαίου καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ κινδύνου. Μὰ, καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ θεσπίσῃ τοὺς νόμους εἰς τοὺς Ἰουδαίους, φηεῖε πρῶτα τὰ θαύματα ἐκεῖνα καὶ μετὰ οὗτος ἔδωκεν καὶ τότε ἔδωκε τὸν νόμον.²⁴

Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἔδωκεν, ἐπειδὴ σκοπεῖ νὰ δώσῃ ἕνα νέον ὑψηλὸν τρόπον ζωῆς καὶ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτοὺς ὅσα ποτὲ δὲν ἤκουσαν μέχρι τώρα, ἐπιθεβαίνει τὰ λεγόμενα μετὰ τὴν ἐπιτέλειον τῶν θαυμάτων. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἡ κηρυττομένη βασιλεία δὲν φαίνεται, **Κ** ἀπὸ τὰ φαινόμενα καθίσταται φανεράν τὴν ἀφάνη. Καὶ κύτταξε τὴν ἀπλότητα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὁ ὁποῖός δὲν μᾶς διηγείται χωριστὰ κάθε περίπτωση τῶν θεραπευμένων, ἀλλὰ μετὰ τὴν εὐχαλολογίαν τοῦ παραλείπει ἀναριθμητὰ θαύματα. «Καὶ τοῦ ἔφεραν», λέγει, «ὄλους ὅσοι ἔπαρχαν ἀπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν καὶ ὄλους ὅσοι ἐθαυμάζοντο ἀπὸ ἀσθενειῶν, ὅσους ἦσαν δαιμονιζόμενοι καὶ, μεληνιαζόμενοι καὶ παραλυτικοὶ καὶ τοὺς ἐθεράπευσεν»²⁵.

Ἀλλὰ γεννάται τὸ ἀκόλουθον πρόβλημα· Διὰ ποῖον λόγον ἀπὸ κανένα ἐκ τῶν θεραπευθέντων δὲν ἐζήτησε τὴν πίστιν, διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἀργότερα φαίνεται νὰ λέγῃ, «Πιστεύετε διὰ ἡμπορὰ νὰ τὸ κάνα αὐτό;»²⁶ **Π** Διότι δὲν εἶχε δώσει ἀκόμη ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ γεγονός, ὅτι προσήρχοντο μόνοι των καὶ ἔφερον ἀσθενεῖς κοντὰ εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ἀποδεικνύει τυχαίαν πίστιν. Διότι τοὺς ἔφερον ἀπὸ μακριὰ, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν θά ἔκαναν, ἐὰν δὲν ἐπίστευον πολὺ οἱ ἴδιοι.

Ἄς τὸν ἀκολουθήσωμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς, διότι ἀσφαλῶς, ἔχομεν πολλὰ ψυχικὰ νοσήματα καὶ αὐτὰ κατὰ πρῶτον θέλει νὰ θεραπεύσῃ. Διότι δι' αὐτὸν θεραπεύει ἐκείνους, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ψυχῆν. Ἄς τὸν πλησιάσωμεν, λοιπόν, Ἐχωρίς νὰ ζητοῦμεν τίποτε τὸ θιστικόν, ἀλλὰ τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν. Διότι καὶ τώρα προσφέρει, ἐὰν δεῖξωμεν προθυμίαν. Τὸ

24. Ματθ. 4, 24.

25. Ματθ. 9, 28.

τε, θέβαια, ἢ φήμη αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Συρίαν²⁶, ἐνῷ τῶρα ἐξηπλώθη εἰς τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ὅταν ἤκουσαν ὅτι ἐθεράπευσε δαιμονιζομένους, ἔτρεχαν πρὸς αὐτόν, οὐ, λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἔλαθε πολὺ περισσότεραν καὶ μεγαλυτέραν πείραν τῆς δυνάμεώς του, δὲν σηκώνεσαι καὶ δὲν τρέχεις; Ἐπίσης, ἐκεῖνοι ἀφήσαν καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς. **182** οὐ δὲ δὲν ἀνέχεσαι οὐτε τὸ σπῆτι σου νὰ ἀφήσης διὰ νὰ ἔλθῃς πλησίον του καὶ νὰ ἀποκτήσης πολὺ μεγαλύτερα; Μᾶλλον δέ, οὐτε αὐτὸ ζητῶ ἀπὸ ἐσένα, ἀλλὰ νὰ ἀφήσης τὴν ποιηρᾶν συνήθειαν μόνον καὶ θὰ ἡμπορέσης νὰ σωθῆς, ἔστω καὶ ἂν παραμείνης εἰς τὸ σπῆτι καὶ διατηρῆς τὰ ὑπάρχοντά σου.

Τώρα, ὅμως, ἐάν μὲν ἔχωμεν κάποιο σωματικὸν πάθημα, κάνομεν τὰ πάντα καὶ καταφεύγομεν εἰς τὸ κάθε τι, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἐνῷ, ὅταν ἡ ψυχὴ μας εὐρίσκειται εἰς κακὴν κατάστασιν, ἀναβάλλομεν καὶ θραυδύνομεν νὰ κάνωμεν κάτι. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν θεραπευόμεθα καὶ ἀπὸ τὰ σαρκικὰ παθήματα, ἐπειδὴ θεωροῦμεν τὰ ἀναγκαῖα πάρεργα καὶ τὰ πάρεργα ἀναγκαῖα. **Β** καὶ, ἐνῷ ἀφήνομεν τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ καθαρῶμεν τὰ ρυάκια. Διότι τὸ ὅτι, θέβαια, αἰτία τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν εἶναι ἡ κακία τῆς ψυχῆς τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ ἐπὶ τριάντα ὀκτῶ ἔτη παράλυτος²⁷ καὶ ὁ παράλυτος, ὁ ὁποῖος κατεβιβάσθη διὰ τῆς στέγης ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ²⁸ καὶ ἡ περιπτώσις τοῦ Κάιν²⁹. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις ἡμπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ διαπιστώσῃ αὐτό. Ἄς ἀφανίσωμεν, λοιπόν, τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, καὶ τότε θὰ στερέψουν ὅλα τὰ ρεῦματα τῶν ἀσθενειῶν. Διότι δὲν εἶναι μόνον ἡ παράλυσις ἀσθένεια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμαρτία καὶ αὐτὴ μάλιστα εἶναι πῶς σοβαρὰ ἀσθένεια, ὅσον πῶς σπουδαία εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα.

Ἄς πλησιάζωμεν, λοιπόν, αὐτὸν καὶ τώρα, ὡς τὸν παρακαλέσωμεν νὰ σφίξῃ τὴν ψυχὴν μας, ἢ ὅποια εἶναι παράλυτος καὶ, ἀφοῦ ἀφήσωμεν κάθε βιοτικὴν μέριμναν,

26. Ἠρβλ. Ματθ. 1, 24.

27. Ἠρβλ. Ἰωάν. 5, 1 ἔξ.

28. Ἠρβλ. Λουκ. 5, 17 ἔξ.

29. Ἠρβλ. Γεν. 4, 8 ἔξ.

Σ ἄς φροντίζωμεν μόνον διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα. Ἐάν δὲ κατέχης τὰ πνευματικὰ, τότε νὰ φροντίζῃς καὶ διὰ τὰ γήινα. Οὐτε, πάλιν, νὰ ἀδιαφορῆς, ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνεσαι πόνον, ὅταν ἀμαρτάνῃς, ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ στενάξῃς περισσότερον, ἐπειδὴ δὲν νοιώθεις τὴν δύσνην τῶν ἀμαρτημάτων. Διότι αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ἐπειδὴ δὲν σαγκῶνει ἡ ἀμαρτία, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀναισθητος ἢ ἀμαρτάνουσα ψυχὴ. Σκέψου, ὅμως, ὅτι ὅσοι αἰσθάνονται τὰ ἰδικὰ τῶν ἀμαρτημάτων, στενάξουν χειρότερα ἀπὸ τοὺς φονευσμένους καὶ τοὺς καιομένους, διὰ νὰ ἀπαλλαγούν ἀπὸ τὴν ποιηρᾶν συνείδησιν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν θὰ ἔκαναν, ἐάν δὲν ἠσθάνοντο μεγάλον πόνον εἰς τὴν ψυχὴν των.

Δ Ἐκεῖνο, λοιπόν, ποῦ εἶναι τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ μὴ ἀμαρτάνωμεν καθόλου, ὕστερα δὲ ἀπ' αὐτό, τὸ νὰ αἰσθανώμεθα τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ διορθωνώμεθα. Διότι, ἐάν δὲν ἔχωμεν αὐτό, πῶς θὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν καὶ θὰ ζητήσωμεν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτημάτων ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν διδομεν καμμίαν σημασίαν εἰς αὐτά; Πραγματικὰ, ὅταν ἐσὺ, ποῦ ἡμάρτησες, δὲν θέλῃς οὐτε αὐτὸ νὰ μῶθῃς, ὅτι, δηλαδή, ἡμάρτησες, διὰ ποῖα ἀμαρτήματα θὰ παρακαλέσῃς τὸν Θεόν; Δι' ἐκεῖνα ποῦ δὲν γνωρίζεις; Καὶ πῶς θὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας; Πῆς, λοιπόν, τὰ ἀμαρτηματά σου ξεχωριστά, διὰ νὰ μάθῃς τί σοῦ συγχωροῦνται καὶ ἔτσι νὰ καταστής εὐγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην.

Ε Σὺ, ὅμως, ἐάν τυχόν ἐξοργίσῃς κάποιον ἄνθρωπον παρακαλεῖς τοὺς φίλους, τοὺς γείτονες, τοὺς θυρωροὺς καὶ χρήματα ἐξοδεύεις καὶ πολλὰς ἡμέρας χάνεις, προσερχόμενος καὶ παρακαλῶν, καὶ, ἐάν σὲ διώξῃ ὁ ἐξοργισθεὶς μὴ καὶ δύο ἢ πολλὰς φορές, δὲν στοματῆς, ἀλλὰ, ἀφοῦ σὲ κυριεύσῃ ἡ ἀγωνία, παρακαλεῖς περισσότερον, ὅταν, ὅμως, δργίζεται ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, **183** χασμώμεθα καὶ ἀδιαφοροῦμεν καὶ μεθύομεν καὶ ἐκτελοῦμεν ἕλας τὰς συνήθεις πράξεις μας. Καὶ πότε θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ τὸν κάνωμεν νὰ μᾶς εὐστολαγγισθῇ; Πῶς δὲν θὰ τὸν ἐξοργίσωμεν περισσότερον μὲ τὴν συμπεριφορὰν μας αὐτὴν; Διότι τὸ νὰ μὴ αἰσθανώμεθα λύπην, ἐπειδὴ ἀμαρτάνομεν, τὸν κάνει νὰ ἀγανακτῇ καὶ νὰ ἐξοργίζεται περισσότερον, ἀπὸ ὅτι τὸν κάνει τὸ γεγονός μόνον ὅτι ἀμαρτάνομεν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀξίζει νὰ θουλιᾶ-

ξωμεν εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν τὸν ἥλιον οὔτε νὰ ἀναπνέωμεν καθόλου, διότι, ἐνῶ ἔχομεν τόσον διαλλακτικὸν Κύριον, τὸν ἐξοργίζομεν καὶ, ἀφοῦ τὸν ἐξοργίζομεν, δὲν μετανοοῦμεν δι' αὐτό, μολονότι, θέβαια. Β. αὐτὸς οὔτε καὶ ὅταν ἐξοργίζεται τὸ κάνει, ἐπειδὴ μᾶς μισεῖ καὶ μᾶς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ τὸ κάνει μήπως ἔτσι μᾶς ἐπαναφέρῃ κοντὰ του. Διότι, ἐάν, ἐνῶ ὕβριζετο, σὲ εὐηργετῆ συνεχῶς, τότε θὰ τὸν περιεφρόνης περισσότερο. Διὰ νὰ μὴ συμβῆ αὐτό, λοιπόν, σὲ ἀποστρέφεται ἐπ' ὀλίγον χρόνον, διὰ νὰ σὲ ἔχη ἔπειτα διαρκῶς κοντὰ του.

Ὡστε, ἄς λάθωμεν θάρρος μὲ τὴν φιλανθρωπίαν του αὐτὴν καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν μετάνοιαν μὲ ἐνδιαφέρον, προτοῦ νὰ φθάσῃ ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη, ἢ ὅποια δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ κερδίσωμεν ἐξ αὐτῆς. Τώρα, τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἐνῶ τότε ὁ Κριτὴς εἶναι κύριος τῆς ἀποφάσεως. « Ἄς προφθάσωμεν λοιπόν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν»³⁰ ἄς κλαῦσωμεν, ἄς θρηνησωμεν. Πραγματικά, Ἐάν ἡμπορέσωμεν νὰ καταπραυνώμεν τὸν δικαστὴν καὶ μᾶς συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματά μας πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως, τότε δὲν χρειάζεται νὰ εἰσελθώμεν εἰς τὸ δικαστήριον. Ὅπως, πάλιν, ἐάν δὲν γίνῃ αὐτό, θὰ μᾶς ἀκούσῃ δημοσίως ἐνώπιον ὅλης τῆς οἰκουμένης, χωρὶς νὰ μᾶς μὲνῃ καμμία ἐλπίς συγχωρήσεως. Διότι κανένας ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ δὲν ἔλασαν συγχωρήσῃ τῶν ἁμαρτιῶν των ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ὅταν θὰ φθάσῃ ἐκεῖ, θὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν εὐθύνην δι' αὐτά. Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς οἱ φυλακισμένοι ὀδηγοῦνται εἰς τὸ δικαστήριον μὲ τὰς ἀλυσίδας, ἔτσι καὶ ὅλαι αἱ ψυχαί, ὅταν ὑπάγουν ἐκεῖ, ὀδηγοῦνται πρὸ τοῦ φοβεροῦ θήματος περιβαλλόμενοι ἀπὸ τὰς ποικίλας σειράς τῶν ἁμαρτημάτων. Πραγματικά, ἡ παρούσα ζωὴ δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ μίαν φυλακὴν. Δ' Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν εἰσελθώμεν εἰς τὸ κτίριον τῆς φυλακῆς, βλέπομεν τοὺς πάντας νὰ εἶναι δεμένοι μὲ ἀλυσίδας, ἔτσι καὶ τώρα, ἐάν ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὴν ζωὴν ἐκάστου, θὰ ἴδωμεν τὴν ψυχὴν τοῦ καθενὸς νὰ εἶναι δεμένη μὲ δεσμὰ χειρότερα ἀπὸ τὸν σίδηρον.

Καὶ μάλιστα, ἐάν εἰσελθῆς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πλου-

σίων, θὰ ἴδῃς καλλίτερα. Διότι ὅσον περισσότερα πλοῦτη ἔχουν, τόσο πῶς πολλὸ εἶναι δεμένοι. Ὅπως, δηλαδή, ὅταν ἴδῃς τὸν δέσμιον νὰ εἶναι δεμένος καὶ εἰς τοὺς ὤμους καὶ εἰς τὰ χέρια καὶ πολλὰς φορές καὶ εἰς τὰ πόδια, δι' αὐτὸ τὸν λυτῆσαι περισσότερο, ἔτσι καὶ τὸν πλούσιον, ὅταν τὸν ἴδῃς νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ἀναριθμητὰ πλοῦτη, νὰ μὴ τὸν νομίξῃς ὅτι δι' αὐτὰ εἶναι πλούσιος. Ἐὰλλὰ δι' αὐτὰ ἀκριβῶς νὰ τὸν θεωρῆς ὅτι εἶναι ἄθλιος. Διότι μαζί μὲ τὰ δεσμὰ αὐτὰ ἔχει καὶ δεσμοφύλακα σκληρὸν, δηλαδή τὸν πονηρὸν ἔρωτα διὰ τὰ χρήματα, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀφήνει νὰ δραπετεῦσῃ ἀπὸ τὸ δεσμοτήριον αὐτό, ἀλλὰ τοῦ κατασκευάζει ἀναριθμητὰ δεσμὰ καὶ φύλακας καὶ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ, ἀφοῦ τὸν ρίψῃ εἰς τὴν πλέον θαθεῖαν φυλακὴν, τὸν πείθῃ νὰ ἐχαριστήσῃ μὲ τὰ δεσμὰ αὐτά. **1** **2** ὥστε νὰ μὴ εὐρη ἤτε ἐλαχίστην ἐλπίδα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ κακὰ ποῦ τὸν περιβάλλουν. Καὶ ἂν εἰσχωρήσῃς μὲ τὸν νοῦν σου εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνου, θὰ τὴν ἴδῃς ὄχι δεμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ διψασμένην καὶ ρυπαρὰν καὶ γεμάτην ἀπὸ φθείρας. Διότι δὲν εἶναι καθόλου ἀνώτερον ἀπὸ αὐτὰ αἱ ἀπολαύσεις τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ θδευρότεροι καὶ περισσότερον μαζί μὲ τὴν ψυχὴν καταστρέφουν καὶ τὸ σῶμα αὐτὸν καὶ ἀναριθμήτους πληγὰς προκαλοῦν καὶ εἰς τὰ δύο.

Ὅθεν, δι' ὅλα αὐτά, ἄς παρακαλέσωμεν τὸν Λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν μας, ὥστε καὶ τὰ δεσμὰ νὰ σπάσῃ καὶ τὸν σκληρὸν αὐτὸν φύλακα νὰ ἀπομακρύνῃ καὶ, ἀφοῦ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν σιδηρῶν ἐκείνων ἀλύσεων. Β νὰ καταστήσῃ τὴν ψυχὴν μας πῶς ἑλαφρὰν καὶ ἀπὸ τὸ πτερόν. Ἐνῶ δὲ παρακαλοῦμεν αὐτόν, ἄς προσφέρωμεν καὶ ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, δηλαδή, ζῆλον, διάθεσιν καὶ ἀγαθὴν προθυμίαν. Διότι ἔτσι θὰ ἡμπορέσωμεν εἰς ὀλίγον χρόνον νὰ ἀπολαγώμεν ἀπὸ τὰ κακὰ ποῦ μᾶς κατέχουν, νὰ ἀντιληφθῶμεν εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρισκόμεθα προηγουμένως καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν προσήκουσαν ἐλευθερίαν, τὴν ὅποιαν εἶπε ὁλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

30. Ψαλμ. 94. 2.

τοὺς ἐδιδάσκεν καὶ ἔλεγεν·

Κύτταζε τὴν ταπεινότητα καὶ τὴν ἀπλότητα τοῦ Κυρίου. Διότι δὲν περιέφερε τὰ πλήθη μαζί του, Ὡ ἀλλά, δταν ἔπρεπε νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀσθενείας, ὁ ἴδιος ἐπήγαινε παντοῦ, ἐπισκεπτόμενος πόλεις καὶ χωρία, δταν δὲ συνεκεντρώθησαν πολλοὶ ἄνθρωποι, κάθεται εἰς κάποιο χωρίον. Καὶ δὲν κάθεται εἰς τὴν πόλιν καὶ μάλιστα εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ εἰς τὸ βρος καὶ τὴν ἐρημίαν, διδάσκων καὶ ἡμᾶς νὰ μὴ κἀνωμεν τίποτε πρὸς ἐπίδειξιν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς θορύβους τῆς πόλεως, δταν μάλιστα πρέπει νὰ φιλοσοφήσωμεν καὶ νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ ἀναγκαῖα καὶ σπουδαῖα πράγματα.

Ἄφοῦ, λοιπόν, ἀνῆλθεν εἰς τὸ βρος καὶ ἐκάθησεν, ἐπήγαν κοντὰ του οἱ μαθηταὶ του. Εἶδες τὴν πρόοδον αὐτῶν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ πὼς ἀμέσως ἔγιναν καλλίτεροι; Πραγματικά, οἱ μὲν πολλοὶ ἄνθρωποι ἦσαν θεαταὶ τῶν θαυμάτων μόνον, ἐνῶ αὐτοὶ ἔχον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀκούσουσι κοντὰ μέγα καὶ ὑψηλὸν ἐπὶ πλεόν, Ἐπράγμα τὸ ὅποιον ὠδήγησε τὸν Κύριον εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν ἔκανε νὰ ἀρχίσῃ νὰ λέγῃ τοὺς λόγους αὐτοῦς. Διότι δὲν ἐθεράπευε σώματα μόνον, ἀλλὰ διώρθωνε καὶ τὰς ψυχὰς, καὶ πάλιν ὅμως ἀπὸ τὴν φροντίδα τῶν ψυχῶν μετέβαινε εἰς τὴν θεραπείαν τῶν σωμάτων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ποικίλων τὴν ὠφέλειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναμετριγνύσων τὴν

6. Ὁ Εὐαγγελιστὴς θεωρεῖ τὴν διδασκαλίαν ὡς ἰσχυρότερον σπουδαῖον τῶν θεραπειῶν. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν προηγούμενην περιλήψεσιν ἐκθέσεν τὴν θράσος τοῦ Κυρίου (Ματθ. 4, 23 - 25) ἀναφέρει πρῶτον τὴν διδασκαλίαν. Ἄλλὰ καὶ ἐνῶ πρῶτα παρέχει λεπτομερείας περὶ αὐτῆς καὶ ἔπειτα ὀμιλεῖ περὶ τῶν θαυμάτων.

7. Διάφοροι ἀπέφαιε διατετιώθησαν ὡς πρὸς τὸν ἀκριβὴ ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι διαφόροι ἔγινον ἀριθμηθῆ ἀπὸ διαφόρων εἰς ἑπτά ἢ ὀκτὴ ἢ ἑνὴκα κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Πάντως, ὅσοι οἱ ὁμοιωματικαὶ ἀριθμοὶ εἰς τὸς στίχους 8 - 9 ἔχον ἐπὶ μακαριστῶς παρουσιάζονται ἐν περιλήψει τὸ ἰδεανὸν τοῦ χριστιανικοῦ χαρακτήρος. Ἡμεῖς, ἐπικαιροῦται ἡ διακήρυξις: ὅτι οἱ λατρινῶντες ὡς κατέγοντες τὸν χαρακτῆρα τούτου εἶνε μακαριοί. Καὶ εἶνε πιθανόν ἐπὶ αὐτῆ ἀποτελεῖ διακηρυχθέν μακαρισμὸν. Εἶνε, ὁμοίωσιν, πολὺ μακάριον τὸ νὰ κατέχῃ κανεὶς τὸν ἰδεανὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ εἶνε μακαριώτερον τὸ νὰ διωχθῇ κανεὶς διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ αὐτοῦ. Οἱ ὀκτὸ ὀκτὸι μακαρισμοὶ δὲν περιγράφον ὀκτὸς διαφόρους κλάσους ἄνθρωπων, ἀλλὰ ὀκτὸς διαφόρα στοιχεία ὑπεροχῆς, τὰ ὅποια πρέπει νὰ συνδυάζονται εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον.

8. Ματθ. 5, 1 - 2.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'

(Ματθ. ε', 1 - 16)

Εὐὸταν δὲ εἶδε τὰ πλήθη, ἀνέθηκεν εἰς τὸ βρος. Καὶ, δταν ἔκάθησεν, ἤλθαν κοντὰ του οἱ μαθηταὶ του. Καὶ, ἀφοῦ ἦνοιξε τὸ στόμα του,

1. Μία συνέσεια τῆς θαυματουργικῆς καὶ διδακτικῆς θράσος τοῦ Κυρίου. Ἐπὶς ἔξεσθῶν αὐτῆ εἰς τὴν προηγούμενην ὀμιλίαν, (πρὸλ. Ματθ. 4, 23 - 25), ἦτο εἰς πολλὰ ὄχλοι τὸν ἠκολούθησαν ἐκ διαφόρων μερῶν. Οἱ ὄχλοι αὐτοὶ ἀπετίλουν ἐνὸς ἀνορατῆρον πρὸς διδασκαλίαν.

2. Δὲν μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ βρους. Ἄλλ' ὅμως φαίνεται καὶ ἐκ τῶν Ματθ. 14, 23 καὶ 15, 29, πρόκειται μάλιστα διὰ κάποιο ὄρημα πλησίον τῆς λίμνης τῆς Γαλιλαίας. Ἡ σφοδρὴ τοῦ πλήθους ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε ἡ ἀκτὴ τῆς λίμνης δὲν ἦτο πλέον κατάλληλος τόπος διὰ νὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία καὶ ὁ Κύριος ἀνῆλθεν εἰς κάποιο ὄρημα πλησίον τῆς λίμνης.

3. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ ἦτο θεϊκῆς οὐσιότητος, ἀλλ' αὐτῆ ἦτο καὶ ἡ συνήθης στάσις προκειμένου νὰ ἐκφωνηθῇ μακρὸς λόγος (πρὸλ. Ματθ. 19, 2, 24, 3, 26, 53 καὶ Λουκ. 4, 20). Ὁ Ματθαῖος δὲν δίδει καμμίαν ἐνδειξιν περὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὅποιον ἐξεφωνηθῆ ἢ ἐπὶ τοῦ βρους ὀμιλεῖ. Ἄλλ' εἶναι προφανὲς ἐσφαλμένον νὰ θεωρῆ κανεὶς ὅτι τοποθετεῖ τὴν ὀμιλίαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς θρασῆς θράσος τοῦ Κυρίου. Περὶ αὐτοῦ ἔχομεν ὅσα ἀποδείξεις. Πρῶτον ἔχομεν τοὺς ὄχλους, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναχθοῦν πρὸς τὸ νὰ ἐλάτῃ ἐπὶ τὸν βρος ὁ Κύριος καὶ πρὸς τὸ νὰ διαδοθῇ ἡ φήσις αὐτοῦ κατ' ἄπασαν τὴν Συρίαν, Παλαιάν, Ἰουδαίαν καὶ. Δεύτερον, ἡ διδασκαλία εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ βρους ὀμιλίαν δὲν εἶναι στεγνωμένη, ἀλλ' ἀφορᾷ μακρῶς προδιακείμενος πλεόν, οἱ ὅποιοι ἔπυον προηγούμενος ἰσχυρὴ διδασκαλία.

4. Ἦσθ δὲν πρόκειται διὰ τοὺς τέσσαρας προκηρυχθένους μόνον (Ματθ. 4, 18 - 22), ὅστε ἦμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος διὰ τοὺς ὄχλους ἑκάστη, ἀλλὰ ὁ βρος ἔχει γενικωτέρην ἔννοιαν καὶ ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀκολουθησύντας ἀπ' ἀρχῆς τῆς περιόδου αὐτῆς τὸν Ἰησοῦν διὰ τὸ διδοῦσθαι ἑπ' αὐτοῦ.

5. Ἡ φράσις αὐτῆ σημαίνει ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ὀμιλήσῃ καὶ ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν αὐτοῦ.

διδασκαλίαν διὰ τοῦ λόγου μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἔργων, καὶ ἀκόμη, ἀποφροτῶν τὰ ἀναίσχυντα στόματα τῶν ἀφροσύνων, μετὰ τὴν φροντίδα τοῦ δι' ἀμφότερα τὰ συστατικά τοῦ ἀνθρώπου, **10** δεικνύων δι' ἑαυτοῦ ὅτι ὁ ἴδιος ἦτο ὁ δημιουργὸς ἀλόκληρου τοῦ ζώου, ἡλιαδὴ τοῦ ἀνθρώπου». Δι' αὐτὸ καὶ μεγάλο ἐνδιαφέρον ἐδείκνυε καὶ διὰ τὸ σῶμα καὶ διὰ τὴν ψυχὴν, ἄλλοτε μὲν ἐκεῖνο, ἄλλοτε δὲ ἐκείνη θεραπεύων, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ τότε ἔκανε.

«Ἀφοῦ ἤνοιξεν», λέγει, «τὸ στόμα αὐτοῦ τοὺς ἐδίδασκεν», καὶ διὰ ποῖον λόγον προσέθεσε τὸ «ἀφοῦ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ». Διὰ τὴν μάθησιν ὅτι καὶ χωρὶς τῆς ὁμιλίας ἐδίδασκεν καὶ ὄχι μόνον ὅταν ὁμιλεῖ, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν ὁμιλῶν, ἄλλοτε δὲ ἀφῆνων φωνὴν διὰ μέσου τῶν ἔργων του. Ὅταν δὲ ἀκούσης δι' ἐδίδασκεν αὐτοῦς, μὴ νομίζης δι' ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς μαθητὰς του μόνον, ἀλλὰ διὰ μέσου ἐκείνων ἀπευθύνεται πρὸς ἄλλους. Ἐπειδὴ, δηλαδή, τὸ πλῆθος ἦτο ἀπαιδεύτων **B** καὶ ἀκόμη, ἀπετελείτο ἀπὸ πολὺ ὑλόφρονος, δι' αὐτὸ, ἀφοῦ συνεκρότησε τὸν ὄμιλον τῶν ἀποστόλων, ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς καὶ συγχρόνως, διὰ μέσου αὐτῶν ἀπευθύνεται πρὸς ἄλλους τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἄξιοι τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, καὶ ἔτσι ἐφρόντιζε νὰ μὴ καταστῇ φορτικὴ ἡ διδασκαλία τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Αὐτὸ, θεότατα, καὶ ὁ Λουκάς τὸ ὑπερήμιστο, ὅταν ἔλεγε δι' ἔστρεψε τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητὰς του⁹, καὶ ὁ Ματθαῖος δὲ, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς δηλών, ἔλεγε «Καὶ ἐπῆγαν κοντὰ του οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ... τοὺς ἐδίδασκεν». Ἔτσι, λοιπόν, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπρόκειτο νὰ προσέχουν μετὰ μεγαλυτέραν προθυμίαν, παρὰ ἂν ἀπευθύνετο πρὸς ἄλλους¹¹.

Ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει, λοιπόν, καὶ ποῖα θεμέλια τοποθετεῖ τῆς νέας πολιτείας¹², τὴν ὁποῖαν δίδει εἰς ἡμᾶς; **C** Ἄς ἀκούσωμεν μετὰ προσοχὴν τὰ λεγόμενα, διότι ἐλέγησαν μὲν πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ ἐγράφησαν καὶ δι' ἄλλους τοὺς μεταγενεστέρους. Δι' αὐτὸ, ἄλλως τε, ἀπευ-

9. Μῖνον προφάνης δι' ἐντολῆν στρέφεται ἐναντίον τῶν Μαθητῶν, καὶ τῶν ὁποίων πολλὰς φορές μέχρι τότε εἰς ὑποκαταστάσεως ἐκείνων λόγον κατὰ τὴν μετέφρασον ἄλλου ὁμιλῶν.

10. Πρὸς. Λουκ. 6, 26.

11. Πρὸς. καὶ ἀναίμακον ἡ τῆς παραύτης.

12. Δηλαδή, τὰ νέον κράτος τοῦ ἐκείνου, τὸ χριστιανικόν.

θύνεται μὲν πρὸς τοὺς μαθητὰς του τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁμιλεῖ, χωρὶς ὅμως νὰ περιορίσῃ εἰς ἐκείνους τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ κατὰ τρόπον γενικὸν διατυπώνει ἄλλους τοὺς μακαρισμοὺς. Διότι δὲν εἶπεν δι' ἂν εἰσαθε μακάριοι ἐσεῖς, ἂν γίνετε ταπεινοί, ἀλλὰ «Μακάριοι οἱ ταπεινοφρονες». Βέβαια, ἂν καὶ πρὸς ἐκείνους ὁμιλεῖ, ἐν τούτοις ἡ ἐντολὴ ἐμελλε νὰ γίνῃ κοινὸν πρόσταγμα πρὸς ἄλλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπευθυνόμενον. Πραγματικά, ὅταν λέγῃ «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ἕως τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου»¹³, δὲν ὁμιλεῖ πρὸς ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ διὰ μέσου αὐτῶν πρὸς τὴν οἰκουμένην ἀλόκληρον. **D** Καὶ ὅταν τοὺς μακαρίζῃ, ἐπειδὴ διώκονται, ἐξορίζονται καὶ ὑποφέρουν τὰ ἀνίατα κακά, ὄχι μόνον δι' ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιτελοῦν τὰ ἴδια κατορθώματα, πλέκει τὸν στέφανον τῆς νίκης.

Ἀλλὰ διὰ τὴν γίνῃ αὐτὸ σαφέστερον καὶ διὰ τὴν ἀντιληφθῆς δι' καὶ εἰς ἐσέ ἀναφέρονται τὰ λεγόμενα, καὶ ἐν γένει πρὸς ἀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἂν θεότατα, θέλη κανεὶς νὰ προσέχῃ εἰς αὐτὰ, ἀκούσε μετὰ ποῖον τρόπον ἀρχίζει τοὺς θαυμασίους αὐτοὺς λόγους; «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, διότι εἶναι ἰδικὴ τῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Τί σημαίνει ἡ φράσις «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»; Οἱ ταπεινοὶ καὶ συνητρωμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν. Διότι πνεῦμα ἐδῶ ὠνόμασε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάθεσιν. **E** Ἐπειδὴ, δηλαδή, ὑπάρχουν πολλοὶ ταπεινοὶ ὄχι μετὰ τὴν θέλησιν των, ἀλλὰ πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ἄφησεν αὐτοὺς, (διότι αὐτὸ δὲν ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἄξιον ἐγκωμίου), μακαρίζει πρώτους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν θέλησιν των ταπεινῶν καὶ καταστρέφουν τοὺς ἑαυτοὺς των. Καὶ διατι δὲν εἶπεν οἱ ταπεινοί, ἀλλὰ εἶπεν «οἱ πτωχοί»; Ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι μεγαλυτέρον ἀπὸ τὸ πρῶτον. Διότι ἐδῶ ἐννοεῖ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι φοβοῦνται καὶ τρέμουν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. **F** Διὰ τοὺς ὁποῖους, ἐπειδὴ τοὺς ἠγάπα πολὺ ὁ Θεός, ἔλεγε διὰ τοῦ προφήτου Ἰσαΐου «Εἰς ποῖον ἄλλον θὰ ῥίψω εὐσπλαγγικόν τὸ ἔλεμμα μου, παρὰ εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος εἶναι ταπεινὸς καὶ ἥσυχος καὶ τρέμει τοὺς λόγους μου;»¹⁴.

13. Ματθ. 28, 20.

14. Ἠσ. 66, 2.

Βέβαια, υπάρχουν πολλοί τρόποι ταπεινοφροσύνης. Καί άλλος μὲν εἶναι ταπεινὸς συμμέτρως, ἄλλος δὲ ὑπερβολικά. Αὐτὴν τὴν τελευταίαν ταπεινοφροσύνην ἐπαίνει καὶ ὁ μακάριος προφήτης, τονίζων ὄχι τὴν ἀπλήν καταστολήν τῆς διανοίας μας, ἀλλὰ τὴν μεγάλην ταπεινώσιν, μὲ ὅσα λέγει· «Κατάλληλος θυσία διὰ τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα, διότι ὁ Θεὸς δὲν θά περιφρονῆσῃ τὴν συντετριμμένην καὶ τὴν ταπεινωμένην καρδίαν»¹⁵. Β Καὶ οἱ Τρεῖς Παῖδες αὐτὴν προσφέρουν εἰς τὸν Θεὸν ἀντὶ ἄλλης θυσίας, λέγοντες· «Ἄλλὰ εἴθε νὰ γίνωμεν δεκτοὶ μὲ ψυχὴν συντετριμμένην καὶ πνεῦμα ταπεινοφροσύνης»¹⁶. Καὶ ὁ Κύριος τὰς αὐτὴν μακαρίζει. Διότι, πραγματικά, τὰ μεγαλύτερα τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἐθλαψαν τὴν οἰκουμένην ἀλόκληρον, προήλθαν ἀπὸ τὸν ἐγωισμόν. (Ἐπειδὴ καὶ ὁ διάβολος, ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἦτο τοιοῦτος, ἔγινε διάβολος ἀπὸ ἐγωισμόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Διὰ τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀκαταστάτην ἐπιθυμίαν τὴν αὐτὴν καταδικῆναι, πού ἔπεσε καὶ ὁ διάβολος»¹⁷). Καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀφ’ οὗ περιέπεσε εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν παρακινήθεισ ἀπὸ τὸν διάβολον μὲ τὰς ἐλπίδας αὐτάς, παρεξέστρατη καὶ ἔγινε θνητός, καὶ ἐνῶ ἤλπισε νὰ γίνῃ Θεός, ἔχασε καὶ ὅ,τι εἶχεν. Γ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Θεός, δειδίζων αὐτὸν καὶ διακωμῶδων τὴν ἀνοησίαν του, ἔλεγεν· «Νά, ὁ Ἀδὰμ ἔγινεν ὅμοιος μὲ ἐμέ»¹⁸, καὶ ὁ καθένας δὲ ἔπειτα ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγωισμοῦ ἐξώκειλεν εἰς τὴν ἀσέθειαν, ἔπειδὴ ἐφάντασθη ἰσοθεῖον).

Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὁ ἐγωισμὸς εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῶν κακῶν καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ κάθε πονηρίας, κατασκευάζων τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτήν, σάν κάποιο ἰσχυρὸν καὶ σταθερὸν θεμέλιον, αὐτὸν τὸν νόμον ἔθεσε πρῶτον. Διότι, ὅταν ὑπάρχῃ ὡς θάσις ἡ ταπεινοφροσύνη, τότε ὁ οἰκοδόμος τοποθετεῖ τὰ πάντα ἐπάνω εἰς αὐτὴν μὲ ἀσφάλειαν, ἐνῶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ αὐτή, καὶ ἂν ἀκόμη φθάσῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ διὰ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του, τὰ πάντα χάνει πολὺ εὐκόλα καὶ κα-

15. Ἠζαΐα, 60, 19.
16. Δαν., 3, Προσευχὴ στ. 15.
17. Α' Τιμοθ., 3, 6.
18. Ρωμ., 8, 22.

ταλῆγει εἰς κακὸν τέλος. Εἴτε νηστεῖαν εἴτε προσευχὴν εἴτε ἐλεημοσύνην εἴτε ἐγκράτειαν Π εἴτε ὅποιαδήποτε ἄλλο ἀγαθὸν θά συγκεντρώσῃ, χωρὶς τὴν ταπεινοφροσύνην, διαρρέουν καὶ χάνονται τὰ πάντα. Αὐτὸ, βέβαια, συνέβη καὶ εἰς τὸν Φαρισαῖον¹⁹. Διότι, ἂν καὶ ἔφθασεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφήν, ἀφ’ οὗ ἔχασε τὰ πάντα, ἔπεσεν, ἔπειδὴ δὲν εἶχε τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν.

Πραγματικά, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἡ πηγὴ κάθε κακίας, καθ’ ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς εὐσεβείας ἐν γένει. Δι’ αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζει, διὰ τὴν ἐξερριζώσιν τελείως τὴν ἐλαζανειαν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του. Καὶ ποῖον σῆμα εἶχε αὐτὸ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἀπορεῖ κάποιος, οἱ ὅποιοι ἦσαν ταπεινοὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως; Ἐβέβαια, δὲν εἶχαν καμίαν ἀφορμὴν ὑπερηφάνειας, ἀφ’ οὗ ἦσαν ψυχράδες καὶ πτωχοὶ καὶ ἀσημαντοὶ καὶ ἀμόρφωτοι. Ἄλλὰ καὶ ἐάν δὲν ἔλεγεν αὐτὰ πρὸς τοὺς μαθητάς, τὰ ἔλεγεν πρὸς τοὺς παριστοιμένους τοῦλάχιστον τότε καὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπρόκειτο νὰ ὑποδεχθοῦν αὐτοὺς ὕστερα ἀπὸ αὐτά, ὥστε νὰ μὴ τοὺς περιφρονοῦν ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Κυρίως ὁμοῦ ἀπευθύνετο καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς. Πραγματικά, ἐάν τότε δὲν ἐχρειάζοντο τὴν ταπεινώσιν, ἀργότερον, ὁμοῦ, τοὺς ἦτο ἀποραίτητος ἡ ἀφέλεια, πού προσφέρει αὐτῇ, ὕστερα, δηλαδή, ἀπὸ τὰ σημεῖα, τὰ θαύματα, **1 2 3** τὴν τιμὴν, πού θά τοὺς ἐβιδεν ἡ οἰκουμένη, καὶ τὴν παρηρησίαν τῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ ἐξουσία, οὔτε ἡ ἰδία ἡ βασιλεία ἦτο ἱκανὴ νὰ τοὺς κάη νὰ ὑπερηφανευθοῦν τόσο, ὅσον ἐκεῖνα πού συνέθεσαν εἰς αὐτοὺς. Ἐξ ἄλλου, καὶ πρὸ τῶν θαυμάτων ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπερηφανευθοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ πάθουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον, ἐλέποντες τὸ πλῆθος καὶ τὴν συγκέντρωσιν γύρω ἀπὸ τὸν διδάσκαλον. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον ἀκριβῶς καὶ συγκρατεῖ τὰ φρόνημα αὐτῶν.

Καὶ δὲν παροικιάζει τὰ λεγόμενα μὲ τὴν μορφήν τῶν παραινέσεων καὶ τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν μορφήν τοῦ μακαρισμοῦ, καθιστῶν, ἔτσι, πῶς ἐλαφρὸν τὸν λόγον καὶ ἀνοίγων εἰς ἄλλους τὸ στάδιον τῆς διδασκαλίας. **Β**

19. Ἠζαΐα, Λουκ., 18, 9 12.

Πραγματικά, δὲν εἶπεν ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλὰ ὅλοι ὅσοι ἐκτελοῦν αὐτὰ εἶναι μακάριοι. Ὡστε, εἴτε εἶσαι δοῦλος εἴτε πτωχὸς εἴτε πένθης εἴτε ξένος εἴτε ἰδιώτης, δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ σὲ ἐμποδίσῃ νὰ γίνῃς μακάριος, ἀρκεῖ νὰ πραγματώσῃς τὴν ἀρετὴν αὐτὴν.

Ἄφοῦ, λοιπόν, ἤρχισεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ οὗ μάλιστα ἔπρεπεν, προωρεῖ εἰς ἄλλην ἐντολήν, ἡ ὁποία φαίνεται ἀντίθετος πρὸς τὴν γνώμην ὀλοκλήρου τῆς αἰκουμένης. Ἐνῶ δηλαδὴ, ὅλοι νομίζουσι ἀείλους πρὸς μίμῃσιν αὐτοῦ πού εἶναι χαρούμενοι, καὶ ἀβλύους τοὺς εὐρισκομένους εἰς λύπην, πτωχεῖαν καὶ πένθος, ὁ Κύριος μακαρίζει τοὺς δευτέρους ἀντὶ τῶν πρώτων ὁμιλιῶν ὡς ἔξῃ: «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι πού πενθοῦν», ἔστω καὶ οἱ ὅλοι τοὺς ἔλεεινολογοῦν. **Σ** Δι' αὐτό, θέβασαι, ἔκανε προηγουμένως τὰ θαύματα, ὥστε, ὅταν θὰ θέτῃ παρομοίους νόμους, νὰ εἶναι ἀξιόπιστος. Καὶ ἐδῶ, ὅμως, δὲν ἐμακάρισεν ἀπλῶς τοὺς πενθοῦντας, ἀλλὰ ἐκείνους πού πενθοῦν διὰ τὰ ἀμαρτημάτων των, δεδομένου ὅτι τὸ νὰ πενθῇ κανεὶς διὰ κάποιο θιστικὸν πρᾶγμα εἶναι τελείως ἀπηγορευμένον. Αὐτό, λοιπόν, καὶ ὁ Παῦλος ἐδίδασκεν, ὅταν ἔλεγεν ὅτι: «Ἡ μὲν κοσμικὴ λύπη ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον, ἐνῶ ἡ λύπη πού εἶναι σύμφωνα μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετάνοιαν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, διὰ τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν μετανοεῖ»²¹.

Αὐτοῦς, λοιπόν, μακαρίζει καὶ ἐδῶ ὁ Κύριος, οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται αὐτὴν τὴν λύπην. **Δ** Καὶ δὲν ἔθεσεν ἀπλῶς τοὺς λυπούμενους, ἀλλὰ τοὺς λυπούμενους ὑπερβολικά. Δι' αὐτό δὲν εἶπεν οἱ λυπούμενοι, ἀλλὰ «οἱ πενθοῦντες». Πραγματικά, καὶ ἡ ἐντολὴ αὕτη εἶναι διδασκαλὸς καθὲ φιλοσοφίας. Διότι, ἐάν οἱ πενθοῦντες τὰ παιδιὰ των ἢ τὴν σύζυγον ἢ κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς πού ἀπέθαναν, δὲν ἐπιθυμοῦν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὀδύνης των οὔτε τὰ χρήματα οὔτε τὰ σώματα, οὔτε κατέχονται ἀπὸ τὸν πόθον τῆς δόξης, οὔτε ἐξοργίζονται, ὅταν τοὺς ὑβρίζουν, οὔτε κύριεύονται ἀπὸ τὰς μαγίας, οὔτε κανένα ἄλλο πάθος τοὺς πολιορκεῖ, ἀλλὰ κατέχονται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸ πένθος μόνον. **Ε** πολὺ περισσότερο οἱ πενθοῦντες τὰ ἀμαρτημάτων των, διὰ τὰ ὁποῖα

20. Β' Κορινθ. 7, 10.

ἀείζει νὰ πενθῇ κανεὶς, θὰ ἐπιδείξουν μεγαλύτεραν φιλοσοφίαν ἀπὸ τοὺς πρώτους. Καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἔπαθλον αὐτῶν; «Διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»²², λέγει. Πέσ μου, ὅμως, πού θὰ παρηγορηθοῦν; Καὶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐπειδὴ, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τὴν ἔκανε πολὺ πῖο ἐλαφρὰν, αὐτὸ ὑπεσέθη νὰ δώσῃ. **Κ** Ὡστε, ἐάν θέλῃς νὰ παρηγορηθῇς, νὰ πενθῇς. Καὶ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι τὸ λεχθὲν ἀποτελεῖ αἰνίγμα. Διότι, ὅταν ὁ Θεὸς παρηγορῇ καὶ ἂν ἀκόμη ἀμέτρητα κακὰ σὲ εὑρουν, θὰ ἀποδειχθῇς ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα. Πραγματικά, ὁ Θεὸς πάντοτε δίδει τὰς ἀμοιβὰς πολὺ μεγαλύτερας ἀπὸ τοὺς κόπους, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ ἐδῶ ἔκανε, μετὰ τὸ νὰ ὀνομάσῃ μακαρίους τοὺς πενθοῦντας, ὅχι σύμφωνα μετὰ τὴν ἀξίαν τοῦ πένθους, ἀλλὰ σύμφωνα μετὰ τὴν ἰδικὴν του φιλοanthρωπίαν. Διότι οἱ πενθοῦντες πενθοῦν τὰ ἀμαρτημάτων των. Καὶ εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀρκετὸν νὰ τῶχουν συγχωρήσεως καὶ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ ἀπολογία των.

Β Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ φιλόanthρωπος, δὲν περιορίζει τὴν ἀμοιβήν, οὔτε εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς τιμωρίας οὔτε εἰς τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ τοὺς κάνει καὶ μακαρίους καὶ μεγάλην τοὺς δίδει παρηγορίαν. Μᾶς προτρέπει δὲ νὰ μὴ πενθοῦμεν μόνον διὰ τὰ ἰδικὰ μας ἀμαρτηματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ξένα. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἦσαν αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων, ὅπως εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Μωσέως, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Δαυὶδ. Διότι πόλλας φορές αὐτοὶ ἐπένησαν δι' ἄλλότρια κακὰ.

«Μακάριοι εἶναι οἱ πρᾶοι»²³ διότι αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν»²⁴.

Πέσ μου, ποῖαν γῆν; Μερικοὶ νομίζουσι ὅτι πρόκειται διὰ νοητὴν γῆν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι σωστὸν αὐτό, διότι εἰς κανένα σημεῖον τῆς Γραφῆς δὲν εὐρισκομεν νοητὴν γῆν. **Σ** Ἄλλὰ, τότε τί σημαίνει τὸ λεχθὲν; Αἰσθητὸν ἔπαθλον καθορίζει, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, διότι ὅταν εἶπεν: «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», προσέθεσεν

21. Ματθ. 5, 4.

22. Πρᾶοι εἶναι ἐπιτάσσονται ὅσοι συμπεριφέρονται μετὰ ἐπιεικείαν καὶ πραότητος πρὸς τοὺς πλάσιον καὶ ἀντιμεταπέμπον μετὰ ὑπακοῆν τὰς ὑβρίων καὶ προσείλκ. τὸν συσπῆρῶσιν, ἐκλεβὶ, οἱ ἄνομοι, οἱ ἀπειθοῦντες.

23. Ματθ. 5, 5.

«ὅτι ἔτσι «θά γίνῃς μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς»²⁴. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπεν εἰς τὸν Ἀποστόλου «Σήμερα θά εἶσαι μαζί μου εἰς τὸν Παράδεισον»²⁵. Διότι δὲν προτρέπει μόνον μὲ θάσιν τὰ μελλοντικά αγαθά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια διὰ τοὺς στερομένους πνευματικότητας ἐκ τῶν ἀκροατῶν, οἱ ὅποιοι ζητοῦν πρὶν ἀπὸ τὰ μελλοντικά τὰ ἐπίγεια. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, καὶ παρακάτω ἔλεγεν· «Δεῖξε τὴν συμφιλίωτικὴν σου διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντίδικόν σου»²⁶. Καὶ ἐν συνεχείᾳ καθορίζει τὸ ἔπαθλον τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς καὶ λέγει· «Διὰ νὰ μὴ σὲ παραδώσῃ ὁ ἀντίδικος εἰς τὸν δικαστὴν καὶ ὁ δικαστὴς εἰς τὸν δεσμοφύλακα»²⁷. Ὁ Βλέπεις ἀπὸ ποῦ ἐφόβησεν; Ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν ἔμπροσθέν μας. Καὶ πάλιν· «Εἰς τὸν ποῦ θά εἴπῃ περιφρονητικῶς τὸν ἀδελφόν σου ἀνόητε, πρέπει νὰ δικασθῇ εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον»²⁸. Καὶ ὁ Παῦλος, ὁμῶς, δριζῶν αἰσθητά ἔπαθλα, πολλὰς φορές προτρέπει μὲ θάσιν τὰ παρόντα πράγματα· Ὅπως, ὅταν ἡμιλῇ περὶ παρθενίας. Πραγματικά, χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε ἐκεῖ ἀκόμη περὶ τοῦ οὐρανοῦ, συμβουλεύει ἀπὸ τὰ παρόντα, λέγων· «Διὰ τὰς δυσκολίας τῆς παρουσίας ζωῆς»²⁹ καὶ «ἐγὼ ἐνδιαφέρομαι δι' ἐσάς»³⁰ καὶ «θέλω νὰ εἰσθε ἐλεύθεροι ἀπὸ φροντίδας»³¹.

Ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, λοιπόν, ἀνέμειξε τὰ αἰσθητά εἰς τὰ πνευματικά. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ὁ πρῶτος γάνει ἅλα τὰ ἰδικά του πράγματα, Ἐπιδοσχεταὶ τὸ ἀντίθετον, λέγων ὅτι αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ποὺ κατέχει τὰ πάντα μὲ ἀσφάλειαν, ὁ μὴ θρασύς, ὁ μὴ ἀλαζών. Διότι ὁ ἀλαζών πολλὰς φορές θά χάσῃ καὶ τὰ πατρικά αγαθά καὶ τὴν ἴδιαν τὴν ψυχὴν του. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἔλεγε συνεχῶς ὁ προφήτης **149** ὅτι «οἱ πρῶτοι θά κληρονομήσουν τὴν γῆν»³², ὁφθαίνει τὸν λόγον μὲ θάσιν τὰς γνωστὰς εἰς αὐτοὺς ἐν-

24. Ἰωάν. 6, 2. Ἰωάν. 30, 13.

25. Λουκ. 23, 43.

26. Ματθ. 5, 25.

27. Ματθ. 5, 25.

28. Ματθ. 5, 32.

29. Α' Κορινθ. 7, 26.

30. Α' Κορινθ. 7, 25.

31. Α' Κορινθ. 7, 32.

32. Ψαλμ. 36, 11.

νοίας, ὥστε νὰ μὴ ἀκούουν συνεχῶς νέας ἰδέας. Λέγει δὲ αὐτὰ, χωρὶς νὰ περιορίσῃ τὰς ἀμοιβὰς εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ἀλλὰ μαζί μὲ αὐτὰ παρέχει καὶ τὰ οὐράνια. Πραγματικά, ὅταν λέγῃ κάτι τὸ πνευματικόν, δὲν καταργεῖ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, καὶ ὅταν, πάλιν, ὑπόσχεται κάτι ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος, δὲν περιορίζει ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ὑπόσχεσιν. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε πρώτα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τότε ἅλα αὐτὰ θά σὰς χορηγηθοῦν»³³. Καὶ πάλιν· «Καὶ καθένας ποὺ ἀφήσῃ σπύτια ἢ ἀδελφούς, Β θά πάρῃ ἑκατὸν φορές περισσότερα εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ εἰς τὸ μέλλον θά κληρονομήσῃ αἰώνιον ζωὴν»³⁴.

«Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν»³⁵ τὴν δικαιοσύνην»³⁶.

Ποῖαν δικαιοσύνην; Ἡ ἔννοει τὴν ἀρετὴν ἐν γένει, ἢ τὴν μερικὴν αὐτὴν ἀρετὴν, ἢ ὅποια εἶναι ἀντίθετος τῆς πλεονεξίας. Ἐπειδὴ, λοιπόν, σκοπεύει νὰ νομοθετήσῃ περὶ τῆς ἐλεημοσύνης, δεικνύων τὸ πῶς πρέπει νὰ ἐλεῶμεν, δηλαδή, ὄχι ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς πλεονεξίας, δι' αὐτὸ μακαρίζει τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν δικαιοσύνην.

Καὶ πρόσεξε μὲ πόσῃ ὑπερβολῇ θέτει αὐτὸ. Διότι δὲν εἶπεν· Μακάριοι οἱ πεινοῦντες τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ· «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν τὴν δικαιοσύνην». Ὅστε ὄχι ἀπλῶς νὰ τὴν ἐπιδιώκωμεν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐπιθυμοῦμεν μὲ κάθε δυνατὴν ἐπιθυμίαν. Ὁ Ἐπιδοῖ, δηλαδή, αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι γνώρισμα τῆς πλεονεξίας καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσον τὰ τροφίμα καὶ τὰ ποτὰ, ὅσον ἐπιδιώκωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ νὰ ἔχωμεν περισσότερα, δι' αὐτὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν διέταξε νὰ τὴν μεταθέσωμεν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν.

33. Ματθ. 6, 33.

34. Ματθ. 19, 29.

35. Πῶς δὲν εἶναι παρατηρήσεις εἰς μακαρίζεται· ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐστὶ ἡ κατοχὴ αὐτῆς. Ἡ νὰ πιστεύῃ κανεὶς εἰς κατοχὴν τὴν δικαιοσύνην, ὅπως καὶ ὁ Φαρισαῖος τῆς παραβολῆς, εἶναι καταστραφένος. Ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς εἰς στερρεῖται αὐτῆς δὲν εἶναι ἀρκούν. Πρέπει νὰ αἰσθάνεται εἰς δὲν ἔχει αὐτὴν καὶ νὰ κατέχεται ἀπὸ τῆς σφοδρῆς καὶ ἰμμεσον ἐπιθυμίας νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, διότι ὅταν ἔχῃ ποσοστὴν ἐπιθυμίαν, τότε ἀσφάλως θά καταβῇ κατὰ προστάθειν εἰς τὸ νὰ ἐπιδοῖ αὐτὴν.

36. Ματθ. 5, 6.

Ἐν συνεχείᾳ, πάλιν, καθορίζει αἰσθητὸν ἔπαθλον, λέγων· «Διότι αὐτοὶ θὰ χορτάσων»³⁷. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ὑπάρχει ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ πλεονεξία καθιστᾷ πολλοὺς εὐπόρους, λέγει ὅτι τὸ ἀντίθετον, ἀκριβῶς, συμβαίνει. Διότι αὐτὸ τὸ ἐπιτυχάνει ἡ δικαιοσύνη. Συνεπῶς, δταν ἐνεργῆς μὲ δικαιοσύνην, νὰ μὴ φοβῆσαι τὴν πείναν, οὔτε νὰ τρέμῃς τὴν πείναν. Διότι οἱ ἄρπαγες εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ τὰ χάνουν ὅλα γενικῶς, ὅπως, πάλιν, ὁ ποθῶν τὴν δικαιοσύνην, κατέχει τὰ πάντα μὲ ἀσφάλειαν.

Ἐάν, ὁμῶς, ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦν τὰ ἀλλότρια αγαθά, θὰ ἀπολαύσουν τόσην μεγάλην εὐπορίαν, πολὺ περισσότερα θὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνοι, ποὺ προσφέρουν τὰ ἰδικὰ των.

«Μακάριοι εἶναι οἱ ἐλεήμονες»³⁸.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νομίζω ὅτι δὲν ἐννοεῖ μόνον τοὺς ἐλεοῦντας μὲ χρήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐλεοῦντας διὰ τῶν ἔργων, διότι ὁ τρόπος τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι ποικίλος καὶ ἡ ἐντολὴ αὐτὴ ἔχει μεγάλο πλάτος. Καὶ ποῖον εἶναι, λοιπὸν, τὸ ἔπαθλον αὐτῆς; «Διότι αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»³⁹. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ἡ ἀνταμοιβὴ εἶναι ἴση πρὸς τὴν προσφορὰν, Ἐ ἀλλ' εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ κατόρθωμα. Διότι αὐτοὶ ἐλεοῦν ὡς ἄνθρωποι, ἐνῶ ἐλεοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸν τῶν ὄλων. Δὲν εἶναι δέ, ἀσφαλῶς, ὅμοιον τὸ ἀνθρώπινον ἔλεος καὶ τὸ θεῖον, ἀλλ' ὅσοι διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ πονηρίας καὶ αγαθότητος, τόσον ἀνώτερον εἶναι τὸ θεῖον ἔλεος τοῦ ἀνθρώπινου.

«Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν καθαρὰν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θὰ ἴδουν τὸν Θεόν»⁴⁰.

Νὰ καὶ πάλιν πνευματικὸν ἔπαθλον. Καθαροὺς δὲ ἐν προκειμένῳ ὀνομάζει, ἢ τοὺς ἔχοντας ἐν γένει τὴν καθολικὴν ἀρετὴν καὶ δὲν καταλογίζουσαν κανένα ἀμάρτημα εἰς ἕαρος των, ἢ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ ἐγκράτειαν, διότι τίποτε δὲν μᾶς εἶναι τόσον ἀπαραίτητον διὰ νὰ καταντῶμεν ἱκανοὶ νὰ ἴδωμεν τὸν Θεόν, ὅσον ἡ ἀρετὴ αὐτὴ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Νὰ ἐπιδιώκετε εἰρήνην μὲ δλους καὶ τὸν ἅγιον πνεῦμα, διότι χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν

37. Ματθ. 5, 6.
38. Ματθ. 5, 7.
39. Ματθ. 5, 7.
40. Ματθ. 5, 8.

θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»⁴¹. Θεὸν τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖ ἐδῶ, ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν ἐπειδὴ, δηλαδὴ, πολλοὶ εἶναι ἐλεήμονες καὶ δὲν κλέπτουν, οὔτε κατέχονται ὑπὸ τῆς πλεονεξίας, ἀλλὰ διαπραττοῦν πορνείας καὶ ἄλλας ἀσελγείας, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὰ τὰ προηγούμενα προσέθεσε καὶ αὐτὰ. Αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἐβεβαίωσε διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ Παῦλος, δταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους, ὅτι, δηλαδὴ, ὄχι μόνον ἔκαναν μεγάλας ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ διέθεταν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἢ Διότι, ἀφοῦ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν γενναιοδωρίαν αὐτῶν εἰς τὰ χρήματα, λέγει, ὅτι διέθεσαν καὶ «τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸν Κύριον καὶ εἰς ἡμᾶς»⁴².

«Μακάριοι εἶναι οἱ εἰρηνοποιοὶ»⁴³.

Ἐδῶ, δὲν καταργεῖ μόνον τὰς ἀμοιβαίας διαφωνίας καὶ τὰς ἔχθρας, ἀλλὰ καὶ κάτι παραπάνω ἐπιζητεῖ, τὸ νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς ὁμόνοιαν καὶ ἄλλους, ποὺ εὐρίσκονται εἰς διχνοίαν. Καὶ πάλιν πνευματικὴν ἀμοιβὴν προσθέτει. Ποῖα εἶναι αὐτὴ, λοιπὸν; «Διότι θὰ ὀνομασθῶν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁴⁴. Διότι αὐτὸ ὑπῆρξε καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ, νὰ συνενώσῃ, δηλαδὴ, τὰ διαχωρισμένα καὶ νὰ συμφιλιώσῃ τὰ εὐρισκόμενα εἰς πόλεμον.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι εἰς κάθε περίπτωσιν εἶναι καλὸν ἡ εἰρήνη, προσέθεσε· «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ καταδιώκονται χάριν τῆς δικαιοσύνης»⁴⁵. Ὁ δὲν, γὰρ, χάριν τῆς ἀρετῆς, διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἄλλων, διὰ τὴν εὐσέθειαν ἐν γένει, Διότι συνήθως ὀνομάζει δικαιοσύνην ὅλην τὴν εὐσέθειαν τῆς ψυχῆς.

«Μακάριοι θὰ εἰσθε, δταν θὰ σᾶς ὕβρισουν καὶ θὰ σᾶς καταδιώξουν καὶ θὰ εἰπουν ἐναντῖον σας κάθε κακὸν πρᾶγμα, λέγοντες ψέμματα ἐξ αἰτίας μου. Νὰ χάρητε τότε καὶ νὰ ἀγάλλεσθε»⁴⁶. Δηλαδὴ, εἴτε μάγους

41. Ἰερ. 19, 11.
42. Β' Κορινθ. 8, 5.
43. Ματθ. 5, 9.
44. Ματθ. 5, 8.
45. Ματθ. 5, 10.
46. Ματθ. 5, 11.

σας ονομάσουν είτε πλάνους είτε διαφθορείς είτε οτιδήποτε άλλο, να εἰσθε, λέγει, μακάριοι. Ποῖαι ἐντολαὶ ἡμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν πῶς παράξεναι ἀπὸ αὐτάς, ὅταν ἐκεῖνα, πού διὰ τοὺς ἄλλους ἀποτελοῦν πράγματα πού πρέπει νὰ ἀποφεύγουν, αὐτὰ τὰ ἴδια ἀκριθῶς λέγει ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ποθητά, ἐνωῶ, τὸ νὰ εἶναι κανεῖς πτωχός, τὸ νὰ πευθῆ, τὸ νὰ καταδιώκεται καὶ τὸ νὰ κακολογῆται; Καὶ ὁμοίως, τὰ εἶπεν αὐτὰ καὶ ἐπεισεν ὄχι δύο καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον. Ὡ Καὶ ὅταν ἤκουον τὰ δύσκολα αὐτὰ καὶ θαρέα, παραγγέλματα πού ἦσαν ἀντίθετα πρὸς τὰς συνηθείας τῶν πολλῶν, οἱ ἀνθρώποι ἐδοκίμαζαν κατάπληξιν. Διότι τόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ ὁμιλοῦντος. Ἄλλ' ἡμῶς, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τὸ νὰ κακολογοῦνται ἀπλῶς τοὺς κάνει μακαρίους, ἔθεσε δύο περιορισμούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅταν αἱ κακολογίαι προέρχονται ἐξ αἰτίας του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅταν τὸ περιχόμενον αὐτῶν εἶναι ψευδές. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχουν τὰ δύο αὐτὰ γνωρίσματα, τότε ὄχι μόνον δὲν εἶναι μακάριος ὁ κακολογούμενος, ἀλλὰ ἀντίθετος, εἶναι ἀθλιός. Ἐπειτα, πρόσθεσε πάλιν τὸ ἑπαθλόν· «Διότι ἡ ἀνταμοιβὴ σας θὰ εἶναι μεγάλη εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁴⁷.

Σύ, λοιπόν, ἂν καὶ δὲν ἀκούης εἰς κάθε μακαρισμὸν νὰ διωρίζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὴ λυπησῶ. Ἐ Διότι, καὶ ἐν ὀνομάζῃ διαφορετικῆς ἀμοιβῆς, ὅλους εἰς τὴν βασιλείαν τοὺς εἰσάγει. Πραγματικά, ὅταν εἶπῃ· «θὰ παρηγορηθοῦν οἱ πενθῶντες» καὶ «θὰ ἐλεηθοῦν οἱ ἔλεοῦντες» καὶ «θὰ ἴδουν τὸν Θεὸν οἱ ἔχοντες καθαρὰν καρδίαν» καὶ «θὰ ὀνομασθοῦν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ οἱ εἰρηνοποιοί», **1** **19** **1** τίποτε ἄλλο δὲν κάνει, παρὰ ὑπαινίσσεται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅσοι θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀνωτέρω, θὰ ἀποκτήσουν ἐκείνην, ὅπως ὁμοίως. Συνεπῶς, νὰ μὴ ἔγης τὴν γνώμην ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἑπαθλόν μόνον τῶν ταπεινοφρόνων⁴⁸, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πού πεινοῦν διὰ τὴν δικαιοσύνην, καὶ τῶν πρῶτων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἐν γένει. Δι' αὐτὸ δὲ ἀκριθῶς ἔθεσε καὶ τὸν μακαρισμὸν, διὰ νὰ μὴ περιμένῃς τίποτε τὸ ἀ-

47. Ματθ. 5, 12.
48. Πρὸς Κορ. 6, 3.

σθητόν. Διότι δὲν θὰ ἦτο μακάριος ἐκεῖνος, πού θὰ ἡμεῖθετο μὲ τὰ πράγματα πού καταστρέφονται εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ χάνονται γρηγορώτερα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν.

Ἐ ὅταν δὲ εἶπεν· «Διότι ἡ ἀνταμοιβὴ σας θὰ εἶναι μεγάλη», προσέθεσε καὶ ἄλλην παρηγορίαν, λέγων· «Διότι ἔτσι κατεδίωξαν τοὺς προφήτας, πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ σας»⁴⁹. **B** Ἐπειδὴ ἐκεῖνο ἐπρόκειτο νὰ ἐλθῆ, δηλαδὴ ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὴν ἠλπίζαν, τοὺς παρηγορεῖ μὲ αὐτὸ, ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνους πού προηγουμένως ἐκακοπάθησαν. Διότι νὰ μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι ὑποφέρατε αὐτὰ, ἐπειδὴ λέγετε καὶ νομοθετεῖτε τίποτε ἀντίθετα πράγματα, ἢ ὅτι πρόκειται νὰ διωχθῆτε ἀπὸ αὐτοὺς, ἐπειδὴ εἰσθε διδάσκαλοι πονηρῶν δογμάτων. Διότι αἱ καταδιώξεις καὶ οἱ κίνδυνοι δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν πονηρίαν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀκροατῶν. Ὅθεν, δι' αὐτὸ δὲν στηγματίζου ἐσᾶς πού ὑποφέρετε, ἀλλὰ ἐκεῖνους, πού σας κακοποιοῦν. Καὶ αὐτὸ τὸ μαρτυρεῖ τὸ παρελθόν εἰς τὸ σύνολόν του. Διότι δὲν ἐκατηγόρουν τοὺς προφήτας διὰ παρανομίαν καὶ διὰ ἀπιστίαν **C** καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνευον διὰ λιθοβολισμοῦ, ἄλλους δὲ ἐξώριζαν καὶ ἄλλους, πάλιν, τοὺς ὑπέβαλλον εἰς ἄλλα ἀναριθμητὰ θάσαν στήσια. Δι' αὐτὸ μὴ φοβείσθε, διότι μὲ τὴν ἴδιαν γνώμην ἐνεργοῦν καὶ τώρα τὰ πάντα.

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα αὐτῶν μὲ τὸ νὰ τοὺς τοποθετῆσθαι δίπλα εἰς τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν Ἠλίαν. Ἐτσι καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, λέγει· «Διότι ἐσεῖς ἠκολουθήσατε τὸ παράδειγμα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Διότι ἐπάθατε καὶ ἐσεῖς τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁμοειθεῖς σας, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. **D** οἱ ὅποιοι καὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν ἐφόνευσαν καὶ τοὺς προφήτας των καὶ ἡμᾶς κατεδίωξαν καὶ εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι ἀρεστοὶ καὶ εἶναι ἐναντίοι πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁵⁰.

Τὸ ἴδιον, λοιπόν, ἔκανε καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ Χριστός. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἄλλους μακαρισμούς ἔλεγεν· Μα-

49. Ματθ. 5, 12.
50. Α' Κορ. 2, 14 - 15.

κάρ οι οί πτωχοί» και «οί ἐλεήμονες», ἐδῶ, ὁμως, δὲν ὁμιλεῖ ἀόριστα, ἀλλὰ στρέφει τὸν λόγον πρὸς αὐτοὺς και λέγει «Μακάριοι θὰ εἰσθε, ὅταν θὰ σὰς ὑβρίσουν και θὰ σὰς καταδιώξουν και θὰ εἰπουν ἐναντίον σας κάθε κακὸν πράγμα», δεικνύων ὅτι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα αὐτῶν κυρίως και πῶς πολὺ ἀπὸ ἄλλους εἶναι γνώρισμα τῶν διδασκάλων αὐτοῦ.

Συγχρόνως δὲ ἐδῶ ὑπαινίσσεται και τὸ ἀξίωμα τὸ ἰδικόν του και τὴν ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν γεννησαντα Πατέρα. Ἐ Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι διὰ τὸν Πατέρα, λέγει, ἔτσι και ἐσεῖς θὰ πάθετε αὐτὰ χάριν ἐμοῦ. Ὅταν δὲ λέγη «τοὺς προφήτας πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ σας», δεικνύει ὅτι και αὐτοὶ ἔγιναν ἤδη προφῆται. Ἐπειτα, διὰ τὴν ἀκαταστήτη φαιερὸν ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων ὠφελεῖ αὐτοὺς και τοὺς καθιστᾷ λαμπροὺς, δὲν εἶπεν ὅτι θὰ σας κακολογήσουν και θὰ σας καταδιώξουν, ἐγὼ ὁμως, θὰ τοὺς ἐμποδίσω. Διότι ἡ ἀσφάλεια αὐτῶν δὲν θέλει νὰ στηρίζεται εἰς τὸ νὰ μὴ κακολογοῦνται, **192** ἀλλὰ, ἐνῶ κακολογοῦνται, νὰ ὑποφέρουν μὲ γενναϊότητα και μὲ τὰ ἔργα των νὰ ἐλέγχουν τοὺς ἐπικριτὰς των, καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀνώτερον τοῦ πρώτου. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ πλήττεται κάποιος, χωρὶς νὰ παθαίνει τίποτε τὸ κακόν, εἶναι πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ πλήττεται καβόλου.

Ἐδῶ, λοιπόν, λέγει «Διότι ἡ ἀνταμιωθὴ σας θὰ εἶναι μεγάλη εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁵¹. Ἐνῶ ὁ Λουκάς λέγει ὅτι ὁ Κύριος εἶπεν αὐτὸ πῶς ἔντονα και μὲ μεγαλύτεραν παρηγορίαν. Διότι δὲν μακαρίζει μόνον τοὺς κακολογουμένους χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ και ταλανίζει και ἐκεῖνους, πού ἐπαινοῦνται ἀπὸ ἄλλους. «Ἀλλοίμονον εἰς ἐσας», λέγει, «ἔταν ἄλλοι οἱ ἄνθρωποι λέγουν καλὰ λόγια δι' ἐσας»⁵². Βέβαια, και τοὺς ἀποστόλους τοὺς ἐπαινοῦσαν, ἀλλ' ὄχι ἄλλοι οἱ ἄνθρωποι. **Β Δι'** αὐτὸ δὲν εἶπεν Ὅταν λέγουν καλὰ λόγια δι' ἐσας οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ «ἄλλοι οἱ ἐνθωοῦται». Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ ζῶντες ἐνᾶρετα νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ ἄλλους. Καὶ πάλιν λέγει «Ὅταν δυ-

51. Ματθ. 5, 13.
52. 2 Κορ. 6, 24.

οφημήσουν τὸ ὄνομά σας ὡς πονηρὸν... νὰ χαίρεσθε και νὰ σκιρτᾶτε ἀπὸ χαρᾶν»⁵³. Ὅχι μόνον, λοιπόν, διὰ τοὺς κινδύνους, πού θὰ ὑφίσταντο, ὀρίζει μεγάλην ἀνταμιωθὴν, ἀλλὰ και διὰ συκοφαντίας, πού θὰ ἤκουον. Διὸ και δὲν εἶπεν Ὅταν σας καταδιώξουν και σας φονεύσουν, ἀλλὰ «ἔταν σας ὑβρίσουν και εἰπουν ἐναντίον σας κάθε κακὸν πράγμα»⁵⁴. Πραγματικὰ, περισσότερον ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα στενοχωροῦν αἱ συκοφαντίαι. Διότι ὅταν ἀντιμετωπιζῆς κινδύνους, εἶναι πολλὰ τὰ ἀνακουφίζοντα τὸν κόπον, (ὅπως εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνθαρρύνεται ἀπὸ ἄλλους, **Ο** ὅτι πολλοὺς ἔχεις τοὺς χειροκροτοῦντας, τοὺς στεφανοῦντας και τοὺς ζητωκραυγάζοντας), ἐνῶ ἐδῶ, εἰς τὴν συκοφαντίαν, δὲν ὑπάρχει και αὐτὴ ἡ παρηγορία, διότι τὸ κατόρθωμα δὲν φαίνεται και μεγάλο και περισσότερον ἀπὸ τοὺς κινδύνους στενοχωρεῖ τὸν ἀγωνιστὴν. Εἶναι γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ἐφθασαν μέχρις ἀτοκτονίας, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρουν τὴν κακοφημίαν.

Και διατί παραξενεύεται διὰ τοὺς ἄλλους; Ἄφοῦ τὸν ἀναισχύντον, τὸν μιᾶρὸν και ἀδίστακτον πρὸς βλαβηροδότην ἐκεῖνον αὐτὸ προπάντων τὸν ἔκανε νὰ σπεύσῃ πρὸς τὸν ἀπαγομιόν. Καὶ ὁ Ἰωῆ, ἐπίσης, ὁ ἀδάμας και σταθερώτερος ἀπὸ τὴν πέτραν, ὅταν μὲν ἔλασε τὰ πλοῦτη του και ὑπέφερε ἀθεράπευτα κακὰ και ἔλασε ξαφνικὰ τὰ παιδιὰ του και ἔβλεπε ὅτι τὸ σῶμα του ἐγέμισε σκουλίκια **Δ** και ἀντιμετώπισε και τὴν ἐπίθεσιν τῆς συζύγου του, ὅπερ μὲν τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν, ὅταν εἶδε τοὺς φίλους του νὰ τὸν ὑβρίζουν, νὰ τὸν κατηγοροῦν, νὰ ἔχουν κακὴν ἰδέαν δι' αὐτὸν, νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι βλαβηρὰ αὐτὰ τὰ παθαίνει ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν του και ὅτι τιμωρεῖται διὰ τὴν κακίαν του, τότε ἐθουρήθη και ἐταράχθη ὁ γενναῖος και μεγάλος ἐκεῖνος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ και ὁ Δαυὶδ, ἀφοῦ ἐλησμόνησεν βλαβηρὰ ἔπαθεν, ἐζήτηε ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν μόνον διὰ τὴν εἰς θάρος του κακολογίαν. «Ἄφησε αὐτὸν νὰ μὲ καταρασθῆ», λέγει, «διότι ὁ Κύριος τοῦ ἔδωσεν ἐντολήν πρὸς τοῦτο, διὰ νὰ ἴδῃ ὁ Κύριος τὴν ταπεινώσει, πού ὑφίσταται **Ε** και νὰ μὲ

53. Λουκ. 6, 22 - 23.
54. Ματθ. 5, 11.

ἀνταμοίβῃ, διὰ τὴν τωρινὴν κακολογίαν αὐτῆν»⁵⁵. Καὶ ὁ Παῦλος, ὅμως, ὄχι μόνον τοὺς κινδυνεύοντας καὶ ἐκείνους ποὺ γάνουν τὰ ἀγαθὰ των, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐπαινεῖ, ὅταν λέγῃ: «Ὡς ἐνθουμήσθε τὰς περασμένας ἡμέρας ὅταν, ἀφοῦ ἐφωτίσθητε, ὑπομείνατε μεγάλον ἀγῶνα παθημάτων, **1 12 23** ἀφ' ἑνὸς μὲν διαπομπευόμενοι μὲ ὄνειδισμούς καὶ θλίψεις...»⁵⁶. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, ὤρισεν καὶ μεγάλην ἀνταμοίβην ὁ Χριστός.

Ἐν συνεχείᾳ, διὰ τὴν ἀνταμοίβην λέγει: «Ἐδὼ δὲν ἀπομακρύνεις τοὺς διώκτας, οὔτε σφραγίζεις τὰ στόματα αὐτῶν, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δίδεις ἀνταμοίβην; Δι' αὐτὸ ἀνέφερε τοὺς προφήτας, διὰ τὴν ἀποδείξιν ὅτι οὔτε τοὺς διώκτας αὐτῶν ἀπειμακρυνεν ὁ Θεός. Ἐὰν ὅμως, καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις, ὅπου αἱ ἀμοιβαὶ ἦσαν ἄμεσοι, τοὺς ἐνεθάρρυνεν μὲ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, πολὺ περισσότερον τῶρα, ὅπου ἡ ἐλπίς αὐτῆ ἐγένετο πρὸς ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλότερα ἢ φιλοσοφία. Πρόσεξε, ἀκόμη, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔθεσεν ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἐντολάς. Βέβαια, αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε τυχαίᾳ. Ἡ ἀλλά τὸ ἔκανε διὰ τὴν ἀποδείξιν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἐτοιμασθῆ καὶ δὲν ἔχει ἐφοδιασθῆ μὲ ὅλα αὐτὰ, νὰ διεξάγῃ αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας. Ὅθεν, προετοιμάζων μὲ τὴν προηγουμένην ἐντολήν κάθε ἐπομένῃ, μᾶς ὕφανε κάποια χρυσὴν σειράν ἐντολῶν. Πραγματικά, ὁ ταπεινὸς θὰ πενήθῃ, ὅπως δὴποτε, καὶ τὰ ἀμαρτήματά του, ὁ πενήθων θὰ εἶναι καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων, ὁ ἐλεήμων θὰ εἶναι καὶ δίκαιος καὶ ταπεινὸς καὶ καθαρὸς εἰς τὴν καρδίαν του, αὐτὸς δὲ θὰ εἶναι καὶ εἰρηνοποιός. Τώρα, ἐκεῖνος ποὺ κατάρθωσεν ὅλα αὐτὰ, θὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ κινδύνους καὶ δὲν θὰ ταροχθῆ, ὅταν θὰ κακολογηθῆτι C καὶ θὰ ὑψίσταται ἀναρίθμητα βεῖνα.

Ἀφοῦ, λοιπόν, τοὺς ἔδωκε τὰς συμβουλὰς ποὺ ἐπρεπε, πάλιν τοὺς ἀνακουφίζει μὲ τὰ ἐγκώμια. Ἐπειδὴ, δηλαδή, αἱ ἐντολαὶ ἦσαν ὑψηλαὶ καὶ ἀνώτεροι τῶν ἐντολῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ τὴν μὴ θορυβοῦνται καὶ ταρασσῶνται καὶ λέγουν: Πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐκτελέσωμεν αὐτά; «Ἀκουσε εἰ λέγει: «Ἐσεὶ εἰσθε τὸ ἀλά-

55. 1^η Κορ. 14, 11 - 12.
56. 1^η Κορ. 10, 32 - 39.

τι τῆς γῆς»⁵⁷. Δεικνύων ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διδῇ τὰς ἐντολάς αὐτάς, διὰ τὸ κήρυγμα τῶν δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν τῶν ζωῶν, λέγει, ἀλλὰ θὰ περιλάβῃ τὴν οἰκουμένην ὁλοκλήρως. Πραγματικά, δὲν σὰς ἀποστέλλω εἰς δύο ἢ δέκα ἢ εἴκοσι πόλεις, οὔτε εἰς ἓνα ἔθνος, ὅπως τοὺς προφήτας, Ὡ ἀλλὰ σὰς ἀποστέλλω εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν οἰκουμένην ὁλοκλήρως, καὶ μάλιστα εὐρισκομένην εἰς κακὴν κατάστασιν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ: «Ἐσεὶ εἰσθε τὸ ἀλάτι τῆς γῆς», ἔδειξεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐν γενεῇ εἶχε μωραυθῆ καὶ σαπίσει ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς ζητεῖ ἀπὸ αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι πρὸ πάντων εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ χρήσιμοι διὰ τὴν φροντίδα τῶν ἄλλων. Πραγματικά, ὁ πρᾶος, ὁ ἐπιεικής, ὁ ἐλεήμων καὶ ὁ δίκαιος δὲν περιορίζει τὴν ἀρετὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ἀλλὰ ἐτοιμάζει τὰς καλὰς αὐτὰς πηγὰς νὰ τὰς διαχετεύσῃ καὶ πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων. Ἐπίσης, ὁ καθαρὸς κατὰ τὴν καρδίαν, ὁ εἰρηνοποιός E καὶ ὁ καταδικώμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ρυθμίζων, πάλιν, τὴν ζωὴν των πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Μὴ νομίσετε, λοιπόν, λέγει, ὅτι ἀναλαμβάνετε τυχαίους ἀγῶνας, οὔτε ὅτι ὁ λόγος θὰ ἀναφέρεται εἰς τίποτε ἀσήμαντα πράγματα.

«Ἐσεὶ εἰσθε τὸ ἀλάτι τῆς γῆς». Τί λοιπόν; Ξανάφτειζαν αὐτοὶ τὰ σάπια; Ὁχι, βέβαια. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ρίψῃ ἀλάτι καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν κατὰστασιν τὰ σαπισμένα, πλέον. Δὲν ἔκαναν αὐτὸ, βέβαια, ἀλλὰ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνανεώθωεν καὶ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν δυσωδίαν ἐκείνην καὶ παραδοθῶν εἰς αὐτοὺς, **1 13 1** τότε τοὺς ἔριπτον ἀλάτι, διὰ τὴν κρατοῦν καὶ τὰ διατηροῦν εἰς τὴν ἀνηρότητα ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ παρέλαβον ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι τὸ νὰ ἀπαλλαγῇ κανένας ἀπὸ τὴν σαπίαν τῶν ἀμαρτιῶν ἢτο ἔργον τοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ, ὅμως, πάλιν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἢτο ἔργον τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τοῦ κόπου αὐτῶν.

Βλέπεις πῶς σιγά - σιγά τοὺς ὑποδεικνύει ὅτι εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας; Διότι δὲν εἶναι διδάσκαλοι τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ τῆς γῆς ὁλοκλήρου. Καὶ

57. Ματθ. 5, 13.

μάλιστα δὲν εἶναι ἀπλῶς διδάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ φοβεροί. Καὶ ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι ἀξίον θαυμασμοῦ, εἶναι ὅτι κατέστησαν ἀγαπητοὶ εἰς ἄλλους ὄχι κολακεύοντες καὶ θεραπεύοντες, ἀλλὰ καυτηριάζοντες, ὅπως τὸ ἄλατι. Συνεπῶς, νὰ μὴ παραξενεῖσθε, λέγει, ἐάν ἀψησα τοὺς ἄλλους καὶ ἀπευθύνωμαι πρὸς ἑσᾶς καὶ σᾶς προσελκύνω πρὸς τόσον μεγάλους κινδύνους. Ἐπί τοῦ συλλογισθῆτε εἰς πόσας πόλεις καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη σκοπεύω νὰ σᾶς ἀποστείλω ὡς πνευματικοῦς ἡγέτας. Δι' αὐτὸ δὲν θέλω νὰ εἰσθε ἐσεῖς μόνον φρόνιμοι, ἀλλὰ νὰ κάνετε καὶ ἄλλους παρομοίους. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τῶν ἄλλων, πρέπει νὰ εἶναι πολὺ συνετοὶ καὶ νὰ ἔχουν μεγάλα ἀποθέματα ἀρετῆς, ὥστε νὰ μεταδίδουν τὴν ὠφέλειαν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐάν, λοιπὸν, δὲν γίνετε παρόμοιοι, τότε δὲν θὰ εἰσθε ἀρκετοὶ οὔτε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας.

Συνεπῶς, μὴ στενοχωρεῖσθε, διότι τάχα εἶναι θαρᾶ τὰ λεγόμενα. Διότι, ἐάν οἱ ἄλλοι μωρανθοῦν, Ἐ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέλθουν διὰ τῆς ἰδικῆς σας δράσεως, ἐνῶ ἐσεῖς, ἐάν πάθετε αὐτὸ, θὰ παρασύρετε εἰς τὴν καταστροφήν καὶ ἄλλους μαζί σας. Ὡστε, ὅσον μεγαλύτεραι ὑποθέσεις σᾶς ἀνατίθενται, τόσον μεγαλύτεραν ἐπιμέλειαν χρειάζεσθε. Διὸ καὶ λέγει «Ἐάν δὲ τὸ ἄλατι χάσῃ τὴν ἀλμύραν του, πῶς θὰ γίνῃ πάλιν ἀλμυρὸν; Δὲν ἔχει πλέον καμμίαν ἀξίαν, παρὰ νὰ πεταχθῆ ἔξω καὶ νὰ κατακατῆται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους». Πραγματικά, οἱ ἄλλοι, ἔστω καὶ ἀν ἁμαρτήσουν ἀναριθμήτους φορές, εἶναι δυνατόν νὰ συγχωρηθοῦν, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος, ἐάν πάθῃ αὐτὸ, καθίσταται ἀναπολόγητος καὶ θὰ ὑποστῇ τὴν χειροτέρα τιμωρίαν. Διὰ νὰ μὴ βελιάσουν, λοιπὸν, νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν δημοσίαν δρᾶσιν, Ὁ θείαν θὰ ἀκούσων (ὅτι θὰ εἶναι μακάριοι), ἐάν «τοὺς ὕβρισαν καὶ τοὺς καταδιώξουν καὶ εἴπωσαν κάθε κακὸν πρᾶγμα εἰς θάρρος των», τοὺς λέγει ὅτι, ἐάν δὲν εἶναι ἔτοιμοι δι' αὐτὰ, τότε ἄσκησα τοὺς ἐξέλεξεν. Διότι δὲν πρέπει νὰ φοβῶνται τὴν κακολογίαν, ἀλλὰ τὸ νὰ φαίνονται ὅτι ὀπκρῖνονται, διότι τότε θὰ μωρανθοῦν καὶ θὰ καταπατοῦνται. Ἐάν, ὅμως, ἐπιμένετε νὰ καυτηριάζετε αὐτούς, καὶ

59. Ματθ. 5, 14.

ὕστερα ἀκούσετε νὰ σᾶς κακολογοῦν, τότε νὰ χαιρεσθε. Πραγματικά, αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν ἔχει τὸ ἄλατι, τὸ νὰ δαγκῶν καὶ νὰ στενοχωρῇ τοὺς ἀδιαφόρους.

Ὡστε, κατ' ἀνάγκην τὴν δρᾶσιν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ κατηγορία, χωρὶς ὅμως νὰ σᾶς θλάσῃ καθόλου, ἀλλ' ἀντιθέτως, μαρτυρεῖ τὴν σταθερότητά σας. Ἐ Ἐάν, ὅμως, φοβηθῆτε τὴν κατηγορίαν καὶ χαλαρώσετε τὴν ὀρμητικότητα ποῦ σᾶς ταιριάζει, θὰ πάθετε πολὺ χειρότερα, ἀφ' ἑνὸς μὲν κατηγοροῦμενοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιφρονοῦμενοι ἀπὸ ἄλλους. Διότι αὐτὸ σημαίνει ὅτι «θὰ καταπατήσθε».

Ἐν συνεχείᾳ, τοὺς φέρει ἄλλο πῶς ὕψηλόν παράδειγμα «Ἐσεῖς εἰσθε τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Πάλιν τοῦ κόσμου, λέγει, ὄχι ἐνὸς ἔθνους, οὔτε εἰκόσιν πόλεων, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ὅλης. 14:6 Καὶ, μάλιστα, εἶναι φῶς νοητὸν, καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός πολὺ ἀνώτερον, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι καὶ ἄλατι πνευματικόν. Καὶ προηγουμένως τοὺς ὠνόμασεν ἄλατι καὶ ἔπειτα φῶς τοὺς ὀνομάζει, διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ποῖον εἶναι τὸ κέρδος τῶν αὐστηρῶν λόγων καὶ τῆς σεμνῆς διδασκαλίας ἡ ὠφέλεια. Διότι συγκρατεῖ καὶ δὲν ἀφήνει νὰ καταπέσῃ κανεὶς καὶ σὲ καθιστᾷ προσητικὸν ὀδηγοῦσα πρὸς τὴν ἀρετὴν.

«Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρυφθῇ πόλις, ἢ ὅποια εὐρίσκειται ἐπάνω εἰς ἕρος. Οὔτε ἀνάθουν τὸν λύχνον καὶ τὸν τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ τὸ μῶδιον».

Πάλιν, μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοὺς ὀδηγεῖ νὰ εἶναι προσητικὸι εἰς τὴν ζωὴν των καὶ τοὺς διδάσκει νὰ κατέχωνται ἀπὸ ἀγωνίαν, ὡς νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὸ βλέμμα ἄλλων τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἀγωνίζωνται μέσσα εἰς τὸ θέατρον τῆς οἰκουμένης. Ἐ Διότι μὴ θλάπετε, λέγει, ὅτι τώρα καθήμεθα ἐδῶ καὶ εὐρισκόμεθα εἰς ἀπόμερρον περιοχὴν, θὰ γίνετε ὅμως τόσον περίθληπτοι, ἀπὸ ἄλλους, ὡς νὰ εἰσθε πόλις εὐρισκομένη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ καὶ ὡς λύχνος, ποῦ φέγγει εἰς τὸ σπῆτι ἀπὸ τὸν λυχνωστάτην.

Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ; Ἄς ἀκούσων αὐτὰ καὶ, ἀφοῦ καταπλαγοῦν διὰ τὴν δύναμιν τῆς προφητείας, ἄς

59. Ματθ. 5, 14.

60. Ματθ. 5, 14 - 16. — Μόδιον εἶναι μέτρον τῶν καρπῶν.

προσκυνήσουν την Ισχύον του. Διότι συλλογίσου πόσον μεγάλας ύποσχέσεις έδιδεν εις εκείνους, πού δέν ησαν γνωστοί ούτε εις την πατρίδα των. "Ότι, δηλαδή, θά τους γνάριση και ή γη και ή θάλασσα και ότι θά φθάσουν μέ την φήμην των εις τά πέρατα τής οικουμένης, ή μάλλον όχι μέ την φήμην των, αλλά και μέ την ένέργειαν τής εύεργετικής των δράσεως. C Διότι δέν τους κατέστησε γνωστούς ή φήμη, μέ τό να διαδίδη παντού την δράσιν των, αλλά και ή διά των έργων απόδειξις τής δυνάμεώς των. Πραγματικά, σάν να είχαν απόκτησει πτερά, γρηγορώτερα και από τόν ήλιον περιήρχοντο την γην όλόκληρον και έσπειρον τό φώς τής εύσεβείας.

Εις τό σημείον αυτό μου φαίνεται ότι τους προετοιμάζει να έχουν παρηγοίαν. Διότι μέ τό να ειπή ότι "Δέν είναι δυνατόν να κρυφθή πόλις, ή όποια εύρίσκεται επάνω εις όρος", φανερώνει την ιδιικήν του δύναμιν. Πραγματικά, όπως ακριβώς εκείνη ήτο αδύνατον να παραμείνη κρυφή, έτσι και τό κήρυγμα ήτο αδύνατον να αποσιωπηθή και να μείνη κρυφόν. Έπειδή, δηλαδή, ανέφερε διωγμούς, κατηγορίας, επίθεσις και πολέμους, διά να μη νομίσουν ότι όλα αυτά θά ήμπορέσουν να τους κάνουν να σιωπήσουν, δίδων θάρρος εις αυτούς, λέγει, ότι όχι μόνον δέν θά παραμεινουν σιωπηλοί, αλλά θά φωτίσουν και την οικουμένην όλόκληρον. D Και δι' αυτό ακριβώς θά καταστούν ένδοξοι και επίσημοι. Οι λόγοι αυτοί, λοιπόν, αποδεικνύουν την δύναμιν του Κυρίου, ένφ μέ τά επόμενα απαιτεί παρηγοίαν από αυτούς, διμιλών ως έξης: "Όστε ανάπτουν τόν λόχον και τόν τοποθετούν κάτω από τόν μόδιον, αλλά επάνω εις τόν λυχνοστάτην και έτσι φέγγει εις όλους εκείνους, πού εύρίσκονται μέσα εις τό σπύτι. "Έτσι ως λάμψη τό φώς σας έμπροσθεν των ανθρώπων, διά να ίδουν τά καλά σας έργα και να δοξάσουν τόν Πατέρα σας πού είναι εις τους ούρανούς".¹

Έγώ μόν ήναφα τό φώς, λέγει, και ως αποτέλεσμα ιδιικήν σας μέριμνα ή προσπάθεια διά να παραμείνη άναμμένον. E όχι δι' εώς τους ίδιους μόνον, αλλά και χάρην εκείνων οι όποιοι πρόκειται να απολαύσουν την

¹61. Ματθ. 5, 15 - 16.

άκτινοβολίαν αυτού και να οδηγηθούν προς την αλήθειαν. Διότι δέν θά ήμπορέσουν αι συκοφαντία να σκιάσουν την ιδιικήν σας λαμπρότητα, εάν εσείς ζητε μέ προσήν και κατά τοιαύτον τρόπον, ως να πρόκειται να μεταβάλλετε όλόκληρον την οικουμένην. Συνεπώς, να δείξετε θιον αντίξιον τής χάριτος, την όποιαν έλάθατε, **ΚΑΙ** ώστε, όπως ακριβώς αυτή κηρύττεται παντού, έτσι και ή ανταξία προς αυτήν ζωή να συμβαδίζη μαζί της. Έν συνεχεία, καθορίζει και δεύτερον κέρδος μαζί μέ την σωτηρίαν των ανθρώπων, τό όποιον είναι Ικανόν να τους γεμίση μέ αγαπίαν και να τους καταστήση πολύ προθύμους. Διότι δέν θά διορθώσετε, λέγει, την οικουμένην μόνον, όταν ζητε όρθά, αλλά θά προετοιμάσετε τους ανθρώπους να δοξάζουν τό όνομα του Θεού, όπως πάλιν, εάν ενεργήτε διαφορετικά, και τους ανθρώπους θά οδηγήσετε εις την καταστροφήν και θά τους κάνετε να ελασφημοούν τό όνομα του Θεού.

Και πώς, άπορεί κάποιος, θά δοξασθή διά μέσου ήμων ο Θεός. B εάν πρόκειται να μάς συκοφαντούν οι άνθρωποι; Μά, δέν θά σας συκοφαντούν όλοι. Άλλά και εκείνοι, οι όποιοι θά τό κάνουν αυτό από μίσος, εσωτερικώς θά σας θαυμάσουν και θά σας επαινέσουν, όπως ακριβώς εκείνοι, οι όποιοι, ένφ κολακεύουν τους κακούς φανερά, νοερώς τους κατηγορούν. Τι λοιπόν; Μάς προτρέπεις να ζώμεν μέ ακοπόν την επίδειξιν και την φιλοδοξίαν; Παύσε. Δέν έννοώ αυτό. Διότι δέν σας είπα Φροντίζετε να προβάλλετε τά κατορθώματά σας, ούτε πάλιν σας είπα. Να επιδεικνύετε αυτά, αλλά: "Έτσι ως λάμψη τό φώς σας", δηλαδή, ως είναι μεγάλη ή άρετή σας, άφθονον τό πύρ και: ανέκφραστον τό φώς. Πραγματικά, όταν ή άρετή σας είναι τόσο μεγάλη, C τότε είναι αδύνατον να παραμείνη κρυφή, έστω και αν ο ασκών αυτήν προσπάθηση να την συσκήση. Να έχετε ανεπίληπτον ζωήν και να μη τους δίδετε καμμίαν άληθινήν άφορμήν διά να σας κατηγορούν και δέν θά ήμπορέσουν να σας σπιλώσουν και αν άκόμη είναι αναριθμητοί οι κατηγοροί σας.

Και πολύ ώραία είπεν "Τό φώς". Διότι τίποτε δέν καθιστά τόν άνθρωπον τόσο ένδοξον, όσον ή αποκάλυψις τής άρετής του, έστω και αν ο ίδιος προσπαθή μέ κάθε τρόπον να παραμείνη εις την άφάνειαν. Διότι, σάν

νά ἔχη περιβληθῆ τὸν ἴδιον τὸν ἥλιον, ἔτσι φαίνεται λαμπρότερος αὐτοῦ, ὄχι μόνον εἰς τὴν γῆν στέλλων τὴν ἀκτινοβολίαν του, ἀλλὰ καὶ ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, τοὺς παρηγορεῖ περισσότερο. Διότι, ἂν καὶ στενοχωρήσῃ, λέγει, **Δ** ἐπειδὴ σὰς συκοφαντοῦν, ἐν τούτοις θὰ ὑπάρξουν πολλοί, οἱ ὅποιοι ἐξ αἰτίας σας θὰ θαυμάσουν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο δὲ πλευρὰς, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς δοξάζεται ἐξ αἰτίας σας καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐσεῖς κατηγορεῖσθε χάριν τοῦ Θεοῦ, μεγάλη ἀμοιβὴ συγκεντρώνεται δι' ἐσᾶς.

Διὰ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν, ὁμῶς, νὰ κατηγοροῦμεθα, ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι συνεπάγεται ἀμοιβὴν τὸ πρᾶγμα αὐτό, δὲν ἔθεσαν ἀπλῶς τὴν περίπτωσιν, ἀλλὰ καθώρισε καὶ δύο περιορισμούς, ὅτι, δηλαδὴ, ὅταν ἡ κατηγορία εἶναι ψευδὴς καὶ ὅταν γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς μας πρὸς τὸν Θεόν. Ἀποδεικνύει δὲ ὅτι ὄχι μόνον τὸ νὰ κατηγοροῦνται, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἐπαινοῦνται τοὺς δίδει μεγάλο κέρδος, διότι ἡ δόξα μεταβαίνει εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι τοὺς ἀπλώνει καλὰς ἐλπίδας. Πραγματικά, λέγει, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ἡ κατηγορία τῶν κακῶν, ὥστε νὰ τυφλώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διὰ νὰ μὴ ἴδουν τὸ φῶς σας. **Ε** Διότι μόνον ὅταν μαρτυρήσῃτε θὰ σὰς περιφρονήσουσιν καὶ ὄχι ὅταν συκοφαντήσῃτε, ἐπειδὴ πράττετε τὰ ὀρθά. Ἀσφαλῶς, τότε πολλοὶ θὰ εἶναι ἐκαίνοι πού θὰ σὰς θαυμάζουσιν, καὶ ὄχι μόνον ἐσᾶς, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας σας θὰ θαυμάζουσιν καὶ τὸν Πατέρα σας. Καὶ δὲν εἶπεν τὸν Θεόν, ἀλλὰ «τὸν Πατέρα», ῥίπτων ἐκ τῶν προτέρων τὰ σπέρματα τῆς εὐγενείας, τὴν ὅποιαν ἐπέκειτο νὰ λάθουν. **197** Ἐπειτα ἀποδεικνύων πάντοτε τὸ ὁμότιμον πρὸς τὸν Πατέρα ἔλεγεν ὀλίγον ἀνωτέρω: **Ν**ὰ μὴ λυπήσῃτε, ὅταν σὰς συκοφαντοῦν, ἀρκεῖ μόνον νὰ συκοφαντήσῃτε ἐξ αἰτίας μου⁶², ἐδῶ δὲ θέτει τὸν Πατέρα⁶³.

Ἄφου, λοιπόν, ἐγνωρίσαμεν τὸ κέρδος πού θὰ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ τὴν προθυμίαν αὐτὴν καὶ τὸν κίνδυνον πού περικλείει ἡ ραθυμία, (διότι χειρότερον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀπώλειαν εἶναι τὸ νὰ βλασημῆται ὁ Κύριός

⁶² Πρὸς Ματθ. 5, 11.
⁶³ Πρὸς Ματθ. 5, 16.

μας ἐξ αἰτίας μας), ἄς μὴ γινώμεθα αἰτία πώσεως διὰ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, παρέχοντες τὴν ζωὴν πρὸ λαμπρᾶν καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἂν κάποιος θέλῃ νὰ μᾶς κατηγορῇ, νὰ μὴ λυπούμεθα ἐπειδὴ μᾶς κατηγοροῦν, ἀλλὰ ὅταν κατηγοροῦμεθα δικαίως. Διότι ἐὰν ζῶμεν μέσα εἰς τὴν πονηρίαν, **Β** καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μᾶς κατηγορῇ κανένας, θὰ εἴμεθα πρὸ ἀβλίου ἀπὸ ἄλλους, ἐνῶ ἐὰν φρονιζώμεν διὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ οἰκουμένη ὀλοκλήρως μᾶς κατηγορῇ, τότε θὰ εἴμεθα οἱ πρὸ ἀξιολύττοι ἀπὸ ἄλλους καὶ θὰ προσελκύσωμεν ἄλλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν τὴν σωτηρίαν, διότι δὲν θὰ προσέρουν τὴν κατηγορίαν τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ζωῆς μας. Διότι, πραγματικά, ἡ ἀπόδειξις πού γίνεται διὰ μέσου τῶν ἔργων εἶναι πρὸ λαμπρᾶ ἀπὸ τὴν φωνὴν κάθε σάλπιγγος, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ φῶς εἶναι πρὸ φωτεινῶς ὁ καθαρὸς Θεός, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀναρίθμητοι οἱ συκοφάνται.

Συνεπῶς, ἐὰν ἔχωμεν ἄλλας τὰς ἀνωτέρω ἀρετὰς, τότε θὰ εἴμεθα καὶ πρᾶοι καὶ ταπεινοὶ καὶ ἐλεήμονες καὶ καθαροὶ καὶ εἰρηνοποιοὶ καὶ δὲν θὰ ἀνταποδίδωμεν τὰς ὕβρεις, ὅταν ὑβρίζωμεθα, **Γ** ἀλλὰ καὶ θὰ χαίρωμεν, διότι θὰ προσελκύσωμεν ἐκείνους πού μᾶς ἐλέησαν περισσότερο ἀπὸ ὅσον τοὺς προσελκύουν τὰ θαύματα, καὶ, ἀκόμη, ἄλλοι θὰ διαστεθοῦν εὐνοϊκῶς, πρὸς ἡμᾶς, εἴτε εἶναι ἄγριοι ὡς θηρία, ἢ ὡς δαίμονες ἢ ὡς ὀδύνητοι. Ἄλλο, ἔάν, ὁμῶς, ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ πού θὰ μᾶς κατηγοροῦν νὰ μὴ φοβηθῆς καθόλου, οὔτε ὅταν ἴδῃς ὅτι σὲ ὀφθαλμοὺς δημοσίου, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσῃς τὴν συνείδησιν αὐτῶν καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι σὲ ἐπιδοκιμάζουν καὶ σὲ θαυμάζουν καὶ πολὺ σὲ ἐπαινοῦν.

Κύτταξε, λοιπόν, μὲ ποῖον τρόπον ἐπαινεῖ ὁ Ναθαουχοδονόσορ τοὺς τρεῖς παῖδας τοὺς ἐν τῇ καμίνῳ, μολοντί ἦτο ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλός των. Ἄλλὰ, ὅταν εἶδεν ὅτι ἴσταντο μὲ γενναϊότητα, τοὺς ἐπαινεῖ καὶ τοὺς στεφανώνει, **Δ** ὄχι διὰ κανένα ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ τὸ γεγονός ὅτι παρήκουσαν αὐτὸν καὶ ὑπήκουσαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ⁶⁴. Πραγματικά, ὁ διάβολος, ὅταν ἀντιληφθῇ ὅτι δὲν κατορθώνει τίποτε, τότε πλέον ἀπομακρύνεται, ἐπειδὴ φοβεῖ-

⁶⁴ Πρὸς Δαν. 3, 1 ἔξ.

ται μήπως γίνη αιτίος μεγαλύτερων στεφάνων δι' ἡμᾶς. Ὅταν, ὅμως ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖνος, καὶ ἀν' ἀκόμη κάποιος εἶναι μιᾶρος καὶ διεφθαρμένος, θὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ διαλυθῇ τὸ σκότος ἐκεῖνο. Μὰ καὶ ὅταν οἱ ἄνθρωποι κυριευθοῦν ἀπὸ παραλογισμῶν, θὰ σὲ ἐπαινήσῃ καὶ θὰ σὲ θαυμάσῃ περισσότερο ὁ Θεός.

Εἴ "Ὡστε νὰ μὴ λυπήσῃ, οὔτε νὰ χάνῃς τὸ θάρρος σου. Διότι καὶ οἱ ἀπόστολοι δι' ἄλλους μὲν ἦσαν ὁσμὴ θανάτου, δι' ἄλλους δὲ ὁσμὴ ζωῆς⁶⁶. Πραγματικά, ἐὰν ἐσὺ δὲν διδῇς καμμίαν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν, ἔχεις ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλας τὰς κατηγορίας καὶ μᾶλλον εἶσαι πῶ μακάριος. Νὰ ἀκτινοβολῇς, λοιπὸν, μὲ τὴν ζωὴν σου καὶ νὰ μὴ διδῇς καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς κατηγοροῦς. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ὅπως ἕκαστος δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ ἔχη πολλοὺς ἐχθροὺς ὁποῖος φροντίζει διὰ τὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε διὰ τὸν ἐνάρετον, διότι διὰ μέσου ὧν αὐτῶν θὰ δοξασθῇ πολὺ περισσότερο.

199 Ἀφοῦ, λοιπὸν, σκεφθῶμεν αὐτὰ, ἄς φροντίζωμεν δι' ἕνα πρᾶγμα μόνον, δηλαδὴ νὰ ρυθμίζωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ζωὴν μας διότι ἔτσι θὰ κατευθύνωμεν πρὸς τὴν ἐκεί ζωὴν τοὺς καθημένους εἰς τὸ σκότος. Διότι εἶναι τὸσον μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ φωτός αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ λάμπη μόνον ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτό. Πραγματικά, ὅταν θὰ μᾶς ἴδουν νὰ καταφρονῶμεν ὅλα τὰ ἐπίγεια καὶ νὰ προετοιμαζώμεθα διὰ τὸ μέλλον, πότε, ἀντὶ ὁποιοῦδήποτε λόγου, θὰ πεισθοῦν εἰς τὰ ἔργα μας. Διότι ποῖος εἶναι τὸσον ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ λάβῃ σαφὴ ἀπόδειξιν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ὅταν ἴδῃ ἐκεῖνον, πού μέχρι χθὲς καὶ παλαιότερα ἐπεδίδετο εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ προσεπάθει νὰ ἀποκτήσῃ πλοῦτι, νὰ τὰ ἐγκαταλείπῃ ὅλα καὶ νὰ γίνετα ὑπόπτερος καὶ νὰ εἶναι ἐτοιμος νὰ ἀντιμετώπισῃ τὴν πείναν, τὴν πτωχίαν, ἢ κάθε εἶδους σκληραγωγίαν, τοὺς κινδύνους, τὸν θάνατον καὶ τὴν σφαγὴν καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ θεωρούμενα φοβερά; Ἐὰν, ὅμως, ἐμπλέκωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μᾶς εἰς τὰ παρόντα πράγματα καὶ προσκολλώμεθα εἰς αὐτὰ, τότε πῶς θὰ ἡμπορέσουν νὰ

66. Πρὸς Β' Κορινθ. 2, 16.

πεισθοῦν ὅτι ἐτοιμαζόμεθα διὰ κάποιαν ἄλλην ἀποδημίαν;

Ποῖαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, λοιπὸν, ὅταν δὲν ἰσχύσῃ εἰς ἡμᾶς τὸσον ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἰσχυσε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἡ ἀνθρωπίνῃ δόξῃ; Πραγματικά, μερικοὶ ἀπὸ ἐκείνους καὶ τὰ χρήματά των ἀπεδείχθησαν καὶ τὸν θάνατον κατεφρόνησαν, διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δι' αὐτὸ καὶ αἱ ἐλπίδες των ἀπεδείχθησαν κεναί. Ποῖα ἀπολογία θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, λοιπὸν, ὅταν, ἐνῶ μᾶς ἀναμένουν τὸσα ἀγαθὰ καὶ μᾶς ἀπεκαλύφθη τὸσον θαθεῖα φιλοσοφία, δὲν κατορθώσωμεν νὰ πράξωμεν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καταστρέψωμεν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄλλους μαζί μας; Διότι δὲν προκαλεῖ τὴν μεγάλην θάλασπν ὁ εἰδωλολάτρης τοῦ ἀμαρτάνει, ὅσον ὁ Χριστιανὸς πού πράττει αὐτὰ. Καὶ πολὺ φυσικά. Διότι ἡ πίστις ἐκείνων εἶναι διεφθαρμένη, ἐνῶ ἡ ἰδικὴ μας, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, εἶναι σεθεστή καὶ ἐνδοξος καὶ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς ἀκόμη. Δι' αὐτό, ὅταν θέλουν νὰ μᾶς ὑβρίσουν ὑπερβολικά καὶ νὰ αὐξήσουν τὴν κατηγορίαν, τὸ ἐξῆς προσθέτουν ὡς ἐπίλογον: "Ὁ Χριστιανός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔλεγαν, ἀν δὲν εἶχαν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὴν πίστιν μας. Δὲν ἦκουπες πόσας ἐντολάς σπουδαίας ἔδωκεν ὁ Χριστός; Πότε, λοιπὸν, θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἐφαρμόσῃς μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς ἐκείνας, ὅταν, ἀφοῦ ἀφήσῃς τὰ πάντα, περιέρχεισαι νὰ συγκεντρώσῃς τόκους, νὰ εἰσπράττῃς δάνεια, νὰ συνάπτῃς συμβόλαια, νὰ ἀγοράζῃς ἀγέλας βούλων, νὰ κατασκευάζῃς ἀργυρὰ σκευὴ καὶ νὰ προβάινης εἰς ἀγορὰς οἰκιῶν καὶ ἀναριθμητῶν ἐπιπέλων; Καὶ μακάρι νὰ ἦτο αὐτὸ μόνον." Ὅταν, ὅμως, εἰς τὰ ἀκαίρα αὐτὰ ἐνδιαφέροντα προσθέτῃς καὶ τὴν ἀδικίαν, Ἐ μὲ τὸ νὰ ἀφαιρῇς τὰ χωράφια τῶν ἄλλων, νὰ ἀρπάξῃς τὰ σπῖτια των, νὰ πιέζῃς τοὺς πτωχοὺς, νὰ αὐξάνῃς τὴν πείναν, τότε πότε θὰ ἡμπορέσῃς νὰ φθάσῃς εἰς τὰ πρόθυρα αὐτὰ τῆς βασιλείας;

Ἄλλὰ κάποτε — κάποτε δίδεις ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ ὑπάρχει μεγάλη φθορά. Διότι κάνεις τὴν ἐλεημοσύνην ἢ μὲ ἐγκωμῶν ἢ μὲ κενοδοξίαν, **199** ὥστε νὰ μὴ ἡμπορέσῃς νὰ κερδίσῃς οὔτε καὶ μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα σου. Μὰ τί ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ πῶς ἄξιον ἀπὸ αὐτὰ, ὅταν ναυαγῇς εὐ-

ρискόμενος μέσα εις τὸ λιμάνι; Διὰ τὴν μὴ συμβαίῃ αὐτό, λοιπὸν, ὅταν κἀνὴς κάποιο καλὸν, νὰ μὴ ζητήσῃ ἀπὸ ἐμένα τὴν χάριν, διὰ τὴν ἔχῃς τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. Διότι λέγει: Ἄν δανείζετε ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἐλπίζετε νὰ τὰ πάρете πάλιν⁶⁵. Ἔχεις χρεώστην⁶⁷. Διὰ τὴν ἀφοῦ ἀφήσῃς ἐκείνον, ἐγγείρεις ἀπαιτήσεις ἀπὸ ἐμένα, ἕνα ἀνθρώπων πτωχὸν καὶ ταλαίπωρον; Διότι μήπως ἀγανακτεῖ ὁ χρεώστης, ὅταν τὰ ζητήσῃ; Μήπως εἶναι πτωχὸς; Μήπως δὲν θέλει νὰ καταθέσῃ τὰ χρήματα; Δὲν βλέπεις τοὺς ἀνυπολόγιστους θησαυροὺς του; Δὲν βλέπεις τὴν ἀπερίγραπτον μεγαλοδωρίαν του; Β Πρὸς αὐτὸν νὰ στραφῇς, λοιπὸν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὰ ἀπαιτήσῃς. Διότι χαίρεται πολὺ, ὅταν τοῦ διατυπώνουν ἀπαιτήσεις. Διότι, ὅταν ἴδῃ δι τι ζητοῦνται ἀπὸ αὐτοῦ, ὅσα αὐτὸς ὀφείλει, θὰ διατεθῇ ἀπέναντι σου, ὡς νὰ ἔχῃ προσβληθῇ καὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ δίκαια θὰ σὲ κατηγορήσῃ. Πραγματικὰ, λέγει: Ποῖαν ἀγνωμοσύνην μοῦ κατηγορεῖς; Ποῖαν πενίαν μοῦ καταλογίζεις, ὥστε, ἀφοῦ παρέτορες ἐμένα, πηγαίνει πρὸς τοὺς ἄλλους; Εἰς ἄλλον ἐδάνεισες καὶ ἀπὸ ἄλλον τὰ ἀπαιτεῖς; Διότι, μολοντί τὰ ἔλασεν ἄνθρωπος, ἐν τούτοις ὁ Θεὸς σὲ διέταξε νὰ τὰ δώσῃς, καὶ ὁ ἴδιος θέλει νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ὀφειλέτης καὶ ἐγγυητής, προσφέρων εἰς ἐσένα ἀναριθμητοὺς ἀφορμὰς, ὥστε νὰ τὰ ζητήσῃς ἀπὸ αὐτὸν εἰς κάθε περίπτωσιν.

Συνεπῶς, μὴ ἀφήσῃς τόσην ἀφθονίαν καὶ εὐπορίαν, C καὶ ζητήσῃς νὰ τὰ λάβῃς ἀπὸ ἐμένα, ποῦ δὲν ἔχω τίποτε. Διὰ τὴν, λοιπὸν, ἐπιδεικνύεσαι εἰς ἐμένα, ὅταν ἐλεῆς τὸν πτωχόν; Μήπως σοῦ εἶπα ἐγὼ δώσω; Μήπως ἤκουσες ἐμένα, διὰ τὴν τὰ ἀπαιτήσῃς ἀπὸ ἐμένα; Ὁ Θεὸς εἶπεν «Ὅποιος ἐλεῖ τὸν πένητα δανείζει τὸν Θεόν»⁶⁸. Τὸν Θεὸν ἐδάνεισες, πρὸς αὐτὸν νὰ ἀποταθῇς. Ἀλλὰ δὲν σοῦ ἐξοφλεῖ τὰ πάντα τώρα. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνει πρὸς τὸ συμφέρον σου. Διότι ὁ ὀφειλέτης εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὥστε δὲν φροντίζει μόνον, ὅπως οἱ πολλοί, διὰ τὴν ἐπιστρέψῃ τὸ δανεισθὲν ποσόν, ἀλλὰ κάνει καὶ χρησιμοποιοῖ τὰ πάντα, ὥστε νὰ τοποθετήσῃ μὲ ἀσφάλειαν τὸ διδόμενον.

65. Πρὸς Λαοκ. 6, 25.

67. Ἐγγυεῖ τὸν Θεόν.

68. Παροιμ. 19, 17.

Δι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἕνα μέρος αὐτοῦ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὸ καταβάλλει, D ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ ἀποταμιεύει εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἀφοῦ, λοιπὸν, ἐμάσθωμεν αὐτὰ, ἅς εἴμεθα πολὺ ἐλεήμονες καὶ ἅς δεῖξωμεν μεγάλην φιλοφροσύνην καὶ διὰ τῶν χρημάτων καὶ διὰ τῶν πραγμάτων. Καὶ ὅταν ἴδωμεν κάποιον νὰ κακοποιῆται καὶ νὰ δέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἠμποροῦμεν νὰ δώσωμεν χρήματα διὰ τὴν σώσωμεν, ἅς τὸ κἀνωμεν. Ἐάν, πάλιν, μὲ τοὺς λόγους ἠμποροῦμεν νὰ τὸν βοηθήσωμεν, ἅς μὴ διατάσωμεν. Διότι ὑπάρχει ἀμοιβὴ καὶ διὰ τὸν λόγον, μᾶλλον δὲ ὑπάρχει ἀμοιβὴ καὶ διὰ τοὺς στεναγμούς. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγεν ὁ μακάριος Ἰωθ. «Ἐγὼ δὲ ἔκλαυσα διὰ κάθε ἀδύνατον, ἐστέναξα δέ, ὅταν εἶδα ἄνθρωπον εὐρισκόμενον εἰς ἀνάγκην»⁶⁹. Ἐάν, λοιπὸν, ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ διὰ τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμούς, σκέψου πόσον μεγαλυτέρα γίνεται ἡ ἀνταπόδοσις, ὅταν προστεθοῦν καὶ οἱ λόγοι, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη. Εἰ Πραγματικὰ, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἔχθροὶ τοῦ Θεοῦ. Καί, ὅμως, ὁ Μονογενὴς Υἱὸς μᾶς συνεφίλωσε, ἀφοῦ ἔκανε τὸν ἑαυτὸν του μεσάζοντα καὶ ἐδέχθη πληγὰς πρὸς χάριν μας καὶ ὑπέστη τὸν θάνατον διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

Ἄς φροντίσωμεν, λοιπὸν, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπαλλάσωμεν ἀπὸ πολλὰ κακὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἀλλὰ ὄχι, ὅπως κάνομεν τώρα, ὅταν ἴδωμεν μερικοὺς νὰ συγκρούωνται καὶ νὰ συμπλέκωνται μετὰξὺ των, νὰ ἰστάμεθα καὶ νὰ χαιρώμεθα μὲ τὰς ἀσχημοσύνας τῶν ἄλλων καὶ νὰ δημιουργῶμεν θέατρον διαβολικόν. Καὶ τί ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σκληρότερον αὐτοῦ; Βλέπεις ἀνθρώπους νὰ ὀβριζῶνται, νὰ πληγώνονται, νὰ σχίζονται τὰ ἐνδύματά των, νὰ αἱματώνουν τὸ πρόσωπόν των καὶ ὑπομένειν νὰ τοὺς παρακολουθῇ μὲ ἡσυχίαν; Μήπως, ὅμως, εἶναι ἀρκτος ὁ συμπλεκόμενος; Μήπως εἶναι θηρίον; Μήπως εἶναι ὄφις; Ἄνθρωπος εἶναι, συγγενὴς σου ἀπὸ κάθε ἀποψιν, ἀδελφός σου εἶναι, μέλος ἰδικόν σου εἶναι. Μὴ παρακολουθῇς, ἀλλὰ διόλυσεν τὴν συμπλοκὴν. Μὴ εὐχαριστεῖσαι, ἀλλὰ διόρθωσε. Μὴ παρακινεῖς τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἀσχημοσύνην, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμπλεκέν-

69. Ἰωθ 30, 25.

τας ἐμπόδιζε καὶ χάριζε. **Β** Διότι εἶναι γνώρισμα τῶν ἀναισχύτων καὶ τῶν ὀκνηρῶν καὶ τῶν καθαρμάτων καὶ τῶν ἀλόγων δυνῶν τὸ νὰ χαίρουν μὲ τὰς συμφορὰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Βλέπεις κάποιον ἄνθρωπον νὰ ἀσχημονῇ καὶ δὲν νομίζεις ὅτι καὶ σὺ ἀσχημονεῖς; Καὶ δὲν μπαίνεις εἰς τὸ μέσον καὶ δὲν διασκορπίζεις τὴν φάλαγγα τοῦ διαβόλου καὶ δὲν βιολύεις τὰ ἀνθρώπινα κακὰ; Διὰ τὴν πληρωθῶ καὶ ἐγὼ, λέγει κάποιος, δι' αὐτὸ καὶ σὺ μὲ προτρέπεις νὰ τὸ κάνω αὐτό; Βέβαια, δὲν θὰ τὸ πάθης αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ πάθης, αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ μαρτύριον, διότι ἔπαθες χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἐάν, ὅμως, διατάξῃς νὰ πληρωθῇς, σκέψου ὅτι ὁ Κύριός σου δὲν ἐδίστασε νὰ ὑπομείνῃ στυαυρὸν πρὸς χάριν σου.

Ἐκεῖνοι, βέβαια, εἶναι μεθυσμένοι καὶ ζαλισμένοι, ὥστε ἐπειδὴ τοὺς ἔχει κυριεύσει καὶ τοὺς κατευθύνει ὁ θυμὸς, χρειάζονται δὲ κάποιον συνετὸν διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καὶ ὁ ἀδικῶν καὶ ὁ ἀδικούμενος, ὁ μὲν τελευταῖος διὰ νὰ παύσῃ νὰ ἀδικῆται, ὁ δὲ ἄλλος διὰ νὰ παύσῃ νὰ ἀδικῇ. Πλησίασε, λοιπὸν, καὶ ἄπλωσε τὸ χερί σου, εὖθις ὁ νηφάλιος πρὸς τὸν μεθυσμένον. Διότι ὑπάρχει καὶ μέθη πού προκαλεῖ ἡ ὀργὴ καὶ εἶναι πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὴν μέθην τοῦ οἴνου. Δὲν βλέπεις τοὺς ναυτικούς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀντιληφθοῦν ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι ἐναυάγησαν, ἀφοῦ ἀπλώσθουν τὰ πανὰ τῶν, μὲ μεγάλην ταχύτητα φεύγουν, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν τοὺς συναδέλφους τῶν; Ἐάν, λοιπὸν, οἱ ἑστέχονοι ἐπιδεικνύουν τόσην μεγάλην φροντίδα μεταξύ τῶν, πόσον περισσότερο εἶναι δίκαιον νὰ κάνουν τὸ ἴδιον οἱ ἔχοντες τὴν ἴδιαν φύσιν; Διότι καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν πρόκειται διὰ ναυάγιον πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο. **Δ** Διότι, πραγματικά, ὁ ἄνθρωπος ἡ ἐβλασφήμησεν, ὅταν τὸν ὕβρισαν, καὶ ἔχασεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἢ ἐπιώρκησεν, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θυμοῦ, ὁπότε καὶ πάλιν ἔπεσεν εἰς τὴν γέενναν, ἢ κτυπᾷ κάποιον καὶ προκαλεῖ τὸν θάνατον, καὶ ὑψίσταται πάλιν τὸ ἴδιον ναυάγιον.

Πλησίασε, λοιπὸν, καὶ σταμάτησε τὸ κακὸν καί, ἐνῶ θυθίζονται, φέρε τοὺς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀφοῦ κατέληθες εἰς τὸ ἴδιον τὸ πέλαγος τῆς παραζάλης, καί, ἀφοῦ διαλύσῃς τὸ θέατρον τοῦ διαβόλου καὶ πάρῃς χωριστὰ τὸν καθένα, συμβούλευσέ τοὺς διὰ νὰ σῆσῃς τὴν φλόγα καὶ κατασιγάσῃς τὰ κύματα. Ἐάν δὲ ἡ φωτιὰ γίνεται

μεγαλύτερα καὶ ἡ κάμινος πῖο θερμὴ, νὰ μὴ φοβηθῇς, διότι ἔχεις πολλοὺς ποὺ θὰ σὲ βοηθήσουν καὶ θὰ ἀπλώσουν τὰ χέρια τοὺς. Ἐάν κἀνὴς τὴν ἀρχὴν μόνον, καὶ πρὸ πάντων, βέβαια, τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης. Καὶ ἐάν πρῶτος διαταράξῃς τὴν φλόγα, θὰ σὲ ἀκολουθήσουν πολλοὶ ἄλλοι καὶ ἐσὺ θὰ λάσῃς τὸν μισθὸν δι' ὅσα θὰ ἐπιτύχουν ἐκεῖνοι. Ἄκουσε τί συμβούλευσεν ὁ Χριστὸς τοῦς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἦσαν χαμερπεῖς: Ἄν, λέγει, ἴδῃς τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου νὰ πίπῃ εἰς τὸν δρόμον, **26** **1** νὰ μὴ τὸ προσπάρῃς, ἀλλὰ νὰ τὸ σιωπῆς⁷⁰. Βέβαια, τὸ νὰ σηκώσῃς τὸ πέσμενον ὑποζύγιον εἶναι πολὺ πῖο ἀσήμαντον ἀπὸ τὸ νὰ ἐξχωρίσῃς συμπλεκόμενους ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς συμφιλιώσῃς. Ἐάν, λοιπὸν, πρέπει νὰ βοηθῇς τὸν δυνὸν τῶν ἐχθρῶν σου, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ σηκώσῃς τὰς ψυχὰς τῶν φίλων σου, καὶ μάλιστα, ὅταν ἡ πτώσις εἶναι μεγαλύτερα, δεδομένου ὅτι αὐτὰ δὲν πίπτουν εἰς τὴν λάσπην, ἀλλὰ εἰς τὸ πῦρ τῆς γέεννης, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀνθέξουν τὸ φορτίον τοῦ θυμοῦ. Σὺ, ὅμως, ἂν καὶ θλέπῃς τὸν ἀδελφόν σου νὰ ἔχῃ γονατίσει ἀπὸ τὸ φορτίον καὶ τὸν διάβολον νὰ παρίσταται καὶ νὰ ἀνάπῃ τὴν φωτιὰ, προσπερνᾷς μὲ σκληρότητα καὶ χωρὶς οἰκτον πράγμα τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἀκίνδυνον νὰ τὸ κἀνῃς, οὔτε καὶ διὰ τὰ ζῶα.

Β Καὶ ὁ μὲν Σαμαρεῖτης, ὅταν εἶδεν ἀγνωστὸν τοῦ καὶ καθόλου συγγενῆ του τραυματίαν, καὶ ἐστάθη καὶ εἰς τὸ ζῶον τὸν ἀνέβασε καὶ εἰς τὸ πανδοχεῖον τὸν ἔφερε καὶ ἰατρὸν προσέλαβε καὶ ἕνα μέρος τῶν χρημάτων τοῦ ἔδωκε, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὑποσέθηκε νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸ μέλλον⁷¹. Ἐνῶ ἐσὺ, ἂν καὶ τὸν θλέπῃς νὰ μὴ ἔχῃ ἐμπέσει εἰς τοὺς ληστές, ἀλλὰ εἰς τὴν φάλαγγα τῶν δαιμόνων καὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ θυμοῦ, ὄχι εἰς τὴν ἐρημίαν, ἀλλὰ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, χωρὶς νὰ πρόκειται νὰ ἐξοδεύσῃς χρήματα, οὔτε νὰ συνοδεύσῃς κάποιον ζῶον διὰ τὴν μεταφορὰν, οὔτε νὰ τὸν συνοδεύσῃς εἰς μακρὸν δρόμον, ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ εἴπῃς μερικά λόγια, διατάξῃς καὶ ἀποφεύγῃς καὶ προσπερνᾷς μὲ σκληρότητα καὶ χωρὶς οἰκτον; Καὶ πῶς ἐλπίζεις νὰ εὕρῃς τὸν Θεὸν

70. Πρὸς Ἰερ. 28, 5.
71. Πρὸς Λοκ. 10, 30 εἰ.

εὐπλαγχνικὸν ἀπέναντί σου, ὅταν ζητῆς τὴν βοήθειάν του;

Θὰ ὀμιλήσω δὲ καὶ πρὸς ἐσάς, οἱ ὅποιοι ἀσχημονεῖτε δημοσίᾳ Ἐναντίον ἐκείνου ποῦ σὰς προσβάλλει καὶ σὰς ἀδικεῖ. Πές μου, μεγαλώνεις τὰς πληγὰς καὶ λακτίζεις καὶ δαγκώνεις; Τί ἔγινες ἀγριόχοιρος καὶ θύος ἀγριος; Καὶ δὲν ἐντρέπῃσαι, οὔτε κοκκινίζεις, ὅταν γίνῃσαι θηρίον καὶ προβίδης τὴν εὐγένειάν σου; Διότι καὶ ὅταν εἶσαι πτωχός, εἶσαι, ὁμῶς, ἐλεύθερος, καὶ ἂν εἶσαι θιοκαλαιστής, εἶσαι χριστιανός. Δι' αὐτὸ ἀκριθῶς ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἶσαι πτωχός, πρέπει νὰ ἡσυχάζῃς. Διότι τὸ νὰ διαπληκτίζωνται εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν πλουσίων καὶ ὄχι τῶν πτωχῶν. Τῶν πλουσίων, οἱ ὅποιοι ἔχουν πολλὰς ἀνάγκας πολέμων. Σὺ, ὁμῶς, ἐνῶ δὲν ἔχεις τὴν ἡδονὴν τοῦ πλοῦτου, τριγυρίζεις καὶ συγκεντρώνεις εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὰ κακὰ τοῦ πλοῦτου, Ὁ δηλαδή, τὰς ἐχθρας, τὰς φιλονικίας καὶ τὰς μάχας. Καὶ πνίγεις τὸν ἀδελφόν σου καὶ τὸν πιέζεις καὶ τὸν ρίπτεις κάτω δημοσίᾳ ἐνώπιον ὄλων. Καὶ δὲν ναμίζεις ὅτι ἀσχημονεῖς περισσότερο, μισούμενος τὰς ὁμάδας τῶν ἄλλογων ζώων, μᾶλλον δὲ γινόμενος χειρότερος ἀπὸ ἐκείνας; Διότι εἰς ἐκείνας τὰ πάντα εἶναι κοινὰ καὶ ζοῦν μαζὶ καὶ περιφέρονται μαζὶ, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τίποτε τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι ἀνάστατα καὶ μάχαι καὶ φιλονικία καὶ λοιδορία καὶ ἀντιπάθεια καὶ ὕβρεις συνεχῶς μεταξὺ μας. Καὶ δὲν σεβόμεθα οὔτε τὸν οὐρανόν, εἰς τὸν ὅποιον προσεκλήθημεν ὄλοι μαζὶ, οὔτε τὴν γῆν, Ἐπὶ τὴν ὅποιαν ἔδωκε κοινὴν εἰς ὄλους μας, οὔτε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας, ἀλλὰ ὄλα χάνονται, ἀφοῦ τὰ παρασύρει ὁ θυμὸς καὶ ὁ ἔρωσ τῶν χρημάτων. Δὲν εἶδες ἐκείνον, ὁ ὅποιος ἐχρεώστα τὰ δέκα χιλιάδες τάλαντα καὶ μετὰ τὸ χάρισμα τοῦ χρέους αὐτοῦ ἐπνίγε τὸν σύνδουλόν του δι' ἑκατὸν δηνάρια. **202** πόσα κακὰ ὑπέστη καὶ ὅτι πασεδόθη εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν²²; Δὲν φοβείσαι τὸ παράδειγμα; Δὲν φοβείσαι μήπως καὶ ἐσὺ πάθῃς τὰ ἴδια;

Διότι καὶ ἡμεῖς χρεωστοῦμεν εἰς τὸν Κύριόν μας πολλὰ καὶ μεγάλα χρέη, ἀλλ' ὁμῶς μᾶς ἀνέχεται καὶ μακροθυμεῖ καὶ δὲν μᾶς ἐπιτίθεται, ὅπως ἡμεῖς εἰς τούς

72. Πρῶτ. Ματθ. 18, 21 εἰ.

συνδούλους μας, οὔτε μᾶς πιέζει οὔτε μᾶς πνίγει. Μολονότι, ἐὰν ἤθελε νὰ ἀπαιτήσῃ ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ αὐτὰ, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχαμεν καταστροφή.

Αὐτὰ σκεπτόμενοι, ἀγαπητοί, ἄς ταπεινωθῶμεν καὶ ἄς χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς ὀφειλέτας μας, διότι, ἂν φιλοσοφῶμεν, γίνονται ἀφορμὴ μεγάλης συγκομιθῆς δι' ἡμᾶς. Καὶ, ἐνῶ δίδομεν ὀλίγα, θὰ λάβωμεν πολλὰ. Διὰτι, λοιπόν, ἀπαιτεῖς μὲ θίαν τὸ χρέος. Ἐνῶ ἔπρεπε, ὅταν ὁ ὀφειλέτης ἤθελε νὰ τὸ δώσῃ, νὰ τὸ χαρίσωμεν εἰς αὐτόν, διὰ νὰ λάθῃς τὰ πάντα ἀπὸ τὸν Θεόν; Τώρα, ὁμῶς, κάνεις τὰ πάντα καὶ ἀσκεῖς θίαν καὶ φιλονικίαν, ὥστε νὰ μὴ λείψῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικὰ σου. Καὶ ναμίζεις ὅτι ἐλάττεις τὸν πλησίον σου, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα πιέζεις τὸ ζῖφος ἐναντίον σου, αὐξάνων τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν γένωναν. Ἐὰν ὁμῶς φιλοσοφῆς ὀλίγον ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, τότε κάνεις τὰς εὐθύνas σου μικράς. Διότι ὁ Θεὸς δι' αὐτὸ θέλει νὰ ἀρχίσωμεν ἡμεῖς τὴν μεγαλοδωρίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὥστε νὰ λάθῃ ἀφορμὴν καὶ νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερα πρὸς ἀνταπόδοσιν. Δι' αὐτὸ ὅσους ὀφειλέτας ἔχεις, εἴτε χρημάτων εἴτε ἁμαρτημάτων, ἀφοῦ τοὺς ἀφήσῃς ὄλους ἐλευθέρους, νὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεόν τὴν ἀνταπόδοσιν αὐτῆς τῆς μεγαλομοιχίας. Ἐὰν, δι' ὅσον χρόνον ἐκείνοι σοῦ εἶναι ὀφειλέται, δὲν θὰ ἔχῃς τὸν Θεόν ὀφειλέτην. Ἐὰν, ὁμῶς, ἀφήσῃς ἐκείνους, θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἔχῃς τὸν Θεόν χρεώστην καὶ νὰ ἀπαιτήσῃς μὲ μεγάλην μεγαλοδωρίαν τὴν ἀμοιβὴν σου διὰ τὴν εὐσέθειάν σου αὐτῆν. Διότι, ἐὰν κάποιος ἄνθρωπος προσέλθῃ καὶ σὲ ἴδῃ νὰ κρατῆς τὸν ὑπεύθυνον καὶ σὲ προτρέψῃ, ἀφοῦ ἀφήσῃς ἐκείνον, νὰ ζητῆς ἀπὸ αὐτόν ὅτι χρεωστῆι ἐκείνος, εἶναι φυσικόν νὰ μὴ θελήσῃ νὰ φανῇ ἀγνώμων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐπειδὴ μετέθεσε τὰς εὐθύνas εἰς τὸν ἑαυτὸν του, πᾶς ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀνταποδώσῃ πολλαπλάσια καὶ ἀπειροπλάσια. Ὁ δὲν χάρις εἰς τὸ ἰδικόν του πρόσταγμα ἐκείνους, ποῦ εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντί μας, χωρὶς νὰ τοὺς κατηγορήσωμεν, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ, τοὺς ἀφήνομεν νὰ φύγουν καὶ τοὺς καθιστῶμεν ἀνευθύνους;

Συνεπῶς, ἄς μὴ σκεπτόμεθα τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν, ἢ ὅποια δημιουργεῖται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ τοὺς ὀφειλέτας μας τὸ χρέος, ἀλλ' ἄς συλλογιζόμεθα τὴν ζημίαν, τὴν ὅποιαν θὰ ὑποστῶμεν

εις τὸ μέλλον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀφοῦ βλέπωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ ἀθάνατα σημεῖα. Ἄς γίνωμεν, λοιπόν, ἀνώτεροι ὄλων, ἅς χαρίσωμεν εἰς τοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντί μας καὶ χρήματα καὶ σφάλματα, ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν νὰ καταστήσωμεν ἐλαφρὰς τὰς εὐθύνας μας. Καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ κατορθώσωμεν μετὰ τὴν μεγάλην ἀρετὴν μας, αὐτὸ, ἀφοῦ τὸ ἐπιτύχωμεν μετὰ τὸ νὰ μὴ μνησικακώμεν κατὰ τὸν πλησίον μας, νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Ἐμὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλοφροσύναν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄

(Ματθ. ε', 17 - 26)

203 «Μὴ νομίσετε ὅτι ἦλθα διὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας»¹.

Ποῖος διετύπωσε αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, ἢ ποῖος τὸν κατηγορήσε διὰ κάτι παρόμοιον, ὥστε νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν αὐτῇ; Διότι οὔτε ἀπὸ τὰ λεχθέντα δὲν ἐγενήσατο παρομοία ὑποψία. Ἐπειδὴ, μετὰ τὸ νὰ τοὺς προτρέπῃ νὰ εἶναι πράοι, εἰρηνικοί, ἐλεήμονες, νὰ ἔχουν καθαράν καρδίαν καὶ νὰ ἀγωνίζωνται ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης, δὲν ἀπεδείκνυε καμμίαν πρόθεσιν αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργει ἐξ ὀλοκλήρου ἀντίθετον γνώμην. Διὰ τί λοιπὸν τὸ εἶπεν αὐτό; Βέβαια, δὲν τὸ εἶπεν οὔτε τυχαῖα οὔτε ἀσκοπα. Β. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐσκόπευε νὰ θέσῃ νόμους πολὺ ὑψηλοτέρους τῶν παλαιῶν ἐντολῶν, λέγων «Ἐχετε ἀκούσει ὅτι ἐλέγθη εἰς τοὺς ἀρχαίους, Νὰ μὴ φονεύσῃς... ἐνῶ ἐγὼ σᾶς λέγω οὔτε νὰ ὀργίσεσθε», καὶ ἀκόμη νὰ χαράξῃ τὸν δρόμον κάποιας θείας οὐρανοῦ πολιτείας, διὰ τὸ μὴ ταράξῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν ἢ νὰ διδασκαλίῃ καὶ τοὺς κἀνὴ νὰ μὴ δέχωνται τὰ λεγόμενα, δι' αὐτὸ λαμβάνει ἐκ τῶν προτέρων τὴν προφύλαξιν αὐτῇ. Διότι μολοντοὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐφήρμοζαν τὸν νόμον, ἐν τούτοις εἶχαν μεγάλον ψυχικὸν σύνδεσμον μετὰ αὐτόν, καὶ, ἂν καὶ διὰ τῶν πράξεων τῶν καθημερινῶς τὸν κατέλυον, ἤθελαν νὰ παραμένουν ἀμετακίνητα τὰ γράμματα αὐτοῦ, χωρὶς κανέναν νὰ προσθέτῃ τίποτε εἰς αὐτά. C. Ἡ μᾶλλον ἠνεῖγοντο νὰ γίνωνται προσθήκαι εἰς τὸν νόμον ἀπὸ τοὺς ἀρχοντάς των, ὄχι ὁμῶς πρὸς τὸ καλλίτερον, ἀλλὰ πρὸς

1. Ματθ. 5, 17.

2. Ματθ. 5, 21 - 22.

το χειρότερον. Πραγματικά, έτσι με τὰς ἰδικὰς των προσθήκας παρέλυσαν τὴν τιμὴν πρὸς τοὺς γονεῖς, ὅπως τὴν ὤριζεν ὁ νόμος, καὶ πολλὰς ἄλλας ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τὰς καθήργουν με τοὺς ἀκαιροὺς αὐτοὺς πλεονασμοὺς.

Ἐπειδὴ, λοιπόν, ὁ Χριστὸς ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν συνέβαινε νὰ προέρχεται ἀπὸ ἱερατικὴν φυλὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅσα ἐσκόπευε νὰ διδάξῃ ἀπετέλουν κάποια προσθήκη εἰς τὸν νόμον, ἡ ὁποία δὲν ἠλάττωνεν, ἀλλὰ ἐπέτεινε τὴν ἀρετὴν, ἀντιληφθεὶς ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα ἐπρόκειτο νὰ τοὺς προκαλέσουν ταραχὴν, προτοῦ νὰ θεσπίσῃ τοὺς ἀξιόους θαιμασμοῦ νόμους του, θγάζει τὴν ὑποψίαν, ἡ ὁποία θὰ τοὺς ἤρχετο σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸν νοῦν.

Δ Καὶ ποία ἦτο ἡ ὑποψία αὐτὴ πού θὰ ἀντεστρατεύετο εἰς τὸ ἔργον του; Ἐνόμιζον ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ καταργήσῃ τοὺς παλαιούς νόμους. Δι' αὐτὸ θεραπεύει, λοιπόν, τὴν ὑποψίαν αὐτὴν. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάνει μόνον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐπίσης. Ἐπειδὴ, δηλαδή, τὸν ἐθεώρουν ἄπιστον, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐτήρει τὸ Σάββατον, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ὑποψίαν των αὐτὴν καὶ ἐκεῖ πάλιν προβάλλει δικαιολογίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἄλλαι μὲν ἀρμόζουν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως ὅταν λέγῃ "Ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι", ἄλλαι δὲ εἶναι πολὺ συγκатаβατικά, ὅπως ὅταν ἀναφέρῃ τὸ πρόβατον, πού χάνεται τὸ Σάββατον, καὶ ἀποδεικνύῃ ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνου καταλύεται ὁ νόμος". Ἐπίσης μνημονεὺει καὶ τὴν περιτομὴν, ἡ ὁποία κάνει τὸ ἴδιον πάλιν". Δι' αὐτὸ, λοιπόν, ὁμιλεῖ πολλὰς φορές με πολὺ ἀπλᾶ λόγια, ὥστε νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ἄπιστος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀναστήσας διὰ μόνου τοῦ λόγου του πολλοὺς νεκροὺς, ὅταν ἐφώνασε τὸν Λάζαρον νὰ ἀναστήθῃ προσηχηθῇ πρὸς τὸν Θεόν". Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ κατώτερος ἀπὸ

3. Ἰωάν. 6, 17.
4. Ἠρᾶ. Ματθ. 12, 11 - 13.
5. Ἠρᾶ. Ἰωάν. 7, 22 - 24.
6. Ἠρᾶ. Ἰωάν. 11, 41.

τὸν Πατέρα, **20-21** διαλύων τὴν ὑπόνοιαν αὐτὴν, προσέθεσεν ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπε «διὰ τὸν λαόν πού παρευρίσκειται, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι ἐσὺ μὲ ἀπέστειλες».

Καὶ δὲν κάνει τὰ πάντα ὡς ἀπόλυτος Κύριος, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰουδαίων, οὔτε ἐνεργεῖ τὰ πάντα, πάλιν, διὰ μέσου τῆς προσευχῆς, ὡς νὰ ἦτο ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος, ἀλλὰ ἀναμειγνύει αὐτὰ εἰς ἐκεῖνα καὶ ἐκεῖνα εἰς αὐτὰ. Μὰ καὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάνει τυχαῖα, ἀλλὰ με τὴν ἀνάλογον σύνεσιν. Πραγματικά, τὰ μὲν μεγαλύτερα τὰ κάνει ὡς ἀπόλυτος Κύριος, ἐνῶ εἰς τὰ μικρότερα προσεύχεται πρὸς τὸν Θεόν. Ἐτσι, ὅταν συγχωρῇ ἁμαρτίαν, ὅταν ἀποκαλύπτῃ τὰ ἀπόρητα, ὅταν ἀνοίγῃ τὸν παράδεισον, ὅταν ἐκδιώκῃ τοὺς δαίμονας, **Β** ὅταν καθαρῶς τοὺς λεπρούς, ὅταν δεσμεύῃ τὸν θάνατον καὶ ἀνιστᾷ πολλοὺς νεκροὺς, ἐνεργεῖ εἰς ἅλα αὐτὰ με ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐνῶ, ὅταν σκοπεύῃ νὰ δημιουργήσῃ πολλοὺς ἄρτους ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, πράγμα τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ κατώτερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα θαύματα, στρέφεται πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ προσεύχεται, ἀποδεικνύων ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε ἀπὸ ἀδυναμίας. Πραγματικά, ἐκεῖνος πού ἠμκόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ με ἀπόλυτον ἐξουσίαν τὰ μεγαλύτερα, πῶς θὰ ἐχρειάζετο τὴν προσευχὴν εἰς τὰ μικρότερα;

Ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, κάνει αὐτὸ διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν ἀναισχυντίαν τῶν Ἰουδαίων. Συνεπῶς, νὰ σκέπτεσθαι τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς λόγους, ὅταν τὸν ἀκούσῃς νὰ ὁμιλῇ με ταπεινωσιν. Διότι ὑπάρχουν πολλοὶ αἰτίαι καὶ τῶν παρομοίων λόγων καὶ τῶν ἀναλόγων πράξεων, ὅπως ἐπὶ παραδειγματι διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν με τὸν Θεόν, διὰ νὰ παραδειγματίσῃ καὶ νὰ ὀηρετῇ τοὺς πάντας, διὰ νὰ διδάσῃ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἐπίσης τὸ γεγονός, ὅτι ἔφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, τὸ ὅτι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸ ἀκούουν ἅλα μαζὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τὸ ὅτι ἤθελε νὰ διδάξῃ νὰ μὴ λέγωμεν τίποτε τὸ ἐγωϊστικόν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Δι' αὐτὸ, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶπε πολλὰ ταπεινὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἄφησε νὰ ὁμιλήσουν οἱ ἄλλοι διὰ τὰ μεγάλα.

7. Ἰωάν. 31, 42.

Ὁ ἴδιος, λοιπόν, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγεν· «Προτοῦ νὰ γεννηθῆ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω⁸», ἐνῶ ὁ μαθητὴς δὲν ὁμιλεῖ τοιοῦτοτρόπως. Δὲν ἀλλὰ λέγει· «Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν ὁ Λόγος⁹ καὶ ὁ Λόγος ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος¹⁰». Ἐξ ἄλλου, ὁ ἴδιος πούθενά δὲν εἶπε καθαρά ὅτι αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλα τὰ ὄρατα καὶ ἀόρατα, ἐνῶ ὁ μαθητὴς μὲ μεγάλην παρηρησίαν, χωρὶς κανένα δισταγμὸν, καὶ μία καὶ δύο καὶ πολλές φορές λέγει αὐτό, ὅταν γράφῃ· «Ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτῶν δὲν ἔγινε τίποτε¹¹». Καὶ διὰ τὴν παραξενύεσσαι, ἐπειδὴ ἄλλοι εἶπαν μεγαλύτερα δι' αὐτὸν ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ ἴδιος, ὅταν, θέθαια, πολλὰ πράγματα, ἐνῶ τὰ ἀπαδείκνυε διὰ τῶν ἔργων του, Ἐ δὲν τὰ διατύπωνε καθαρά διὰ τῶν λόγων;

Πραγματικά, τὸ ὅτι αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον τὸ ἀπέδειξε σαφῶς καὶ μὲ τὴν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ¹², ὅταν ἄνωγέ ἕκαστον διὰ τὴν κατ' ἀρχὰς δημιουργίαν, δὲν εἶπεν, ὅτι ἐγὼ τὸν ἐδημιούργησα, ἀλλὰ ὅτι «ὁ Δημιουργὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοὺς ἐδημιούργησεν ἄνδρα καὶ γυναῖκα¹³». Καὶ πάλιν, ὅτι ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὸν τὸ ἀπέδειξε μὲ τοὺς ἰχθύς, μὲ τὸν οἶνον, μὲ τοὺς ἄστρους, μὲ τὴν καταστολὴν τῆς τρικυμίας εἰς τὴν λίμνην, **24:25** μὲ τὸ φῶς τοῦ Ἑλαμφεν εἰς τὸν σταυρὸν καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα¹⁴. Πουθενά, ὅ-

8. Ἰωάν. 8, 58.

9. Μὲ τὸν ἔρον «Λόγος» ἀπαδείξει ὁ Ἰωάννης τὸ θεῖον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐκρηματισμένη ἀπὸ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ καὶ τοῦ Στωϊκοῦ φιλοσόφου πρὸς ἀήλκωσιν τῆς λογικῆς καὶ ἐνώμου τέλει τοῦ παντός. Ὁ Ἰουδαίος φίλων προσεπάθησε νὰ ἀποδώσῃ δι' αὐτοῦ τὸ σύνολον τῶν θεῶν διώκεται, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐν μέρει μὲν ἄγγελοι ἢ ἀρῆται θεοί, ἐν μέρει δὲ νοήματα ἢ ἀρχαὶ τοῦ ἰσίου. Ἐνταῦθα, δηλαδὴ, κατὰ ἀντίταξιν τοῦ πλατωνικοῦ ἐνόμου, ὅστις χωρίζεται πρὸς τὴν Σοφίαν καὶ Σολομῶνα. Ὁ ἔρος ἦτο παλὸ πικρὸς εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, πρὸς τὸν ὅποιον ἀπευθύνεται τὸ τέταρτον εὐαγγέλιον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἔπαινε ἢ λέγει μὲ τὴν ἀντὶν σημασίαν (πρὸς. Ψάμ. 92, 6).

10. Ἰωάν. 1, 1.

11. Ἰωάν. 1, 2.

12. Ἰωάν. 1, 10.

13. Πρὸς. Ἰωάν. 9, 1 εἰ.

14. Ματθ. 10, 4.

15. Ἐξὼ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀνάλογα γνωστὰ θαύματα.

μως, δὲν τὸ ἐδήλωσεν αὐτὸ καθαρά, ἀλλὰ οἱ μαθηταὶ τὸ ἐτόνιζαν συνεχῶς αὐτό, καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος.

Ἐάν, ὅμως, ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τὸν ἤκουον νὰ ὁμιλῆ νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ τὸν ἔβλεπαν νὰ θαυματουργῆ, εἰς τοὺς ὁποίους ἰδιαιτέρως ἐπέλυε πολλὰς ἀπορίας καὶ τοὺς ἔδωσε τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ ἀνιστοῦν καὶ τοὺς νεκροὺς, καὶ τοὺς κατήρτισε τόσον, ὥστε νὰ ἀφήσουν τὰ πάντα δι' αὐτόν, δὲν ἠμύρεσαν, ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσην ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν, νὰ θαυμάσουν τὰ πάντα πρὸ τῆς χορηγίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, **B** κατὰ ποῖαν λογικὴν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἔσπερειτο συνέσεως καὶ ὑπελείπετο ἀπὸ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ κατὰ συμπτῶσιν παρίστατο εἰς τὰ πραττόμενα ἢ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, δὲν θὰ ἐπίστευεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος, ἐάν δὲν ἐδείκνυε τόσην συγκοτάθειαν εἰς ἄλλας τὰς ἐκδηλώσεις του; Δι' αὐτὸ ἀκριθῶς καὶ ὅταν κατέλυε τὴν ἀργίαν τοῦ Σαθεάτου, δὲν εἰσήγαγε προηγουμένως τὴν ἀνάλογον νομοθεσίαν, ἀλλὰ ἐπενόει πολλὰς καὶ διαφόρους ἀπολογίας. Ἐάν, ὅμως, ὅταν σκοπεῖ μίαν ἐντολὴν νὰ καταργῆ, χρησιμοποιοῖ τόσον μεγάλην ἐπιχειρηματολογίαν, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ ζήμιον εἰς τοὺς ἀκροατὰς του, πολὺ περισσότερον, ὅταν προσέβητε εἰς ἀλόκληρον τὸν νόμον ἀλόκληρον διαφορετικὴν νομοθεσίαν, ἐχρειάζετο μεγάλην προετοιμασίαν καὶ προσοχή, **C** ὥστε νὰ μὴ θορυβηθοῦν οἱ τότε ἀκροαταὶ του.

Δι' αὐτὸ, λοιπόν, δὲν φαίνεται νὰ ὁμιλῆ σαφῶς διὰ τὴν θεότητά του. Διότι, ἀφοῦ ἡ προσθήκη εἰς τὸν νόμον τοὺς προεκάλει τόσην ταραχήν, πολὺ περισσότερον θὰ τοὺς ἐτάρασσε, ἐάν ἀπεκάλυπτεν ὅτι ἦτο Θεὸς ὁ ἴδιος. Ὅθεν, πολλὰ πράγματα τὰ παρουσιάζει κατώτερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν του. Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἐπειδὴ σκοπεῖ νὰ ἐπιφέρῃ προσθήκας εἰς τὸν νόμον, λαμβάνει πολλὰς προφυλάξεις. Πραγματικά, δὲν εἶπε μίαν μόνον φορὰν ὅτι δὲν καταργῶ τὸν νόμον, ἀλλὰ τὸ ἐπανέλαβε διὰ δευτέραν φορὰν καὶ προσέθεσε καὶ κάτι ἄλλο σπουδαιότερον. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν· «Νὰ μὴ νομίσετε ὅτι ἦλθα νὰ καταργήσω τὸν νόμον», **D** προσέθεσεν

«Δέν ἦλθα νά καταργήσω, ἀλλά νά ἐκπληρώσω¹⁶». Ἡ φράσις αὕτη δέν φράσσει μόνον τήν ἀναισχυντίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλά κλείει ὀριστικά καί τά στόματα τῶν αἰρετικῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Παλαιά Διαθήκη προέρχεται ἐκ τοῦ διαβόλου¹⁷. Διότι ἐάν ὁ Χριστός ἦλθε διά νά καταλύσῃ τήν κυριαρχίαν τοῦ διαβόλου, τότε διατί ἔχει μόνον δέν καταλύει τήν Παλαιάν Διαθήκην, ἀλλά καί τήν συμπληρώνει; Διότι δέν εἶπεν μόνον ὅτι δέν τήν καταργῶ, μολονότι αὐτό ἦτο ἀρκετόν, ἀλλά καί ὅτι τήν συμπληρώνω, πράγμα τό ὁποῖον ἔχει μόνον δέν τόν παρουσιάζει ἀντίθετον πρὸς αὐτήν, ἀλλά καί ἀποδεικνύει ὅτι ἐφρόντιζε διά τήν τελειοποιήσιν αὐτῆς.

Καί κατά ποῖον τρόπον δέν τήν κατήργησεν; ἐρωτᾷ κάποιος. Καί πῶς συνεπλήρωσεν ἢ τόν νόμον ἢ τοὺς προφήτας; Τοὺς μὲν προφήτας συνεπλήρωσε μέ τό νά ἐπιθεβαιώσῃ καί ἐποληθεύσῃ διά τῶν ἔργων ὅλα ὅσα εἶχαν προεῖπει δι' αὐτόν. Ἐ Δι' αὐτό καί ὁ Εὐαγγελιστής ἔλεγε κάθε φοράν «Διά νά ἐκπληρωθῇ τό λεχθέν ἀπό τόν προφήτην¹⁸», καί ὅταν ἐγεννήθη καί ὅταν τά παιδιά ἔψαλαν τόν θαυμαστόν ὕμνον εἰς αὐτόν, καί ὅταν ἐκάθισεν εἰς τόν θρόνον καί εἰς πολλά ἄλλα γεγονότα τό ἴδιον ἀκριθῶς ἔπραξεν, τά ὅποια ὅλα θά παρέμεναν ἀπραγματοποιήτα, ἐάν δέν ἦρχετο ὁ Ἰησοῦς. **208** Τόν δέ νόμον ἔχει μόνον μέ ἕνα, ἀλλά καί μέ δεύτερον καί τρίτον τρόπον τόν ἐφήρμοσεν. Κατά πρῶτον μὲν, διότι δέν παρέδωκε καμμίαν ἐντολήν αὐτοῦ. Τό ὅτι δέ ἐφήρμοσε καθ' ὀλοκληρίαν τόν νόμον, ἀκούσε τί λέγει ὁ ἴδιος εἰς τόν Ἰωάννην «Διότι ἔτσι εἶναι πρέπον εἰς ἡμᾶς, νά ἐκτελέσωμεν κάθε ἐντολήν¹⁹». Καί πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν «Ποῖος ἀπό σᾶς ἡμπορεῖ νά μέ ἐλέγξῃ δι' ἁμαρτίαν²⁰». Καί πρὸς τοὺς μαθητάς του ἔλεγε πάλιν «Διότι ἔρχεται ὁ ἔργων τοῦ κόσμου²¹ καί δέν εὕρσκει τίποτε τό ἰδικόν του εἰς ἐμέ²²». Ἀλλά καί ὁ προφήτης ἀπό παλαιά ἔλε-

16. Ματθ. 5, 17.

17. Ἐννοεῖ τοὺς Ἰννοτικῶς καί τοὺς Μανιχαίους.

18. Ματθ. 1, 22.

19. Ματθ. 3, 15.

20. Ἰωάν. 8, 46.

21. Ὁ Σατανᾶς, ἐπὶ ἀσπ.

22. Ἰωάν. 14, 30.

γεν ὅτι «Δέν διέπραξε καμμίαν ἁμαρτίαν²³». Ἐν πρώτοις, λοιπόν, ἐφήρμοσε τόν νόμον μέ τόν τρόπον αὐτόν.

Δεύτερος τρόπος ἐκπληρώσεως τοῦ νόμου εἶναι ὅτι καί εἰς ἡμᾶς ἔδωσε τήν δυνατότητα νά πράττωμεν τά τοῦ νόμου. Ἐ Διότι τό ἄξιον θαυμασμοῦ εἶναι ὅτι ἔχει μόνον αὐτός τόν ἐξεπλήρωσεν, ἀλλά τό ὅτι τήν ἐκπλήρωσιν αὐτήν τήν ἐχώρισεν εἰς ἡμᾶς. Πράγμα τό ὁποῖον, τινύων ὁ Παῦλος, ἔλεγεν «Διότι τό τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, διά νά δικαιοθῇ καθένας πού πιστεύει²⁴». Καί ἔλεγεν, ἀκόμη, ὅτι ὁ Θεός «κατεδίκασε τήν ἁμαρτίαν διά τῆς σαρκός τοῦ Υἱοῦ του, διά νά ἐκκληρωθῇ ἡ ἀπαίτησις τοῦ νόμου εἰς ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ζωὴ δέν εἶναι ὑπό τήν ἐξουσίαν τῆς σαρκός²⁵». Καί πάλιν «Καταργούμεν, λοιπόν, τόν νόμον διά τῆς πίστεως; Μὴ γένοιτο, ἀντιθέτως ἀνορθώνομεν τόν νόμον²⁶». Ἐπειδή, δηλαδή, ὁ νόμος αὐτόν τόν σκοπόν εἶχεν, τό νά καταστήσῃ τόν ἄνθρωπον δίκαιον, ἀλλά δέν ἠδύνατο, ὅταν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καί εἰσήγαγε νέον τρόπον δικαιοσύνης, τόν ἀπορρέοντα ἐκ τῆς πίστεως, ἔπαυσε τήν ἐντολήν τοῦ νόμου. Καί ὅτι δέν κατώρθωσε νά πραγματοποιήσῃ ὁ νόμος διά τῶν γραπτῶν ἐντολῶν του, αὐτό τό ἔφερεν εἰς πέρας ὁ Ἰησοῦς διά τῆς πίστεως. **209** αὐτό λέγει «Δέν ἦλθα νά καταργήσω τόν νόμον, ἀλλά νά τόν ἐκπληρώσω²⁷».

Ἐάν, ὅμως, ἐξετάσῃ κανεὶς μέ ἀκρίθειαν τὰ γεγονότα θά ἀνεύρη καί ἄλλον τρίτον τρόπον, μέ τόν ὁποῖον ἔγινεν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ νόμου ὑπό τοῦ Ἰησοῦ. Ποῖος εἶναι αὐτός, λοιπόν; Μά, εἶναι ἡ μέλλουσα νομοθεσία, τήν ὁποίαν ἐπρόκειτο νά παραδώσῃ. Διότι τὰ λεγόμενα ὅτι αὐτοῦ δέν ἦσαν κατάργησις τῶν προηγουμένων διατάξεων, ἀλλά ἐπέκτασις καί συμπλήρωσις αὐτῶν. Διότι τό νά μή ὀργισώμεθα δέν εἶναι κατάργησις τῆς ἐντολῆς νά μὴ φονεύωμεν, ἀλλά συμπλήρωσις καί μεγαλύτερα εὐφάλεια. Τό ἴδιον δύναται νά λεχθῇ καί δι' ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις.

23. Ἰω. 8, 9.

24. Ρωμ. 7, 4.

25. Ρωμ. 8, 3, 4.

26. Ρωμ. 8, 31.

27. Ματθ. 5, 17.

Δι' αὐτό, λοιπόν, ἀφοῦ χωρὶς ὑποψίαν ἔρριψεν ἐκ τῶν προτέρων τὰ σπέρματα αὐτῶν τῶν ἐντολῶν, ὅταν πλέον ἐπρόκειτο νὰ τὸν ὑποπτεῦθοῦν ὅτι προσπαθεῖ νὰ καταργήσῃ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀντιπαρέθετε τὰς νέας ἐντολάς του πρὸς τὰς ἀντιστοιχίας τῆς Παλαιᾶς, χρησιμοποιοῖ αὐτὴν τὴν προφύλαξιν. Ἡ Βέβαια αὐτὰ τὰ εἶχεν εἶπει ἀνιγματοδῶς μετὰ τὰ λεχθέντα ἤδη. Διότι τὸ «μακάριοι οἱ πτωχοὶ» εἶναι τὸ ἴδιον πρὸς τὸ μὴ ὀργίζεσθαι²⁸ καὶ τὸ «μακάριοι οἱ καθαροὶ κατὰ τὴν καρδίαν» πρὸς τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κυττάζωμεν ποτὲ μίαν γυναῖκα μετὰ πονηρὰν ἐπιθυμίαν²⁹. Ἐπίσης, τὸ «μὴ θησαυρίζετε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας θησαυροὺς εἰς τὴν γῆν»³⁰ συμφωνεῖ πρὸς τὸ «μακάριοι οἱ ἐλεημονες». Ἄλλὰ καὶ τὸ «νὰ πενήθῃτε» καὶ τὸ «νὰ καταδιώκεσθε» καὶ τὸ «νὰ ὑβρίζεσθε», εἶναι ἰσοδύναμον μετὰ τὸ «Νὰ εἰσέρχεσθε ἀπὸ τὴν στενὴν πύλιν»³¹. Καὶ τὸ «νὰ παινῶ καὶ νὰ διψᾷ κανεὶς τὴν δικαιοσύνην», δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο. Ἐπαρὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑστερα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ λέγει, ὅτι «ὅσα θέλετε νὰ σὰς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, κάνετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια εἰς αὐτούς»³². Καὶ ἀφοῦ ἐμακάρισε τὸν «εἰρηνοποιόν», σχεδὸν ἐπανέλαθε τὸ ἴδιον πάλιν, ὅταν ἔδωσεν ἐντολήν νὰ ἀφήνωμεν τὸ δῶρόν μας καὶ νὰ τρέχωμεν διὰ νὰ συμφιλιωθῶμεν μετὰ τὸν δυσαρστημένον συνάνθρωπόν μας καὶ νὰ εἰμεθα εὐνοϊκοὶ πρὸς τὸν ἀντιδικόν μας³³.

Ἄλλὰ εἰς τοὺς μακαρισμοὺς καθώρισεν τὰ ἔπαθλα τῶν ἐναρέτων, **207** ἐνῶ ἐδῶ ἐξέθεσε τὰς τιμωρίας τῶν παρασπατῶν τῶν ἐντολῶν του. Δι' αὐτὸ ἐκεῖ μὲν ἔλεγεν ὅτι «οἱ πρᾶοι θὰ κληρονομήσουν τὴν γῆν»³⁴, ἐδῶ δὲ ὅτι «ὅποιος θὰ εἴπῃ τὸν ἀδελφόν του μαρόν, θὰ εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός»³⁵. Ἐπίσης, ἔλεγεν ἐκεῖ ὅτι «οἱ ἔχοντες καθαρὰν καρδίαν θὰ ἴδουν τὸν Θεόν»³⁶, ἐνῶ

28. Πρὸς. Ματθ. 5, 21 ἐξ.
29. Πρὸς. Ματθ. 5, 27, 28.
30. Ματθ. 6, 19.
31. Ματθ. 7, 13.
32. Ματθ. 7, 12.
33. Πρὸς. Ματθ. 6, 23 - 26.
34. Ματθ. 5, 5.
35. Ματθ. 5, 22.
36. Ματθ. 5, 8.

ἐδῶ ὅτι ἔχει διαπράξει τὴν μοιχείαν ὅποιος κυττάξῃ γυναῖκα μετὰ πονηρὰν ἐπιθυμίαν³⁷. Καὶ ἀφοῦ ἐκεῖ ἀνόμισσε τοὺς εἰρηνοποιούς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ³⁸, ἐδῶ τοὺς φοβίζει δι' ἄλλου τρόπου, ὅταν λέγῃ «Διὰ νὰ μὴ σὲ παραδώσῃ ὁ ἀντιδικός εἰς τὸν δικαστὴν»³⁹. Ἐποῦ ἀφοῦ μακαρίζει προηγουμένως τοὺς πενήθοντας καὶ τοὺς διωκόμενους⁴⁰, εἰς τὴν συνέχειαν λέγει τὸ ἴδιον ἀκριβῶς, μετὰ τὸ νὰ ἀπειλήσῃ μετὰ αἰώνιαν κόλασιν τοὺς μὴ θαδίζοντας τὸν δρόμον αὐτόν, διότι ὅσοι θαδίζουσιν τὸν πλατὺν δρόμον⁴¹, βλάγῃ, ἐκεῖ καταλήγουν. Ἄλλὰ καὶ τὸ «δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε τὸν Θεόν καὶ τὸν μαμωνᾶν»⁴², νομίζω ὅτι εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς τὸ «μακάριοι οἱ ἐλεημονες»⁴³ καὶ «μακάριοι οἱ πεινῶντες... τὴν δικαιοσύνην»⁴⁴.

Ἄλλὰ, ὅπως εἶπα, ἐπειδὴ σκοπεῖ νὰ ὀμιλήσῃ καθαρώτερα δι' αὐτὰ, καὶ ὅχι μόνον καθαρώτερα, ἀλλὰ καὶ νὰ προσθέσῃ περισσότερα εἰς τὰ λεχθέντα προηγουμένως, (διότι δὲν ζητεῖ νὰ εἶναι κανεὶς ἐλεημῶν μόνον, ἀλλὰ προτρέπει νὰ διῆθῃ καὶ τὸν χιτῶνά του⁴⁵, οὕτε πάλιν ἐπιθυμῇ νὰ εἶναι κάποιος ἀπλῶς πρᾶος, ἀλλὰ νὰ στρέφῃ καὶ τὴν σιαγόνα εἰς ὅποιον θέλει νὰ τὸν κτυπήσῃ⁴⁶), ἐξαφανίζει ἔτσι τὴν ὀφιστομένην ἀρχικῶς φαινομενικὴν ἀντίθεσιν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, ὅπως εἶπα προηγουμένως, δὲν τὸ εἶπε μίαν φορὰν αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἐπανέλαθεν. Πραγματικά, ἀφοῦ εἶπεν «Μὴ νομίσετε ὅτι ἦλθα νὰ καταλύσω...» προσέθεσεν «Δὲν ἦλθα νὰ καταλύσω, ἀλλὰ νὰ συμπληρώσω. Ὁ Ἀλήθεια σὰς λέγω, ἕως οὔτου νὰ παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, οὔτε ἓνα γράμμα ἢ μία μικρὴ στιγμὴ δὲν θὰ καταργηθῇ ἀπὸ τὸν νόμον, μέχρις οὔτου νὰ γίνουσι ὅλα»⁴⁷. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς: Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμείνῃ ἀνεκπλήρωτος ὁ νόμος, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ τὸ τελευταῖον.

37. Πρὸς. Ματθ. 5, 28.

38. Πρὸς. Ματθ. 5, 9.

39. Ματθ. 5, 25.

40. Πρὸς. Ματθ. 5, 4 καὶ 11.

41. Πρὸς. Ματθ. 7, 13 - 14.

42. Ματθ. 6, 24.

43. Ματθ. 5, 7.

44. Ματθ. 5, 6.

45. Πρὸς. Ματθ. 5, 40.

46. Πρὸς. Ματθ. 5, 39.

47. Ματθ. 5, 17 - 18.

ον γράμμα αὐτοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἐτήρησε μὲ κάθε ἀκρίβειαν αὐτόν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μᾶς ἀφήνει νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος μετασχηματίζεται. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε τυχαῖα, ἀλλὰ τὸ εἶπε διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἀκραστὴν καὶ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι δικαίως εἰσηγείται νέον τρόπον ζωῆς, ἀφοῦ, θέθαια, πρόκειται ὁλόκληρος ἡ κτίσις νὰ μετασχηματισθῇ **D** καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ κληθῇ εἰς νέαν πατρίδα καὶ εἰς προετοιμασίαν ἀνωτέρας ζωῆς.

«Ἐκεῖνος, λοιπόν, ποῦ θὰ παραβῇ μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς αὐτὰς τὰς ἐλάχιστας καὶ διδάξῃ τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τὸ ἴδιον, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ ἐλάχιστος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴⁸.

Ἄφοῦ, δηλαδή, ἀπήλλαξε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὴν πονηρὰν ὑποψίαν καὶ ἀπεστῶμεν ἐκείνους ποῦ ἤθελαν νὰ ἔχουν διαφορετικὴν γνώμην, τότε πλέον ἐκφοβίζει καὶ καθορίζει μεγάλην ἀπειλὴν διὰ τὴν τήρησιν τῆς μελλοντικῆς νομοθεσίας. «Ὅτι, θέθαια, δὲν τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ τοὺς νόμους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ ὑπὲρ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐσκόπευε νὰ νομοθετήσῃ, ἀκούσε τὰ ἀκόλουθα» **E** «Διότι σὰς λέγω ὅτι, ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσελθεῖτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴⁹. «Ἐάν, ὅμως, διετίπανε τὰς ἀπειλάς διὰ τοὺς παλαιούς νόμους, τότε διατί ἔλεγεν» «Ἐάν δὲν περισσεύσῃ;». Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν τὰ ἴδια μὲ τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς φαρισαίους, **24:18** δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἀνώτεροι αὐτῶν, ἅσων ἀφορᾷ τὴν ἀρετὴν. Ἀλλὰ ποῖον ἦτο τὸ περισσόν; Τὸ νὰ μὴ ὀργίζωνται, τὸ νὰ μὴ κυττάζουν γυναῖκα μὲ ἀκόλαστον βλέμμα.

Διὰ ποῖον λόγον, ὅμως, ὀνόμασε τὰς ἐντολάς αὐτὰς ἐλάχιστας⁵⁰, μολοντί εἶναι τόσοι σπουδαῖαι καὶ ὕψηλαι; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ εἰσαγάγῃ τὴν νομοθεσίαν ὁ ἴδιος. Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδή, ἐπατείνωσε τὸν ἑαυτὸν

48. Ματθ. 5, 19.

49. Ματθ. 5, 20.

50. Πρὸς Ματθ. 5, 19.

τοῦ καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὠμίλησε μὲ μετριοφροσύνην διὰ τὸ ἄτομόν του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν νομοθεσίαν του, διδάσκων ἡμᾶς καὶ μὲ αὐτὸ νὰ εἴμεθα πάντοτε μετριοφρονες. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ὑπῆρχε καὶ κάποια ὑποψία ὅτι καινοτομεῖ, χρησιμοποιεῖ χαμηλὸν ὕψος εἰς τὸν λόγον του. Ὅταν, ὅμως, ἀκούσης ὅτι κάποιος θὰ ὀνομασθῇ ἐλάχιστος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, **B** νὰ μὴ σκέπτεσαι τίποτε ἄλλο, παρὰ γένναν καὶ κόλασιν. Διότι βασιλεία συνθίξει νὰ ὀνομάξῃ ὄχι μόνον τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως καὶ τὴν φοβεράν ἐκείνην παρουσίαν του. Ἐπειδὴ, πῶς θὰ ἦτο λογικόν, ἐκεῖνος μὲν, ποῦ εἶπε τὸν ἀδελφόν του μαρὸν καὶ παρέθῃ μίαν ἐντολήν, νὰ καταδικασθῇ εἰς τὴν γέενναν⁵¹, ἐνῶ ἐκεῖνος, ποῦ παρέθῃ ὅλας τὰς ἐντολάς καὶ παρέσυρε καὶ ἄλλους εἰς τὴν παρανομίαν αὐτήν, νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν βασιλείαν; Δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ, λοιπόν, ἀλλὰ ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον τῆς κρίσεως θὰ εἶναι ἐλάχιστος, δηλαδή, παραπεταμένος, τελευταῖος. Ὁ δὲ τελευταῖος, ὅπως ὀνόμασε, τότε θὰ ριφθῇ εἰς τὴν γέενναν. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο Θεὸς ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ραθυμίαν τῶν πολλῶν καὶ ὅτι μερικοὶ θὰ ἐνόμιζαν ὅτι οἱ λόγοι του ἦσαν ὑπερβολικοὶ **C** καὶ συλλογιζόμενοι τοὺς νόμους θὰ ἔλεγαν Ἐάν, λοιπόν, ὀνομάσῃ κάποιος τὸν συνάνθρωπόν του μαρὸν, τιμωρεῖται; Ἐάν, πάλιν, κανεὶς κυττάξῃ μόνον μίαν γυναῖκα, γίνεται μοιχός; Δι' αὐτὸ λοιπόν, καταργῶν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀδιαφορίαν αὐτήν, διετίπανε μεγάλην ἀπειλὴν καὶ διὰ τοὺς δύο, δηλαδή, καὶ διὰ τοὺς παραβάτας τῶν ἐντολῶν του καὶ διὰ τοὺς παρασῶροντας καὶ ἄλλους εἰς τὴν παράθασιν αὐτήν.

Συνεπῶς, ἀφοῦ γνωρίζομεν τὴν ἀπειλὴν, οὔτε οἱ ἴδιοι νὰ παραβαίνομεν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, οὔτε νὰ παρωθῶμεν πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν ἐκείνους, ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰς ἐφαρμόζουν. Ἐκεῖνος, λέγει, «ποῦ θὰ ἐφαρμόξῃ καὶ θὰ διδάσκῃ τὰς ἐντολάς μου, θὰ ὀνομασθῇ μεγάλος»⁵².

Δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ εἴμεθα χρησιμοὶ εἰς τοὺς ἑαυ-

51. Πρὸς Ματθ. 5, 22.

52. Ματθ. 5, 19.

τούς μας μόνον, αλλά πρέπει να ωφελῶμεν και τούς ἄλλους. **Δ**ιότι ὁ μισθὸς ἐκείνου ποῦ ἀρκεῖται εἰς τὴν προσωπικὴν του ἀρετὴν δὲν εἶναι ἴσος πρὸς τὸν μισθὸν ἐκείνου ποῦ ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς καθιστᾷ καὶ ἄλλον ἐνάρετον. Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδὴ, ἡ διδασκαλία, ποῦ δὲν ἀκαλουθεῖται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λεγομένων, καταδικάζεται τὸν διδάσκαλον, «Διότι ἐσύ, λοιπόν», λέγει, «ποῦ διδάσκεις τὸν ἄλλον, δὲν διδάσκεις τὸν ἑαυτὸν σου;»⁵³, ἔτσι καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν, χωρὶς τὴν καθοδήγησιν καὶ ἄλλων πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐλαττώνει τὴν ἀμοιβήν. Πρέπει, λοιπόν, καὶ εἰς τὰ δύο νὰ εἶναι κανεὶς τέλειος καὶ, ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐκπληρώσῃ ὁ ἴδιος τὰς ἐντολάς, τότε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν φροντίδα τῶν ἄλλων. Διότι δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔθεσε τὴν ποιήσῃν πρὸ τῆς διδασκαλίας, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔτσι πρὸ πάντων θὰ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ διδασκτικὸν ἔργον, καὶ κατ' οὐδέναν τρόπον διαφορετικῶς. Διότι θὰ ἀκούσῃ: «Ἰατρί, θεράπευσε τὸν ἑαυτὸν σου»⁵⁴. ἘΠραγματικῶς, ὁποῖος δὲν ἠμάρῃσει νὰ διδάξῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἐπιχειρῇ νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλλους, αὐτὸς θὰ ἔχῃ πολλοὺς ποῦ θὰ τὸν διακωμωδῆσουν. Μᾶλλον, ὅμως, οὔτε νὰ διδάξῃ θὰ κατορθώσῃ ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἐπειδὴ θὰ τοῦ ἀντικρατεῦνται τὰ ἔργα του. Ἐάν, ὅμως, εἶναι ὠλοκληρωμένος ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ἀπόψεις⁵⁵, **2019** «θὰ ὀνομασθῇ μέγας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁵⁶.

«Διότι σὰς λέγω ὅτι, ἐάν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν δικαιοσύνην τῶν γραμματέων καὶ τῶν φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσελθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁵⁷, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δικαιοσύνην ὀνομάζει τὴν ἀρετὴν ἐν γένει, ὅπως ἔλεγε καὶ ὅταν ἔκονε λόγον διὰ τὸν Ἰωθ' «Καὶ ἦτο ἄνθρωπος ἀμειπτος, δικαίος»⁵⁸. Σύμφωνα με αὐτὴν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὠ-

53. Ἰησοῦ. 2, 21.

54. Λουκ. 4, 23.

55. Δηλαδὴ καὶ ἐφαρμόζει τὰς ἐντολάς καὶ τὰς διδάσκει καὶ εἰς ἑαυτὸν.

56. Ματθ. 5, 19.

57. Ματθ. 5, 20.

58. Ἰωθ. 1, 1.

νόμασε καὶ ὁ Παῦλος δίκαιον, ἐκείνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἔλεγε δὲν ἰσχύει ὁ νόμος: «Διότι ὁ νόμος δὲν προορίζεται διὰ τὸν δίκαιον»⁵⁹, λέγει. Καὶ εἰς πολλὰς δὲ ἄλλας περιπτώσεις θὰ συναντήσῃ κανεὶς τὴν λέξιν δικαιοσύνη νὰ χρησιμοποιοῖται πρὸς δήλωσιν τῆς καθόλου ἀρετῆς.

Σὺ, ὅμως, πρόσεξε τὴν πρόοδον τῆς χάριτος, ὅταν τοὺς νεοφωτιστοὺς μαθητὰς του Β' θέλη νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διότι ἐδῶ τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους δὲν τοὺς ἀνέφερε ἀπλῶς ὡς παρανόμους, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐναρέτων, καθ' ὅσον, ἐάν δὲν ἦσαν ἐνάρετοι, δὲν θὰ ἔλεγε δὲν ἔχουν δικαιοσύνην, οὔτε θὰ συνέκρινε τὴν ἀνυπαρκτὸν δικαιοσύνην πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν.

Πρόσεξε, ἀκόμη, ἐδῶ μετὰ ποῖον τρόπον συνιστᾷ τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἀφοῦ συγκρίνῃ αὐτὴν πρὸς τὴν Καινὴν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὴ εἶναι ὁμόφυλος καὶ συγγενὴς πρὸς ἐκείνην, διότι καὶ τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ κατώτερον εἶναι τοῦ ἴδιου γένους. Δὲν διαβάλλει, λοιπόν, τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιταθῇ αὐτῇ. Ἐάν, ὅμως, ἦτο ποιηρὰ, δὲν θὰ ἐζήτει τὸ ἀνώτερον ἀπὸ αὐτῆν, οὔτε θὰ τὴν διώρθωνεν, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀπέριπτεν τελείως. Καὶ διατί, ἀφοῦ εἶναι τοιαύτη, ἐρωτᾷ κάποιος, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ εἰσάγῃ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τὴν ἐφαρμόζουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; Ὁ ἴσως δὲν εἰσάγει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ζοῦν μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἀπέκτησαν μεγαλύτερα κατορθώματα, ἀλλὰ εἰσάγει, ἀσφαλῶς, ὅλους ἐκείνους ποῦ ἔζησαν σύμφωνα με αὐτὴν. Πραγματικῶς, λέγει ὅτι «πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Δύσιν καὶ θὰ ἀναπαυθοῦν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»⁶⁰. Καὶ ὁ Ἀδάμ, ποῦ ἀπολαμβάνει τὰ μεγάλα ἔπαθλα, φαίνεται νὰ διατρέφεται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ⁶¹. Καὶ ὅλοι ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι διεκρίθησαν ὑπερβολικῶς εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἔ-

59. Α' Τιμοθ. 1, 9.

60. Ματθ. 8, 11.

61. Περὶ Ἀεζ. 16, 28.

λαμφαν βλοι τους με την εφαρμογήν αυτής. **Δ** 'Αλλά και ο Χριστός, εάν η Παλαιά Διαθήκη ητο κακή και ξένη προς αυτόν, δεν θα την εφήρμοζεν εις το σύνολόν της, όταν ηλθεν. 'Εάν, όμως, τό έκανε αυτό μόνον διά να προσελκύση τους 'Ιουδαίους και όχι διά να δείξη ότι η Παλαιά Διαθήκη είναι συγγενής και σύμφωνος προς την Καινήν, τότε, ποίον λόγον δεν έτήρει και τους νόμους και τάς συνηθείας τών ειδωλολατρών, διά να προσελκύση και τους ειδωλολάτρας;

Συνεπώς, είναι φανερόν από πάσης απόψεως ότι, όχι επειδή είναι πονηρά ή Παλαιά Διαθήκη, δεν εισάγει εις την βασιλείαν τών ουρανών τους τηρούντας αυτήν, άλλ' επειδή είναι καιρός διά ύψηλότερας έντολάς. Τό γεγονός δέ ότι είναι πιο άτελής από την Καινήν, δεν αποδεικνύει ούτε αυτό ότι είναι πονηρά, επειδή, σύμφωνα με την σκέψιν αυτήν, θα πάθη τό ίδιον ακριβώς και η Καινή. **Ε** Διότι, πραγματικά, η γνώσις, την οποίαν προσφέρει αυτή, όταν συγκριθή προς την μελλοντικήν, αποδεικνύεται μερική και άτελής και θα καταργηθή, όταν έλθη εκείνη. «Διότι, όταν θα έλθη τό τέλειον», λέγει, «τότε τό μερικόν θα καταργηθή»⁶³, πράγμα τό οποίον έπαθεν ακριβώς και η Παλαιά από την Καινήν Διαθήκην. 'Αλλ' όμως, ένεκα τούτου δεν κατηγορούμεν αυτήν, μολοντί και αυτή παραθεωρείται, όταν επιτύχωμεν την βασιλείαν. «Διότι τότε τό μερικόν θα καταργηθή», λέγει. **210** 'Αλλά όποστηρίζομεν ότι είναι μεγάλη.

'Αφού, λοιπόν, τά έπαθλα είναι μεγαλύτερα και πλουσιωτέρα ή δύναμις, την οποίαν δίδει ο Πατήρ, κατά φυσικήν ακολουθίαν απαιτεί και μεγαλύτερους αγώνας. Πραγματικά, δεν ύπόσχεται πλέον γήν ρέουσαν γάλα και μέλι, ούτε γήρας ζωηρόν, ούτε πολλά τέκνα, ούτε σίτον και οίνον, και κοπάδια και αγέλας, αλλά προσφέρει τόν ουρανόν και τά άγαθά του ουρανού, την υιοθεσίαν, την άδελφότητα προς τόν Μονογενή Υιόν, την συμμετοχήν εις την κληρονομίαν και τό δικαίωμα να συνδοξασθώμεν και να συμβασιλεύσωμεν και τά άναριθμητά εκείνα θραύεια. Τό ότι δέ έλάσσωμεν μεγαλύτεραν θρηθείαν εκ μέρους του Θεού, άκουσε τόν Παύλον να λέ-

62. Α' Κορινθ. 13, 10.

γη **Β** «Δέν υπάρχει, συνεπώς, τώρα καμμία καταδίκη δι' εκείνους που άνήκουν εις τόν 'Ιησοΰν Χριστόν και η ζωή των δεν εφρίσκειται υπό την έξουσίαν της σαρκός, αλλά υπό την οδηγίαν του Πνεύματος. Διότι ο νόμος του Πνεύματος, που δίνει ζωήν, με ήλευθέρωσεν από τόν νόμον της άμαρτίας και του θανάτου»⁶⁴.

Ωστε, αφού ήπειλησε τους παραβάτας τών έντολών του και καθώρισε μεγάλη θραύεια διά τους άναρέτους και, συγχρόνως, απέδειξεν ότι δικαιολογημένα απαιτεί από ημάς την ύψηλότεραν αρετήν, αρχίζει πλέον να νομοθετή, όχι άπλώς, αλλά κατά σύγκρισιν προς τους νόμους της Παλαιάς Διαθήκης, επιθυμών να αποδείξη δύο πράγματα δι' αυτό, ότι, δηλαδή, αφ' ενός μεν νομοθετεί αυτά, χωρίς να καταπολεμή τάς προηγουμένας έντολάς, αλλά συμφωνών άπολύτως προς αυτές, αφ' έτέρου δέ ότι πολύ φυσικά και πολύ επίκαιρα προσθέτει τά δεύτερα εις τά πρώτα.

Γ 'Αλλά, διά να καταστή σαφέστερον αυτό, άς άκούσωμεν με προσοχήν τους ίδιους τους λόγους του νομοθέτου. Τι λέγει, λοιπόν, αυτός; «'Ηκούσατε ότι έλέχθη εις τους άρχαίους 'Δέν θα φονεύσης»⁶⁵. Μολοντί ητο ο ίδιος που έδωσε και την έντολήν αυτήν, εν τούτοις επί του παρόντος τά εκφράζει άπροσώπως. Διότι, εάν έλεγεν 'Ηκούσατε ότι είπα εις τους άρχαίους, τότε δύσκολα θα παρεδέγοντο τους λόγους του, και εις βλους τους άκροατάς θα έφαινετο άσεθής. 'Εάν, πάλιν, έλεγεν 'Ηκούσατε ότι έλέχθη εις τους άρχαίους από τόν Πατέρα μου, και προσέθετεν εν συνεχεία «'Εγώ δέ σας λέγω»⁶⁶, άσφαλώς η αθάδεια θα έφαινετο μεγαλυτέρα. Δι' αυτό, λοιπόν, έθεσεν αυτό άπροσδιόριστα, ένα μόνον επιδιώκων να αποδείξη με όσα έλεγεν, ότι, δηλαδή, ηλθεν εις τόν κατάλληλον καιρόν. **Δ** Διότι με τό να είπη «ότι έλέχθη εις τους άρχαίους», απέδεικνυεν ότι έπέρασσε πολύς χρόνος αφ' ότου έλαβον την έντολήν αυτήν οι άνθρωποι. Τό έκανε δέ αυτό, διά να έντροπιάζη τόν άκροατήν, ό όποιος έδίσταζε να στραφή προς τά άνώτερα, και να

63. Ρωμα. 8, 1 - 2.

64. Ματθ. 5, 21. 'Εξομ. 20, 16.

65. Ματθ. 5, 22.

τόν ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐντολᾶς, ὅπως λέγει ὁ διδάσκαλος πρὸς τὸν ἀδιάφορον μαθητὴν· Δὲν γνωρίζεις πόσον χρόνον ἐδαπάνησας μελετῶν τὰς συλλαβὰς; Τὸ ἴδιον ὕπνουσιν καὶ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ ὄνομα τῶν ἀρχαίων, τοὺς προσκαλεῖ πλέον πρὸς τὰ ὑψηλότερα διδασκόμενα, ὡς νὰ ἔλεγεν· Ἔχετε ἀρκετὸν χρόνον ποὺ μελετᾶτε αὐτὰ καὶ εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ἐνδιαφερθῆτε διὰ τὰ ἀνώτερα ἀπὸ αὐτὰ. Ἐ Καλὸν εἶναι δὲ καὶ τὸ γεγονός· ὅτι δὲν συγγέει τὴν σειρὰν τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ ἀργίζει ἀπὸ τὴν παλαιότεραν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ νόμος ἤρχισεν. Καὶ τοῦτο, πάλιν, ἀποδεικνύει τὴν συμφωνίαν πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Ἐγὼ, ὅμως, σὺς λέγω ὅτι καθένας ποὺ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, πρέπει νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ δικαστήριον⁶⁶. Εἶδες ὠλοκληρωμένην ἐξουσίαν; Εἶδες ὕψος ποὺ ἀρμόζει εἰς τὸν νομοθέτην; Διότι ποῖος ἀπὸ τοῦς προφήτας ὠμίλησε ποτὲ μετὰ τὸν τρόπον αὐτόν; Ποῖος ἀπὸ τοῦς δικαίους; Ποῖος ἀπὸ τοῦς πατριάρχας; Κανένας. Ἀλλὰ ἔλεγαν· «Τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος». **211** Μὰ, ὁ Υἱὸς δὲν ὁμιλεῖ ἔτσι. Διότι ἐκεῖνοι ἀνήγγελλον τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς λόγους τοῦ Πατρὸς του. Ὅταν δὲ λέγω τοῦ Πατρὸς, ἐνωῶ τοὺς ἰδικούς του. «Διότι τὰ ἰδικά μου», λέγει, «εἶναι ἰδικά σου, καὶ τὰ ἰδικά σου εἶναι ἰδικά μου». Καὶ οἱ μὲν προφήται ἐνομοθέτου διὰ τοὺς ὁμοδόλους των, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἐνομοθετεῖ διὰ τοὺς ἰδικούς του δούλους.

Ἄς ἐρωτήσωμεν, λοιπόν, ἐκείνους ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· Τὸ νὰ μὴ ὀργίζεται καὶ νὰ μὴ φονεῦ κανεὶς εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον, ἢ εἶναι μᾶλλον τελειοποίησις καὶ ὁλοκλήρωσις ἐκείνου; Εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸ εἶναι συμπλήρωσις ἐκείνου, καὶ ἕνεκα τούτου ἀνώτερόν του. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν παρασύρεται εἰς τὴν ὀργήν, πολὺ περισσότερο θὰ ἀποφύγῃ τὸν φόνον. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ συγκρατεῖ τὸν θυμὸν του, ἔσται πολὺ περισσότερο θὰ συγκρατῆ τὰ γέριά του. Διότι ρίζα τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς. Συνεπῶς, ὅποιος κόπτει τὴν αἴζαν, πολὺ περισσότερο θὰ κόψῃ τοὺς κλάδους, μᾶλλον δὲ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ θλαστήῃ καθόλου.

66. Ματθ. 5, 22.
67. Ἰωάν. 17, 10.

Ὅθεν, δὲν ἐνομοθετεῖ αὐτὰ διὰ νὰ καταργῆσθαι τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν προφυλάξῃ περισσότερο. Πραγματικὰ, τί ἐπεδίωκεν ὁ νόμος καὶ διέτασεν αὐτὰ; Δὲν τὸ ἔκανε διὰ νὰ μὴ φονεῦ κανένας τὸν πλησίον του; Λοιπόν, ὁ μαχόμενος τὸν νόμον, θὰ ἔπρεπε νὰ διατάσῃ νὰ φονεῦωμεν. Διότι τὸ νὰ φονεῦωμεν εἶναι ἀντίθετον τοῦ νὰ μὴ φονεῦωμεν. Ἐάν, ὅμως, δὲν ἐπιτρέπει οὔτε νὰ ὀργιζώμεθα, τότε, ὅτι ἤθελεν ὁ νόμος, αὐτὸ περισσότερο στήριζει. Ἀσφαλῶς, δὲν θὰ ἀποφύγῃ ὁμοίως τὸν φόνον ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ μὴ φονεῦῃ μετὰ ἐκείνον ποὺ ἔχει ἐξαφανίσει καὶ τὴν ὀργήν, διότι ὁ τελευταῖος ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ τὸλμημα.

Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐλέγξωμεν αὐτούς⁶⁸ καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, Ὅπως ἀναφέρωμεν ὅλα ὅσα ὑποστηρίζουν. Τί εἶναι ἐκεῖνα, λοιπόν, ποὺ διδάσκουν; Λέγουν ὅτι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ θρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους, εἶναι κακός. Καὶ οἱ μὲν διαλλακτικώτεροι δῆθεν ἀπὸ αὐτούς δὲν δέγονται αὐτό, ἀλλὰ λέγουν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δικαίος, χωρὶς νὰ εἶναι ἀγαθός. Κάποιον ἄλλον δὲ θεὸν ἀνυπόκριτον, ποὺ δὲν ἐδημιούργησε κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα, θεωροῦν ὡς Πάτέρα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ μὲν μὴ ἀγαθὸς θεὸς παραμένει εἰς τὰ ἰδικά του καὶ διατηρεῖ τὰ ἰδικά του, ἐνῶ ὁ ἀγαθὸς ἐπιθυμεῖ τὰ ἕξνα πράγματα⁶⁹ καὶ ἑσθρικὰ θέλει νὰ γίνῃ σωτὴρ ἐκείνων, ποὺ δὲν ὤψηξε δημιουργός. Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ὁμιλοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ πατοῦς των τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου καὶ ἀποξενώνουν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν του, μολοντί ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης φωνάζει ὅτι «ἤλθεν εἰς τοὺς ἰδικούς του»⁷⁰ καὶ ὅτι «ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη»⁷¹. Ἐν συνεχείᾳ, ἐξετάζοντες τὴν ἐντολήν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἢ ὁποῖα ὥοιζε νὰ θγάσκουν ὀφθαλμῶν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος⁷², ἀμέσως πα-

68. Ἀναφέρεται εἰς τοὺς πελεμῖους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ κυρίως εἰς τοὺς Μενχιώτας.

69. Ἰωάν. 1, 11.

70. Ἰωάν. 1, 10.

71. Ἠερλ. Ἐξῆρ. 21, 24.

ρεμβαίνουσαν και λέγουσαν. Και πώς είναι δυνατόν να είναι αγαθός ο Θεός, ο οποίος λέγει αυτά:

Ε Τί θα απαντήσωμεν εις αυτά, λοιπόν; "Οτι ο νόμος αυτός αποτελεί μέγιστον έργον φιλανθρωπίας. Διότι ο Θεός δεν ήθελε τον νόμον αυτόν δια να θγάξη ο ένας το μάτι του άλλου, αλλά δια να αποφεύγωμεν να πράξωμεν κάτι παρόμοιον, από φόβον μήπως πάθωμεν το ίδιον από άλλους. Όπως, δηλαδή, ήπειλησε με καταστροφήν τους Νινευίτας", όχι δια να τους αφανίση, (διότι, εάν ήθελε την καταστροφήν των, ήπρεπε να σιωπήσῃ), **¶ 1 ¶** αλλά δια να παύσῃ την ὀργήν του, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς θελιώσῃ με τὸν φόβον, ἔτσι, καθώρισε τιμωρίαν καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἄλλων, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλουν ἀπὸ ἀγαθὴν προαίρεσιν νὰ ἀποφεύγουν τὴν σκληρότητα, νὰ ἐμποδισθοῦν ἀπὸ τὸν φόβον νὰ λυμαινῶνται τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πλησίων των. Ἐάν, ὅμως, ἡ ἐντολὴ αὐτὴ εἶναι ἀποδείξεις τῆς σκληρότητος τοῦ Θεοῦ, τότε παρόμοιον δείγμα εἶναι καὶ ἡ σύλληψις τοῦ φονέως καὶ ἡ παρεμπόδισις τοῦ μοιχοῦ.

Ἄλλὰ αἱ σκέψεις αὐταὶ προερχόνται ἀπὸ ἀνθρώπου ἀνοήτου, ποὺ κατέχονται ἀπὸ μεγάλην μανίαν. Ἐγὼ, ὅμως, τόσον ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ ὀνομάσω αὐτὰ ὠμότητας, ὥστε, σύμφωνα με τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν, **Β** ὑποστηρίζω ὅτι τὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ εἶναι παράνομα. Σὺ, λοιπόν, ὑποστηρίζεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὠμὸς, ἐπειδὴ διέταξε νὰ θγάξωμεν ὀφθαλμὸν ἀντι ὀφθαλμοῦ, ἐγὼ, ἀντιθέτως, ἰσχυρίζομαι ὅτι, εἰάν δὲν ὤριζεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν, τότε θὰ εἶδεν εἰς τοὺς πολλοὺς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἐοῦ λέγεις. Ἄς ὑποθέσωμεν, λοιπόν, ὅτι καταργήθη ἕξ ὀλοκλήρου ὁ νόμος καὶ ὅτι κανένας δὲν φοβᾶται τὴν τιμωρίαν, ποὺ ὀρίζει αὐτός, ἀλλὰ εἶναι ἐλεύθεροι ἔλοι οἱ κακοὶ νὰ ἐπιτίθενται χωρὶς φόβον εἰς τὴν κακοποιὸν των δρᾶσιν, ὅπως, ἐπίσης, καὶ οἱ μοιχοὶ καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ κλέπται καὶ οἱ ἐπίορκοι καὶ οἱ πατροκτόνοι. Ἄρα γε δὲν θὰ εἶχαν γίνῃ τὰ πάντα ἄνω κάτω καὶ δὲν θὰ ἐγέμιζαν αἱ πόλεις, αἱ ἀγοραὶ, τὰ σπίτια, ἡ ξηρὰ, ἡ θάλασσα καὶ ἡ οἰκουμένη ὀλοκλήρως

ἀπὸ ἀναρίθμητα κακούργηματα καὶ φόνους; **Γ** Ὅπως, δὴποτε, εἶναι φανερόν αὐτὸ, νομίζω. Διότι εἰάν, μολονότι ὑπάρχουν νόμοι καὶ φόβος καὶ ἀπειλὴ, μόλις καὶ μετὰ θύλας συγκρατοῦνται οἱ πονηραὶ διαθέσεις, εἰάν καταργητοὶ καὶ αὐτὴ ἡ ἀσφάλεια, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἠμπούδιζε νὰ προτιμοῦν τὴν κακίαν; Πόση διαφθορὰ, ἐπίσης, δὲν θὰ ἐβασίλευεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον θίον; Διότι δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον ἀποδείξις σκληρότητος, τὸ νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς κακοὺς νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο, ὅχι μικρότερον τοῦ πρώτου, τὸ ὅτι, δηλαδή, ὁ μὲν ἀδικῶν δὲν παθαίνει τίποτε, ἐνῶ ὁ ἀδικουμένος, χωρὶς αἰτίαν καὶ σκοπὸν, ἀφήνεται χωρὶς προστασίαν. Διότι πᾶς μου, σὲ παρακαλῶ. Ἐάν κάποιος, ἀφοῦ συγκεντρώσῃ κακοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ κάθε σημεῖον τῆς γῆς καὶ τοὺς ὀπλίσῃ με ἔλιφ, **Δ** δώσῃ ἐντολὴν εἰς αὐτοὺς νὰ τριγυρίζουν ἀνά τὴν πόλιν καὶ νὰ σφάζουν ὄλους ἐκείνους ποὺ θὰ συναντοῦν, ἀρὰ γε ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πῶς θηριώδες ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆν; Τί λοιπόν; Ἐάν κάποιος ἄλλος ἔδεσε καὶ ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν με δρυὴν τοὺς ἐξοπλισθέντας ἀπὸ τὸν πρώτον καὶ συγχρόνως ἤρπασεν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀνόμων ἐκείνων δασοὺς ἐπρόκειτο νὰ σφαγοῦν, ἀρὰ γε ὑπάρχει τίποτε τὸ πῶς φιλάνθρωπον ἀπὸ τὴν πράξιν αὐτῆν;

Αὐτὰ, λοιπόν, τὰ παραδείγματα νὰ τὰ μεταφέρῃς εἰς τὸν νόμον. Πραγματικά, ἐκεῖνος ποὺ διέταξεν νὰ θγάξουν ὀφθαλμὸν ἀντι ὀφθαλμοῦ, ἔθεσε τὸν φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κακῶν ὡς ἕνα ἰσχυρὸν δεσμόν, ὁμοιάζει δὲ με ἐκείνον, ποὺ φυλακίζει τοὺς ἐξοπλισμένους με ἔλιφ ἄνδρας ἐκείνους. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὀρίζει καμμὴν τιμωρίαν Ἐσχεδὸν με τὴν ἀφοβίαν τοὺς ἐξοπλίζει, μιμνῆται δὲ ἐκείνον, ποὺ τοὺς ἔδωσε τὰ ἔλιφ καὶ τοὺς ἐξάπεστευε κατὰ τῆς πόλεως.

Βλέπεις ὅτι αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ ὅχι μόνον δὲν εἶναι σκληραὶ, ἀλλὰ περικλείουν καὶ μεγάλην φιλανθρωπίαν; Ἐάν, ὅμως, δι' αὐτὰς θεωρῆς τὸν νομοθέτην σκληρὸν καὶ φορτικόν, πᾶς μου, ποῖον εἶναι πῶς ἐπίπνον καὶ θαρρό; **¶ 1 ¶** Τὸ νὰ μὴ φονεύωμεν ἢ τὸ μὴ ὀργιζώμεθα καθόλου; Ποῖος εἶναι πῶς σκληρός, αὐτὸς ποὺ τιμωρεῖ τὸν φόνον ἢ αὐτὸς ποὺ τιμωρεῖ καὶ τὴν ὀργήν; Ὁ τιμωρῶν τὸν μοιχὸν μετὰ τὴν πράξιν, ἢ ὁ διατάσσων νὰ τιμωροῦμεθα καὶ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν μόνον, καὶ μάλιστα νὰ

ὄφρα τὰ μεθα αἰώνιον τιμωρίαν; Βλέπετε ὅτι ὁ συλλογισμὸς αὐτῶν κατέληξεν εἰς τὸ ἀντίθετον συμπέρασμα; Καὶ ὁ μὲν Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν ὅποιον θεωροῦν σκληρόν, θὰ ἀποδειχθῇ ἡμερὸς καὶ πρῶτος, ἐνῶ ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς, τὸν ὅποιον παραδέχονται ὡς ἀγαθόν, θὰ ἀποδειχθῇ φορτικός καὶ σκληρός, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν των ἀνοησίαν.

Ἡμεῖς, ὅμως, δεχόμεθα ὅτι ὁ νομοθέτης καὶ τῶν δύο Διαθηκῶν εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτός, ὁ ὅποιος ἐρρύθμισε τὰ πάντα πρὸς τὴν ὑφιστάμενην ἀναγκαιότητα: Β καὶ προσήρμοσε τὴν διαφορὰν ἐκάστης νομοθεσίας πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ἐποχῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπευθύνετο ἕκαστη Διαθήκη. Συνεπῶς, οὔτε ἐκεῖναι αἱ ἐντολαὶ ἦσαν σκληραὶ, οὔτε αὐταὶ εἶναι ἐποχθεῖς καὶ φορτικαί, ἀλλὰ ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν φροντίδα τοῦ ἰδίου Θεοῦ. Τὸ ὅτι δὲ ὁ ἴδιος Θεὸς ἔδωκε καὶ τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ἀκούσε τι λέγει ὁ προφήτης ἢ μᾶλλον τί πρέπει νὰ λέγῃ καὶ ἐκεῖνος καὶ αὐτός: «Θὰ κάνω μαζί σας διαθήκην, ὅχι σύμφωνα μὲ τὴν διαθήκην, τὴν ὁποίαν συνήψα με τοὺς πατέρας σας»⁷³. Ἐάν, ὅμως, δὲν δέχεται αὐτὰ ὁ ὄπαδος τῶν ἰδεῶν τῶν Μοιναίων, ἄς ἀκούσῃ καὶ τὸν Παῦλον ποῦ λέγει πάλιν τὸ ἴδιον: «Ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο υἱοὺς ἓνα ἀπὸ τὴν δούλην καὶ ἓνα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν. Αὐταὶ αἱ δύο γυναῖκες εἶναι αἱ δύο διαθήκαι»⁷⁴. Ἐάν, ὅμως, ἀκριβῶς ἐκεῖ ἦσαν διαφορετικαὶ μὲν αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ ἓνας ἄνδρας, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἔχομεν δύο διαθήκας, ἀλλὰ ἓνα νομοθέτην.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι ἡ ἰδία ἡμερότης ὑπάρχει εἰς τὸν νομοθέτην, ἐκεῖ μὲν λέγει: «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»⁷⁵, ἐδῶ ὅμως: «ἐάν κάποιος σὲ κτυπήσῃ εἰς τὴν δεξιάν σιαγόνα, νὰ τοῦ στρέψῃς καὶ τὴν ἀριστεράν»⁷⁶. Δηλαδή, ὅπως εἰς τὴν Παλαιάν μὲ τὸν φόβον τοῦ πάθους συνετίζει τὸν ἀδικούντα, τὸ ἴδιον κάνει καὶ εἰς τὴν Καινήν. Καὶ πῶς, ἐρωτᾷ κάποιος, συνετίζει τὸν ἀδικούντα, ἀφοῦ διατάσῃ νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀλ-

73. Ἰερ. 31, 31 - 32. Ἰσα. 55, 3.

74. Γαλ. 4, 22 καὶ 24.

75. Ἐφεσ. 21, 24.

76. Ματθ. 5, 39.

λην σιαγόνα; Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Διότι δὲν ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν, διὰ νὰ καταργήσῃ τὸν φόβον, ἀλλὰ, μὲ τὴν ἐντολήν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν τὴν σιαγόνα, τὸν ἔκανε νὰ εἶναι περίφοβος. Β Πραγματικά, δὲν εἶπεν ὅτι μένει ἀτιμώρητος ἐκεῖνος, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸν τιμωρήσῃς ἐσύ, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν καὶ τὸν ἀδικούντα φοβίζει περισσότερο, ἐάν ἐπιμείνῃ νὰ ἀδικῇ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὸν ἀδικούμενον παρηγορεῖ. Ἀλλὰ αὐτὰ, ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς, τὰ εἶπα παρεμπιπτόντως δι' ὅλας τὰς ἐντολάς.

Τώρα, ὅμως, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας καὶ νὰ συνεχίσωμεν ὅτι ἐλέχθη προηγουμένως.

«Ὁποῖος ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον, πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ δικαστήριον»⁷⁷, λέγει ὁ Ἰησοῦς. Βέβαια, δὲν ἀπηγόρευεν δλοκληρωτικὰ τὴν ὀργήν. Πρῶτον, μὲν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν, ἐνῶ κάποιος εἶναι ἄνθρωπος, νὰ ἀπαλλαγῇ τελείως ἀπὸ τὰ πάθη του, ἀλλὰ ἡμπορεῖ μὲν νὰ τὰ συγγραῖ. Ἐ εἶναι, ὅμως, ἀδιανοήτῳ νὰ ἀπαλλαγῇ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ αὐτά. Δεύτερον, διότι τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι καὶ χρῆσιμον, ἐάν μάθωμεν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Κύτταξε, λοιπὸν, πόσα μεγάλα ἀγαθὰ προκάλεσεν ἡ ὀργὴ τοῦ Παύλου, ποῦ ἐξεδηλώθη τότε κατὰ τῶν Κορινθίων. Πραγματικά, αὐτὴ ἀπῆλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ μεγάλης διαφθοράς. Ἀλλὰ καὶ τοὺς Γαλάτας, ὅταν εἶχαν παρεκτραπή, πάλιν μὲ τὴν ὀργὴν τοὺς ἐπέστρεφεν εἰς τὸ ὁρθόν, καὶ, ἐπίσης, ἄλλους περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς.

Ποῖος εἶναι, ὅμως, ὁ κατάλληλος καιρὸς διὰ τὴν ὀργήν; **2:14** «Ὅταν δὲν ὑπερασπίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ προσπαθοῦμεν νὰ συγκρατήσωμεν ἄλλους, ποῦ παρεκτρέπονται, καὶ τοὺς ἐπαναφέρωμεν ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν των. Ποῖος, πάλιν, εἶναι ὁ μὴ κατάλληλος καιρὸς; Ὅταν ὀργιζόμεθα, διὰ νὰ λάθωμεν ἐκδίκησιν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, (πράγμα τὸ ὅποιον καὶ ὁ Παῦλος ἀπηγόρευεν ὅταν ἔλεγεν: «Μὴ ἐκδικήσῃτε οἱ ἴδιοι, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δώσατε τόπον εἰς τὴν ὀργήν»⁷⁸), καὶ

77. Ματθ. 5, 22.

78. Ρωμ. 12, 19.

δταν μαχώμεθα διά τὰ χρήματα. Διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἀπηγόρευσεν, δταν εἶπεν «Διατί νά μή ἀδικήσθε μάλλον; Διατί νά μή διαρπάξεσθε μάλλον;»⁷⁸. Ὅπως, λοιπόν, ἡ ὄργη αὐτή εἶναι περιττή, ἔτσι καὶ ἡ παραπάνω εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμος.

Ἄλλὰ οἱ πολλοὶ κάνουν τὸ ἀντίθετον, δηλαδή, γίνονται θηρία, Β δταν ἀδικοῦνται, ἐνῶ ἀδιαφοροῦν καὶ φέρονται μὲ μαλθακότητα, δταν βλέπουν κάποιον ἄλλον νά ἀδικῆται. Καὶ τὰ δύο, ὅμως, αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Εὐαγγελίου. Ὡστε, δέν εἶναι παράνομον τὸ νά ὀργιζώμεθα, ἀλλά εἶναι παράνομον τὸ νά κάνωμεν αὐτὸ ἀκαίρως. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν' «Ὀργίξεσθε καὶ μή ἀμαρτάνετε»⁷⁹.

«Ἐκεῖνος δὲ πού θά εἶπῃ τὸν ἀδελφόν του Ρακά, αὐτὸς πρέπει νά παραπεμφθῆ εἰς τὸ Συνέδριον»⁸⁰. Συνέδριον ἐδῶ ὀνομάζει τὸ δικαστήριον τῶν Ἑβραίων. Χρησιμοποιεῖ δὲ αὐτὸ τώρα, διὰ νά μή δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐξ ὀλοκλήρου πρωτοτυπεῖ καὶ καινοτομεῖ. Ἡ δὲ λέξις «Ρακά» δέν περικλείει καμμίαν μεγάλην ὕβριν, ἀλλὰ μάλλον ἐκφράζει τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ὀμιλοῦντος. C Ὅπως ἀκριθῶς καὶ ἡμεῖς, δταν δίδωμεν ἐντολὴν ἢ εἰς τοὺς ὑπηρετάς, ἢ εἰς τοὺς κατωτέρους μας, λέγομεν Πήγαίνε ἐσύ, νά εἴπῃς εἰς τὸν δεῖνα ἐσύ, ἔτσι καὶ οἱ ὀμιλοῦντες τὴν γλώσσαν τῶν Σύρων, λέγουσιν «Ρακά», χρησιμοποιοῦντες αὐτὸ ἀντὶ τοῦ «σύ». Ἄλλὰ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ τὰ ἐλάχιστα ἀμαρτήματα ξερριζώνει καὶ μᾶς προτρέπει νά συμπεριφερώμεθα μεταξύ μας ὅπως πρέπει καὶ μὲ τὴν ἀλόγονον τιμὴν, ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν νά ἀφανίσῃ καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀμαρτήματα.

«Ἐκεῖνος πάλιν, πού θά εἴπῃ τὸν ἀδελφόν του, μωρέ, αὐτὸς πρέπει νά παραδοθῆ εἰς τὴν γέειναν του πυρός»⁸¹. Εἰς πολλοὺς ἡ ἐντολή αὐτὴ ἐφάνη δύσκολος καὶ φορτικὴ, ἐάν πρόκειται διὰ μιαν ἀπλήν λέξιν νά τιμωρηθῶμεν τόσον σκληρά. Μερικοὶ, μάλιστα, ὑποστηρίζουν

78. Α' Κορινθ. 6, 7.
80. Ψαλμ. 4, 5.
81. Ματθ. 5, 22.
82. Ματθ. 5, 22.

ὅτι αὐτὸ ἐλέγχῃ μὲ ἱκανὴν δόσιν ὑπερβολῆς. D Ἀλλὰ φοβῶμαι, μήπως ἐδῶ ἐξαπατήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τοὺς λόγους καὶ ἐκεῖ ὑπομείνωμεν ἐμπράκτως τὴν θαυρτέραν τιμωρίαν.

Διότι, πὲς μου, διατί εἶναι φορτικὴ ἡ ἐντολή; Δέν γνωρίζεις ὅτι αἱ περισσότεραι τιμωρίαι καὶ ἀμαρτίαι ἀπὸ τοὺς λόγους ἐκεينوῦ;

Πραγματικά, αἱ θλασφημῖαι μὲ τοὺς λόγους γίνονται, ἐπίσης καὶ αἱ ἀρνήσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ λοιδορίαι καὶ αἱ ὕβρεις καὶ αἱ ἐπιπορκίαι καὶ αἱ ψευδομαρτυρίαι καὶ οἱ φόνοι. Συνεπῶς, νά μή κυττάξῃς ὅτι εἶναι ἀπλὸς λόγος, ἀλλά νά ἐξετάξῃς, ἐάν δέν περικλείῃ μέγαν κίνδυνον. Ἡ δὲν γνωρίζεις ὅτι κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἔχθρας, Β δταν ἀνάπῃ ἡ ὄργη καὶ καίγεται ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ ἐλάχιστον φαίνεται μεγάλο καὶ τὸ ὀλίγον ὕβριστικόν, δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φορτικοῦ; Καὶ πολλὰς φορές τὰ μικρὰ αὐτὰ καὶ φόνους προεκάλεσαν καὶ πόλει ὀλοκλήρους κατέστρεψαν. Ὅπως, δηλαδή, δταν ὑπάρχη ἢ φιλία ὡς θάσις, καὶ τὰ θαρᾶ φαίνονται ἐλαφρά, ἔτσι, καὶ δταν ἐπικρατῇ ἡ ἔχθρα, καὶ τὰ μικρὰ φαίνονται ἀθάστακτα. Καὶ ἀνλεχθῆ κατὶ μὲ ἀπλότητα, θεωρεῖται ὅτι ἐλέγχῃ μὲ πονηρὰν σημασίαν.

22 22 Καὶ ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν φωτιάν, ἐάν μὲν εἶναι μία μικρὰ σπῖθα καὶ ἀν ἀκόμη ἀπειρα εἴλα ρίπτονται, δέν τὰ καίει μὲ εὐκολίαν, ἐάν ὅμως, ὑπάρχη μεγάλη καὶ ὕψηλὴ φλόγα, ἔχι μόνον τὰ εἴλα, ἀλλά καὶ τοὺς λίθους καὶ κάθε ἄλλην ὕλην καίει μὲ εὐκολίαν καὶ δι' ἐκείνων πού σθῆναι, μὲ αὐτὰ ἀνάπτει περισσότερο. (Μερικοὶ μάλιστα ὑποστηρίζουν ὅτι εἰς τὴν παρομοίαν φωτιάν ἔχι μόνον εἴλα καὶ στυπιά καὶ ὄλα τὰ καύσιμα ὕλικά, ἀλλὰ καὶ τὸ νερὸ ἐξακοντιζόμενον ἀνάπτει περισσότερο τὴν δύναμιν αὐτῆς). Ἔτσι, λοιπόν, καὶ εἰς τὴν ὄργην, ἐτιδήποτε καὶ ἀν εἴπῃ κανεὶς, ἀμέσως γίνεται τροφή εἰς τὴν πονηράν αὐτὴν φωτιάν. Ὅλα αὐτὰ περιορίζουν ἐκ τῶν προτέρων ὁ Χριστὸς, Β τὸν μὲν ὀργιζόμενον χωρὶς λόγον τὸν παρέπεμμε εἰς τὸ δικαστήριον⁸², (δι' αὐτὸ εἶπεν «Ὅποιος ὀργίζεται, πρέπει νά εἰσο-

80. Ἡ λέξις τοῦ κειμένου τῆς Γραφῆς «οἷος» ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπιταμὲλὸς δικαστήριον τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸν ἕρον συνέδριον, τὸ ὅποιον εἶχε τὴν ἕδραν του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

αχθή εις τὸ δικαστήριον»⁸⁴, τὸν δὲ λέγοντα «ρακά» τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸ συνέδριον⁸⁵. Ἄλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι μεγάλα, διότι αἱ τιμωρίαι περιορίζονται ἐδῶ εἰς τὴν γῆν. Δι' αὐτὸ δι' ἐκείνον, καὶ ἀποκαλεῖ τὸν ἄλλον μωρὸν, προσέθεσε τὴν φωτιά τῆς γενένης⁸⁶, ἀναφάριον τώρα διὰ πρώτην φοράν τὴν γένναν⁸⁷. Ἀφοῦ, δηλαδή, προηγουμένως ἀμίλησεν ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τότε ἀνέφερεν αὐτὴν, ἀποδεικνύων ὅτι ἡ μὲν βασιλεία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπιαν καὶ τὴν θέλησιν, ἐνῶ ἡ γέεννα εἶναι προϊόν τῆς ἰδικῆς μας ἀδιαφορίας.

Καὶ πρόσεξε πῶς προχωρεῖ σιγά - σιγά εἰς τὰς τιμωρίας, σὰν νὰ ἀπολογηται εἰς ἐσέα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ ὅτι ὁ ἴδιος μὲν δὲν θέλει καθόλου νὰ διατυπώσῃ ἀπειλὰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ ἡμεῖς τὸν ἀναγκάζομεν εἰς τὰς παρομοίας ἀποφάσεις. Ὁ Πρόσεξε, λοιπόν. Εἶπα, λέγει· Νὰ μὴ ὀργίζεσαι χωρὶς λόγον, διότι θὰ εἰσαχθῆς εἰς τὸ ἀπλό δικαστήριον. Περιεφρόνησες αὐτὴν τὴν ἐντολήν; Κότταζε, τί ἐγέννησεν ἡ ὀργή. Σὲ ὠδήγησεν ἀμέσως εἰς τὴν ὕβριν, διότι ὠνόμασες «ρακά» τὸν ἀδελφόν

⁸⁴ Μκθ. 5, 92.

⁸⁵ Συνέδριον ἢ τὸ ἀνώτερον δικαστήριον καὶ τὸ πολυτὸν νομοδίκαιον τῶν Ἰουδαίων. Εἰς τὰς Πράξεις (5, 21) ἀναφέρεται καὶ ὡς γερουσία. Τὰ μέλη του ἦσαν 71 καὶ ἀνήκον κυρίως εἰς τὴν τάξιν τῶν Σαδδουκαίων. Ἡ πρόεδρος αὐτοῦ ἦτο ὁ ἐκδότης ἀρχιερεὺς. Εἰς περὶ τῶν βασιλικῶν καταθέσεων, ἡ ἀπαφασία ἐπρεπε νὰ ἐπικυριασθῇ ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίου, ἢ γερμάνου, διὰ νὰ καταστῇ ἐκτελεστή.

⁸⁶ Γέννα Πρόσεξαι διὰ μίαν καλλιὰν, ἡ ἧποια περιέβαλλε τὴν ἀρχαίαν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ νοτιοδυτικῶς, εἰς τὰ ἔσχα τῶν φυλῶν Ἰούδα καὶ Βενιαμίν. (Ἰσο. κ', 18, 19). Ἐπι τῶν βασιλέων Σολομῶντος, Ἀχαζ καὶ Μανασσῆ ὑπῆρχον ἐκεῖ ἐθελῶς τὸ θεοῦ Μολύχ, εἰς τὸν ὅποιον προσέφερον ἀνθρωποθύσια καὶ ἔσχα ἀπὸ τότε ἡ καλλιὰ αὐτῆ ἀπέκτησεν ἀποτρόπαιον μνήμην καὶ ἀπενοήθη ὡς εἶκον τοῦ Σιῶν, δηλαδή, τοῦ ἑβραϊκοῦ Ἄδου. Εἰς τὴν Κανὴν ἀνετίθηεν ἀναφέρεται μὲ τὴν συμβολικὴν αὐτῆν ἔννοιαν.

⁸⁷ Ἡ κρίσις αὐτῶν τῶν τιμωρίας δὲν ἐπαρμόνουν τρεῖς ἡμέρας προσκλήρου ἢ ἀνθρώπων ἐπιδικαστικῆς τιμωρίας, διότι οὕτω ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀπορριπτῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ συνέδριου ἐξαινετο καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς ὀργῆς, ὡς ἡ γέεννα ἦτο ὁ τόπος, εἰς τὸν ὅποιον ἐξετελοῦντο αἱ τιμωρίαι. Ἡ κρίσις λοιπὸν καὶ τὸ συνέδριον καθορίζοντα ὡς ἐρημίαι διὰ τὴν ὀργὴν καὶ τὸν λόγον «ρακά», διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον βαθμὸν τοῦ φόνου καὶ ἐπιφωλάσεται δι' αὐτὰ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῆς ἐν Ἄδου τιμωρίας. Ἡ δὲ γέεννα τοῦ πυρὸς ἐπιφωλάσεται διὰ τὸν τρίτον βαθμὸν τοῦ φόνου, δηλαδή, τὴν ὕβριν μαρὰ.

σου. Πάλιν, ὦρῖσα ἄλλην τιμωρίαν τὸ συνέδριον. Ἄν ὄμως περιφρονησῆς καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολήν καὶ προχωρήσῃς εἰς τὰ χειρότερα, τότε πλέον δὲν σε ὑποβάλλω εἰς τὰς μετρίαις αὐτὰς τιμωρίας, ἀλλὰ θὰ σε ρίψω εἰς τὴν αἰώνιον τιμωρίαν τῆς γενένης, διὰ νὰ μὴ διαπράξῃς φόνον εἰς τὸ ἐξῆς. Διότι δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει, τίποτε πῶ ἀφόρητον ἀπὸ τὴν ὕβριν, τὸ ὅποιον πρό πάντων νὰ ἠμπορῇ νὰ τραυματίσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν δὲ ἡ ὕβριστικὴ λέξις εἶναι πῶ προσβλητικὴ, τότε διπλῆ γίνεται ἡ φωτιά.

Ὁ Διότι δὲν πρέπει νὰ νομίζῃς ὅτι εἶναι ἀσημαντος ὕβρις τὸ νὰ ἀποκαλέσῃς κάποιον μωρὸν. Πραγματικὰ, ὅταν ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὅποιον ξεχωρίζομεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ διὰ τοῦ ὁποίου κυρίως ἐμμεθα ἄνθρωποι, δηλαδή, τὸν νοῦν καὶ τὴν σύνεσιν, ἀφαιρήσῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν, τότε τοῦ ἐστέρησες κάθε εὐγένειαν. Συνεπῶς, ἂς μὴ προσηλώνωμεν τὴν προσοχὴν μας μόνον εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰ ἴδια τὰ γεγονότα καὶ τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, ἂς συλλογισθῶμεν πῶσον τραυματίζει ἡ λέξις αὐτὴ καὶ εἰς τοῖον κακὸν ὁδηγεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος οὐ μόνον τοὺς μοιχοὺς καὶ τοὺς θηλυπρεπεῖς, Ἐ ἀλλὰ καὶ τοὺς ὕβριστάς ἐξεδιώκειν ἀπὸ τὴν θασυλείαν τῶν οὐρανῶν⁸⁸. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι ὁ ὕβριστής καταστρέφει τὸ καλὸν τῆς ἀγάπης καὶ μὲ ἀπειρα κακὰ περιβάλλει τὸν πλησίον του καὶ δημιουργεῖ συνεχεῖς ἐχθρας καὶ διασπᾷ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ κάθε ἡμέραν ἐκδιώκει τὴν ἀγαπήτην εἰς τὸν θεὸν εἰρήνην, παρέχων μεγάλην εὐχέριαν εἰς τὰς κινήσεις τοῦ διασθόλου καὶ αἰετῶνον τὴν δύναμιν ἐκείνου.

Ὅθεν, καὶ ὁ Χριστός, διὰ νὰ κόψῃ τὰ νεῦρα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, εἰσηγάγεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. **216** Πραγματικὰ, πολὺν λόγον κάνει διὰ τὴν ἀγάπην. Διότι ἡ μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν, τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν καὶ αὐτῆ πού συγκρατεῖ ὄλα τὰ ἰδικὰ μας, αὐτὴ εἶναι πρό πάντων. Πολὺ φυσικὰ, λοιπόν, μὲ μεγάλην σφοδρότητα κόπτει τὰς ρίζας καὶ κλείει τὰς πηγὰς τοῦ μίσους, τοῦ λυμάνεται τὴν ἀγάπην. Συνεπῶς, νὰ μὴ θεωρῆς ὅτι τὰ λεχθέντα περιέχουν μεγάλην δόσιν ὑπερβολῆς, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀντελήφθῃς τὰ κοτορῶματα πού ἐπιτυγχάνονται

⁸⁸ Πρβλ. Α' Κορινθ. 6, 10.

διά μέσου αὐτῶν, νὰ θαυμάσης τὴν ἡμερότητα τῶν νόμων αὐτῶν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι πιὸ σπουδαῖον διὰ τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ εἰμῶθα ἡμεῖς ἠνωμένοι καὶ συνδεμένοι μεταξύ μας. **Β** Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος καὶ διὰ μέσου τῶν μαθητῶν του, καὶ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁμιλεῖ συχνὰ διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ εἶναι αὐστηρὸς ἐκδικητὴς καὶ τιμωρὸς ἐκείνων ποὺ περιφρονοῦν τὴν ἐντολὴν αὐτὴν. Διότι τίποτε δὲν εἰσάγει τόσον κάθε κοκλίαν καὶ δὲν στερεώνει αὐτὴν, ὅσον ἡ ἀπουσία τῆς ἀγάπης. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐπειδὴ θὰ πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, θὰ μωχρανθῇ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»⁸⁹. «Ἐτσι, καὶ ὁ Κάλν ἐγένεν ἀδελφοκτόνος»⁹⁰, ἔτσι καὶ ὁ Ἰσαῦ ἐμίση τὸν ἀδελφόν του⁹¹. ἔτσι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ ἐμίσησαν αὐτὸν⁹², ἔτσι ἐπληθύνθησαν ὑπερβολικὰ τὰ διάφορα κακά, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη ἐχάνετα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς ἀφανίζει μὲ ἀκρίθειαν, ὅλα ἐκείνα ποὺ λομαίνονται τὴν ἀγάπην.

Γ Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς ὅσα ἐλέχθησαν, μά, προσθέτει καὶ ἄλλα περισσότερα, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύει πόσῃ σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὴν ἀγάπην. Ἀφοῦ, δηλαδὴ, ἠπειλήσε μὲ τὸ συνέδριον⁹³, τὸ κοινὸν δικαστήριον⁹⁴ καὶ μὲ τὴν γένεσκον⁹⁵, προσέθεσε καὶ πάλιν ἄλλα σύμφωνα πρὸς τὰ προηγουμένα⁹⁶, ὁμιλῶν ὡς ἑξῆς· «Ἐάν, ὅταν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἐνθυμηθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, τότε ἀφήσε τὸ δῶρόν σου ἐμπρὸς εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ πήγαινε πρῶτα νὰ συμφιλιωθῆς μὲ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τότε ἔλα νὰ προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου»⁹⁷. «Ὡ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ! Ὡ τῆς μεγάλης του καὶ ὑπερβολικῆς του φιλανθρωπίας! **Δ** Περιφρονεῖ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ προσφέρουν, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, ἀποδεικνύων ὅτι δὲν διετύπωσε τὰς προηγουμένας ἀπειλάς

89. Ματθ. 24, 12.

90. Πρῶλ. Γεν. 4, 9 ἔξ.

91. Πρῶλ. Γεν. 27, 41 ἔξ.

92. Πρῶλ. Γεν. 37, 3 ἔξ.

93. Πρῶλ. σμ. 85 τῆς παραύσης.

94. Πρῶλ. σμ. 83 τῆς παραύσης.

95. Πρῶλ. σμ. 86 τῆς παραύσης.

96. Πρῶλ. Ματθ. 5, 21—22.

97. Ματθ. 5, 23—24.

ἀπὸ κάποιοιαν ἐχθρότητα, οὔτε ἠπειλήσε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ, ἀλλὰ τὸ ἔκανε ἀπὸ κινούμενος ἀπὸ μεγάλην φιλοστοργίαν. Πραγματικὰ, τί δύναται νὰ θεωρηθῇ πιὸ ἡμερον ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ; Ἄς σταματήσῃ λέγει, ἡ ἰδική μου λατρεία, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰδική σου ἀγάπη, διότι καὶ αὐτὸ εἶναι θυσία, δηλαδὴ, ἡ συμφιλίωσις μὲ τὸν ἀδελφόν. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν Μετὰ τὴν προσφορὰν τῆς θυσίας, ἢ πρὸ τῆς προσφοράς, ἀλλὰ, ἐνῶ τὸ δῶρον εὐρίσκεται πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἔχει ἀρχίσει ἡ θυσία, σὲ ἀποστέλλει νὰ συμφιλιωθῆς μὲ τὸν ἀδελφόν σου. Καὶ οὔτε, ἀφοῦ συγκεντρώσῃς τὰ πρὸς προσφορὰν δῶρα, οὔτε προτοῦ νὰ τὰ προσφέρῃς, ἀλλὰ, ἐνῶ ἡ θυσία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον, **Ε** σὲ διατάσσει νὰ σπεύσῃς πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀδελφοῦ.

Διατί διατάσσει νὰ γίνῃ αὐτὸ καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν; Νομίζω ὅτι διὰ μέσου αὐτῶν δύο πράγματα ὑπαινίσσεται καὶ διδάσκει. Κατὰ πρῶτον, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τιμὰ πολὺ τὴν ἀγάπην καὶ ὅτι τὴν θεωρεῖ ὡς τὴν μεγαλυτέραν θυσίαν καὶ, ἀκόμα, ὅτι χωρὶς αὐτὴν δὲν δέχεται οὔτε καὶ τὴν πραγματικὴν θυσίαν. Δεύτερον, διὰ νὰ θέσῃ ἀνυπέρβλητον κίνητρον πρὸς τὴν συμφιλίωσιν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλασεν ἐντολὴν νὰ μὴ θυσιάσῃ προηγουμένως, μέχρις οὔτου συμφιλιωθῇ μὲ τὸν συνάνθρωπόν του, **Ζ** θὰ θιασθῇ νὰ τρέξῃ πρὸς τὸν ἠδικημένον καὶ νὰ καταλύσῃ τὴν ἐχθραν, ἀν ὄχι κινούμενος ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἀλλὰ, τουλάχιστον, διὰ νὰ μὴ παραμῆνῃ ἀνεκτέλεστος ἡ θυσία. Δι' αὐτὸ καὶ διετύπωσε τὴν ἐντολὴν μὲ μεγάλην παραστατικότητα, διὰ νὰ φοβίσῃ καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν ἐνδιαφερόμενον. Πραγματικὰ, ἀφοῦ εἶπεν· «Ἄφησε τὸ δῶρόν σου», δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐκεῖ, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου», (διὰ νὰ τοῦ δημιουργήσῃ φρίκην καὶ ἀπὸ τὸν τόπον), «καὶ πήγαινε». Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς· «Πήγαινε», ἀλλὰ προσέθεσεν· «Πρῶτον, καὶ ὕστερα νὰ ἔλθῃς νὰ προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου»⁹⁸, καθιστῶν φανερόν διὰ μέσου ὧλων αὐτῶν, ὅτι ἡ τράπεζα⁹⁹ αὐτῆ δὲν δέχεται ἐκείνους ποὺ μισοῦνται μεταξύ των.

98. Διὰ τὴν κατανόησιν τῆς συλλογισμῶν τοῦ Χρυσοστόμου, ἴδον νὰ ἀναγνωθῇ τὸ Ματθ. 6, 23—24.

99. Ἔνοσεν τὴν τράπεζαν τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Ἄς τὸ ἀκούσουν αὐτὸ οἱ θαπτισμένοι, ποὺ προσέρχονται ἔχοντας μίσος μέσα των. Β Ἄς τὸ ἀκούσουν καὶ οἱ ἀθάπτιστοι, διότι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνεται ὁ λόγος, δεδομένου ὅτι καὶ αὐτοὶ προσφέρουν δῶρον καὶ θυσίαν, ἐνωθὼ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. Τὸ ὅτι καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ θυσίαν, ἀκούσε τί λέγει ὁ Προφήτης: «Ἡ θυσία τῆς αἰδέσεως θά με δοξάσῃ»¹⁰⁰. Καὶ πάλιν «Θυσίασε εἰς τὸν Θεὸν θυσίαν αἰδέσεως»¹⁰¹. Καὶ ἀκόμη: «Ἡ ὕψωσις τῶν χειρῶν μου διὰ προσευχὴν εἶναι ἔσπερινή θυσία»¹⁰². Συνεπῶς, καὶ προσευχὴν ὅταν κάνῃς με παρομοίαν διάθεσιν, εἶναι καλλίτερα νὰ διακόψῃς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ ὑπάγῃς νὰ συμφιλιωθῇς με τὸν ἀδελφόν σου, καὶ ὕστερα νὰ συνεχίσῃς τὴν προσευχὴν σου. Διότι δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐγίνον τὰ πάντα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐγένινεν ἄνθρωπος καὶ ἐπραγματοποίησεν ὅλα ἐκεῖνα διὰ νὰ μᾶς συμφιλιώσῃ.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀποστέλλει τὸν ἀδικήσαντα πρὸς τὸν ἡδίκημενον. Ἐνῶ κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς προσευχῆς ὡδηγεῖ τὸν ἡδίκημενον πρὸς τὸν ἀδικήσαντα καὶ τοὺς συμφιλιάει. Πραγματικὰ εἰς τὴν προσευχὴν λέγει: Νὰ συγχωρῆτε τὰς ἁμαρτίας τῶν συνανθρώπων σας¹⁰³, ἐνῶ ἐδῶ λέγει: Ἐάν ἔχῃ κάτι ἐναντίον σου ὁ ἀδελφός σου, πήγαινε πρὸς αὐτόν¹⁰⁴. Μᾶλλον, ὅμως, νομίζω ὅτι καὶ ἐδῶ τὸν ἡδίκημενον ἀποστέλλει. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶπεν Νὰ συμφιλιώσῃς τὸν ἑαυτὸν σου με τὸν ἀδελφόν σου, ἀλλ' εἶπεν: Νὰ συμφιλιωθῇς. Καὶ φαίνεται ὅτι ἡ ἐντολὴ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀδικήσαντος, ἀλλὰ τὸ σύνολον εἶναι ὑπὲρ τοῦ ἡδίκημενου. Διότι, ἔα, λέγει, συμφιλιωθῇς με ἐκεῖνον, ἕνεκα τῆς ἀγάπης πρὸς ἐκεῖνον, θὰ ἔχῃς καὶ ἐμὲ εὐσιπλαγχτικόν, καὶ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ προσφέρῃς τὴν θυσίαν με μεγάλην παρηγορίαν. Δ Ἐάν, ὅμως, ἐξακολουθῇς νὰ διατηρῇς τὴν ὀργὴν ἀκόμη, τότε κατάλασε ὅτι καὶ ἐγὼ εὐχαρίστως διατάσσω νὰ περιφρονηθοῦν τὰ ἀναπερόμενα εἰς ἐμένα, διὰ νὰ γίνετε φίλοι ἐσεῖς. Καὶ αὐτὸ ἕως σοῦ καταπραΰ-

100. Ψαλμ. 49, 25.

101. Ψαλμ. 49, 14.

102. Ψαλμ. 140, 3.

103. Πρὸλ. Ματθ. 6, 12 καὶ 14.

104. Πρὸλ. Ματθ. 5, 23—24.

νῆ τὴν ὀργὴν. Καὶ δὲν εἶπεν: Ὅταν ἔχῃς ὑποστῆ μεγάλην ἀδικίαν, τότε νὰ συμφιλιωθῇς, ἀλλὰ, καὶ ἂν τὸ ἐλάχιστον ἔχῃ ἐναντίον σου, Ἐπίση, δὲν προσέθεσεν: Εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀλλὰ ἀπλῶς εἶπεν: Ἐάν ἔχῃ κάτι ἐναντίον σου. Διότι, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ὀργὴ εἶναι δικαία, οὐτε τότε πρέπει νὰ μεγαλώνωμεν τὴν ἔχθραν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς δικαίως ὠργίζετο ἐναντίον μας, ἀλλ' ὅμως προσέφερε τὸν ἑαυτὸν του νὰ σφαγῇ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὰ παραπτώματά μας ἐκεῖνα.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ Παῦλος, ὡδηγῶν ἡμᾶς με ἄλλον τρόπον πρὸς τὴν συμφιλίωσιν, ἔλεγεν: Ἐ Ὁ ἥλιος ἕς μὴ ἕσῃ, ἐνῶ ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ ὀργὴ σας¹⁰⁵. Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ με τὸ παράδειγμα τῆς θυσίας ὁ Χριστὸς μᾶς ὡδηγεῖ πρὸς τὴν συμφιλίωσιν, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος κάνει τὸ ἴδιον με τὸ παράδειγμα τῆς ἡμέρας. Διότι, πραγματικὰ φοβεῖται τὴν νύκτα, μήπως εὕρῃ μόνον τὸν ἡδίκημενον 218 καὶ τοῦ μεγαλώσῃ τὴν πληγὴν. Ἐνῶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας εἶναι πολλοὶ ἐκεῖ ποὺ ἀπορροφοῦν τὴν προσοχὴν καὶ παρασύρουν πρὸς ἄλλας ἐνεργείας. Τὴν νύκτα, ὅμως, ὅταν θὰ εὕρῃθῃ μόνος καὶ θὰ σκέπτεται μόνος του τὴν κατάστασιν, τότε συγκοῦνται τὰ κόμματα τῆς ὀργῆς καὶ μεγαλώνει ἡ ζῆλον. Δι' αὐτὸ, λοιπὸν, καὶ ὁ Παῦλος, διὰ νὰ προφθάσῃ τὴν περίπτωσιν, ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν παροδώσῃ εἰς τὴν νύκτα συμφιλιωμένου, ὥστε, λόγῳ τῆς ἡρεμίας του, νὰ μὴ εὕρῃσῃ καμμίαν ἀφορμὴν ὁ διάβολος διὰ νὰ ἀνάψῃ τὴν κἀμινον τῆς ὀργῆς καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ πῦρ σφοδρῶν. Καθ' ὁμοιον τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἐπιτρέπει οὐτε τὴν ἐλάχιστην ἀναβολὴν, διὰ νὰ μὴ καταστῇ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πῦρ ἀδιάφορος, ἀφοῦ τελεσθῇ ἡ θυσία, καὶ ἀναβάλλῃ τὴν συμφιλίωσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Β Διότι γνωρίζει καλὰ ὅτι τὸ πάθος αὐτὸ χρειάζεται μεγάλην ταχύτητα.

Καὶ ὅπως ὁ σοφὸς ἱατρός δὲν προσφέρει μόνον τὰ προφυλακτικὰ φάρμακα ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὰ θεραπευτικὰ, ἔτσι κάνει καὶ ὁ Χριστὸς. Διότι τὸ νὰ ἀπαγορεύῃ νὰ ὀνομάζωμεν κάποιον μαρὸν, εἶναι μέσον τοῦ προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἔχθραν, ἐνῶ τὸ νὰ διατάσῃ

105. Ἔφεσ. 4, 26.

νά συμφιλιωθῶμεν, εἶναι μέσον θεραπευτικῶν τῶν νοσημάτων, ποῦ προήλθαν μετὰ τὴν ἔχθραν. Καὶ πρόσεξε πόσον αὐστηρὰ ὑπάργει τὸ καθένα. Εἰς τὴν πρώτην περιπτῶσιν ἠπειλήσε μὲ τιμωρίαν εἰς τὴν γέννησιν, ἐνῶ ἐδῶ δὲν δέχεται τὸ δῶρον πρὸ τῆς συμφιλίωσης, ἀποδεικνύων ὅτι εἶναι πολὺ ὀργισμένος, καὶ διὰ μέσου θλῶν αὐτῶν ἀφανίζων καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὸν καρπὸν τοῦ πάθους. Καὶ κατὰ πρόωτον μὲν λέγει: *Νὰ μὴ ὀργίζεσαι*¹⁰⁶. ἔπειτα δέ: *Νὰ μὴ ὑβρίζῃς τὸν συνάνθρωπόν σου*¹⁰⁷. Ὅτι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἄλλου. Δηλαδή, ἀπὸ τὴν ἔχθραν γεννᾶται ἡ ὑβρις, καὶ ἀπὸ τὴν ὑβριν ἡ ἔχθρα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀλλοτε μὲν τὴν ρίζαν, ἀλλοτε δὲ τὸν καρπὸν θεραπεύει, ἐμποδίζων μὲν κατ' ἀρχὰς νὰ φυτρώσῃ τὸ κακόν, ἀν δὲ μὴς θλαστήσῃ καὶ φέρῃ καρπὸν πονηρὸν, κατακαίει περισσότερο αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς.

Ἐξ ἄλλου, δι' αὐτὸ, ἀν καὶ ἀνέφερε τὸ κοινὸν δικαστήριον καὶ τὸ συνέδριον καὶ τὴν γέννησιν καὶ ὠμίλησε διὰ τὴν θυσίαν, ποῦ προσφέρεται πρὸς αὐτὸν, προσθέτει, πάλιν, καὶ ἄλλα ὁμιλιῶν ὡς ἐξῆς: «Δεῖξε τὴν συμφιλιατικὴν σου διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντιδικόν σου, ἐφ' ὅσον εἶσαι μαζί του εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ δικαστήριον»¹⁰⁸. Διὰ νὰ μὴ λέγῃς: Τί νὰ κάνω, λοιπόν, ἀν ἀδικούμαι; Τί ἀν διαρπαζῶνται τὰ ἀγαθὰ μου καὶ σύρομαι εἰς τὸ δικαστήριον; Ἐὰν ἀφῆρσε καὶ αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν καὶ τὴν πρόφασιν. Διότι διατάσσει, οὕτε καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς νὰ μὴ διατηρῆς τὴν ἔχθραν. Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ἡ ἐντολὴ ἦτο μεγάλη, συμβουλεύει μὲ θάσιν τὰ παρόντα πρόγματα, τὰ ὅποια συνήθως συγκρατοῦν περισσότερο τοὺς μὴ ἔχοντας πνευματικὴν καλλιέργειαν, ἀπὸ ὅσον τοὺς συγκρατοῦν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ.

Διατὶ ὑποστηρίζεις, λέγει, ὅτι εἶναι πιὸ δυνατόν καὶ μὲ ἀδικεῖ; Ἀσφαλῶς, θὰ σὲ ἀδικήσῃ περισσότερο, ἐάν δὲν συμφιλιωθῇς μαζί του καὶ ἀναγκασθῇς νὰ προσέλθῃς εἰς τὸ δικαστήριον. Διότι, ἐάν συμφιλιωθῇς, ἀφοῦ χάσῃς μερικὰ χρήματα, θὰ διατηρήσῃς τὴν ἐλευθερίαν

106. Πρὸς Ματθ. 5, 22.
107. Πρὸς Ματθ. 5, 22.
108. Ματθ. 5, 25.

σου, ἐάν, ὅμως, καταδικασθῇς ἀπὸ τὸ δικαστήριον, καὶ θὰ φυλακισθῇς καὶ θὰ πληρώσῃς τὴν μεγαλυτέραν ποιήν. Ἐὰν δὲ ἀποφύγῃς τὴν δικαστικὴν μάχην, τότε θὰ καρπωθῇς δύο καλὰ, δηλαδή, καὶ δὲν θὰ πάθῃς τίποτε τὸ δυσάρεστον, καὶ θὰ ἀνήκῃ εἰς ἐσένα τὸ κατόρθωμα πλέον καὶ ἔχι εἰς τὴν θίαν ἐκείνου. Ἐάν, ὅμως, δὲν θέλῃς νὰ ὑπακούσῃς εἰς τὰ λεγόμενα, τότε δὲν ἀδικεῖς τόσο ἐκείνον, ὅσον ἀδικεῖς τὸν ἑαυτὸν σου.

Κύτταξε, λοιπόν, μὲ ποῖον τρόπον ἐνθαρρύνει αὐτὸν ἐν προκειμένῳ. **21** Ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπεν «Δεῖξε συμφιλιατικὴν διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντιδικόν σου», προσέθεσε: «γρήγορα». Μὰ, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ ἐξήτησεν ἄλλην ἐπίτασιν αὐτῆς τῆς ταχύτητος, θίαν εἶπεν: «Ἐφ' ὅσον εἶσαι μαζί του εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ δικαστήριον», προτρέπων καὶ ἐνθαρρύνων αὐτὸν διὰ μέσου τούτων μὲ μεγάλην θερμῆν. Διότι τίποτε δὲν ἀνατρέπει τόσο τὴν ζωὴν μας, ὅσον ἡ ἀναβολὴ καὶ ἡ θραδύτης περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Πραγματικὰ, αὐτὸ πολλὰς φορές μᾶς ἔκανε νὰ ἀπολέσωμεν τὰ πάντα.

Ὅπως, λοιπόν, λέγει καὶ ὁ Παῦλος: Προτοῦ νὰ δώσῃ ὁ ἥλιος, παῦσε τὴν ἔχθραν¹⁰⁹, καὶ παραπάνω ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς Προτοῦ νὰ προσφερθῇ ἡ θυσία, νὰ συμφιλιωθῇς¹¹⁰, Ἐἶται καὶ ἐδῶ λέγει: «γρήγορα, ἐφ' ὅσον εἶσαι μαζί του εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὸ δικαστήριον», προτοῦ νὰ φθάσῃς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ δικαστηρίου, προτοῦ νὰ παρουσιασθῇς εἰς τὸ θῆμα τῶν δικαστῶν καὶ εὐρεθῇς πλέον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικαστοῦ. Διότι, προτοῦ νὰ φθάσῃς εἰς τὴν εἴσοδον, εἶσαι κύριος τῶν πάντων. Ὅταν, ὅμως, περάσῃς τὰ πρόθυρα ἐκεῖνα, τότε δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τακτοποιήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου ὅπως θέλεις, ὅσον πολὺ καὶ ἀν προσπαθῆσῃς, διότι θὰ εὐρεθῇς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἄλλου.

Τὶ σημαίνει, ὅμως, τὸ ῥῆμα «εὐνοεῖν»¹¹¹. Ἡ σημαίνει νὰ δέχεσαι μᾶλλον νὰ ἀδικήσῃς, ἢ νὰ δικάσῃς ἔτσι τὴν ὑπόθεσιν, ὡς νὰ κατέχῃς τὴν θέσιν τοῦ ἀντιδικοῦ σου, διὰ νὰ μὴ ἀδικήσῃς παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν φιλα-

109. Πρὸς Ἐφεσ. 4, 26.
110. Πρὸς Ματθ. 5, 23-24.
111. Πρὸς Ματθ. 5, 25.

τίαν, C' αλλά να λάβης την απόφασίν σου, ως να σκέπτεσαι διά κάποιαν ξένην υπόθεσιν. 'Εάν, όμως, αυτό είναι μεγάλο, να μη καταπιλογής, διότι δι' αὐτό ἀκριβῶς ἀνέφερον ἄλλοις ἐκείνους τούς μακαρισμούς, ὥστε, ἀφοῦ προλείπει καὶ προετοιμάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ, νὰ τὴν καταστήσῃ καταλληλοτέραν διὰ τὴν παραδοχὴν ὁλοκλήρου τῆς νομοθεσίας αὐτῆς.

"Ἄλλοι, πάλιν, ὑποστηρίζουν ὅτι ἐδῶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιδίκου ὑπονοεῖ τὸν διάβολον καὶ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ εἰμεθα εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτά, μετὰ τὸν θάνατον, καὶ μᾶς περιμένει ἡ ἀναπόφευκτος κόλασις. 'Εγὼ, όμως, νομίζω ὅτι ἑμπεῖ διὰ τούς ἐπιγίους δικαστὰς D καὶ τὸν δρόμον ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φυλακὴν. Διότι, ἀφοῦ συνεβούλευσε μὲ θάσιν τὰ ὑψηλότερα καὶ τὰ μελλοντικά, ἤδη ἐκφοβίζει καὶ μὲ θάσιν τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς. Πράγμα τὸ ὅποιον κάνει καὶ ὁ Παῦλος, συμβουλεύων τὸν ἀκροατὴν καὶ μὲ τὰ μέλλοντα καὶ μὲ τὰ παρόντα. "Ὁπως, ὅταν ἀποτρέπῃ ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ὑποδεικνῇ τὸν ἄρχοντα ὀπλισμένον, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: "Εάν, όμως, κάνης τὸ κακόν, τότε νὰ φοβῆσαι, διότι δὲν φέρεי τὸ μαχαίρι χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διότι εἶναι ὄργανον τοῦ Θεοῦ"¹¹². Καί, πάλιν, ὅταν τὸν προτρέπῃ νὰ ὑποτάσσεται, δὲν ἐπικολεῖται μόνον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀρχοντος. «Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτάσσεσθε ὄχι μόνον ἔνεκα τῆς ὄργης, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους συνειδήσεως»¹¹³.

Ἐ Βέβαια, ὅπως εἶπα παραπάνω, αὐτὰ συνετιζοῦν μᾶλλον τούς ὀλιγώτερον πνευματικούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι πείθονται ἀπὸ ὅσα φαίνονται. καὶ ὅσα εἶναι χειροπιαστά. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέφερε μόνον τὴν γέενναν, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαστήριον καὶ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν φυλακὴν καὶ τὴν ἄλην ταλαιπωρίαν ἐκεῖ. **220** διὰ νὰ ἀφανίσῃ μὲ ἄλλα αὐτὰ τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ. Πραγματικά, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ὀφρίζεται, δὲν ὁδηγεῖται εἰς τὸ δι-

112. Ρωμ. 13, 4.
113. Ρωμ. 13, 5.

καστήριον καὶ δὲν ἐπεκτείνει τὴν ἔχθραν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φονεύσῃ ποτέ; "Ὅστε, ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερόν, ὅτι εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον μας ἐμπερικλείεται καὶ τὸ ἰδικόν μας συμφέρον. Διότι ὅποιος εὐνοεῖ τὸν ἀντίδικόν του, θὰ ὠφελήσῃ πολὺ περισσότερο τὸν ἑαυτὸν του, ἀφοῦ θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ τὰς φυλακάς καὶ ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ταλαιπωρίαν.

"Ἄς συμμορφώμεθα, λοιπόν, πρὸς τὰ λεγόμενα χωρὶς ἀντιρρήσεις καὶ φιλονικίας, δεδομένου ὅτι αἱ ἐπιτολαὶ αὐταὶ περικλείουν μέσα τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ προτοῦ νὰ δοθοῦν τὰ ἐπαθλα. 'Εάν δὲ εἰς τούς πολλοὺς φαίνονται αὐτὰ δύσκολα καὶ ὅτι ἀπαιτοῦν πολὺν κόπον διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν. Βεβαίως, ὅτι κάνεις αὐτὰ διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τότε τὸ λυπηρὸν θὰ μεταβληθῇ εἰς γλυκὺ. Πραγματικά, εἴαν ἔχωμεν εἰς τὸ μυαλό μας διαρκῶς αὐτὴν τὴν σκέψιν, δὲν θὰ ἀισθανθῶμεν κανένα θάρος, ἀλλὰ θὰ νοιώσωμεν μεγάλην ἡδονὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Διότι ὁ κόπος δὲν θὰ μᾶς φανῇ πλέον κόπος, ἀλλὰ ὅσον περισσότερο θὰ μεγαλώνη, τόσο γλυκύτερος καὶ εὐχάριστος θὰ γίνεται.

"Ὅταν, λοιπόν, ἐξακολουθῇ νὰ σὲ γοητεύῃ ἡ συνήθεια τῶν κακῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, νὰ ἀντιτάσῃς εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν σκέψιν, ἡ ὁποία λέγει ὅτι θὰ λάβωμεν μεγάλην ἡμοιωθῆν, εἴαν περιφρονήσωμεν τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν, C καὶ νὰ εἴπῃς πρὸς τὴν ψυχὴν σου: Λυπήσαι ὑπερβολικά, ἐπειδὴ σοῦ στερῶ τὴν ἡδονὴν; 'Αλλὰ πρέπει νὰ χαίρεσαι, διότι μὲ τὴν συμπεριφορὰν μου αὐτὴν γίνομαι αἰτία νὰ ἀποκτήσῃς τὸν οὐρανό. Δὲν τὸ κάνεις διὰ κάποιον ἀνθρώπον, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεόν. Συγκρατήσου, λοιπόν, ἐπ' ὀλίγον, καὶ θὰ εἶδῃς πόσον μεγάλο θὰ εἶναι τὸ κέρδος. Δεῖξε καρτερίαν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ θὰ ἀπακτήσῃς ἀνέκφραστον παρησῖαν. "Ἄν, λοιπόν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμιλῶμεν, πρὸς αὐτὴν, καὶ δὲν σκεπτόμεθα μόνον τὸν κόπον ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ σκεπτόμεθα καὶ τὸν στέφανον, ποῦ δίδει αὐτῇ, γρήγορα θὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν ψυχὴν μας ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν κακίαν.

Πραγματικά, εἴαν ὁ διάβολος, ὅταν παρουσιάσῃ τὸ μὲν εὐχάριστον πρόσκαιρον, D τὸ δὲ ὀδυνηρὸν αἰώνιον, καταρθῶν νὰ ὑπερσχύῃ καὶ νὰ νικᾷ, ὅταν ἀπὸ ἡμᾶς γίνεται ἡ ἀντίθετος σκέψις καὶ θεωροῦμεν τὸ μὲν ἐπι-

πονον πρόσκαιρον, τὸ δὲ εὐχάριστον καὶ φέλιμον αἰώνιον, ποῖαν δικαιολογίαν θά ἔχωμεν, ἐάν δὲν ἀσκῶμεν τὴν ἀρετὴν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐνθάρρουν; Διότι μᾶς εἶναι ἀρκετὸν τὸ περιεχόμενον τῶν κόπων μας καὶ ἡ θεοῦ πεποιθήσις ὅτι ὑπομένομεν ὅλα αὐτὰ διὰ τὸν Θεόν. Πραγματικά, ἐάν κάποιος πιστεύῃ ὅτι ἀρκετὴν ἀσφάλειαν ἔχει δι' ἑλπίν του τὴν ζωὴν, ὅταν ἔχη φειλέτην του τὸν βασιλέα, σκέψου εἰς πόσον πλεονεκτικὴν θέσιν Ἐθ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκείνος, ὁ ὁποῖος κατέστησεν ἀφειλέτην του τὸν φιλόφρωνον καὶ αἰώνιον Θεόν διὰ τὴν ἐπιτέλειαν καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων κατορθωμάτων.

Συνεπῶς, μὴ μοῦ προβάλλῃς κόπους καὶ ἰδρώτας, διότι οὐκ ἔστι μόνον μετὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἄλλον τρόπον κατέστησεν εὐκόλον τὴν ἀρετὴν ὁ Θεός, δηλαδή, μετὰ τὸ νὰ μᾶς παρακολουθῇ παντοῦ καὶ νὰ μᾶς βοηθῇ εἰς κάθε περίπτωσιν. Καὶ ἐάν θελήσῃς νὰ δείξῃς μικρὰν προθυμίαν μόνον, ὅλα τὰ ἄλλα θά ἀκολουθήσου. Δι' αὐτὸ, ἐξ ἄλλου, θέλει νὰ κοπιήσῃς καὶ σὺ ὀλίγον, **222** ἢ διὰ νὰ ἀνήκη εἰς ἐσένα ἡ νίκη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ μὲν νὰ παρευρίσκηται ὁ υἱὸς του εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ φαίνεται, ὥστε εἰς αὐτὸν νὰ ἀποδοθῇ τὸ κράτος, ἂν καὶ ὁ ἴδιος κἀν τὰ πάντα, καθ' ὅμοιον τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὁ Θεός εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ διαβόλου. Πραγματικά, εἶναι πρᾶγμα μόνον ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐσένα, νὰ δείξῃς γνησίαν ἐχθραν πρὸς τὸν διάβολον. Καὶ ἂν τοῦ δώσης αὐτὸ τὸ στοιχεῖον, τότε διεξάγει ὁ ἴδιος ὅλον τὸν πόλεμον. Καὶ εἴτε σὲ καίει ἡ ὄργη, εἴτε ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, εἴτε ὅποιοδήποτε ἄλλο τυραννικὸν πάθος, ἔρχεται γρηγορὰ κοντὰ σοῦ, **Β** ἂν σὲ ἴδῃ μόνον ὠπλισμένον καὶ ἔτοιμον διὰ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, καὶ καθιστῶ τὰ πάντα εὐκόλα καὶ σὲ ἀποδεικνύει πῶς δυνατὸν ἀπὸ τὴν φλόγα, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς παῖδας ἐκείνους εἰς τὴν κάμινον τῆς Βαβυλῶνος, διότι καὶ ἐκεῖνοι δὲν προσέφερον τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν τῶν.

Ἔσπε, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐκεῖ γένησιν, ἀφοῦ ἔδω κατανοήσωμεν κάθε κάμινον ἀτάκτου ἡδονῆς, ὡς προσπαθῶμεν κάθε ἡμέραν αὐτὰ νὰ θέλωμεν, δι' αὐτὰ νὰ φρονιζώμεν καὶ αὐτὰ νὰ πράττωμεν, προσελκύντες τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τὴν πρόθεσιν μας νὰ πράττωμεν τὰ ἀγαθὰ;

ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τὰς πικρίας μας προσευχὰς πρὸς αὐτόν. Διότι ἔστι καὶ τὰ θεωρούμενα ἀφόρητα τώρα, θά γίνουιν εὐκόλα καὶ ἐλαφρά καὶ ποθητά. Ἐφ' ὅσον, θέσθαι εὐρισκόμεθα μέσα εἰς τὰ πάθη. Ονομάζομεν ὅτι ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς εἶναι δύσκολος καὶ ἀνηφορικός, ἐνῶ ἡ κακία μᾶς φαίνεται ποθητὴ καὶ εὐχάριστος. Ὅταν, ὁμως, ἀπομακρυνθῶμεν ὀλίγον ἀπὸ τὰ πάθη μας, τότε ἡ κακία μᾶς φαίνεται θδελυρὰ καὶ ἀπαισία, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ εὐκόλος, ἀπλή καὶ ποθητή¹¹⁴. Καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὰ γεγονότα νὰ τὰ ἀντιληφθῶμεν. Ἄκουσε, λοιπὸν, πῶς ὁ Παῦλος ἐντρέπεται δι' ἐκεῖνα καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ αὐτὰ, λέγων· «Καὶ τί κέρδος εἶχατε τότε ἀπὸ τὰ ἔργα σας, διὰ τὰ ὁποῖα τώρα ἐντρέπεσθε;»¹¹⁵. Ἐνῶ διὰ τὴν ἀρετὴν λέγει ὅτι καὶ μαζὶ μετὰ τοὺς κόπους εἶναι ἐλαφρά, μετὰ τὸ νὰ ὀνομάζῃ τὸν κόπον τῆς θλίψεως «στιγμιαῖον καὶ ἐλαφρὸν»¹¹⁶, «καὶ νὰ χαίρῃ μετὰ ὅσα ὑποφέρετε»¹¹⁷, νὰ καυχᾶται διὰ τὰς θλίψεις του¹¹⁸ καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἐπειδὴ ἔφερε τὰ σημάδια τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ σῶμά του¹¹⁹.

Δ Συνεπῶς, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν συνήθειαν αὐτὴν, ὡς κανονίζομεν κάθε ἡμέραν τὴν ζωὴν μας σύμφωνα μετὰ ὅσα ἐλέγησαν, καὶ λησμονοῦντες τὰ παλαιὰ, ὡς προχωροῦμεν πρὸς ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἐμπρὸς μας καὶ ὡς τρέχωμεν πρὸς τὸ θρασεῖον τῆς ἐπουρανίου κλήσεώς μας¹²⁰, τὸ ὁποῖον εἶθε νὰ λάθωμεν ὅλοι μας, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ἡ βόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

114. Πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Ἡσαΐου

«Τῆς δι' ἀρετῆς ἰσθῆται θεοὶ προπάρουεν ἔθνην ἀδύνατον μακρὸς δὲ καὶ ἐρῆος οἶμος ἐπ' αὐτὴν καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον ἔπλην δ' εἰς ἄκρον ἰσχυαί, ῥηθὲν δὲ ἔπατα πέλει, χαλεπὴ περ' ἐσοσα». Ἠλιαδὴ· Οἱ θεοὶ ἔβρισαν μετὰ ἰσθῆται νὰ ἀπακθῶμεν τὴν ἀρετὴν. Ὁ δὲ ἐρῆος ποῦ ἐπλεγε πρὸς αὐτὴν εἶναι κατ' ἀρχὰς μακρὸς, τραχὺς καὶ ἀνηφορικός. Ὅταν ἔμμεν πῶθος εἰς τὴν κορυφὴν, τότε γίνεται εὐκόλος, ἂν καὶ ἦτο δύσκολος. (Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ' 289 ἑξ.).

115. Ρωμ. 6, 21.

116. Β' Κορινθ. 4, 17.

117. Κολοσ. 1, 24.

118. Ρωμ. 5, 8.

119. Γαλ. 6, 17.

120. Πρὸς Φιλίπ. 3, 13 - 14.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'
(Ματθ. ε', 27—37)

2222 «Ἦκούσατε ὅτι ἐλέχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους· Ἡ ἀλήθεια λέγει ὁ θεὸς καὶ ἡ δικαιοσύνη λέγει ὁ κύριος· ἀλλ' ἐγὼ σᾶς λέγω ὅτι καθένας ποῦ βλέπει γυναῖκα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη διέπραξε τὴν μοιχείαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»¹.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀλοκλήρωσε τὴν πρώτην ἐντολὴν καὶ τῆς ἕβασε περιεχόμενον ποῦ ἐφθανε τὴν ὑψίστην φιλοσοφίαν, ἀκολουθῶν πλεον τὴν σειράν, προχωρεῖ εἰς τὴν δευτέραν, Β συμμορφούμενος εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρὸς τὸν νόμον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καὶ ὅμως, δὲν εἶναι δευτέρα αὐτῆ ἑντολή, ἀλλὰ τρίτη, διότι δὲν εἶναι πρώτη τὸ «οὐ φονεύσεις», ἀλλὰ τὸ «Κύριος ὁ θεὸς σου ἓνας εἶναι»². Δι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἐρευνησωμεν διατὶ δὲν ἤρχισεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐντολήν.

Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν; Διότι, ἐάν ἤρχιζεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔπρεπε νὰ συμπληρώσῃ καὶ αὐτὴν καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλα δὲν ἦτο καιρὸς ἀκόμη διὰ νὰ διδάξῃ κάτι παρόμοιον διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνέπτυσε τὴν ἠθικὴν του διδασκαλίαν, ἐπειδὴ ἤθελε κατὰ πρῶτον νὰ πείσῃ τοὺς ἀκροατὰς του ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μὲ θάσιν αὐτὴν καὶ τὰ θαύματά του. Διότι, ἐάν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, προτοῦ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ θαυματοουργήσῃ, ἔλεγεν· Ἦκούσατε ὅτι ἐλέχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους· Ἐγὼ εἰμαι Κύριος ὁ θεὸς σου καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος θεὸς ἔκτος ἀπὸ ἐμένα. Ὁ ἐγὼ, ὅμως, σᾶς λέγω νὰ προσκυνῆτε καὶ ἐμένα ὅπως ἐκείνους, τότε τοὺς ἔκανε νὰ τὸν βλέπουν ὄλοι ὡς τρελ-

λόν. Πραγματικὰ ἐφ' ὅσον καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὰ τόσα θαύματα, μολοντοὶ ἀκόμη δὲν τὸ ἔλεγε καθαρὰ αὐτὸ, τὸν ἀνόμαζαν δαιμονισμένον³, ἐάν, προτοῦ νὰ γίνοντο διὰ αὐτὰ, ἐπεχειρεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κάτι τέτοιο, τί δὲν θὰ ἔλεγαν; Τί δὲν θὰ ἐσκέπτοντο; Ἐνῶ μὲ τὸ νὰ διαφυλάξῃ διὰ τὴν κατάλληλον στιγμήν τὴν σχετικὴν μὲ τὸ θέμα αὐτὸ διδασκαλίαν, ἔκανεν εὐπρόσδεκτον τὸ δόγμα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀκριβῶς, τώρα μὲν παρέλειψε τὸ ζήτημα αὐτὸ, ἀφοῦ δὲ μὲ τὰ θαύματά του D καὶ τὴν ἀρίστην διδασκαλίαν του προετοίμασεν αὐτὸ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ὕστερα τὸ ἀπεκάλυψε καὶ διὰ τῶν λόγων του. Τώρα, λοιπόν, μὲ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν θαυμάτων καὶ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του ἀνοίγει σιγὰ - σιγὰ καὶ ἤρρεμα τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς θεότητος του. Διότι τὸ γεγονός ὅτι ἐνομοθέτει τὰς ἐντολάς αὐτὰς μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ τὰς συνεπλήρωσεν, ἀδήγει τὸν προσεκτικὸν καὶ συνετὸν ἀκροατὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ δόγματος αὐτοῦ. Ἐδοκίμαζαν ἐκπληξίην, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς, διότι δὲν τοὺς ἐδίδασκεν ὅπως οἱ γραμματεῖς⁴. Πραγματικὰ, ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τὰ γενικώτερα πάθη μας, ἐννοῶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. E (διότι αὐτὰ πρὸ πάντων ἀσκοῦν τὴν μεγαλύτεραν τυρανίαν ἐπάνω μας καὶ εἶναι φυσικώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα), μὲ μεγάλην ἐξουσίαν καὶ δὲν ἤρροζεν εἰς νομοθέτην, διώρθωσε τοὺς σχετικoὺς πρὸς αὐτὰ νόμους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τοὺς διέτυπωσε μὲ κάθε ἀκριβείαν.

Δὲν εἶπεν, θέβαια, μόνον ὅτι τιμωρεῖται ὁ μοιχὸς, ἀλλ' ὅτι ἔκανε διὰ τὸν φονέα, 2223 τὸ ἴδιον κάνει καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, δηλαδὴ, τιμωρεῖ καὶ τὸ ἀκόλαστον βλέμμα, διὰ νὰ ἀντιληφθῆς εἰς τί νῆσισταται ἡ ὑπεροχὴ ἕναντι τῶν γραμματέων. Δι' αὐτὸ λέγει· «Καθένας ποῦ βλέπει γυναῖκα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη διέπραξε τὴν μοιχείαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»⁵, δηλαδὴ, ὅποιος ἔχει ὡς ἔργον του νὰ περιεργάζεται τὰ ὄρατα σώματα, νὰ κυνηγᾷ τὰ ὄρατα

3. Πρβλ. Ἰωάν. 8, 52 καὶ 10, 20.
4. Ματθ. 7, 29.
5. Ματθ. 5, 28.

1. Ματθ. 5, 27—28.
2. Δευτερ. 6, 4.

πρόσωπα, να τρέφει την ψυχήν του με τὸ νὰ βλέπει καὶ νὰ προσηλώνῃ τὰ μάτια του εἰς ὄρασιος μορφάς. Διότι δὲν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ σῶμα μόνον ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα, ἀλλὰ, πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνο, νὰ καθαρῖσιν τὴν ψυχήν. Ἐπειδὴ, ὁμοῦ, εἰς τὴν καρδίαν μας δεχόμεθα τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' αὐτὸ αὐτὴν καθαρίζει πρῶτα.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπορεῖ κάποιος, νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν; Κυρίως, ἔάν τὸ θελήσωμεν, εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὴ νὰ νεκρωθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ ἀνερέργητος. Ἐξ ἄλλου ἐδῶ δὲν καταργεῖ ἀπλῶς τὴν ἐπιθυμίαν ἐν γενεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν. Διότι ἐκεῖνος, ποῦ ἐπιδιώκει νὰ παρατηρῇ τὰ ὄρασιος πρόσωπα, αὐτὸς πρὸ πάντων ἀνάπτει τὴν κάμινον τοῦ πάθους καὶ καθιστᾷ τὴν ψυχήν του ἀγχμάλωτον καὶ προχωρεῖ γρήγορα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως. Δι' αὐτὸ, λοιπὸν, δὲν εἶπεν Ὁποῖος ἐπιθυμῆσαι διὰ νὰ μοιγεύσῃ, ἀλλὰ «Καθένας ποῦ θέλει γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμῆσῃ πρὸς ἁμαρτίαν». Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὄργην, ἔθεσε καὶ κάποιον περιορισμὸν, ὅταν εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀργίζεται κανεὶς χωρὶς λόγον καὶ αἰτίαν, ἐνῶ ἐδῶ δὲν κάνει τὸ ἴδιον, ὁ ἀλλὰ κατήργησε τὴν ἐπιθυμίαν ἐξ ὀλοκλήρου. Μολονότι καὶ τὰ δύο εἶναι ἔμφυτα καὶ ἐπωφελῶς ὑπάρχουν μέσα μας ἀμφότερα, δηλαδὴ καὶ ἡ ὄργη καὶ ἡ ἐπιθυμία. Ἡ μὲν πρῶτη διὰ νὰ τιμωρῶμεν τοὺς πονηροὺς καὶ νὰ συνετιζώμεν τοὺς παρεκτρεπομένους, ἡ δὲ δευτέρα διὰ νὰ ἀποκτῶμεν τέκνα καὶ νὰ διασυνίζεσθαι τὸ ἀνθρώπινον γένος μετὰ τὴν διαδοχὴν τῶν γενεῶν.

Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔθεσε κάποιον περιορισμὸν εἰς τὴν ἀπαγορεύσιν τῆς ἐπιθυμίας; Ἐάν προσέξῃς, θὰ ἴδῃς ὅτι καὶ ἐδῶ ὑπάρχει μέγιστος περιορισμὸς. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς Ὁποῖος ἐπιθυμῆσῃ, ὁ ἐπειδὴ εἶναι δυνατόν καὶ εἰς τὰ ὄρη νὰ εὐρίσκηται κάποιος καὶ ἐν τούτοις νὰ τὸν κατέχῃ ἡ ἐπιθυμία, ἀλλὰ εἶπεν «Καθένας ποῦ θὰ κυττάξῃ γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμῆσῃ πρὸς ἁμαρτίαν», δηλαδὴ, ἐκεῖνος ποῦ προκαλεῖ τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ποῦ, χωρὶς νὰ τὸν ὑποχρῶνῃ κανένας, εἰσάγει μέσα του τὸ θηρίον, ἐνῶ ἡ σκέψις του ἦτο ἡρεμῶς. Αὐτὸ, θέσθαι, δὲν γίνεται ἐκ φύσεως, ἀλλὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἠθικῆς ραθυμίας. Αὐτὸ καὶ ἡ Πα-

λαϊὰ Διαθήκη διορθώνει ἀπὸ παλαιὰ, ὅταν λέγῃ: «Μὴ ἐξετάξῃς τὴν ξένην ὁμορφίαν».

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανένας: Τί συμβαίνει, λοιπὸν, ἔάν ἐγὼ κυττάξω, χωρὶς νὰ μὲ κυριεύῃ ἡ ἐπιθυμία; Τιμωρεῖ τὴν παρατήρησιν, διὰ νὰ μὴ καταλήξῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, θασυζόμενος εἰς τὴν ἀφοσίαν σου αὐτῇ. Τί λοιπὸν, ἔάν, λέγει κάποιος, εἶδα καὶ ἐπιθυμῶ καὶ δὲν πράξω τίποτε τὸ πονηρὸν; Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν συγκαταλέγεσαι εἰς τοὺς μοιχοὺς. Ἀπεφάνθη ὁ νομοθέτης καὶ δὲν πρέπει πλέον νὰ ἔχωμεν ἀντιρρήσεις. Διότι, ἔάν παρατήρησῃς μίαν φορὰν ἢ δύο ἢ τρεῖς μὴ πονηρὰν διάθεσιν, πιθανὸν νὰ ἡμπορέσῃς νὰ συγκρατηθῇς. Ἐάν, ὁμοῦ, τὸ κάνης συνεχῶς αὐτὸ καὶ ἀνάπτῃς τὴν κάμινον, θὰ ὑποκύψῃς ὀπωδήποτε, διότι δὲν εὐρίσκεισαι ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Πραγματικά, ὅπως ἡμεῖς, ὅταν ἴδωμεν ἕνα παιδί νὰ κρατῇ μαχαίρι, 22-4 καὶ δὲν τὸ ἴδωμεν νὰ ἔχῃ πληγωθῇ, ἐν τούτοις τὸ ἐπιπλήττομεν καὶ τοῦ ἀπαγορευόμεν νὰ τὸ ξαναπιάσῃ, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει τὴν ἀκόλαστον παρατήρησιν πρὸ τῆς πράξεως, διὰ νὰ μὴ καταλήξῃς καὶ εἰς τὴν πράξιν. Διότι ὅποιος ἀνάψει μίαν φορὰν τὴν φλόγα, καὶ ὅταν ἀπουσιάζῃ ἡ γυναῖκα ποῦ ἐγένεν ἀντικείμενον παρατήρησεως, πλάθει συνεχῶς μετὰ τὴν φαντασίαν τοῦ εἰκόνας ἀσχηρῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ αὐτὸς συνήθως προχωρεῖ εἰς τὸ ἔργον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει καὶ τὴν νοερὰν ἐπαφῇν.

Τί θὰ εἶπουν, ὁμοῦ, ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν συνοίκους τὰς παρθένας; Ἀσφαλῶς σύμφωνα μετὰ τὸν νόμον αὐτὸν εἶναι ὑπεύθυνοι ἀναριθμητῶν μοιχειῶν, ἐπειδὴ κάθε ἡμέραν παρατηροῦν αὐτάς μετὰ πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Β Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Ἰωβ ἔθεσεν ἐξ ἀρχῆς τὸν νόμον αὐτὸν, ἀπομακρύνων ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ὁ ἐγὼν εἶναι μεγαλύτερος μετὰ τὴν παρατήρησιν, ἔάν δὲν ἀπολαύσῃς τὴν ἐρωμένην. Καὶ δὲν δοκιμάζομεν τόσον ἡδονὴν ἀπὸ τὸ κύτταγμα, ὅσον ζημίαν ὑφιστάμεθα μετὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιθυμίας, μετὰ τὸ νὰ ἰσχυροποιώμεν τὸν ἀνταγωνιστὴν, μετὰ τὸ νὰ προσφέρωμεν ἄνεσιν εἰς τὸν διάβολον,

6. Σοφ. Σπρ. 9, 8.
7. Πρβλ. Ἰωβ 31, 8.

χωρίς να είμεθα εις θέσιν να τὸν ἀποκρούσωμεν, ὅταν τοῦ ἐπιτρέπωμεν να εἰσέλθῃ εἰς τὸ θάσος τῆς ψυχῆς μας καὶ τοῦ παραχωροῦμεν τὸ μυαλό μας. Δι' αὐτὸ λέγει Ὁ Κύριος μὴ μοιχεύσῃς μετὰ τὰ μάτια καὶ τότε δὲν θὰ μοιχεύσῃς καὶ μετὰ τὸν νοῦν σου. Διότι, ἐάν δὲν ἤθελε να εἴπῃ αὐτὸ, θὰ ἔλεγεν Ὁ Ὅποιος θάλεπει γυναῖκα ἐν γένει. Τώρα ὁμοίως δὲν εἶπεν αὐτὸ, ἀλλὰ «Κοθέννας ποῦ θάλεπει διὰ τὰ ἐπιθυμῆση», δηλαδὴ, αὐτὸς ποῦ θάλεπει διὰ τὰ εὐχαριστήση τὰ μάτια του.

Βέβαια, ὁ Θεὸς δὲν σοῦ ἐδημιούργησε τὰ μάτια, διὰ να προκαλῆς διὰ μέσου αὐτῶν τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ διὰ να θαυμάζῃς τὸν δημιουργόν, παρατηρῶν τὰ δημιουργήματά του. Διότι ὅπως εἶναι δυνατόν να ὀργίζεσαι χωρὶς λόγον, ὁ ἔτσι εἶναι δυνατόν να παρατηρῆς ἀσκοπα, ὅταν τὸ κῆνος αὐτὸ μετὰ πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Ἐάν, ὁμοίως, θέλῃς να θάλεπῃς καὶ να εὐχαριστήσῃς, κούταξε τὴν γυναῖκα σου καὶ αὐτὴν να ἐπιθυμῆς συνεχῶς. Αὐτὸ δὲν σοῦ τὸ ἀπαγορεύει κανένας νόμος. Ὅταν, ὁμοίως, σκοπεύῃς να περιεργάζεσαι τὰ ξένα κάλλη, τότε καὶ τὴν σύζυγόν σου ἀδικεῖς, ἐπειδὴ στρέφεις ἀλλοῦ τὰ μάτια σου, καὶ ἐκείνην ποῦ ἐκύτταξες ἀδικεῖς, ἐπειδὴ τὴν ἠγγισες παρανόμως. Διότι, καὶ ἐάν δὲν ἠγγισες μετὰ τὸ χεῖρ σου, τὴν ἐψηλάφησες μετὰ τὰ μάτια σου. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ πράξις αὐτὴ θεωρεῖται μοιχεία καὶ δὲν προκαλεῖ μικρὰν τιμωρίαν πρὸς τὴν τελικὴν κολάσεως. Ἐπραγματικά, ὅταν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου γεμίξῃ ἀπὸ φόβον καὶ ταραχὴν καὶ μεγάλην εἶναι ἡ ζήλη, θοραεῖα ἢ λύπη καὶ δὲν θὰ εὐρίσκειται εἰς καθόλου καλλιτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς ἀίχμαλώτους καὶ τοὺς φυλακισμένους ὅποιος πάθει αὐτὸ τὸ πράγμα. Καὶ πολλὰς φορές ἐκείνη ποῦ ἔρριψε τὸ θέλος ἔφυγεν, ἀλλὰ ἐσὺ ἐπλήγωσες σοβαρὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ἐπειδὴ τὴν ἐκύτταξες μετὰ ἀκόλαστον βλέμμα.

Καὶ, ὅταν λέγω αὐτὰ, ἀπαλλάσσω ἀπὸ τὴν εὐθύνην τὰς σεμνὰς γυναῖκας. Διότι, ἐάν κάποια γυναῖκα καλλοπιζέται καὶ προκαλεῖ τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν ποῦ τὴν συναντοῦν καθ' ὁδόν, αὐτὴ θὰ τιμωρηθῇ μετὰ τὴν αὐστηροτέραν τιμωρίαν, ἔστω καὶ ἂν δὲν πληγώσῃ αὐτὸν ποῦ συνήμησεν. Διότι ἀνέμειξε τὸ δηλητήριον καὶ κατασκεύασε τὸ κώνειον, ἔστω καὶ ἐάν δὲν προσέφερε τὸ ποτήρι. Ἡ μάλλον προσέφερε τὸ ποτήρι, ἔστω καὶ ἂν δὲν εὐρέθῃ κανένας να τὸ πιῇ. Διατί, λοιπόν, δὲν ἀπευ-

θύνεται καὶ πρὸς αὐτάς; ἀπορεῖ κάποιος. Διότι πάντοτε θέτει κοινὸς τοὺς νόμους καὶ διὰ τὰ δύο φύλα, καὶ ὅταν διδῇ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἀνδρας μόνον. Διότι, ὅταν ὁμιλῇ πρὸς τὴν κεφαλὴν, ἀπευθύνει τὴν ἴδιαν παραίνεσιν καὶ πρὸς τὸ σῶμα ὁλόκληρον. Ἐπραγματικά, τὸν ἀνδρα καὶ τὴν γυναῖκα τὴν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἂν καὶ εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν δὲν χωρίζει τὸ γένος.

Ἐάν, ὁμοίως, θέλῃς να ἀκούσῃς ἰδιαίτερως τὴν ἐπιπλήξιν ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς αὐτάς, ἀκούσε τὸν Ἰωάννην ποῦ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτάς καὶ διακωμῶδει τὰ ἐνδύματά των, τὸ βλέμμα των, τὸ θάδιμα των, τοὺς συρομένους χιτῶνας, τὰ παίζοντα ἐπιδεικτικῶς πόδια των καὶ τοὺς στριφογυρίζοντας προκλητικῶς τραχήλους. Ἄκουσε μαζί με αὐτὸν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος θέτει πολλοὺς νόμους εἰς αὐτάς, ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των τὰ κοσμήματά των, ὁ τὸ κτένισμά των, τὴν στατάλην των καὶ καταδικάζει μετὰ σφοδρότητα τὸ γένος αὐτὸ δι' ὅλας τὰς παρομοίας ἐκδηλώσεις του. Ἄλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς μετὰ τὰ ἀκόλουθα τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἐδήλωσεν, κάπως ἀσαφῶς. Διότι ὅταν λέγῃ Ἡ ἐξαφανίσις καὶ να ἀποκόψῃς ὅτι σὲ σκανδαλίζει⁹, τὸ λέγει διὰ τὴν δειξὴν τὴν ὀργὴν του πρὸς αὐτάς. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν Ἐάν δὲ ὁ δεξιός σου ὀφθαλμὸς σὲ σκανδαλίζει, θγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακριὰ σου¹⁰. Διὰ τὰ μὴ λέγῃς ἢ να κῆνω, λοιπόν, ὅταν τὸ σκάνδαλον προέρχεται ἀπὸ κάποιον συγγενὴ μου ἢ ἀπὸ κάποιον γνωστὸν μου; Δι' αὐτὸ ὤρισεν αὐτὰ, ὅχι θέβαια ὁμιλῶν διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, μὴ βλασφημῆς, διότι ποῦθεν δὲν καταλογίζει τὰ κακὰ εἰς τὴν σάρκα, ἀλλὰ εἰς κάθε περίπτωσιν εἰς τὴν πονηρὰν διάθεσιν ἀποδίδει τὴν κατηγορίαν, ὁ ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς ποῦ θάλεπει, ἀλλὰ ὁ νοῦς καὶ ἡ σκέψις. Ἐπραγματικά, πολλὰς φορές, ὅταν ἔχωμεν στρέψει πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν τὴν προσοχὴν μας, τὰ μάτια μας δὲν βλέπουσιν τοὺς παρόντας. Συνεπῶς, δὲν ἀνίκει εἰς τὰ μάτια μας τὸ καθολικὸν κέντρον τῆς ἐνεργείας

8. Πρὸς Ἦσ. 3, 16.

9. Πρὸς Ἀ' Τιμοθ. 2, 9—10.

10. Πρὸς Ματθ. 5, 29—30.

11. Ματθ. 5, 29.

μας. Ἐπίσης, ἐάν ὠμίλει διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, δὲν θὰ ἀνέφερε τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν, οὔτε τὸν δεξιὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο. Διότι ὁποῖος σκανδαλίζεται ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν, εἶναι φανερὸν ὅτι θὰ πάθῃ τὸ ἴδιον καὶ ἀπὸ τὸ ἀριστερόν.

Τότε διατί ἀνέφερε τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἐν συνεχείᾳ προσέθεσε καὶ τὴν δεξιάν χειρά;¹² Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ὅτι δὲν κάνει λόγον διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλὰ διὰ τὰ πολὺ φιλικὰ μας πρόσωπα. Ἐάν, λέγει, ἀγαπᾷς κάποιον τόσο πολὺ, ὥστε νὰ τὸν θεωρῆς σάν τὸν δεξιὸν σου ὀφθαλμὸν, ἢ τὸν θεωρῆς τόσο χρησίμου, ὥστε νὰ τὸν τοποθετῆς εἰς τὴν ἴδιαν θέσιν μὲ τὸ δεξιὸν σου χερί καὶ σοῦ προξενεῖ ψυχικὴν ζημίαν, καὶ αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀποκόπης ἀπὸ κοντὰ σου. Καὶ κῆρυτταζε τὴν ἔμφασιν τῶν λεγομένων. Δὲν εἶπεν Ἄπομακρύνσου, ἀλλὰ διὰ τὴν τόνισιν τὸν καθολικὸν χωρισμὸν, «Βγάλε τον», λέγει, «καὶ πέταξέ τον μακριὰ σου».¹³ Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ἀπότομα ἔβωσε τὴν ἐντολήν, δεικνύει καὶ τὸ κέρδος καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρᾶς, δηλαδὴ, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς κακοὺς, συνεχίζων τὸν μεταφορικὸν τόνον, «διότι σὲ συμφέρει», λέγει, «νὰ χαθῆς ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη σου παρά νὰ ριφθῆς ὅλον τὸ σῶμα εἰς τὴν γέενναν»¹⁴. Ὅταν, λοιπόν, οὔτε τὸν ἑαυτὸν τοῦ διασώζῃ καὶ συγχρόνως καταστρέφῃ καὶ ἐσένα, ποίου εἶδους φιλανθρωπία εἶναι τὸ νὰ καταποντίζεσθε καὶ οἱ δύο, ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ χωρισθοῦν καὶ νὰ σωθῆ, ἔτσι καὶ ὁ ἕνας; Διατί, λοιπόν, λέγει, ὁ Παῦλος ὅτι ἐπροτίμησε νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα;¹⁵ Ὅχι διὰ τὴν μὴ κερδίσει τίποτε, ἀλλὰ διὰ τὴν σωθῆν οἱ ἄλλοι. Ἐδῶ, ὁμως, ἡ ζημία γίνεται καὶ εἰς τοὺς δύο. Διὸ καὶ δὲν εἶπεν «βγάλε τον» μόνον, ἀλλὰ καὶ «πέταξέ τον μακριὰ σου», ὥστε νὰ μὴ τὸν ξαναπάρῃς πλέον, ἐάν ἐξακολουθῆσῃ νὰ παραμένῃ ὁ ἴδιος. Β Διότι ἔτσι καὶ ἐκεῖνον θὰ ἀπαλλάξῃς ἀπὸ μεγαλύτερον ἁμάρτημα καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ σώσῃς ἀπὸ τὴν καταστροφήν.

Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς, ὁμως, καλλίτερα τὸ κέρδος ποῦ περικλείει ὁ νόμος αὐτός, ἐάν θέλῃς, ὡς ὑποθέσωμεν ὅτι

12. Πρὸς Ματθ. 6, 30.

13. Ματθ. 6, 30.

14. Πρὸς Ρωμ. 9, 3.

ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτός ὁ νόμος καὶ ὡς ἐξετάσωμεν καὶ τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Ἐάν, λοιπόν, ὑπῆρχε τὸ ἐνδεχόμενον ἐκλογῆς καὶ ἦτο ἀνάγκη ἢ νὰ πείσῃ εἰς κάποιον λάκκον καὶ νὰ χαθῆς ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν σου, ἢ νὰ σώσῃς τὸ ὑπόλοιπον σῶμά σου, ἀφοῦ τὸν θγάλλῃς, ἀρὰ γε δὲν θὰ ἐδεχόσουν τὸ δεύτερον; Εἶναι φανερὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς αὐτό. Διότι αὐτὸ δὲν θὰ προήρχετο ἀπὸ μίσους πρὸς τὸν ὀφθαλμὸν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ ὑπόλοιπον σῶμα. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Πραγματικὰ, ἐάν ἐκεῖνος, ποῦ σὲ θλάπτει μὲ τὴν φιλίαν του, Ἐ παραμένῃ ἀδιόρθωτος, στὰν ἀποσκοπῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἐσένα θὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν καταστροφήν καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ μεγαλύτερα ἐγκλήματα, ἀφοῦ, μαζὶ μὲ τὰ ἴδικά του κακὰ δὲν θὰ εἶναι ὑπεύθυνος καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σου καταστροφήν. Εἶδες πόσῃ πραότητα καὶ πόσῃ φροντίδᾳ περικλείει ὁ νόμος αὐτός; Καὶ πόσῃ φιλανθρωπιᾷ ἀποδεικνύει ἡ νομιζόμενη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς σκληρότης αὐτοῦ;

Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ, ὅσοι τρέχουν εἰς τὰ θεάτρα καὶ διαπράττουν καθημερινὰ τὴν μοιχείαν; Διότι, ἐάν ὁ νόμος διατάσῃ νὰ ἀποκόπῃται ἐκεῖνον ποῦ ἔγινεν ἰδικὸς μας καὶ μᾶς προξενεῖ ζημίαν, Ὅ ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχουν ἐκεῖνοί ποῦ, χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουν ἀκόμη κάνει φίλους κάθε ἡμέραν τοὺς προσεκλύουν καὶ δημιουργοῦν ἀπείρους ἀφορμὰς καταστροφῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν;

Συνεπῶς, ὅχι μόνον δὲν ἐπιτρέπει νὰ κυττάζωμεν μὲ ἀκόλαστον βλέμμα, ἀλλὰ, ἀφοῦ εἶδε τὴν θλάσθην ποῦ προξενεῖ αὐτῇ ἡ πράξις, προχωρῶν ἐπεκτείνει τὸν νόμον μὲ τὸ νὰ διατάσῃ νὰ ἀποκόπῃται καὶ νὰ ρίπτωμεν κάποιον μακριὰ τὸ πρόσωπον ποῦ μᾶς σκανδαλίζει. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει θέσει ἀπείρους ἐντολὰς περὶ ἀγάτης, διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν πρόνοιάν του καὶ ὅτι ἀπὸ ἄλλας τὰς πλευρᾶς ἐπιζητεῖ τὸ ἴδικόν σου συμφέρον.

«Ἐλέγθη ἀκόμη»¹⁵ Ἐκεῖνος ποῦ θὰ χωρίσῃ τὴν σύζυ-

15. Οἱ λόγοι αὗτοι ἀποστέλλουν πιθανῶς περιλήψιν τῆς κραυγῆς εἰς τοὺς γραμματεῖς ἑρμηνείας περὶ τοῦ διαζυγίου καὶ ἐκαστοῦ εἰς τὸ Δευτερονόμιον, 21, 1-3. Ἡ διατάξις, ὅμως, αὐτῆ τοῦ Δευτερονομίου δὲν ἐγκαθίστηται τὸ

γόν του, ως τής δώση γραπτών διαζύγιον¹⁶. 'Εγώ, όμως, σάς λέγω, ότι εκείνος που θα διώξη την γυναίκα του, χωρίς να υπάρχει ατμία μοιχείας¹⁷, συντελεί εις τὸ νὰ γίνη αὐτὴ μοιχαλῖς. Ἐὰν ἐκείνος, που θὰ νυμφευθῆ διεζευγμένην γυναίκα¹⁸, γίνεται μοιχός¹⁹.

Δὲν προχωρεῖ προηγουμένως εἰς τὰ ἐπόμενα, μέχρις οὗ ξεκαθαρίσῃ καλῶς τὸ θέμα που ἤρχισεν. Διότι, νὰ μάς παρουσιάξῃ καὶ ἄλλον τρόπον μοιχείας. Ποίος εἶναι αὐτός; Ὑπῆρχε παλαιὰ νόμος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον, ὅποιος ἀφίσει τὴν γυναίκα του, δι' ὁποιαδήποτε αἰτίαν, νὰ μὴ δυσκολεύεται νὰ τὴν ἐκδιώκῃ καὶ νὰ παίρῃ ἄλλην ἀντὶ ἐκείνης.

2227 Βέβαια, ὁ νόμος δὲν διέταξε νὰ γίνεται ἔτσι ἀπλὰ αὐτό, ἀλλὰ ὥρισεν νὰ τῆς δίδῃ ἔγγραφον διαζύγιον, ὥστε νὰ μὴ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς αὐτόν, ὥστε τὸ σῶμα μόνον τοῦ γάμου νὰ παραμείνῃ. Πραγματικά, ἐάν δὲν ἔδιδεν αὐτῇ τὴν ἐντολήν, ἀλλ' ἦτο δυνατόν εἰς τὸν καθέναν νὰ ἐκδιώξῃ τὴν σύζυγόν του καὶ νὰ πάρῃ ἄλλην καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πρώτην του γυναίκα, τότε θὰ ἐπεκράτει μεγάλη συγχυ-

16. Τὸ γραπτὸν ἀπὸ διαζύγιον ἐδίδετο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γυναίκας καὶ πρὸς πρόληψιν συγχύσεως καὶ ἐγκλημάτων.
17. Ἡ λέξις τοῦ ἀγιόγραφου κεκλιμένη εἶναι: πορνείας καὶ ἡμι-νεότης διαφόρων, ἀπὸ ἀλλοῦ μὲν ὡς σηκώνουσα τὴν πρὸ τοῦ γάμου ἡμι-πορνείαν, ἑτέραν, τὴν πορνείαν, ἀπὸ ἀλλοῦ δὲ ὡς δηλοῦσα τὴν μετὰ τὸν γάμον μοιχείαν. Πάντως ἡ δεύτερα ἐπιπέφυται περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἐπιπεφυκτάς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς αἰτίας τοῦ συζύγου, ἡ Δουτικὴ ἰεραρχία στερρεῖται εἰς τὴν γνώμην τοῦ Αἰγυπτίου, κατὰ τὴν ἑστίαν μόνον διὰ λόγους μοιχείας ἐπιπέφυται εἰς κάποιον νὰ ἀπολύσῃ τὴν σύζυγόν του, ἀλλ' ἐπ' ὅσον ἡ αὐτὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λήθῃ ἄλλην γυναίκα.
18. Μετὰ τὴν ἐντολήν αὐτὴν καθίσταται σφόδρα καὶ τὴν γυναίκα. Διότι, ἐάν ἀκούσῃ ἐπὶ κανόνος δὲν ἔξ τὴν νυμφεύθῃ, θὰ γραφήσῃ τὸ σύζυγόν της καὶ θὰ παραμείνῃ πιστὴ εἰς αὐτόν.
19. Ματθ. 5, 31 - 32.

σις, ἐπειδὴ διαρκῶς θὰ ἀντήλλασαν τὰς γυναίκας μεταξὺ των, ὁπότε τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο καθαρὰ μοιχεία. Δι' αὐτὸ τὸ γραπτὸν διαζύγιον δὲν προεκάλεσε μικρὰν κατηγορίαν.

Ἄλλοι αὐτὰ ἔγινον καὶ ἐξ αἰτίας κάποιου ἄλλου μεγαλύτερου κακοῦ. Ἐάν, δηλαδὴ ἠνάγκαζε τὸν σύζυγον νὰ κρατᾷ τὴν γυναίκα του εἰς τὸ σπίτι, ἔστω καὶ ἂν τὴν ἐμίσει, ἀσφαλῶς θὰ τὴν ἐσφάζεν αὐτός, διότι τέτοιο ἦτο τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. Β Πραγματικά, αὐτοὶ που δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὰ παιδιά των, που ἐφόνευαν τοὺς προφῆτας καὶ ἔχυναν τὸ αἷμα τῶν συναθρώπων των ὡς νὰ ἦτο νερό, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ἐλύπουοντο τὰς γυναίκας των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπέτρεπε τὸ μικρότερον²⁰ διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ μεγαλύτερον²¹. Τὸ ἐπὶ δὲ ὁ νόμος αὐτός περὶ τοῦ διαζυγίου δὲν ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς, ἀκούσε τὸν Ἰησοῦν νὰ λέγῃ: «Ὁ Μωϋσὴς ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας σας ἔγραψεν αὐτάς²², διὰ νὰ μὴ τὰς σφάζετε, ἀλλὰ νὰ τὰς διώκετε ἀπὸ τὸ σπίτι σας. Ἐπειδὴ, όμως, ὁ Ἰησοῦς ἀπηγόρευσεν ἐξ ολοκλήρου τὴν ὄργην, μὲ τὸ νὰ ἀπαγορεύσῃ ὄχι μόνον τὸν φόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλάχιστον θυμὸν, δι' αὐτὸ μὲ εὐκολίαν θεσιζεῖ καὶ τὸν νόμον αὐτόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὑπενθυμίζει τοὺς λόγους τῶν πατέρων των C διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ὁμιλεῖ ἀντίθετα πρὸς ἐπὶ ἐκείνοις εἰπαν, ἀλλὰ συμφωνεῖ πρὸς αὐτούς καὶ ἐπὶ τὰ ἐπεκτείνει, χωρὶς νὰ τὰ ἀχρηστεύῃ, καὶ τὰ διορθώνει, χωρὶς νὰ τὰ ἀχρηστεύῃ.

Πρόσεξε, ὅτι συνεχῶς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἄνδρα «ἐκεῖνος», λέγει, «που θὰ διώξῃ τὴν γυναίκα του... συντελεῖ εἰς τὸ νὰ γίνη μοιχαλῖς. Καὶ ἐκείνος, που θὰ νυμφευθῆ διεζευγμένην γυναίκα, γίνεται μοιχός²³. Διότι ὁ μὲν σύζυγος καὶ ἂν ἀκόμῃ δὲν πάρῃ ἄλλην γυναίκα, αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἐνέργειά του νὰ διώξῃ τὴν γυναίκα του τὸν ἔκανεν ἔνοχον ἐγκλήματος, ἐπειδὴ τὴν παρέωθησε πρὸς τὴν μοιχείαν, ἐκείνος δὲ, που θὰ τὴν νυμφευθῆ, γίνεται μοιχός, ἐπειδὴ ἔπῃρε τὴν γυναίκα τοῦ ἄλλου. Μὴ μοῦ προβάλλῃς, θέβαινα, ὡς δικαιολογίαν τὸ γεγονός ὅτι

20. Τὸ διαζύγιον.
21. Τὸν φόνον τῶν γυναικῶν.
22. Ματθ. 19, 8.
23. Ματθ. 5, 32.

τὴν ἐξεβίωξεν ὁ ἄλλος, διότι, ἂν καὶ ἐξεβιώθη, ἐξακολούθει ἐν τούτοις νὰ παραμένῃ γυναῖκα τοῦ ἐκδιώξαντος.

Ἐν συνεχείᾳ, διὰ τὴν μὴ κἀνῆ τὴν γυναῖκα πρὸς αὐθάρδη, ἐπειδὴ ἔρριψεν ὅλον τὸ θάρος εἰς τὸν ἄνδρα, **Β** τῆς ἀπέκλεισε καὶ τὰς θύρας ἐκείνου πού μετὰ τὸ διαζύγιον θὰ τὴν ἐδέχτο, ὅταν εἶπεν· «Καὶ ἐκεῖνος, πού θὰ νυμφευθῆ διεζευγμένη, γίνεται μοιχός», καὶ ἔτσι τὴν κἀνει νὰ εἶναι ἐγκρατής, ἔστω καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν της, ἀφοῦ τῆς ἀπαγορεύει νὰ εἰσελθῆ πρὸς ὅποιονδήποτε καὶ δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ δημιουργῆ ἀφορμὰς μικρομυχίας. Διότι ἡ γυναῖκα, ὅταν μάθῃ ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένη, ἢ νὰ διατηρῆσθαι τὸν σύζυγόν πού ἐξ ἀρχῆς τῆς ἔπυθεν, ἢ, ἐὰν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τοῦ σπιτί ἐκεῖνο, δὲν θὰ ἔχῃ πλέον κανένα ἄλλο καταφύγιον, τότε, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, θὰ ἠναγκάζεται νὰ ἀγαπᾷ τὸν σύζυγόν της. Ἐάν, ὅμως, δὲν λέγῃ τίποτε εἰς αὐτὴν ἀπὸ αὐτά, μὴ παραγενέσῃαι δι' αὐτό, διότι ἡ γυνὴ εἶναι τὸ ἀσθενέστερον φύλον. **Β** Δι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφῆσεν αὐτὴν, μετὰ τὴν ἀπειλὴν πού διατυπώνει ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν, διορθώνει τὴν ραθυμίαν ἐκείνης. Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδή, ἐκεῖνος, πού ἔχει κάποιον υἱὸν ἀσωτον, ἀφήνει ἐκεῖνον καὶ ἐπιπλήττει ἐκείνους πού τὸν παρασύρουν εἰς τὴν ἀσωτίαν καὶ εἰς αὐτοὺς ἀπαγορεύει νὰ τὸν συναναστρέφονται καὶ νὰ τὸν πλησιάζουν.

Ἐάν, θέβαια, αὐτὸ σοφ φαίνεται φορτικόν, τότε ἐνθυμήσου, σὲ παρακαλῶ, ὅσα ἐλέγχθησαν προηγουμένως, διὰ τὰ ὅποια ἐμακάρισε τοὺς ἀκροατάς του, καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ εὐκόλον νὰ ἐφαρμοσθῇ. **22:24** Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐκδιώξῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ὁ πρῶτος, ὁ εἰρηνοποιός, ὁ ταπεινόφρων καὶ ὁ ἐλεήμων; Ἐκεῖνος, πού συμφιλιάει τοὺς ἄλλους, πῶς ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς διάστασιν πρὸς τὴν γυναῖκα του; Ὅχι μόνον ἔτσι, ἀλλὰ καὶ μετ' ἄλλον τρόπον κατέστησε τὸν νόμον ἐλαφρύν. Διότι καὶ εἰς τὸν νόμον αὐτὸν ἀφήνει ἕνα τρόπον διεζεύξεως, μετὰ τὴν εἴπη· «Χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αἰτία τῆς μοιχείας», ἐπειδὴ καὶ πάλιν τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο τὸ ἴδιον. Πραγματικῶς, ἐὰν διέτασσε νὰ τὴν κρατᾷ εἰς τὸ σπίτι τοῦ ὁ ἄνδρας, ἔστω καὶ ἂν ἤρθετο εἰς ἀπαφῆν μετὰ πολλοὺς ἄλλους ἀνδρας, πάλιν κατηύθυνε τὸ ζήτημα πρὸς τὴν μοιχείαν.

Βλέπεις πῶς συμφωνοῦν αὐτὰ πρὸς τὰ προηγουμέ-

να; Πραγματικῶς, ὅποιος δὲν κυττάζει γυναῖκα μετὰ ἀκόλαστα μάτια, **Β** δὲν θὰ πορνεύσῃ. Μετὰ τὸ νὰ μὴ περιπέσῃ δὲ εἰς τὴν πορνείαν, δὲν θὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν σύζυγον νὰ διεζευχθῇ τὴν γυναῖκά του. Δι' αὐτό, λοιπόν, μετὰ ἐλευθερίαν ἀσκέει πεισιν καὶ τὸν περιχαρᾶκῶναι μετὰ τὸν φόβον. Ἀπειλῶν πολὺ τὸν ἄνδρα, εἰς περίπτωσιν πού θὰ τὴν ἐκδιώξῃ. Διότι αὐτὸν καθιστᾷ ὀπείθουον τῆς μοιχείας ἐκείνης. Διὰ τὴν μὴ νομίση, ὅμως, ὅταν ἀκούσῃς «εὐγάλε τὸν ὀφθαλμὸν σου», ὅτι αὐτὸ λέγεται καὶ διὰ τὴν γυναῖκα, πολὺ ἐπικαίρα προσέθεσε καὶ τὴν διορθώσιν αὐτῆν, μετὰ τὴν ἐπιτρέψῃ δι' ἕνα μόνον λόγον²⁴ τὸ διαζύγιον, νὰ χωρῆσθαι αὐτῆν, καὶ ὄχι διὰ κανένα ἄλλον.

«Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐλέγχθη εἰς τοὺς παλαιούς προγόνους σας²⁵. Νὰ μὴ παραθαίνῃς τὸν ὄρκον σου, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρῶσῃς τοὺς ὄρκους σου εἰς τὸν Κύριον. Ἐγὼ, ὅμως, σὰς λέγω²⁶ νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου»²⁷.

Γ Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἦλθεν ἀμέσως εἰς τὴν κλο-

²⁴ Δηλαδή, ἕνεκα τῆς μοιχείας.

²⁵ Ἡ λέξις πού ἀκολουθεῖ ἀποσταλὸν πιθανῶς περιλήψιν τῆς ἀρκαιότες ἐπισημειῶν πρὸς γραμματικῶν χωρίων τῆς ἱεραίας, ὅπως εἶναι: τὰ Ἰηρῶν. 29:1, Ἀρτῆ. 11, 12, Ἰερῶν. 30, 31, Ἰεσῆρ. 23, 24.

²⁶ Οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν τὴν γνήσιον διὰ μόνον αἱ ὄρκους. Ὁ νόμος λέγει ὅτι αἱ διακρίσεις αὐτῶν εἶναι ἀνομοί καὶ ὅτι εἶναι οἱ ὄρκους εἶναι θεομωτικῶν. Ἐπίσης, εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνονται ὄρκους, ἐπεὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετῶς ἡ λέξις τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ὄρκους ἐπέθεσαν εἰς χροῖον, ἐπεὶ πολλὰς φορές οἱ ἄνθρωποι ψεύδονται. Ἀλλὰ εἶναι πλῆθος νὰ νομιζῆ καλεῖται ὅτι τὸ ψεῦδος δὲν εἶναι ἁμαρτία, παρὰ μόνον ὅταν συνοδεύονται ἀπὸ ὄρκου. Ἡ Ἰουδαία ἐπρόχρησεν καὶ πέραν αὐτοῦ, νομιζόντες ὅτι καὶ ἡ ψευδοκρία εἶναι ἴση ἁμαρτία, ἐκτός ἐὰν ὁ ὄρκους ἐβλήθη ὑπὸ εἰδικῆ μορφήν. (Ἰηρῶν. 23, 16 - 22).

²⁷ Ματθ. 5, 33 - 34. — Ἀπὸ μεγάλων ἐρμηνευτῶν (Ἰηρῶν. 23, 16 - 22). Ἐπισημῶν, Ἰερουσαλὴμ καὶ μεταγενεστέρως· ἐθαυρήθη ὅτι διὰ τῆς ἀναλήψῃς αὐτῆς ὁ Κύριος ἀπαγορεύει κατὰ μορφήν ὄρκους εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἀλλὰ ὁ Παῦλος δὲν εἶναι ἕνα τὸν νὰ ἐπιθήσῃ τῆς ὄρκους ὡς ἁμαρτίαν. (Ἰηρῶν. 1, 23, 24, 25). τὸ ἴδιον δὲν ἔρχεται καὶ δι' ἄλλων συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἰς τὴν ἀπειλὴν τὸν ὄρκου, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸ κατὰ τὸ θεὸν καὶ εἶναι λέγοντι τὴν ἀλήθειαν. Ὁμοίως, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀπατάσῃν ἐσθλῶς ἀνθρώπου. Εἰς τὸν παρόντα, ὅμως, κἀνῶν ἐπ' ἑσῶν τὸ ὄρκους ἐμακάρισε νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρκου, καθίσταται καμῖνον φροντὴν ἀναγκαῖα καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ὄρκου, εἰ' αὐτὸ καὶ ἐπιτρέπεται αὐτῶν. (Ἰηρῶν. 1, 23, Ἰηρῶν. 2, 30, Ἰηρῶν. 3, 11, 18, 4, 3, 5, 13 - 18, 7, 20 - 21), τὸ ἴδιον δὲ ἔπαρε καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἀπαγγέλλων εἰς τὸν ὄρκου τοῦ ἀρχιερέως ἀπελάθῃντα ὄρκου, (Ἰηρῶν. Ματθ. 23, 63).

πὴν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ψευδομαρτυρίας, ἀφοῦ παρέλειψε τὴν ἐντολὴν αὐτήν.²⁸ Διότι ὁ κλέπτης συνήθως ὀρκίζεται, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει οὔτε νὰ ὀρκίζεται οὔτε νὰ ψευδεταί, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ προτιμήσῃ νὰ κλέπτῃ. Συνεπῶς, μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν ἀπέκλεισε καὶ ἐκείνην τὴν ἀμαρτίαν, διότι τὸ ψεῦδος προκύπτει ἀπὸ τὴν κλοπὴν. Τί σημαίνει, ὅμως, ἡ φράσις «νὰ ἀποδώσῃς τοὺς ὄρκους σου εἰς τὸν Κύριον»; Δηλαδή, νὰ λέγῃς τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ὀρκισθῇς. «Ἐγὼ, ὅμως, σὰς λέγω νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου».

Ἐν συνεχείᾳ, δηγῶν αὐτοὺς πέραν τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ὄρκου δι' ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, λέγει· «(Νὰ μὴ ὀρκίζεσθε) οὔτε εἰς τὸν οὐρανόν, διότι εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἰς τὴν γῆν, διότι εἶναι ὑπόπδιον τῶν ποδῶν του, οὔτε εἰς τὰ Ἱερουσόλυμα, διότι εἶναι ἡ πόλις τοῦ μεγάλου Βασιλέως»²⁹. Τοὺς ὁμιλεῖ μὲ θάσιν τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τοὺς παλαιούς νόμους. Πραγματικά, εἶχαν τὴν συνήθειαν νὰ ὀρκίζωνται ἐπικαλοῦμενοι τὰ ὡς ἄνω πράγματα καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ Εὐαγγελίου ἀποδεικνύει τὸ ἔθιμον αὐτό³⁰. Σὺ, ὅμως, πρόσεξε μὲ ποῖαν θάσιν ἐξαιρεῖ τὰ στοιχεῖα αὐτά. Δηλαδή, ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῶν φύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν σχέσιν τῶν μὲ τὸν Θεόν, ἢ ὁποῖα σχέσις ἔχει λεχθῆ, θέσθαι, κατὰ συγκοτάθασιν. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς εἰδωλοατρίας, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὰ στοιχεῖα αὐτά ἦσαν ἀφ' ἑαυτῶν ἄξια τιμῆς, Ἐ δι' αὐτὸ ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτίαν αὐτήν, τὴν ὁποῖαν εἶπα καὶ ἡ ὁποῖα πάλιν διέβαιναν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Πραγματικά, δὲν εἶπεν· Ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι πρῶτος καὶ μέγας, οὔτε, ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι χρησιμὸς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ μὲν οὐρανὸς εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του, δηγῶν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης πλευρᾶς πρὸς τὸν Κύριον.

«Οὔτε εἰς τὸ κεφάλι σου», λέγει, «νὰ ὀρκίζεσθαι, διότι δὲν εἶσαι εἰς θέσιν νὰ κάνῃς μίαν τρίχα ἀσπρὴν ἢ μαύρην»³¹. **22:25** Καί, πάλιν, ἐδῶ δὲν ἀπηγόρευσε τὸν

28. 11:22. 12:25. 20. 13 - 14.

29. Ματθ. 5. 34 - 36.

30. 11:61. Ματθ. 23. 16 - 22.

31. Ματθ. 5. 36.

ὄρκον εἰς τὸ κεφάλι, ἐπειδὴ θαυμάζει τὸν ἄνθρωπον (διότι τότε καὶ αὐτὸς θὰ προσεκυεῖτο), ἀλλὰ ἀποδίδει τὴν δόξαν εἰς τὸν Θεόν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι οὔτε αὐτοῦ τοῦ πράγματος δὲν εἶσαι κύριος, δηλαδή, οὔτε τοῦ ὄρκου εἰς τὸ κεφάλι σου. Διότι ἐάν τὸ παιδί δὲν δίδῃ τὸ ἰδικόν ἀπόκτημα εἰς ἄλλον, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ Θεὸς τὸ ἰδικόν του ἔργον. Διότι, μολονότι τὸ κεφάλι εἶναι ἰδικόν σου, ἐν τούτοις εἶναι κτήμα ἄλλου. Καὶ τόσον ἀπέχεις ἀπὸ τοῦ νὰ εἶσαι κύριος αὐτοῦ, ὅσον δὲν ἠμπορεῖς οὔτε τὸ ελάχιστον νὰ κάνῃς εἰς αὐτό. Διότι δὲν εἶπεν δὲν ἠμπορεῖς νὰ θγάλης μίαν τρίχα, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀλλάξῃς τὴν ποιότητα αὐτῆς.

Β Τί θὰ γίνῃ, λοιπόν, ἐρωτᾷ κάποιος, ἐάν ἕνας ἀπαίτη τὸν ὄρκον καὶ ἡ ἀνάγκη εἶναι πιεστική; Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι πῶς δυνατός ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἐπειδὴ, ἐάν σκοπεύῃς νὰ προβάλλῃς παρομοίαν προφάσιν, τότε δὲν θὰ φυλάξῃς καμμίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς. Ἀσφαλῶς, καὶ διὰ τὴν γυναῖκά σου θὰ εἴπῃς· Τί θὰ γίνῃ, ἐάν εἶναι ἐριστική καὶ πολυέροδος; Καὶ διὰ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμόν· Τί θὰ κάνω, ἐάν ἀγαπῶ καὶ φλέγωμαι δι' αὐτόν; Καὶ διὰ τὸ ἀκόλαστον κύτταγμα· Τί λοιπόν, ἐάν δὲν ἠμπορῶ νὰ μὴ κυττάζω; Καὶ διὰ τὴν ὄργην ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου· Τί νὰ κάνω, ἐάν εἶμαι ὀξύθυμος καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ συγκρατῶ τὴν γλῶσσάν μου; Καὶ ὅλας ἐν γένει τὰς ἐντολάς ἔτσι θὰ τὰ παραθῇς, μολονότι εἰς καμμίαν περιπτώσιν δὲν ἠμπορεῖς νὰ προβάλλῃς τὴν ἰδίαν δικαιολογίαν διὰ τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, οὔτε νὰ εἴπῃς· Ὁ Θεὸς θὰ γίνῃ, ἐάν συμῆθ' ὅτι ἐνὰ ἢ τὸ ἄλλο; Ἀλλά, εἴτε τὸ θέλεις εἴτε ὄχι, παραδέξεσαι ὅλους τοὺς νόμους ἐξ ἁλλοῦ, δὲν θὰ σὲ πιέσῃ ποτὲ καμμία ἀνάγκη. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἤκουσε τοὺς παραπάνω μακαρισμοὺς καὶ προσετίμασε τὸν ἑαυτόν του ὅπως ὤρισεν ὁ Χριστὸς, δὲν θὰ δοκιμάσῃ ἀπὸ κανένα καμμίαν ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἐπειδὴ ἀπὸ ὅλους θὰ θεωρῆται ἄξιος θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ.

«Ἄς εἶναι δὲ ὁ λόγος σας ναί, ὅταν πραγματικά εἶναι ναί· καὶ ὄχι, ὅταν πραγματικά εἶναι ὄχι· τὸ ἐπιπλέον δὲ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὸν πονηρόν»³². Ποῖον εἶναι, λοι-

32. Ματθ. 5. 37.

πόν, τό περισσόν τοῦ ναί καί τοῦ ὄχι; Ὁ ὄρκος εἶναι, ὄχι ἡ ἐπιπορκία. Διότι ἡ ἐπιπορκία θεωρεῖται ἀπό ὄλους ὡς κακόν καί κανένας δέν ἔχει ἀνάγκη νά διδαχθῇ ὅτι προέρχεται ἀπό τόν ποιηρόν, καί δέν εἶναι περιττόν, ἀλλά ἀντίθετον τοῦ ναί. **Δ** Ἐνώ τό περιττόν, εἶναι τό ἐπιπλέον καί ἐκεῖνο πού πλεονάζει, τό ὅποιον ἀκριβῶς εἶναι ὁ ὄρκος. Τί λοιπόν, ἐρωτᾷ κάποιος, ἀπό τόν ποιηρόν προέρχεται ὁ ὄρκος; Καί, ἐάν προέρχεται ἀπό τόν ποιηρόν, τότε διατί ἦτο νόμος; Τό ἴδιον ἀκριβῶς θά εἴπης καί διά τήν γυναῖκα: Διατί τώρα θεωρεῖται μοιχεία ἐκεῖνο, πού προηγουμένως ἐπετρέπετο;

Ποῖαν ἀπάντησιν θά δώσωμεν εἰς αὐτά; "Ὅτι οἱ τότε νόμοι ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τήν ἀδυναμίαν ἐκείνων πού τοὺς ἐδέχοντο. Διότι καί ἡ λατρεία μέ τήν κνύσσαν, ἦτο πολὺ ἀνάξια τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι ἀνάξιον τοῦ φιλοσόφου τὸ νά φελλίξῃ. Ἐθεωρήθη, λοιπόν, ὡς μοιχεία τώρα ἡ πράξις αὐτή **Ε** καί ἐκ τοῦ ποιηροῦ ὁ ὄρκος, διότι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τήν ἀρετὴν προώδευσαν πλέον. Ἐάν, ὁμως, αὐτὰ ἦσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νόμοι τοῦ διαβόλου, ἀσφαλῶς, δέν ἐπετύγχαναν τόσα πολλά. Διότι, ἐάν δέν εἶχαν προηγηθῇ ἐκεῖνα, δέν θά ἐδέχοντο μέ εὐκολίαν τὰ τωρινά. Συνεπῶς, νά μὴ ζητῆς τὴν ἀρετὴν, πού ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν τῶν ἐντολῶν, τώρα, ὅταν παρῆλθε πλέον ἡ χρησιμότης αὐτῶν. **230** Ἀλλά τότε, ὅταν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τὰ ἐκάλει. Ἡ μᾶλλον, ἐάν τὸ ἐπιθυμῆς, νά τὴν ζητῆς καί τώρα. Διότι καί τώρα ἀποδεικνύεται ἡ ἀρετὴ αὐτῶν, δι' αὐτὸ πρὸ πάντων τῶν γεγονόσ, διὰ τὸ ὅποιον καί κατηγοροῦνται ἀπὸ ἡμᾶς. Πραγματικὰ, τὸ ὅτι αὐτοὶ οἱ νόμοι μᾶς φαίνονται κατώτεροι τώρα, αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἐγκώμιον αὐτῶν. Διότι, ἐάν δέν μᾶς ἀνέτρεφον καλὰ καί δέν μᾶς προητοίμαζαν καταλλήλως, διὰ νά δεχθῶμεν τοὺς ὑψηλότερους νόμους, ἀσφαλῶς, δέν θά μᾶς ἐφαίνοντο κατώτεροι. Δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς τὸ στήθος τῆς μητέρας, ὅταν ἐκπληρῶσιν τὴν ἀποστολὴν του ἐν γένει, καί παραπέμψῃ τὸ παιδί εἰς τελειότεραν τράπεζαν, τότε πλέον φαίνεται ἀχρηστον, καί οἱ γονεῖς, οἱ ὅποιοι προηγουμένως τὸ ἐθεώρουν ἀναγκαῖον διὰ τὸ παιδί, τώρα τὸ διαβάλλουν μέ πολλὰς κατηγορίας, πολλοὶ δὲ δέν περιορίζονται μόνον εἰς τοὺς λόγους. **Β** Ἀλλὰ τὸ ἐπαλείφουν μέ πικρὰς οὐσίας, ὥστε, ὅταν δέν ἠμπορέσουν οἱ λόγοι νά ἀφανί-

σουν τὴν παράκαιρον ἐπιθυμίαν τοῦ παιδιοῦ δι' αὐτὸ, νά σθῆσουν τὸν πόθον τὰ γεγονότα.

Καθ' ὅμοιον τρόπον καί ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι αὐτοὶ οἱ νόμοι προέρχονται ἐκ τοῦ ποιηροῦ, ὄχι διὰ νά δείξῃ ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προέρχεται ἀπὸ τόν διάβολον, ἀλλά διὰ νά μᾶς ἀπομακρύνῃ ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἀτέλειαν. Καί πρὸς μὲν τοὺς μαθητάς του αὐτὰ λέγει. Ἐνώ διὰ τοὺς ἀναισθητοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἐπέμεναν εἰς τὴν τήρησιν τῶν παλαιῶν νόμων, κατέστησε τὴν πόλιν των ἀκατοίκητον, ἀφοῦ τὴν ἤλειψε, σὺν μέ κάποιῳ δηλητήριον, μέ τὸν φόβον τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπειδὴ, ὁμως, ὅτε αὐτὸ δέν ἐστάθη ἀρκετόν διὰ νά τοὺς σαμάσῃ, **Γ** ἀλλὰ καί πάλιν ἐπεθύμουν νά τὴν ἴδουν, σπεύδοντες σὺν παιδιὰ πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ στήθους, κατέστρεψε τελείως αὐτήν, ἀφοῦ τὴν ἤφάνισε καί ὠδήγησε τοὺς περισσότερους πολὺ μακριὰ τῆς²³¹, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ κάνουν εἰς τὰ θόδια, πού ἀπομονώνουν τὰς δαμάλεις καί μέ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὰς κάνουν νά λησιμονήσουν τὴν παλαιὰν συνήθειαν τοῦ θηλασμοῦ.

Ἐάν, ὁμως, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη προήρχετο ἀπὸ τόν διάβολον, τότε δέν θά ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλ' ἀντιθέτως θά ὠδήγει καί θά τοὺς ἔρριπεν εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ αὐτὸ ἦθελεν ὁ διάβολος. Τώρα, ὁμως, βλέπομεν ὅτι τὸ ἀντίθετον γίνεται ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Καί αὐτὸ ἀκριβῶς, δηλαδή ὁ ὄρκος, δι' αὐτόν τὸν λόγον ἐνομοθετήθη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διὰ νά μὴ ὀρκίζωνται εἰς τὰ εἰδωλά. **Δ** Θά ὀρκίζεσθε, εἰς τὸν ἀληθινόν Θεόν²³². Πραγματικὰ, ὁ νόμος δέν ἐπέτυχε μικρὰ πράγματα, ἀλλὰ καί πολὺ μεγάλα. Διότι τὸ γεγονός ὅτι ἐστράφησαν πρὸς τὴν στερεὰν τροφήν²³³, ὀφείλεται εἰς τὴν φροντίδα τοῦ νόμου.

Τί λοιπόν; Δέν προέρχεται ἀπὸ τόν ποιηρόν ὁ ὄρκος; ἐρωτᾷ κάποιος. Καί πολὺ μάλιστα ἀπὸ τόν ποιηρόν. Ἀλλὰ αὐτὸ συμβαίνει τώρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν τῶσιν

231. Ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὸ 70 μ.Χ. καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλῆμ ὑπὸ τοῦ Τίτου καί τὴν ἐπακολουθήσαντα διασπορὰν τῶν Ἰουδαίων.

232. Πράξ. Ἱερ. 4, 2.

233. Μεταφορικῶς ἡμῶς εἶπαι ὁ Χριστὸς καί ἐνεστὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τῆς Παλαιᾶς, ὅπως καί ὁ Παῦλος πολλὰκις ἐκάνει.

εὐσέβειαν, ἐνῶ τότε δὲν συνέβαιεν αὐτό. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἄλλοτε μὲν νὰ εἶναι καλόν, ἄλλοτε δὲ κακόν; Ἐγώ, ὁμῶς, ἐρωτῶ τὸ ἀντίθετον. Καὶ πῶς δὲν θὰ ἦτο καλόν καὶ ὄχι καλόν, ὅταν ὅλα τὰ γεγονότα, αἱ τέχναι, οἱ καρποὶ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐν γένει ἐπιθεθαίωνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐ Κύτταξε, λοιπόν, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἰδικήν μας φύση. Πραγματικά, τὸ νὰ θασιάζεσαι ἀπὸ ἄλλους εἶναι μὲν καλόν διὰ τὴν ἠπιακὴν ἡλικίαν, ἐνῶ ἀργότερα εἶναι ὀλέθριον. Τὸ νὰ τρώγῃς μασημένην τροφήν κατὰ τὸ προσήμιον τῆς ζωῆς εἶναι ὠφέλιμον, ἐνῶ μετὰ εἶναι γεμᾶτο-θδελυγμῶν. Τὸ νὰ τρέφεσαι μὲ γάλα καὶ νὰ τρέχῃς πρὸς τὴν θηλὴν κατ' ἀρχάς εἶναι χρήσιμον καὶ σωτήριον, ἐνῶ μετὰ εἶναι ὀλέθριον καὶ θλασθερόν. **23** Ἐ βλέπεις ὅτι τὰ ἴδια πρᾶγματα ἀναλόγως τῶν περιστάσεων φαίνονται καλὰ καὶ ὄχι καλὰ; Ἔτσι, καὶ τὸ νὰ φορῆς παιδικὰ ἐνδύματα, ὅταν εἶσαι μικρὸς εἶναι καλόν, ὅταν ὁμῶς γίνῃς ἄνδρας εἶναι αἰσχρόν. Θέλεις καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα νὰ μάθῃς ὅτι τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀνδρὸς δὲν ταιριάζουν εἰς τὸ παιδί; Δῶσε εἰς τὸ παιδί ἀνδρικά ἐνδύματα καὶ τότε θὰ προκαλέσῃ ἀφθονὸν γέλιο, ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος θὰ εἶναι μεγάλος, διότι, ἐνῶ θὰ θαδίζῃ, πολλὰς φορές θὰ πίπτῃ. Ἐπίτρεψε εἰς τὸ παιδί νὰ διαχειρίζεται τὰ πολιτικὰ πρᾶγματα νὰ ἀσκῇ τὸ ἔμποριον, νὰ σπεύρῃ, νὰ διανέμῃ καὶ πάλιν τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι γελοῖον.

Β Μά, διατὶ λέγω μόνον αὐτά; Ἀφοῦ ὁ φόνος, ποῦ ἀπὸ ὄλους γίνεται παραδεκτός ὡς ἐπιπόνησις τοῦ ποιητοῦ, ὁ φόνος λοιπόν, ὅταν ἔγινεν εἰς τὴν κατάλληλον περιστάσειν, κατέστησε τὸν φονεὰ Φινεές³⁶ ἱκανὸν νὰ τιμηθῇ μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερουσύνης³⁷. Τὸ ὅτι δὲ ὁ φόνος εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου, ἀκούσε τί λέγει: «Ἐσεῖς θέλετε νὰ κάνετε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς σας. Ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦτο ἀνθρωποκτόνος³⁸. Ἀλλὰ ἔγινεν ἀνθρωποκτόνος ὁ Φινεές καὶ «ἡ πράξις του αὐτῆ ἐθεωρήθη δι-

36. Φινεάς: Ἰὼς τοῦ Ἐλεάζαρ, υἱὸς τοῦ Ἀαρῶν. (Πρξ. Ἰ. 24, 33). Διετέθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἀρχιερασίαν. Ἐφόνευσεν ἕνα Ἰσραηλίτην, ὁ ὁποῖος εἶχεν συμπεσοῖν γυναῖκα ἀπὸ τῆς Μωδὴμ καὶ ἐπαλέμεισεν ἐναντίον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

37. Πρξ. Ἰ. 25, 1 εἰς.

38. Ἰωάν. 8, 41 καὶ 44.

καία³⁹, λέγει. Ἐπίσης, ὁ Ἀβραάμ ὄχι μόνον ἀνθρωποκτόνος, ἀλλὰ καὶ παθοκτόνος ἔγινεν, (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ χειρότερον), καὶ ἐν τούτοις προώδευσε πολὺ περισσότερον. Καὶ ὁ Πέτρος, πάλιν, ἔκανε διπλὸν φόνον⁴⁰, ὁ ἄλλ' ὁμῶς ἡ πράξις ἦτο πνευματικῆ.

Συνεπῶς, ὡς μὴ ἐξετάζωμεν τὰ πρᾶγματα ἐπιφανειακῶς, ἀλλὰ ὡς ἐρευνῶμεν μὲ ἀκρίθειαν τὰ πάντα, καὶ τὴν περιστάσειν καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων καὶ ὅτι ἄλλα συνδέονται με αὐτά, (διότι διαφορετικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν), καὶ ὡς φροντίζωμεν, ἐάν θέλωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βασιλείαν, νὰ πράττωμεν κάτι ἀνώτερον ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἐπιτεύγματα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Πραγματικά, ἀν φθάσωμεν μόνον εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν παλαιῶν, τότε θὰ μεινωμεν ἐξω ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς βασιλείας. Διότι «ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίῃ τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, ὁ δὲν ἠμπορεῖτε νὰ εἰσελθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁴¹.

Μολοντί, ὁμῶς, ὑπάρχει τόσο μεγάλη ἀπειλή, ἐν τούτοις ὑπάρχουν μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν ξεπερνοῦν τὴν δικαιοσύνην ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ ὑστεροῦν αὐτῆς. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἀποφεύγουν τοὺς ὄρκους, ἀλλὰ καὶ ἐπισκοῦν. Ὅχι μόνον δὲν ἀποφεύγουν τὸ ἀκόλαστον κῆταγμα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πονηρὰν πράξιν ἐμπίπτουν, καὶ ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις παραβαίνουεν χωρὶς φόβου, ἀναμένοντες ἕνα μόνον, δηλαδὴ τὴν ἡμέραν τῆς κολάσεως, καὶ πότε νὰ ὑποστοῦν τὴν μεγίστην τιμωρίαν διὰ τὰ παραπτώματά των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ πάθουν ἐκεῖνοι μόνον, οἱ ὁποῖοι ἀπέθαναν μέσσω εἰς τὴν πονηρίαν. Ἐ Διότι ἐκεῖνοι πρέπει νὰ ἀπελπίζονται καὶ νὰ μὴ περιμένουν τίποτε ἄλλο πλέον, παρὰ τὴν κόλασιν. Ἐνῶ, ὅσοι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν, θὰ ἠμπορέσουν καὶ νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ νικήσουν καὶ νὰ στεφανωθοῦν εὐκόλως νικηταί.

Συνεπῶς, νὰ μὴ σὲ κυριεύσῃ ἡ ἀδιαφορία, ἄνθρωπε,

39. Ἰωάν. 105, 31.

40. Ἰωάν. 18, 23, 1 εἰς.

41. Ματθ. 5, 20.

ούτε να αφήσης την καλήν προθυμίαν, διότι τα έντελλόμενα δεν είναι φορτικά. Ποίος κόπος χρειάζεται, πές μου, δια να αποφεύγης τὸν ὄρκον; Μήπως απαιτεῖται διαπάνη χρημάτων; Μήπως ἰδρώτας καὶ ταλαιπωρία; Εἶναι ἀρκετὸν νὰ θελήσης μόνον καὶ τὸ πᾶν ἐπιτυγχάνεται. Ἐάν δέ μοῦ προβάλλῃς ὡς δικαιολογίαν τὴν συνήθειαν, **2332** δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ὑποστηρίζω ὅτι τὸ κατ'ὄρθωμα αὐτὸ εἶναι πιὸ εὐκόλον. Διότι, ἐάν αὐνηθῆσῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς κάτι ἄλλο, τότε ἐπέτυχες τὸ πᾶν. Σκέψου, θέθαια, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πολλοὶ ποῦ ἐτραυλίζον κατ'ὄρθωσαν νὰ διορθώσουσιν τὴν δυσκολευομένην εἰς τὴν ἀρθρωσίν γλῶσσαν των μετὴν μεγάλῃν μελέτῃ, ἐνῶ ἄλλοι, ποῦ με ἀταξίαν ἀνεσήκωναν τοὺς ὤμους των καὶ ἐκινουνο συνεχῶς, ὅταν ὤμιλουσιν, ἐπέτυχον νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν των αὐτῇ, μετὴν τὸ νὰ θέσουσιν ἐπάνω των ἕνα ξίφος. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, δὲν πείθεσθε μετὸς λόγους τῆς Γραφῆς, ἀναγκάζομαι νὰ σᾶς συμβουλεύω μετὰ παραδείγματα τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ἔλεγεν· Πηγαίνετε εἰς τὰς νήσους Χεττιεῖμ⁴² καὶ ἀποστείλατε ἀνθρώπους εἰς τὴν Κηδάρ⁴³ καὶ θὰ ἴδῃτε, ἐάν θὰ ἀλλάξουσιν τὰ ἔθνη αὐτὰ τοὺς θεοὺς των. Καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι πραγματικοὶ θεοὶ⁴⁴. Πολλὰς φορές, ἐπίσης, τοὺς ἀποστέλλει καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα, ὀμιλῶν ὡς ἐξῆς· «Πήγαίνε, ὀκνηρέ, πρὸς τὸν μέρμηγκα καὶ μιμήσου τὴν ἐργατικότητά αὐτοῦ»⁴⁵, καὶ «πήγαίνε πρὸς τὴν μέλισσαν»⁴⁶.

Τὸ ἴδιον θὰ σᾶς εἶπω καὶ ἐγώ, λοιπὸν. Σκεφθῆτε τοὺς φιλοσόφους τῶν Ἑλλήνων καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῆτε πόσον σκληρὰ ἀξίζει νὰ τιμωρηθῶμεν, ἐπειδὴ παρακούομεν εἰς τοὺς νόμους, ὅταν ἐκείνοι μὲν ἔχουν ὑπο-

42. Χεττιεῖμ· Ἦτοι ἐνομαζοῦν οἱ Ἰερριεῖς τὴν Ἑλληνικὴν μεγαλήνηρον Κύπρον, τῆς ἐποικίας οἱ πρῶτοι ἀποικιοὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Μελοπόννησον.

43. Κηδάρ· Πρὸκειται διὰ περιοχὴν κειμένην εἰς τὸ διερευνητικὸν μέρος τῆς ἀραβικῆς χερσονήσου καὶ ἀνατολικῆς τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν ὅποιαν εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὁμώνυμος ἀραβικὴ φυλὴ, καταγεγραμμένη ἀπὸ τὸν Ἰγρονον τοῦ Ἀβραάμ καὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ Κηδάρ.

44. Περ. 2, 10 - 11.

45. Περ. 1, 6.

46. Περ. 6, 4.

μείνει ἀναριθμήτους κόπους διὰ νὰ ἀποκτήσουσιν τὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτούμενην εὐφρέθειαν, ἐνῶ ἐσεῖς οὐτε χάριν τοῦ οὐρανοῦ δὲν δεικνύετε τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον. Ἐάν, ὅμως, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐξακολουθῆς νὰ ὑποστηρίζῃς ὅτι ἡ συνήθεια εἶναι ἰσχυρὰ διὰ νὰ τὴν ἀποφύγουν καὶ οἱ πιὸ προσεκτικοὶ ἀκόμη, συμφωνῶ, θέθαια, καὶ ἐγὼ μετὰ αὐτό, C ἀλλὰ καὶ μετὴν συμφωνίαν σου λέγω καὶ ἐκεῖνο, ὅτι, δηλαδή, ὅπως εἶναι δύσκολον νὰ τὴν ἐξαπατήσης, ἔτσι εἶναι καὶ εὐκόλον διὰ νὰ διορθωθῇ. Ἄν, λοιπὸν, τοποθετήσης εἰς τὸ σπῆτι σου πολλοὺς φύλακας τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὅπως τὸν ὑπρέτην, τὴν σύζυγόν σου, τὸν φίλον σου, τότε εὐκόλα θὰ ἀποχωρισθῆς ἀπὸ τὴν πονηρὰν συνήθειαν παρωθούμενος καὶ παροτρυνόμενος ἀπὸ ὄλους αὐτούς. Καὶ ἐάν τὸ ἐπιτύχῃς αὐτὸ μόνον ἐπὶ δέκα ἡμέρας, δὲν θὰ χρειασθῆς πλέον ἄλλον χρόνον, ἀλλὰ τὰ πάντα θὰ εὐρίσκωνται πλέον ἀποκλειστικὰ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν σου, ἀφοῦ πάλιν ριζωθῶσιν μέσα σου μετὴν σταθερότητα τῆς καλῆς συνήθειας. Ὅταν, λοιπὸν, θὰ ἀρχίσῃς νὰ διορθώης τὸ κακὸν αὐτὸ εἴτε μίαν εἴτε δύο φορές παραθῆς τὸν νόμον, εἴτε ἀκόμη, τρεῖς ἢ εἴκοσι φορές, νὰ μὴ σὲ κυριεύσῃ ἡ ἀπελπισία, ἀλλὰ νὰ σηκώνεσαι πάλιν καὶ νὰ ἀρχίσῃς μετὴν ἴδιαν προθυμίαν δὲν εἶναι κάποιο ἀσήμαντον κακόν. D Ἐάν ὁ ὄρκος προέρχεται ἐκ τοῦ πονηροῦ, τότε ἡ ἐπιτοκία πόσην τιμωρίαν θὰ φέρῃ;

Ἐξεφράσατε τὸν ἔπαινόν σας διὰ τὰ λεχθέντα; Ἄλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ χειροκροτήματα, οὐτε ἀπὸ θορύβους, οὐτε ἀπὸ ζητωκραυγὰς. Ἐνα θέλω μόνον, νὰ ἐφαρμόζετε τὰ λεγόμενα, ἀφοῦ τὰ ἀκούετε μετὰ ἡσυχίαν καὶ ἐπίγικωσιν. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδικόν μου χειροκροτήμα. αὐτὸ εἶναι ὁ ἔπαινός μου. Ἄν, ὅμως, ἐπαινῆς τὰ λεχθέντα, ἀλλὰ δὲν ἐκτελῆς, ὅσα ἀκριβῶς ἐπαινεῖς, τότε ἡ κόλασις εἶναι μεγαλύτερα, μεγαλύτερα δὲ καὶ ἡ κατηγορία καὶ εἰς ἐμένα ἀνήκουν ἀισχύνη καὶ γέλοια. Διότι, ὅτι γίνεται ἐδῶ δὲν εἶναι θέατρον, οὐτε κάθεσθε καὶ θλέπετε ἠθοποιούς τώρα, διὰ νὰ χειροκροτῆτε μόνον. Ἐδῶ εἶναι πνευματικὸν σχολεῖον. Εἰ δὲ καὶ μίαν εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐπιδιδωξις, νὰ ἐφαρμόσετε, δηλαδή, τὰ λεχθέντα καὶ νὰ ἀποδείξετε τὴν ὑπακοήν σας διὰ τῶν ἔργων. Τότε θὰ ἔχωμεν ἐπιτύχει τὸ πᾶν, ὅπως τώρα σχε-

δὲν ἔχομεν ἀπογοητευθῆ πλέον. Πραγματικά, ἐνῶ καί εἰς ὄσους ἔβλεπα ἰδιαίτερος δὲν παρέλειπα νὰ τὰ διδάσκω αὐτὰ καί εἰς ἑσάς τὰ ἀνέπτυσσα εἰς κοινὰς συγκεντρώσει, **22:23** ἐν τούτοις δὲν θλέπω νὰ ἔχη προσέλθει κανένα καλὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ θλέπω ὅτι ἐξακολουθεῖτε νὰ παραμένετε προσκεκολλημένοι εἰς τὰς στοιχειώδης ἀληθείας, πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἱκανὸν νὰ κἀνῃ πολὺ διατακτικὸν τὸν διδάσκαλόν σας. Κύτταξε, ἐξ ἄλλου, ὅτι καὶ ὁ Παῦλος δυσανασχετεῖ, ἐπειδὴ ἔγνων πολὺν χρόνον οἱ ἄκροαταὶ τοῦ εἰς τὰς στοιχειώδεις γνώσεις. «Πραγματικά», λέγει, «ἔπειτα ἀπὸ τῶσον καιρὸν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶσθε διδάσκαλοι, ἐν τούτοις ἔχετε πάλιν ἀνάγκην νὰ σὰς διδάξουν καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ»⁴⁷.

Δι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι. Καὶ ἂν σὰς ἴδω νὰ ἐπιμένετε εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, θὰ σὰς ἀπαγορεύσω πλέον νὰ περάσετε τὰ ἱερὰ αὐτὰ πρόθυρα **B** καὶ νὰ συμμετέχετε εἰς τὰ ἀθάνατα μυστήρια, ὅπως ἀπαγορεύω εἰς τοὺς πόρνοὺς, τοὺς μοιχοὺς καὶ τοὺς κατηγορουμένους διὰ φόνον. Διότι εἶναι καλλίτερα μᾶζι μὲ δύο ἢ τρία ἄτομα, τὰ ὁποῖα φυλάσσουν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, νὰ προσφέρω τὴν συνήθη λατρείαν, παρά νὰ προσελκῶ πλῆθος παρανόμων, ποὺ διαφθείρουν καὶ τοὺς ἄλλους. Συνεπῶς, κανένας πλούσιος, κανένας ἰσχυρὸς ἂς μὴ μοῦ ὑπερηφανεύεται ἐδῶ καὶ νὰ σηκῶνῃ τὰ φρύδια τοῦ μὲ ἐγωϊσμόν.

Ἔλα αὐτὰ τὰ θεωρῶ παραμύθια, σκιάν καὶ ὄνειρον. Διότι κανένας ἀπὸ τοὺς πλούσιους τῆς ἐδῶ ζωῆς δὲν θὰ σταθῇ ἔμπροσθέν μου διὰ νὰ μὲ προστατεύσῃ ἐκεῖ, ὅταν θὰ ἐγκαλοῦμαι καὶ θὰ κατηγοροῦμαι, ἐπειδὴ δὲν ὑπεστήριξα μὲ τὴν ἀνάλογον δυναμικότητα τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸ τὸ παράπτωμα κατεδίκασε καὶ τὸν θαυμάσιον ἐκείνον ἱερέα, τὸν Ἥλῖ ἐνοῦδ. Οἱ μολοντὶ ἡ ζωὴ τοῦ δὲν ἔδιδεν ἀφορμὴν κατηγορίας. Καὶ ὅμως, ἐπειδὴ ἠδιαφόρησεν, ὅταν εἶδε νὰ καταπατοῦνται οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ, ἐκολάζετο μᾶζι μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ καὶ ὕψιστο τὴν θαρεῖαν τιμωρίαν⁴⁸. Ἐάν λοιπόν, ἐτιμωρήθῃ τὸσον αὐστηρὰ αὐτὸς ποὺ δὲν ἔδειξε τὴν πρέπουσαν ἀνδρείαν

47. Ἰδ. 6, 12.

48. Πρὸλ. Α' Πιστολ. 3, 1 ἔξ.

ἀπέναντι τῶν παιδιῶν τοῦ, μολοντὶ εὐρίσκοντο ἀκόμη ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῆς φύσεως, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχομεν ἡμεῖς τώρα, ποὺ κατελύθη ἡ κυριαρχία τῆς φύσεως, καὶ διαφθείρομεν τὰ πάντα μὲ τὴν κολακείαν;

Ὡστε, διὰ νὰ μὴ καταστρέψετε καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἑαυτὸν σας μᾶζι, σὰς παρακαλῶ νὰ δεῖξετε ὑπακοὴν **D** καὶ, ἀφοῦ τοποθετήσετε πολλοὺς ἔξεταστάς καὶ λογιστάς εἰς τοὺς ἑαυτοὺς σας, νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῶν ὄρκων, διὰ νὰ ἐπιτελέσετε καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν μὲ κάθε εὐκολίαν, ἀφοῦ προχωρήσετε περαιτέρω, καὶ ἀπολαύσετε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

αὐτὸν καὶ τὴν ἄλλην. Καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ κάνῃ δίκην μαζὶ σου καὶ νὰ σοῦ πάρῃ τὸ ὑποκόμισον, ἀφῆσέ του Β καὶ τὸ ἐπανωφώριόν σου»⁵.

Βλέπετε ὅτι δὲν ἔλεγε διὰ τὸν ὀφθαλμὸν τὰ προηγουμένα, ὅταν ἐνομοθέτει νὰ θγάσωμεν τὸν σκανδαλίζοντα ὀφθαλμὸν⁶, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ποῦ μᾶς θλάπτουν μετὰ τὴν φιλίαν των καὶ μᾶς ρίπτουν εἰς τὸ θάραβρον τῆς ἀπώλειας; Πραγματικά, αὐτὸς ποῦ ὁμιλεῖ ἐδῶ μετὸς ὑπερβολῆς καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ θγάσωμεν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἄλλου, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ θγάῃ τὸν ἰδικόν μας, πὼς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνομοθέτησεν νὰ θγάσωμεν τὸν ὀφθαλμὸν μας; Ἐάν, τώρα, κάποιος κατηγορῇ τὸν παλαιὸν νόμον, ὅ ἐπειδὴ διέτασεν νὰ ἀμυνώμεθα μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον, μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ἀπειρος ἀπὸ τὴν σοφίαν ποῦ ταιριάζει εἰς τὸν νομοθέτην καὶ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν δύναμιν τῶν ἐποχῶν καὶ τὸ κέρδος τῆς συγκαταβάσεως. Διότι, ἐάν σκεφθῇ ποῖοι ἦσαν οἱ ἀκροαταὶ τῶν ἐντολῶν αὐτῶν, εἰς ποίαν πνευματικὴν κατάστασιν εὕρισκοντο καὶ τότε ἐδέχθησαν τὴν νομοθεσίαν αὐτήν, τότε θὰ παραδεχθῇ ἀπολύτως τὴν σοφίαν τοῦ νομοθέτου καὶ θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ ἴδιος νομοθέτης ἔθεσεν καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς παρόντας νόμους καὶ, ἀκόμη, ὅτι κάθε μίαν νομοθεσίαν ὄπηρε πολὺ ὠφέλιμος καὶ ἐδόθη εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν. Πραγματικά, ἐάν ἐβίδεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰς ὑψηλὰς καὶ δυσκόλους αὐτὰς ἐντολάς, ἀσφαλῶς, οὔτε αὐτὰς θὰ ἐδέχοντο, οὔτε ἐκείνας τὰς παλαιάς. Ὁ Τώρα, ὅμως, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν κάθε νομοθεσίαν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, διώρθωσε τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον διὰ μέσου τῶν δύο Διαθηκῶν.

Ἐξ ἄλλου, ἔδωκε τὴν ἐντολήν αὐτὴν ὄχι διὰ νὰ θγάσωμεν ὁ ἕνας τὸ μάτι τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀπλώσωμεν τὰ χέρια μας ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Διότι ἡ ἀπειλὴ νὰ πάθωμεν κάτι, ἐμποδίζει τὴν ὀργὴν ποῦ ὀδηγεῖ εἰς τὴν θιασπραγίαν. Καὶ ἐτοί, ὅμως, ρίπτει σιγά - σιγά ἀφθονὰ τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας, μετὰ τὸ νὰ ὀρίξῃ

5. Ματθ. 5, 38 - 40.
6. Πρὸς. Ματθ. 5, 29.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'

(Ματθ. ε', 38—48)

234 «Ἦκούσατε ὅτι ἐλέχθη» ἐκεῖνος ποῦ ἐπλήγωσε κάποιον πρέπει νὰ δώσῃ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ ποῦ ἔθλαψε, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος². Ἐγὼ, ὅμως, σᾶς λέγω νὰ μὴ προσάλατε ἀντίστασιν εἰς τὸν ποιητὴν³, ἀλλ' ὅποιος⁴ σὲ ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιάν σιαγόνα, στρέψε εἰς

1. Ἡ παρομοία περιπέσει τῆς ὑπεροχῆς τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους ἔχει λαμβῆθ' ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ταυτοπαθείας, ὁ ὁποῖος διατυπώσεται εἰς: Πρὸς. 21, 28 - 29, Λευκ. 24, 20, Λευκ. 19, 18 - 21. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως δὲν ἀπαγορεύεται ὀλιγότερον εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, (Πρὸς. Λευκ. 18, 18. Παροιμ. 20, 22, 24 29), διότι ἡ ἐκδικήσεως ἐπεφυλάχαστο διὰ τὸν Θεόν, (Πρὸς. Λευκ. 23, 30. Ἠσαΐα. 63, 1). Ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι πάλαι ποτὲς ἐνεθροῦσαν τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ ἄλλοι ἐσκέπτοντο τοὺς ὄφθ' τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένους περιορισμούς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτὴ τῆς ταυτοπαθείας, κατὰ τὴν ἀρχικὴν σκοπὴν αὐτῆς, ἦτο, ὅπως καὶ ὁ νόμος ὁ ἀφορῶν εἰς τὰ δικαιώματα, περιοριζομένη μετὰ ἀσχυριστικῆς. Ἡ πρώτη κίνησις τοῦ ὑπεροχῆτος ἢ ἀδικηθέντος εἶναι νὰ ἀποδοῖσῃ πολὺ περισσότερα. Ἡ ἐντολὴ αὐτῆ, λοιπὸν, περιορίζει τὴν ἐξδικήσασιν εἰς τὴν ταυτοπαθείαν. Καὶ ἐνθ' μᾶς φαίνεται ὀκλήρῃ, εἰς τὰς ἀρχὰς συνετέλει εἰς καταπράξασιν, διότι ὁ ἐπιτεθεὶς ἀδίκως ἴδιονα νὰ τὴν χειροτέρας μεταχειριστοσ παρ' ἑαυτὸν ἴδιον.

2. Δι' ὅσον λέγει ὁ Κύριος δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καταδικάζει τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀναγκαῖοι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κοινωνίας. Ὁ Κύριος καταδικάζει ὄχι τὴν κοινωνικὴν καταδικάζει τὸν ἐνάχον ἀρπαγῆς ἢ βίας, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως. Ὁ νόμος τῆς θουλείας τῶν ὀφθαλμῶν δὲν εἶναι φιλοφιλία, ἀλλὰ ἀγάπη.

3. Ὁ ποιητὴς αὐτός, εἴτε εἶναι ὁ διάβολος, εἴτε ὁ ποιητὴς ἄνθρωπος, εἴτε τὸ κακὸν ἐν γένει ποῦ ἀντιπρὸσεται διὰ μέσου κάποιου ἀτόμου. Ἀντίσταται δὲ κανεὶς εἰς τὸν ποιητὴν, ὅταν ἀνταποδῶσῃ ὄφθ' ἀντὶ ὄφθ' ἢ κλπ.

4. Τὰ παρεχόμενα ἐν προκειμένῳ παραδείγματα ἀπὸ τοῦ Κυρίου εἶναι μεταφορικά καὶ εἰς ὅσον κανὼνας πρὸς ἐνέργειαν, ἀλλὰ ὑποδεικνύουσιν ποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐσεβερῆς ἐξέθεσις. Συνεπῶς, αὐτὰ δὲν εἶναι κανόνες ποῦ πρέπει νὰ τηρηθῶσιν κατὰ γράμμα.

ὅτι ὁ παθὼν ἢ μπορεῖ νὰ ἀμύνεται, ἀνταποδίδων τὸ ἴδιον πάθημα. Μολοντί, θέβαια, ἐκεῖνος ποῦ ἀρχίζει τὴν παρανομίαν αὐτὴν εἶναι ἀξιὸς μεγαλύτερας τιμωρίας, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποδίδεται τὸ δίκαιον ἐπὶ τῆ θάσει τῆς φιλανθρωπίας, καταδικάζει εἰς μικροτέραν τιμωρίαν ἐκεῖνον Β ποῦ ἐπίταισε περισσότερον, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι, καὶ ὅταν πάσχωμεν, πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ ἐπιεικεῖς.

Ἄφοῦ ἀνέφερε, λοιπόν, τὸν παλαιὸν νόμον καὶ τὸν ἀνέγνωσεν ὀλοκλήρον, δεικνύει καὶ πάλιν ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἀδελφός ποῦ κάνει αὐτὰς τὰς ἐνεργείας, ἀλλὰ ὁ πονηρός. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν «Ἐγὼ, ὅμως, σὰς λέγω νὰ μὴ προσβάλετε ἀντίστασιν εἰς τὸν πονηρόν». Δὲν εἶπεν Ἄ μὴ προσβάλετε ἀντίστασιν εἰς τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ «εἰς τὸν πονηρόν», ἀποδεικνύων ὅτι μὴ τὴν ὑποκλήσιν αὐτοῦ ἀποτολμῶνται αὐτὰ αἱ πράξεις. Ἔτσι, χαλαρώνει καὶ παύει τὴν ὑπερβολικὴν ὀργὴν ἐναντίον τοῦ ἀδικήσαντος, μὲ τὸ νὰ μεταθέτῃ τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ εἰς ἄλλον.

238 Τί λοιπόν, Δὲν πρέπει νὰ ἀντιστεκόμεθα εἰς τὸν πονηρόν; ἐρωτᾷ κάποιος. Πρέπει, θέβαια, ἀλλὰ ὄχι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς διέταξεν, δηλαδὴ, μὲ τὸ νὰ προσφέρωμεν τὸν ἑαυτὸν μας εἰς τὸ πάθος, διότι μόνον ἔτσι θὰ ὑπερνικήσωμεν τὸ κακόν. Πραγματικά, ἡ φωτιὰ δὲν σβήνει μὲ τὴν φωτιὰ, ἀλλὰ ἡ φωτιὰ σβήνει μὲ τὸ νερὸ. Διὰ νὰ ἀντιληφθῆς, ὅμως, ὅτι καὶ εἰς τὸν παλαιὸν νόμον νικητὴς ἦτο ὁ παθὼν καὶ οὐτὸς στεφονώνεται, ἐξέτασε τὸ γεγονός καθ' ἑαυτὸ καὶ θὰ ἴδῃς, ὅτι μεγάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ παθόντος. Διότι αὐτὸς ποῦ ἤρχισε τὴν ἀδικίαν, αὐτὸς θὰ εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς τυφλώσεως καὶ τῶν δύο ὀφθαλμῶν, δηλαδὴ καὶ τοῦ πλησίον του καὶ τοῦ ἰδιοῦ του. Διὸ καὶ μοσεῖται δίκαια ἀπὸ βλοῦς καὶ ἀναρίθμητοι κατηγορίαι διατυπώνονται εἰς θάρος του. Β Ἐνῶ ὁ ἀδικηθεὶς καὶ μετὰ τὴν ἀμυναν διὰ τῆς ἀνταποδώσεως τῶν ἰσῶν, δὲν θὰ ἔχῃ διαπράξει τίποτε τὸ φοβερόν. Δι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ συμπάσχουν μαζί του, ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸς καὶ μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ πλημμελήματος αὐτοῦ.

Καὶ ἡ μὲν συμφορὰ εἶναι ἴση καὶ εἰς τοὺς δύο, ἐνῶ ἡ δόξα δὲν εἶναι ἡ ἴδια, οὔτε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, καὶ ἡ συμφορὰ

δὲν εἶναι ἡ ἀδικία. Πραγματικά, κατ' ἀρχὰς ἔλεγεν Ὅποιος ὀργίζεται χωρὶς λόγον ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ὅποιος ὀνομάζει αὐτὸν μαρόν, θὰ καταδικασθῇ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωση, ὅμως, ἀπαιτεῖ μεγαλύτεραν φιλοσοφίαν, διότι δὲν διατάσσει τὸν πάσχοντα νὰ ἡσυχάζῃ μόνον, ἀλλὰ νὰ δεικνύῃ καὶ μεγαλύτεραν γενναϊοδωρίαν, μὲ τὸ νὰ προσφέρῃ καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα. Τὰ λέγει δὲ αὐτὰ ὄχι μόνον ἀναφορικῶς μὲ τὸ πάθημα αὐτό, C ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀνεξικακίαν δι' ὅλας ἐν γενεῖ τὰς εἰς θάρος μας ἀδικίας. Ὅπως, δηλαδὴ, ὅταν λέγῃ ὅτι «ὅποιος ὀνομάζει τὸν ἀδελφόν του μαρόν εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν γέενναν», δὲν ὁμιλεῖ μόνον διὰ τὴν λέξιν «μαρός», ἀλλὰ ἀναφέρεται εἰς κάθε εἶδους ὕβριν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐδῶ δὲν θέτει νόμον διὰ νὰ φερώμεθα μὲ γενναϊότητα, ὅταν μᾶς ραπίζουν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ταρασσώμεθα ὅτιδήποτε καὶ ἂν πάσχωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἐδιόλεξε τὴν θαυρτέραν ὕβριν καὶ ἐδῶ ἀνέφερε τὸ κτύπημα ποῦ θεωρεῖται πῶς ταπεινωτικόν καὶ περικλεῖται μεγάλην προσβολήν, Β δηλαδὴ, τὸ ράπισμα εἰς τὴν σιαγόνα.

Δίδει δὲ τὴν ἐντολήν αὐτὴν καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κτυπῶντος καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κτυπωμένου. Πραγματικά, καὶ ὁ ὑποστάς τὴν προσβολὴν δὲν θὰ γομίσῃ ὅτι παθαίνει κάτι κακόν, ὅταν ἔχῃ συνηθίσαι νὰ φιλοσοφῇ ἔτσι τὰ πράγματα, (διότι δὲν θὰ αἰσθανθῇ τὴν προσβολήν, ἐπειδὴ μᾶλλον θὰ ἀγωνίζεται παρὰ θὰ κτυπᾶται), ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδικῶν θὰ νιώσῃ ἐντροπὴν καὶ δὲν θὰ δώσῃ πλέον δεῦτερον κτύπημα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι σκληρότερος καὶ ἀπὸ τὸ κάθε θηρίον, μὰ θὰ κατηγορήσῃ πολὺ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὸ πρῶτον ποῦ ἔδωσεν. Διότι τίποτε δὲν συγκρατεῖ τόσο τὸν ἀδικουῦντα, ὅσον τὸ νὰ ὑποφέρουν μὲ ἐπιεικειαν τὰς ἀδικίας οἱ ἀδικούμενοι.

Καὶ δὲν τοὺς συγκρατεῖ μόνον τὴν ὀργὴν νὰ συνηθίσουν, E ἀλλὰ τοὺς προετοιμάζει νὰ μετανοήσουν καὶ δι' ὅσα ἐπραξον καὶ φεύγουν γεμάτοι ἀπὸ θαυμασμῶν διὰ τὴν ἀνεξικακίαν τῶν ἀδικουμένων, καὶ ἔτσι τοὺς καθιστᾷ πῶς οἰκείου καὶ ὄχι μόνον φίλους μας, ἀλλὰ δούλους μας τοὺς κάνει. Ὅπως, πάλιν, ἡ ἀντίστασις προ-

καλεί ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα. **236** Δηλαδή, ἐντροπιάζει καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς κάνει χειροτέρους καὶ ἀνάπτει μεγαλύτεραν τὴν φλόγα τῆς ὀργῆς. Πολλὰς φορές δὲ τοὺς ὀδηγεῖ καὶ εἰς τὸν θάνατον, ὅταν τὸ κακὸν προχωρήσῃ πολὺ. Δι' αὐτὸ, ὄχι μόνον δεῖν ραπίζεσαι, διέταξε νὰ μὴ ὀργίζεσαι, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἐδωκεν ἐντολὴν νὰ ἱκανοποιῆς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀδικοῦντος, διὰ νὰ μὴ δώσης τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὑπέστης τὸ ἀρχικὸν κτύπημα χωρὶς τὴν θέλησίν σου. Διότι ἔτσι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀναίσχυντος, θὰ κατορθώσης νὰ τοῦ δώσης καίριον κτύπημα, παρὰ ἂν τὸν ἐκτύπας μὲ τὸ χεῖρ σου, καὶ ἐνῶ εἶναι ἀναιδής θὰ τὸν καταστήσης πῶς ἐπεικῆ.

«Καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ κἀνῃ δίκην μαζί σου καὶ νὰ σοῦ πάρῃ τὸ ὑποκάμισον, ἀφῆσέ του καὶ τὸ ἐπανωφόριόν σου»⁸. **B** Δὲν θέλει, ὅμως, εἰς τὰ κτυπήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χρήματα νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Διὸ καὶ ἐδῶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἴδιαν ὑπερβολήν. Πραγματικά, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ διατάσσει νὰ κικώμεν μὲ τὸ νὰ πάγωμεν, ἔτσι καὶ ἐδῶ, μὲ τὸ νὰ χάνωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐπερίμενεν ὁ πλεονέκτης. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν δὲν τὴν ἔθεσεν ἔτσι ἀπλῆν, μὰ μὲ τὴν ἀνάλογον προσθήκην. Διότι δὲν εἶπεν Ἰνὰ δώσης τὸ ἐπανωφόριόν σου εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸ ζητεῖ, ἀλλὰ «εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ κἀνῃ δίκην μαζί σου», δηλαδή, ἂν σὲ σύρῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ σοῦ προξενῇ ἐνοχλήσεις. Καὶ ὅπως, ὅταν εἶπεν νὰ μὴ δνομάζωμεν τὸν συνάνθρωπόν μας μωρὸν, οὔτε νὰ ὀργιζώμεθα χωρὶς λόγον ἐναντίον του, ἀφοῦ ἐπρονώρησεν ἀπῆτησε περισσότερα, μὲ τὸ νὰ διατάξῃ νὰ δίδωμεν καὶ τὴν δεξιὰν σισαγόνα, ἔτσι καὶ ἐδῶ. **C** ἀφοῦ εἶπε νὰ φερώμεθα μὲ συμφιλωτικὴν διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντίδικον, πάλιν ἐπιτείνει τὴν ἐντολὴν. Δηλαδή, δὲν ὀρίζει νὰ δώσωμεν μόνον ὅσα θέλει νὰ πάρῃ ὁ ἀντίδικός μας, ἀλλὰ νὰ δεῖξωμεν καὶ μεγαλύτεραν μεγαλοδωρίαν.

Τί λοιπόν; Γυμνὸς πρόκειται νὰ γυρίζω; ἐρωτᾷ κάποιος. Δὲν θὰ εἴμεθα γυμνοὶ ἂν ὑπακούωμεν μὲ ἀκρίβειαν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦς, ἀλλὰ θὰ εἴμεθα ἐνδεδυμένοι πολὺ καλλίτερα ἀπὸ ὅλους. Διότι, κατὰ πρῶτον, κανένας δὲν θὰ μᾶς ἐπιτίθετο, ἂν εἶχαμεν τὸ φρόνημα

8. Μστθ. 5, 40.

αὐτό. Δεύτερον, ἂν ὄπῃρχε κανένας τόσοσ ἀγριὸς καὶ ἀνήμερος, ὥστε νὰ φθάσῃ μέχρῃς αὐτοῦ τοῦ σημείου, τότε, ἀσφαλῶς, θὰ φανοῦν πολλοὶ περισσότεροι, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον μὲ ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν σάρκα των θὰ κάλυψουν, ἂν ἦτο δυνατόν, ἐκεῖνον ποῦ ἔδειξε τόσην φιλοσοφίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀνάγκη νὰ περιφέρεισαι γυμνὸς ἐξ αἰτίας τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ τοῦ εἶδους, **D** καὶ πάλιν οὐδὲν θὰ ἦτο ἐντροπὴ αὐτό. Διότι καὶ ὁ Ἄδᾶμ⁹ εἰς τὸν παράδεισον ἦτο γυμνός, ἀλλὰ δὲν ἐνοιώθε ἐντροπήν. Καὶ ὁ Ἰσαίας¹⁰ ἦτο γυμνός καὶ ἀνυπόδητος καὶ, ὅμως, ἦτο πῶς ἐνδοξὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ ὁ Ἰωσήφ¹¹, ἐπίσης, ὅταν ἔμεινε γυμνός, τότε ἔλαμψε περισσότερον. Πραγματικά, δὲν εἶναι κακὸν νὰ παραμένῃ κανεὶς γυμνὸς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, ἀλλὰ νὰ ἐνδύεται διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τώρα ἡμεῖς μὲ πολυτελεῖ ἐνδύματα, αὐτὸ εἶναι αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον. Δι' αὐτό, θέθαια, καὶ ὁ Θεὸς ἐπαίνει τοὺς ἀνηκοντας εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν καὶ καταδικάζει τοὺς ἄλλους διὰ μέσου τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων.

Συνεπῶς, ἂς μὴ νομίζωμεν ὅτι αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἀπραγματοποιήτοι. Ἐ Διότι, ἐκτός τοῦ ὅτι μᾶς συμφέρουν, εἶναι πολὺ εὐκόλοι, ἂν ἀγρυπνώμεν. Καὶ περικλείουν τόσοσ μεγαλύτεραν ὠφέλειαν, διότι ὄχι μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους, ποῦ μᾶς ἀδικοῦν, τὰ μέγιστα ὠφελοῦν. Καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν εἶναι τοῦτο εἰς αὐτάς, ὅτι, δηλαδή, ἐνῶ πείθουν ἡμᾶς νὰ ὑποφέρωμεν, συγχρόνως διδάσκουν νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ἐκεῖνους ποῦ μᾶς ἀδικοῦν. **237** Διότι, ὅταν ἐκεῖνος θεωρῇ κατόρθωμα μεγάλο τὸ νὰ ἀρπάξῃ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, καὶ ἐσὺ τοῦ ἀποδείξης ὅτι δι' ἐσὲ εἶναι μικρόν τὸ νὰ τοῦ διδῆς καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν σοῦ ζητεῖ, καὶ εἰσάγῃς ὡς ἀντιστάθμισμα, τῆς πτωχείας ἐκεῖνου τὴν μεγαλοδωρίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν πλεονεξίαν του, σκέψου πόσον θὰ διδαχθῇ, ὄχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα αὐτά, παιδευόμενος νὰ καταφρονῇ τὴν κακίαν καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἀρετήν. Διότι

9. Πρῆλ. Πev. 2, 25.
10. Πρῆλ. Ἡσ. 30, 3.
11. Πρῆλ. Πev. 39, 1 ες.

ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ εἴμεθα χρήσιμοι μόνον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πλησίον μας ὄλους.

Ἄν, λοιπόν, δώσης καὶ δὲν διεξαχθῇ ἡ δίκη, τότε ἐπεδίωξες τὸ ἱδικόν σου συμφέρον μόνον. **Β** Ἄν, ὅμως, δώσης καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, τότε θὰ ἀφήσης αὐτόν, ἀφοῦ τὸν κάνης καλλίτερον. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀλάτι¹², πού ὁ Χριστὸς θέλει νὰ εἶναι αὐτοί. Διότι τὸ ἀλάτι καὶ τὸν ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄλλα σώματα, μὲ τὰ ὅποια ἐρχεται εἰς ἐπαφήν, συντηρεῖ, αὐτὸ εἶναι τὸ φῶς¹³. Διότι καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους φέγγει. Ἄφοῦ, λοιπόν, σὲ παρωμοίασε μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτά, ὥστε τὴν ὠφέλειάν σου καὶ εἰς τὸν καθήμενον εἰς τὸ σκότος, διδάξας αὐτὸν ὅτι οὔτε τὰ πρῶτα ἀγαθὰ σου ἔλαβε διὰ τῆς βίας καὶ νὰ τὸν πείσης ὅτι δὲν σὲ ἔβλαψεν. Πραγματικά, ἔτσι καὶ ἐσὺ θὰ ἀποδείχῃς πιὸ σεβαστὸς καὶ σεμνός, ἔάν ἀποδείξῃς ὅτι τὰ ἐχάρισες καὶ δὲν ἔπρασες θύμα ἀρπαγῆς. Δηλαδή, μὲ τὴν ἐπιείκειάν σου μετάβαλε τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνου εἰς ἰδικὴν σου μεγαλοδοξίαν. Ἐάν, ὅμως, θεωρῆς μεγάλο αὐτό, **С** περιμένε καὶ θὰ ἴδῃς καθαρά ὅτι δὲν ἔβρασες ἀκόμη εἰς τὴν τελειότητα. Διότι δὲν σταματᾷ ἐδῶ ὁ θέτων τοὺς νόμους διὰ τὴν ἀνεξικακίαν, ἀλλὰ προχωρεῖ πιὸ πέρα, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Καὶ ὁποῖος σοῦ ἐπιβάλλει ἀγγαρεῖαν¹⁴ ἐνὸς μίλλου¹⁵, πήγαινε μαζί του δύο μίλια¹⁶. Εἶδες ὑπερβολὴν φιλοσοφίας; Μετὰ τὴν ἐντολὴν νὰ δίδωμεν τὸ ὑποκάμισον καὶ τὸ ἐπανωφόριόν μας, δὲν πρέπει, λέγει, καὶ ἐσὶ νὰ ἑμποδίσωμεν αὐτό, ἔάν μὲ γυμνὸν τὸ σῶμά μας θέλῃ νὰ μᾶς ἐπιβάλλῃ εἰς ταλαιπωρίας καὶ κόπους. Διότι θέλει νὰ ἔχωμεν τὰ πάντα κοι-

12. Πρὸς Ματθ. 5, 13.

13. Πρὸς Ματθ. 5, 14.

14. Ἡ λέξις ἀγγαρεία, προερχομένη ἀπὸ τὸ ἀγγαρεῖον, ἀγγαρεῖον, εἶναι περσικὴ καὶ σημαίνει τὸς ταχυδρομῶνας ποὺ ἐχρησιμοποιοῦσαν οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας αὐτῆς Ἰβήρας. Ἔργον αὐτῶν ἦτο νὰ μετακίνησαν ἀπὸ τὴν περσικέυσαν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἀντιθέτως, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπιστολῶν τῶν βασιλέων καὶ τοῦ κράτους. Ἀφοῦ εἶχαν τὴν ἐκτέλεσιν νὰ ποιήσουν διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοῦ σιδηροῦ, ἔπασσεν κατεῖλεν, ὡστε τι πρὸς τοὺς ἑτα ἀναγκάσαν διὰ τὴν ἐξουσίαν, ὥστε χρᾶς, ἐξουσίαν, τὴν βίαν κλπ. Ἐν τούτοις τὸ ἀγγαρεῖον καθήκον νὰ σημαίνῃ ἀναγκαστὸν κάποιος διὰ τῆς βίας εἰς ἐργασίαν ἢ ὑπομνήσασθαι ἀναγκάσειν.

15. Μίλιον Ἰβῶν πρόκειται διὰ τὸ λατινικὸν μίλιον, τὸ ὅποσον εἶναι ἴσον πρὸς 8 στάδια ἢ 1478 μέτρα.

16. Ματθ. 5, 41.

νὰ, καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα, καὶ μὲ τοὺς πτωχοὺς καὶ μὲ τοὺς ἀρπαγᾶς. Διότι τὸ τελευταῖον εἶναι ἀπόδειξις ἀνδρείας, ἐνὸς τὸ πρῶτον ἀπόδειξις φιλανθρωπίας. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν **Δ** «Ὅποιος σοῦ ἐπιβάλλει ἀγγαρεῖαν ἐνὸς μίλλου, πήγαινε μαζί του δύο μίλια», ὀδηγῶν ἐσεῖ ὑψηλότερα, πάλιν, καὶ προτρέπων νὰ ἐπιδεικνύῃς τὴν ἴδιαν μεγαλοδοξίαν. Πραγματικά, ἔάν, ὅσα ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του ὁ Ἰησοῦς, πού ἦσαν πολὺ κατώτερα ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ, ἦσαν ἕξια τῶσαν μακαρισμῶν, σκέψου ποῖα τύχη περιμένει ἐκείνους, πού ἐφαρμόζουσι αὐτά, καὶ εἰς ποῖαν τελειότητα φθάνουσι αὐτοὶ πρὸ τῆς ἀποκαμῆς τῶν ἐπάθλων, ἀφοῦ ἐπιτυγχάνουσι τὴν τελείαν ἀπάθειαν μὲ τὸ εὐπαθὲς ἀνθρώπινον σῶμα. Πραγματικά, ὅταν δὲν τοὺς στενοχωροῦν οὔτε αἱ ὕβρεις καὶ τὰ κτυπήματα, οὔτε ἡ ἀρπαγὴ τῶν χρημάτων. Ἐοῦτε ὑποχωροῦν ἐμπρὸς εἰς κανένα παρόμοιον πάθημα, ἀλλὰ καὶ ἀποκοῦν μεγαλυτέραν δύναμιν μὲ τὸ πάθος, συλλογίσου πόσον ἰσχυρὰ γίνεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν. Δι' αὐτὸ, λοιπόν, ὅτι εἶπε διὰ τὰ κτυπήματα καὶ τὰ χρήματα, τὸ ἴδιον καὶ ἐδῶ διέταξε νὰ κάνωμεν. Διὰτὶ ἀναφέρω, λέγει, τὴν προσβολὴν καὶ τὰ χρήματα; Καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιθυμῇ νὰ χρησιμοποίησῃ τὸ σῶμά σου διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοπιαστικῆς καὶ θαρρείας ἐργασίας, καὶ αὐτὸ ἀδίκως, ~~καὶ~~ πάλιν νὰ νικήσῃ καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν ἀδικον ἐπιθυμίαν ἐκείνου. Διότι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ ρῆμα ἀγγαρεῶν, δηλαδή, τὸ νὰ σὲ σύρουν ἀδίκως καὶ χωρὶς καμμίαν αἰτίαν καὶ νὰ σὲ θλάσουν. Ἄλλ' ὅμως νὰ εἶσαι προητοιμασμένος καὶ δι' αὐτό, ὥστε νὰ ὑποστῆς περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐκείνος θέλει.

«Εἰς ἐκεῖνον πού σοῦ ζητεῖ ἐλεημοσύνην, δίδε, καὶ μὴ περιφρονησῇς ἐκεῖνον πού θέλει νὰ δανεισθῇ ἀπὸ ἐσένα¹⁷. Ἡ ἐντολὴ αὕτη εἶναι εὐκολοτέρα ἀπὸ τὰς προηγουμένας. Ἀλλὰ μὴ σὲ παραξενεύει αὐτό. Διότι αὐτὸ συνηθίζει νὰ τὸ κάνῃ συνέχεια, δηλαδή, νὰ ἀνομιγνύῃ τὰς μικρὰς ἐντολάς εἰς τὰς μεγάλας. Ἐάν, ὅμως, αὐτὰ εἶναι μικρὰ συγκριτικῶς πρὸς ἐκεῖνα, ὅς τὰ ἀκούσουσιν ὅσοι ἀπαράζουσιν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων καὶ μοιράζουσιν τὰ ἰδικὰ τῶν εἰς τὰς πόρνας **Β** καὶ, ἔτσι, ἀνάπτουν διπλὴ φωτιά διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ τὰ ἀδίκα

17. Ματθ. 5, 42.

έσοδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ὀλεθρίαν δαπάνην. Ὅταν δὲ λέγῃ θάνειον εἰς τὴν παροῦσαν ἐντολήν, δὲν ἐννοεῖ τὴν σύναφιν συμβολαίου, ποῦ καθορίζει καὶ τὸν τόκον, ἀλλὰ τὴν ἀπλὴν ἀποκον χρῆσιν τῶν χρημάτων. Εἰς ἀλλήν δὲ περίπτωσιν ἐπιτελεῖ τὴν ἐντολήν, ὅταν λέγῃ νὰ δίδωμεν εἰς ἐκείνους, ἀπὸ τοῦς ὁποίους δὲν ἐλπίζομεν νὰ τὰ ξαναπάρωμεν¹⁸.

«Ἦκούσατε ὅτι ἐλέγθη ἤθ' ἀγαπήσης τὸν πλησίον σου¹⁹ καὶ θ' ἀμισήσης τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ ὅμως σὰς λέγω Ἄγαπάτε τοὺς ἐχθρούς σας²⁰ καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ ἐκείνων, ποῦ σὰς κακομεταχειρίζονται, εὐλογεῖτε ἐκείνους ποῦ σὰς καταρώνται, εὐεργετεῖτε ἐκείνους ποῦ σὰς μισοῦν, διὰ νὰ γίνετε παιδιά τοῦ Πατέρα σας, ποῦ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Διότι ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς C καὶ φέρεται διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους»²¹.

Κύτταξε ὅτι τὴν κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν τὴν ἔθεσε τελευταίαν. Διότι, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς μὰς διδάσκει, ὅχι μόνον νὰ συγκρατῆται κανεὶς, ὅταν ραπίζεται, ἀλλὰ νὰ στρέφῃ καὶ τὴν δεξιάν του σιαγόνα, ὅχι μόνον τὸ ἐπανω-

18. Πρβλ. Λουκ. 6, 34.
 19. Ἡ φράσις «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου» εἰρηκὶ εἰς τὸ ἄσπερ. 19, 18, ὅπου πλησίον σημαίνει τὸν ἑσθοντὴ Ἰσραηλῆται. Π ἄλλ' φράσις «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου» ἀναφέρεται σαφέως εἰς κάποιον κριστόν ἐργασίαν τὸν γραμματέον. Αἱ λέξεις «καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου» δὲν ἀπεκτατοὺν ῥητιὰ εἰς τὸν ἑσθον. Ἡ ἐπισημ, ὅμως, τὸν λέγειον τούτον δυνατὰ νὰ συναχθῆ ἀπὸ ἄλλας διατάξεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως εἶναι τὰ γενεᾶ ἄσπερ. 28, 8, 23, 19, Ἰερσο. 4, 1, 12. Ἡ ἀσκήσιος χειρισμός μεταφ' τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἄλλων τῶν εἰσθολοκρατικῶν ἔθνων, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀναγκαῖος διὰ τὴν ἀπορογὴν τοῦ μαλισμοῦ ἐκ τῆς εἰσθολοκρατικῆς ἀνηθικότητος, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπιθεωρηθῆ τὴν πίστιν ὅτι ὁ νομισμοσὸν δουλοσ τοῦ Ἰσραὴλ ἦτο ὑπογραμμένος νὰ μισθ πάντας ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἰσθίου του. Καὶ εὐκόλως ἠμποροῦσε νὰ σχηματισθῆ τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ ἰσθιοὶ τοῦ ἐχθροῦ ἦσαν καὶ τοῦ Θεοῦ ἐχθροὶ. Παρὰ ταῦτα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐνίστη ζήτησαν ὅπως τὸ αἰσθημα τούτο τοῦ μίσου πρὸς τοὺς ἐχθρούς (Πρβλ. Ἰωὴ 31, 29, Περσο. 17, 5, 24, 29, Ματθ. 7, 4 - 6, 34, 19 - 14. Ἡ Κήρυξις, ὅμως, διήρθε τὴν ἑσθον τὸς πλησίον, μισοὶς νὰ ἔσθον νῆαν ἐντολήν, διὰ τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου» κἀλλίπει τα πάντα, ὅταν ἡ ἐσθον τοῦ πλησίον ἐλλοχεθῆ ὁρθῶς.
 20. Εἰς τὴν λέξιν «ἐχθροὺς» ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὅτι συμπεριλαμβανονται ἔσθαι οἱ κερτοροὶ τῶν ἐσθοντῶν διακαμμένων, ὅτι καὶ, ὁ ἰσθιοσ, ὁ ἐσθοντῶς καὶ ὁ κερτοροσ ἐχθροὺς.
 21. Ματθ. 5, 43 - 45.

φόριον νὰ διδῆς μαζί μὲ τὸ ὑποκάμισον, ἀλλὰ νὰ συνοδεύῃς εἰς δύο μύλια ἐκείνον ποῦ σὲ ἠγγάρευσε ἕνα, ὥστε νὰ δεχθῆς μὲ κάθε εὐκολίαν τὴν ἐντολήν ποῦ εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ αὐτάς. Καὶ τί εἶναι τὸ ἀνώτερον ἀπὸ αὐτάς; ἔρωτᾷ κάποιος. Τὸ νὰ μὴ θεωρῆς ἐχθρόν σου ἐκείνον ποῦ κάνει ὄλα αὐτὰ εἰς θάρρος σου. Ἡ μᾶλλον καὶ κάτι ἄλλο πολὺ ἀνώτερον καὶ ἀπὸ αὐτό. Διότι δὲν εἶπεν Ἡ νὰ μὴ μισήσης, ἀλλὰ «νὰ ἀγαπήσης». Δὲν εἶπε νὰ μὴ ἀδικήσης, ἀλλὰ «νὰ τὸν εὐεργετήσης».

Ἐάν, ὅμως, ἐξετάσῃ κανεὶς καὶ ὄσα ἐλέγθησαν ἀμέσως παραπάνω, D θ' ἴδῃ ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ ὕπάρχει καὶ ἄλλη προσθήκη πολὺ ἀνωτέρα αὐτῶν. Διότι δὲν ἔδωκεν ἐντολήν νὰ ἀγαπῶμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχώμεθα διὰ τοὺς ἐχθρούς μας. Εἶδες πόσους θαθμοὺς ἀνήλθε καὶ πὼς μὰς ἐφθασεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς; Πρόσεξε, λοιπόν, ἀρχίζων τὴν ἀριθμῆσιν ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἐντολάς. Πρῶτος θαθμὸς εἶναι, νὰ μὴ κἀνῃ κανεὶς ἀρχὴν τῆς ἀδικίας. Δεύτερος, μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδικίας ἀπὸ τὸν ἄλλον, νὰ ἀμύνεται μὲ τὰ ἴδια μέσα. Τρίτος, νὰ μὴ κἀνῃ εἰς τὸν ἀδικούντα αὐτὰ ποῦ ἔπαθεν, ἀλλὰ νὰ συγκρατῆσθῃ τὴν ὄργην του. Τέταρτος, τὸ νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν θέλησίν του διὰ νὰ κακοποιηθῆ. Πέμπτος, τὸ νὰ δώσῃ περισσότερα ἀπὸ ὄσα θέλει ὁ ἀδικῶν. Ἐκτος, τὸ νὰ μὴ μισήσῃ ἐκείνον ποῦ κάνει ὄλα αὐτὰ. Ἐβδομος, τὸ νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Ὅγδοος, τὸ νὰ τὸν εὐεργετήσῃ. Ἐννατος, τὸ νὰ παρακαλῆ καὶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἶδες ὕψος φιλοσοφίας; Δι' αὐτὸ, θέθαια, ὀρίζει καὶ αὐτὸ τὸ λαμπρὸν ἔπαθλον. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἡ ἐντολή ἦτο μεγάλη καὶ ἀπῆτει νεανικὴν ψυχὴν καὶ μεγάλην προθυμίαν, **2539** δι' αὐτὸ καὶ ὀρίζει ὡς μισθὸν αὐτοῦ τέτοιον, ποῦ διὰ καμμίαν ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἐντολάς δὲν ὄρισεν. Πραγματικὰ, ἐδῶ δὲν ἀναφέρει τὴν γῆν, ὅπως ἔκανε διὰ τοὺς πράους, οὔτε τὴν παρηγορίαν καὶ τὸ ἔλεον, ὅπως εἰς τοὺς πεινθούντας καὶ τοὺς ἐλεήμονας, οὔτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ἐκείνο ποῦ εἶναι πῶς φρικτὸν ἀπὸ ὄλα, τὸ νὰ γίνωμεν ὁμοιοὶ μὲ τὸν Θεόν. Ὅσον, θέθαια, εἶναι δυνατὸν αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. «Διὰ νὰ γίνετε», λέγει, «οἱοὶ τοῦ Πατέρα σας, ποῦ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς».

Σὺ, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε ὅτι, οὔτε ἐδῶ, οὔτε εἰς τὰς ἄλλας ἐντολάς, δὲν ὀνομάζει τὸν Θεὸν Πατέρα του.

Ἄλλὰ ἐκεῖ ὅταν ὠμίλει διὰ τοὺς δροκοὺς, τὸν ὀνομάζει Θεὸν καὶ μέγαν βασιλέα, ἐδῶ δὲ Πατέρα αὐτῶν. **Β** Τὸ κάνει δὲ αὐτὸ, ἐπειδὴ κρατεῖ τοὺς λόγους διὰ τὸ θέμα αὐτὸ διὰ τὴν κατάλληλον περίστασιν.

Ἐν συνεχείᾳ ἐμφανίζων τὴν ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν, λέγει· «Διότι ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ θρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους». Διότι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι μόνον δὲν μισεῖ, λέγει, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῆ τὸς ὀφειλόμενους του. Μαλονότω θέβαια, εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι ἴδια ἢ ἐνέργεια αὐτῆ, οὐκ ἔστι μόνον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀξίας. Διότι ἐσὺ μὲν καταφρονῆσαι ἀπὸ οὐδοῦλόν σου, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν δούλον του, ποὺ τὸν ἔχει ἀπεριόριστα εὐεργετήσει. Ἐσὺ μὲν λέξεις χαρίζεις, ὅταν προσεύχῃσαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐνῶ ὁ Θεὸς προσφέρει πράγματα πολὺ μεγάλα καὶ ἀξία θαυμασμοῦ, μὲ τὸ νὰ ἀνάπτη τὸν ἥλιον καὶ νὰ δίδῃ τὰς θρογάς καθ' ἕνα τὸ ἔτος. **Γ** Καὶ ὁμοίως, παρὰ τὰς διαφορὰς αὐτὰς, δέχομαι ὅτι ἡ πράξις εἶναι ἴδια, ὅσον ἐπιτρέπεται αὐτὸ διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Συνεπῶς, νὰ μὴ μισῆς ὅποιον σὲ κακομεταχειρίζεται, ἀφοῦ γίνεται αἰτία νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ὀφειλόμενὴν ἀγαθὰ καὶ σὲ ὀδηγῆ εἰς τὴν ὀφειλόμενὴν τιμὴν. Μὴ καταρῶσαι τὸν ὀφειλόμενόν σου, διότι, ἔτσι, ὀφειλόμενός σου μὲν τὸν πόνον τῆς ἀδικίας, ἀλλὰ θὰ χάσῃς τὸν καρπὸν. Θὰ ὀφειλόμενός σου τὴν ζημίαν καὶ θὰ χάσῃς τὸν μισθόν, πράγμα τὸ ὅποιον εἶναι δείγμα μεγάλης ἀνοησίας, ἀφοῦ ὑπεμείναιμεν τὸ θραδύτερον, νὰ μὴ ὑποφέρωμεν τὸ ἐλαφρότερον αὐτοῦ.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ αὐτὸ, ἐρωτᾷ κάποιος. Ἄφοῦ εἶδες τὸν Θεὸν νὰ γίνεται ἄνθρωπος, νὰ ταπεινωθῇ τὸσον πολὺ καὶ νὰ πάθῃ τὸσον πολλὰ δι' ἐσέ; **Δ** Ἐρωτᾷς ἀκόμη καὶ ἀμφισβῆσαι, διὰ τὸ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συγχωρῶμεν τὰς ἀδικίας τῶν συνανθρώπων μας; Δὲν ἀκούεις τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ, εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν «Πατέρα, συγχωρῆσέ τους, διότι δὲν ξέρουν τί κάνουν»²²; Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ· «Ὅτι ὁ ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐρανὸν Κύριος εὐρίσκειται εἰς

22. Λουκ. 23, 34.

τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μεσιτεύει δι' ἡμᾶς»²³; Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάληψιν του ἔστειλε τοὺς ἀποστόλους πρὸς τοὺς φονεύσαντας αὐτὸν Ἰουδαίους, διὰ νὰ τοὺς φέρουν ἀναρτίσματα ἀγαθὰ, καὶ μάλιστα, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ὀφειλόμενοι πολλὰ κακὰ ἀπὸ αὐτούς;

Ἄλλὰ, μήπως ἐσὺ ὀφειλόμενος μεγάλας ἀδικίας; Τί παρόμοιον, ὁμοίως, κακὸν ἐπαθες πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ὀφειλόμενος ὁ Κύριος. **Ε** ὅταν ἐδέετο, ἐμαστιγώετο, ἐραπίετο, ἐνεπίετο ἀπὸ τοὺς δούλους, ὀφειλόμενος θάνατον, καὶ μάλιστα τὸν πῶς ἀτιμωτικὸν ἀπὸ δὲ τὰ εἶδη τοῦ θανάτου, ὅσοι ἀπὸ τὰς τὸσον εὐεργεσίας ποὺ ἔκανεν; Ἐάν, λοιπόν, σοὺ ἔγιναν μεγάλα ἀδικία, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ εὐεργετῆς περισσώτερον, ὥστε καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἐτοιμώσῃς λαμπρότερον στέφανον καὶ νὰ ἀπαλλάξῃς καὶ τὸν συνάνθρωπόν σου ἀπὸ τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ **Ζ** ὅταν λακτιζῶνται καὶ ὑβρίζονται ἀπὸ τοὺς τρελλοὺς, τότε πρὸ πάντων τοὺς λυποῦνται καὶ προετοιμάζονται νὰ τοὺς θεραπεύσῃ, ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι ἡ ὑβρις προέρχεται ἀπὸ τὴν σαθρότητα τῆς νόσου. Καὶ ἐσὺ, λοιπόν, αὐτὴν τὴν γνώμην νὰ ἔχῃς διὰ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ ἔτσι νὰ μεταχειρίζῃσαι ἐκείνους ποὺ σὲ ἀδικοῦν, διότι ἐκεῖνοι εἶναι πῶς πολὺ ἀρρωστοὶ καὶ ὀφειλόμενοι μεγάλην βίαν. Ἀπάλλαξε, συνεπῶς, αὐτὸν ἀπὸ τὴν θαρραίναν αὐτὴν νόσον καὶ δώσέ του τὴν εὐκαιρίαν· νὰ ἀφήσῃ τὴν ὀργὴν καὶ ἐλευθέρωσέ τον ἀπὸ τὸν φοβερὸν δαίμονα, δηλαδὴ τὸν θυμὸν. Διότι, ὅταν ἴδωμεν δαιμονισμένους, δακρύζομεν, δι' αὐτὸ ὅτι μὴ φροντίζομεν νὰ δαιμονιζώμεν τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ κάνομεν καὶ τώρα εἰς αὐτοὺς ποὺ ὀφειλόμενοι. **Β** Διότι οἱ θυμωμένοι ὀφειλόμενοι πρὸς τοὺς δαιμονιζόμενους, ἢ μᾶλλον εἶναι πῶς δυστυχισμένοι καὶ ἀπὸ ἐκείνους, διότι μαινόνται, ἔχοντες συναίσθησιν τῆς καταστάσεώς των. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ παραφροσύνη των εἶναι ἀσυγχώρητος.

Συνεπῶς, νὰ μὴ τὸν ἐπιβαρύνῃς, ὅταν τὸν κυριεύῃ τὸ πάθος αὐτὸ, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐλεῆς. Διότι, ὅταν ἴδωμεν κάποιον νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν χολῆν καὶ κατέχεται ἀπὸ

23. 1^η Πτ. 8, 34.

σκοτοβίην και προσπαθεῖ με τὸν ἔμετον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βασανιστικὸν αὐτὸ ὑγρὸν, τότε τοῦ ἀπλώνομεν τὸ χεῖρ και τὸν στηρίζομεν, ἐνῶ ταράσσει ἀπὸ σπασμούς, και δὲν ἀπομακρυνόμεθα, ἕστω και ἂν μολύνωμεν τὰ ἐνδύματά μας, ἀλλὰ ἕνα πρᾶγμα μόνον ἐπιδιώκομεν, πῶς, δηλαδὴ, θὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν φοβεράν αὐτὴν στενωχωρίαν. Τὸ ἴδιον ἄς κάνωμεν, λοιπὸν, και εἰς αὐτούς, δηλαδὴ, νὰ τοὺς βαστάζωμεν, ὅταν κάνουν ἔμετον και ταράσσονται, χωρὶς νὰ τοὺς ἐγκαταλείπωμεν προηγουμένως, μέχρις ὅτου θγάλουσιν ὅλην τὴν πικρίαν. **Σ** Και τότε θὰ σοῦ χρεωστῆι μεγάλην εὐγνωμοσύνην. Ὅταν ἠρεμήσῃ, τότε θὰ ἀντιληφθῆι καθαρά ἀπὸ ποῖαν μεγάλην ταραχὴν τὸν ἀπῆλλαξες. Και διατί ἀναφέρω τὴν εὐγνωμοσύνην ἐκεῖνου; Ἄφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θὰ σὲ στεφανώσῃ ἀμέσως και θὰ σὲ ἀμείψῃ με ἀναρίθμητα καλά, ἐπειδὴ ἠλευθέρωσες τὸν ἀδελφὸν σου ἀπὸ ἕνα θαρὺ νόσημα. Ἀλλὰ και ἐκεῖνος θὰ σὲ τιμήσῃ σὺν κύριον και διαρκῶς θὰ σέβεται τὴν ἐπιεικειάν σου.

Δὲν βλέπετε τὰς γυναῖκας ποῦ γεννοῦν, πῶς δαγκῶνουν τὰς εὐρισκομένας ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πονοῦν αὐταί; Ἡ μάλλον, ποιοῦν, θέβαια, ἀλλὰ ὑπομένουσιν με γενναϊότητα και πάσχουν μαζί με αὐτάς ποῦ ὑπίστανται τοὺς πόνους και τὰ δάκρυα τῆς γεννήσεως. **Δ** Αὐτάς νὰ μνηθῆς και ἐσὺ και νὰ μὴ γίνεσαι πῶς ἀδύνατος ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Διότι, ὅταν γεννοῦν αἱ γυναῖκες αὐταί, (ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην οἱ ἄνδρες πῶς δειλοὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας), τότε θὰ γνωρίσουν ἐσένα τὸν ἄνδρα.

Ἐάν, ὅμως, αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σοῦ φαίνονται δύσκολοι, σκέψου ὅτι δι' αὐτὸ ἦλθε κοντά μας ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ φυτεύσῃ ὅλα αὐτὰ εἰς τὸ μυαλό μας, διὰ νὰ μᾶς καταστήσῃ ἀφελίμους και εἰς τοὺς ἐχθρούς μας και εἰς τοὺς φίλους μας. Δι' αὐτὸ και μᾶς προτρέπει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸν καθένα ἐξ αὐτῶν. Δηλαδὴ, διὰ μὲν τοὺς ἀδελφούς μας μᾶς διδάσκει, ὅταν λέγῃ· «ἐάν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου», διὰ δὲ τοὺς ἐχθρούς, ὅταν νομοθετῆι νὰ ἀγαπῶμεν και νὰ προσευχώμεθα δι' αὐτούς. **Ε** Και δὲν μᾶς δὴγει πρὸς τὴν διαγωγὴν αὐτὴν με τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ και με τὸ ἀντίθετον παράδειγμα· «Διότι, ἐάν ἀγαπήσετε», λέγει, «ἐκείνους ποῦ σὰς ἀγαποῦν, ποῖαν ἀμοιβὴν ἔχετε; **24** **||** Μήπως και

οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιον»²⁴; Τὸ ἴδιον λέγει και ὁ Παῦλος· «Δὲν ἀντισταθήκατε ἀκόμη μέχρι σημείου νὰ λάθητε τραύματα και νὰ χύσετε τὸ αἷμά σας ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς ἀμαρτίας»²⁵. Ἄν, λοιπὸν, ἐφαρμύξῃς αὐτὰ, τότε εὐρίσκειαι κοντὰ εἰς τὸν Θεόν, ἐάν, ὅμως, ἀδιαφορῆς, τότε κατατάσσειαι εἰς τὴν παράταξιν τῶν τελωνῶν. Εἶδες ὅτι δὲν εἶναι τὴσ μεγάλῃ ἡ διαφορά μετὰ τῶν ἐντολῶν, ὅσον διαφέρουν οἱ ἄνθρωποι μετὰ τῶν; Συνεπῶς, ἄς μὴ σκεπτόμεθα αὐτὸ, ὅτι εἶναι δύσκολος ἡ ἐντολή, ἀλλὰ ἄς ἀντιληφθῶμεν τὸ ἔπαθλον και ἄς ἀντιληφθῶμεν με ποῖον γινόμεθα ὅμοιοι, ὅταν τηρῶμεν τὰς ἐντολάς, και πρὸς ποῖον ἐξισωνόμεθα, ὅταν τὰς παραμελήσωμεν. Μᾶς προτρέπει νὰ συμπλιωνόμεθα με τὸν ἀδελφόν μας και νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείπωμεν προηγουμένως, παρὰ ὅταν ἐξαφανίσωμεν τελείως τὴν ἐχθράν. Ὅταν δὲ ὁμιλῇ δι' ἄλλους, δὲν μᾶς ὑποβάλλει εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, **Β** ἀλλὰ ζητεῖ μόνον ὅτι ἐξαρτάται ἀπὸ ἡμᾶς και ἔτσι κάνει πῶς εὐκόλον τὴν τήρησιν τοῦ νόμου. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, εἶπεν ὅτι «ἔτσι ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας ποῦ ἐζῆσαν πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς»²⁶, διὰ νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀπέχθειαν πρὸς αὐτούς, διατάσσει ὅχι μόνον νὰ τοὺς ἀνέχωνται, ὅταν κάνουν αὐτὰ, ἀλλὰ και νὰ τοὺς ἀγαποῦν.

Βλέπετε με ποῖον τρόπον ξερριζώνει τελείως τὸν θυμὸν και ἀφανίζει τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ ὄρατα σώματα, διὰ τὰ χρήματα, διὰ τὴν δόξαν και διὰ τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς; Αὐτὸ, θέβαια, τὸ ἔκανε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τώρα τὸ καθώρισεν. Πραγματικῶς, ὁ πτωχὸς και ὁ πρῶς και ὁ πενήθων ἀφανίζει τὴν ὀργὴν. **Ο** Ὅποιος ἔχει καθαρὰν καρδίαν εἶναι ἀπῆλλαγμένος ἀπὸ τὴν ποιηρὰν ἐπιθυμίαν. Ὅποιος διώκεται και ὀθρίζεται και κακολογεῖται περιφρονεῖ τελείως τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς και εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἐγωισμόν και κενοδοξίαν.

Ἄφοῦ, λοιπὸν, ἠλευθέρωσες τὸν ἄκρατην ἀπὸ τὰ δεσμά αὐτὰ και τὸν προετοίμασες διὰ τοὺς ἀγῶνας, πάλιν κατ' ἄλλον τρόπον ξερριζώνει τὰ πάθη αὐτὰ και μάστιγι με μεγαλυτέρον ἀκρίβειαν. Δηλαδὴ, ἀφοῦ ἤρχισεν

24. Ματθ. 5, 48.

25. Ἔφρ. 19, 4.

26. Ματθ. 5, 12.

ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ ἔκοψε τὰ νεῖδρα τοῦ πάθους αὐτοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ εἶπεν· Ὅποιος ὀργίζεται χωρὶς λόγον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὸν ἀποκαλεῖ μωρὸν καὶ θλάκα, νὰ τιμωρῆται. Καὶ ὁποῖος προσφέρει τὸ δῶρόν του πρὸς τὸν Θεόν, νὰ μὴ πλησιάσῃ προηγουμένως πρὸς τὸ θυσιαστήριον, **Δ** μέχρις ἔτου παύσῃ τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν συνάνθρωπόν του. Καὶ ὁποῖος ἔχει ἀντίδικον, ἄς κἀνὴ φίλον τὸν ἐχθρόν του, προτοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐπειτα, προχωρεῖ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ λέγει· Ὅποιος κυττάζει γυναῖκα μὲ ἀκόλαστον βλέμμα, νὰ τιμωρῆται ὡς μοιχός. Ὅποιος σκαιδαλλίζεται ἀπὸ ἀκόλαστον γυναῖκα ἢ ἀπὸ ἄνδρα ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλον φίλον του, ἄς τοὺς ἀπαμακρύνῃ ἄλλως ἀπὸ κοντὰ του. Ὅποιος νόμιμα ἔχει σύζυγον, νὰ μὴ τὴν ἐκδιώκῃ ποτὲ καὶ ἄς μὴ στρέφεται πρὸς ἄλλην γυναῖκα.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ἔκοψε τὰς ρίζας τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας. **Ε** Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ, περιορίζει τὸν ἔρωτα διὰ τὰ χρήματα, προτρέπων, νὰ μὴ ὀρκίζώμεθα, οὔτε νὰ ψευδῶμεθα οὔτε νὰ κρατῶμεν τὸ ὑποκάμισον, ποὺ συμβαίνει νὰ φορῶμεν, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ τὸ ἐπανωφόριόν μας, εἰς ὅποιον τὸ ζητεῖ, καὶ νὰ προσφέρωμεν θελοντικῶς τὰς σαματικὰς ὑπηρεσίας μας, ἀφανίζων τελείως τὸν πόθον διὰ τὰ χρήματα.

Τότε, ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ~~242~~ προσθέτει καὶ τὸν ποικίλον στέφανον αὐτῶν τῶν ἐντολῶν, ὅταν λέγῃ· «Νὰ προσεύχεσθε δι' ἐκείνους ποὺ σὰς ἀδικοῦν», ἀναφιλόδοξον ἡμᾶς εἰς αὐτὴν τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τῆς φιλοσοφίας. Ὅπως, δηλαδή, ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς πρῶτος, εἶναι μεγαλύτερον νὰ ἀνεγείναι νὰ ραπίζεται, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐλεῆμων, εἶναι ἀνώτερον τὸ νὰ ἀφήνῃ καὶ τὸ ἐπανωφόριον μαζί μὲ τὸ ὑποκάμισον, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι δίκαιος, τὸ νὰ ὑπομένῃ, ὅταν ἀδικῆται, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι εἰρηνοποιός, τὸ νὰ ἀκολουθῇ ὅταν ραπίζεται καὶ ἀγγαρεύεται, ἔτσι ὑπερέχει καὶ τὸ νὰ εὐλογῇ, ὅταν διώκεται, ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπομένῃ μόνον διωγμούς.

Βλέπεις ὅτι σιγά - σιγά μᾶς ἀνυψώνει εἰς αὐτὰς τὰς ἀψίδας τοῦ οὐρανοῦ; Συνεπῶς ποίας τιμωρίας θὰ εἴμεθα ἄξιοι, ὅταν προτρέπωμεθα νὰ προσπαθῶμεν νὰ ὁμοιάσωμεν μὲ τὸν Θεόν, καὶ ἴσως δὲν καταρθῶνομεν νὰ γίνωμεν ὅμοιοι μὲ τοὺς τελῶνας; Διότι, ἔάν τὸ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς **Β** εἶναι γνώρισμα τῶν τε-

λωνῶν, τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν ὅταν οὔτε αὐτὸ δὲν κάνωμεν, (πραγματικὰ, δὲν κάνομεν αὐτό, ὅταν φθονῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας ποὺ εὐδοκίμοι), ὅταν τιμωρίαν θὰ ἀποφύγωμεν, ἀφοῦ προτρέπωμεθα νὰ φανώμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἀποδεικνυώμεθα κατώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας; Πῶς, λοιπόν, θὰ ἴδωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, περ μου; Πῶς θὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἱερά ἐκεῖνα πρόθυρα, ἐνῶ δὲν ὑπερβαίνει ἡ ἀρετὴ μας τὴν ἀρετὴν τῶν τελῶν; Διότι αὐτὸ ἤθελε νὰ εἴπῃ, ὅταν ἔλεγεν· «Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιον;».

Ἐπίσης, καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ὅτι, δηλαδή, ἐνῶ εἰς κάθε περίπτωσιν ἀναφέρει μὲ ἀφθονίαν τὰ ἔπαθλα τῆς ἀρετῆς, (ὅπως εἶναι, ὅτι θὰ βλέπωμεν τὸν Θεόν, ὅτι θὰ κληρονομήσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι θὰ γίνωμεν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι θὰ ὁμοιάσωμεν μὲ τὸν Θεόν, ὅτι θὰ ἐλεηθῶμεν, ὅτι θὰ παρηγορηθῶμεν καὶ θὰ λάβωμεν μεγάλην ἀμοιβήν), ἐν ταῦταις, ὅπου ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὰς τιμωρίας, τὸ κάνει εἰς χαμηλὸν τόνον, ἀφοῦ εἰς τόσον πολλοὺς λόγους μόνον μίαν φορὰν ἀνέφερε τὸ δνομα τῆς γενένης. Καὶ εἰς ἄλλα δὲ σημεῖα μὲ ἥπιον ὕφος καὶ μὲ ἀποτρεπτικὸν μᾶλλον χαρακτήρα παρὰ μὲ ἀπειλητικὸν λόγον, προσπαθεῖ νὰ διορθῶσῃ τὸν ἀκρατῆν, ὅταν λέγῃ· «Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιον;» καὶ «ἔάν τὸ ἀλάτι μωρανθῇ» καὶ «ἐλάχιστος θὰ δνομασθῇ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις ἀναφέρει τὸ ἀμάρτημα ἀντὶ τῆς κατάντησος, διὰ νὰ κἀνῃ τὸν ἀκρατῆν νὰ ἀντιληφθῇ τὸ θάρρος τῆς τιμωρίας, **Δ** ὅπως ὅταν λέγῃ· «ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του» καὶ ὅτι «ὁποῖος ἐκδιώκει τὴν γυναῖκα του, τὴν παρῶθει πρὸς τὴν μοιχεύσαν, καὶ ἀκόμη ὅτι «τὸ ἐπὶ πλέον τοῦ καὶ καὶ τοῦ ὄχι προέρχεται ἀπὸ τὸν πονηρόν». Διότι, δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν μυαλό, ἀντὶ τοῦ δνόματος τῆς κατάντησος, εἶναι ἀρκετὸν, διὰ νὰ σωφρονισθοῦν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας.

Δι' αὐτὸ, λοιπόν, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν φέρει εἰς τὸ μέσον τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ τοὺς τελῶνας, ὥστε μὲ τὸ ποῖον αὐτῶν νὰ προκαλέσῃ ἐντροπὴν εἰς τὸν μαθητῆν. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν· «Διὰ νὰ μὴ λιπήσῃς ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπί-

δα»²⁷ και «οι ειδωλολάτραι πού δέν γνωρίζουν τόν Θεόν»²⁸. Καί διά νά ἀποδείξη ὅτι δέν ἀπαιτεῖ τίποτε τὸ ὑπέρογκον, Β ἀλλά ὀλίγον περισσύτερον ἀπὸ τὸ συνηθισμένον, λέγει· «Μήπως καί οἱ ειδωλολάτραι δέν κάνουν τὸ ἴδιον»; Μά, δέν σταματᾷ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸν λόγον, ἀλλά τελειώνει μὲ τὰ ἑσθλα καὶ τὰς καλὰς ἐλπίδας, λέγων· «Νὰ γίνετε τέλειοι, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος»²⁹. Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῶν οὐρανῶν, διὰ νά διεγείρῃ τὸ φρόνημα αὐτῶν καὶ διά μέσου τοῦ τόπου. Διότι ἀκόμη ἦσαν πνευματικῶς πρὸ ἀσθενεῖς **22-4-23** καὶ εἶχαν πρὸ ὀλισθητικὴν διάθεσιν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀντιληφθῶμεν καλὰ ὅλα τὰ λεχθέντα, ἄς δεῖξωμεν καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας μεγάλην ἀγάπην καὶ ἄς ἀφήσωμεν τὴν καταγέλαστον ἐκείνην συνήθειαν, τὴν ὁποῖαν ἔχουν πολὺ ἀνόητοι, νά περιμένουν, δηλαδή, νά τοὺς ὁμιλήσουν πρῶτοι αὐτοὶ πού τοὺς συναντοῦν. Ὅταν δέν μιμούμεθα αὐτό, εἴμεθα ἄξιοι μεγάλου μακαρισμοῦ, ἐνῶ εἶναι γελοῖον, ὅταν ἐπιδιώκωμεν νά ἐφαρμόσωμεν αὐτό. Διὰ τὴν, λοιπόν, δέν τοῦ ὁμιλεῖς ἐσὺ πρῶτος; Ἐπειδὴ αὐτὸ περιμένει, λέγει. Μά, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπρεπε νά τρέξης νά τὸν χαιρετίσης, διὰ νά πάρῃ ἐσὺ τὸ στεφάνι τῆς νίκης. **Β** Ὁχι, λέγει. Ἐπειδὴ αὐτὸ ἐπιδίωξεν. Καί τί ἤμπορεῖ νά θεωρηθῇ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν αὐτῆν; Διότι, ἐπειδὴ, λέγει, αὐτὸ ἐφρόντισεν, δηλαδή νά μὴ λάθῃ ἀμαρτῆν, δι' αὐτὸ δέν θέλω νά ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆν. Ἐάν, λοιπόν, σοῦ ἀπευθύνῃ ἐκεῖνος πρῶτος τὸν λόγον, τότε, τίποτε δέν κερδίζεις, ἔστω καὶ ἂν τοῦ ὁμιλήσης καὶ ἐσὺ. Ἐνῶ ἐάν ἐσὺ πρῶτος σπεύσης νά τοῦ ὁμιλήσης, τότε, ἐξεμεταλλεύθῃς τὸν ἐγωισμὸν ἐκείνου καὶ ἀφθονον καρπὸν ἐτρύγισας ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν ἐκείνου.

Πραγματικὰ, κατὰ ποῖαν λογικὴν δέν εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης ἀνοησίας τὸ νά προδίδωμεν τὸ κέρδος, πού ἐπρόκειτο νά ἀποκτήσωμεν διά μέσου τῶν ἀπλῶν λόγων, καί, ἐνῶ κατηγοροῦμεν αὐτὸν, νά περιπίπτωμεν εἰς τὸ ἴδιον ἀμάρτημα; Διότι ἐάν τὸν κατηγορῆς δι' αὐτὸ ὅτι, δηλαδή, περιμένει νά τοῦ ὁμιλήσῃ ὁ ἄλλος πρῶτος, **С**

27. Α' Θεσο. 4, 13.

28. Α' Θεσο. 4, 5.

29. Ματθ. 5, 48.

τότε διατὶ μιμῆσαι ὅτι κατηγορεῖς καὶ ἐκεῖνο, πού εἶπες ὅτι εἶναι κακόν, προσπαθεῖς νά τὸ μιμηθῆς, ἂν νά ἦτο καλόν; Βλέπεις ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε πρὸ ἀνόητον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, πού ζῆ μαζί μὲ τὴν κακίαν;

Διό, σὰς παρακαλῶ, νά ἀποφύγωμεν τὸ κακόν καὶ γελοῖον αὐτὸ ἔθνησον. Διότι πολλὰς φίλιας ἀνέτρεψε τὸ νόημα αὐτὸ καὶ πολλὰς ἐχθρας ἐδημιούργησεν. Διότι δι' αὐτοῦ ὑπερέχομεν ἡμεῖς ἀπὸ αὐτοῦ. Ἐάν, ὅμως, ἐνῶ προτροπώμεθα νά ὑπομένωμεν, ὅταν ρασιζώμεθα, ὅταν ἀγαρευώμεθα καὶ ἀπογομνωκώμεθα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας, ποῖαν συγγνώμην ἀρίζομεν νά εὔρωμεν, ὅταν δι' ἕνα ἀπλὸν χαιρετισμὸν δεικνύωμεν τὴν φιλοικίαν; Περιφρονοῦμεθα, λέγει, καὶ ἐξευτελιζώμεθα, ὅταν χαιρισωμεν εἰς αὐτὸν τὴν προσβολὴν πού μᾶς ἔκανεν. Καί διὰ νά μὴ σέ περιφρονῆσῃ ὁ ἄνθρωπος, **Δ** ἔρχεσαι εἰς συγκρουσιν μὲ τὸν Θεόν; Καί διὰ νά μὴ σέ καταφρονῆσῃ ὁ μαινόμενος σύνδουλός σου, καταφρονεῖς τὸν Κύριον, πού τόσον πολὺ σέ εὐεργέτησεν; Διότι ἐάν εἶναι ἄτοπον νά καταφρονῆς τὸν ἰσότημόν σου ἄνθρωπον, εἶναι, ὅπως εἶπες, πολὺ πρὸ ἄτοπον νά καταφρονῆς ἐσὺ τὸν Θεόν πού σέ ἐδημιούργησεν.

Ἐντερον ἀπὸ αὐτὰ, σκέψου καὶ τοῦτο, ὅτι ὅταν σέ καταφρονῆσῃ, τότε γίνεται αἰτία νά λάβῃς μεγαλύτερον μισθόν, διότι αὐτὸ τὸ ὑπέμεινες χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἤκουσας καὶ ἐπέισθης εἰς τοὺς νόμους του. Ἡ ὑπακοὴ δὲ αὐτῆ, ποῖαν τιμὴν δέν ἀξίζει; Πόσα διαδύματα δέν τῆς πρέπουσι; Ἐγὼ μακάρι νά ὑβρίζωμαι καὶ νά περιφρονοῦμαι χάριν τοῦ Θεοῦ, παρὰ νά τιμῶμαι ἀπὸ δλους τοὺς βασιλεῖς, **Ε** διότι τίποτε δέν εἶναι ἴσον μὲ τὴν δόξαν αὐτῆν.

Αὐτὴν τὴν δόξαν ἄς ἐπιδιώκωμεν, λοιπόν, ἔτσι, ὅπως ὁ Κύριος διετάξε, χωρὶς νά δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλά νά ἐφαρμόζωμεν τὴν ἀκριβῆ φιλοσοφίαν εἰς ὅλα καὶ ἔτσι, νά ρυθίζωμεν τὴν ζωὴν μας. **22-4-4** Διότι, πραγματικὰ, θά ἀποκτήσωμεν διά μέσου αὐτῆς τὰ ἀγαθὰ τῶν οὐρανῶν καὶ τοὺς ἐκεῖ στεφάνους, θαδίζοντες ὡς ἄγγελοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, περιφερόμενοι εἰς τὴν γῆν, ὅπως αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, πασαμένοντες ἑξένι πρὸς κάθε ἐπιθυμίαν καὶ ταραχήν. Μαζί δὲ μὲ αὐτὰ θά ἀποκτήσωμεν καὶ τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶπε ὁλοι μας νά ἐπιτύχωμεν μὲ

τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις, μαζί με τὸν ἀναρχον Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'

(Ματθ. στ', 1-15)

Β «Προσέχετε νὰ μὴ κάνετε τὴν ἐλεημοσύνην σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἄνθρώπους, διὰ νὰ σὰς ἴδουν καὶ σὰς θαυμάσουν».¹

Τώρα πλέον ξεριζίζει τὸ πῶς τυρανικὸν πάθος, δηλαδή, τὴν λύσσαν καὶ τὴν μανίαν πρὸς τὴν κενοδοξίαν, ἡ ὁποία κυριεῖται ἐκείνους ποὺ ἐκτελοῦν ἕνα ἐνάρετον ἔργον. Δὲν ἐλέγθη, θέβαια, τίποτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας διὰ τὸ πάθος αὐτό, ἐπειδὴ θὰ ἦτο περιττόν, προτοῦ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ πράττουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, νὰ τοὺς διδάσκῃ τὸ πῶς πρέπει νὰ πράττουν καὶ νὰ ἐφαρμόζουν αὐτά. Ὅταν, ὅμως, τοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς εὐσεβείας, τότε πλέον καταργεῖ καὶ τὸ κακὸν ποὺ τὴν παρακολουθεῖ. Πραγματικά, τὸ πάθος αὐτὸ δὲν γεννιέται χωρὶς λόγον, ἢ ἀλλὰ, ὅταν ἐπιτύχωμεν μεγάλην πρόοδον εἰς τὴν ἀρετὴν, τότε ἐμφανίζεται. Ἐπρεπε, λοιπόν, νὰ φυτεύσῃ πρῶτα τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπειτα νὰ ἀφανίσῃ τὸ πάθος ἐκεῖνο ποὺ θλάπτει τὸν καρπὸν τῆς.

Καὶ κύτταξε ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν νηστείαν, τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι εἰς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς κυρίως ἀρέσκαται νὰ εἰσέρχεται συνήθως τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας. Πραγματικά, ὁ φαρισαῖος με θάσιν αὐτὰς τὰς πράξεις ὑπερηφονεύετο καὶ ἔλεγεν «Νηστεύω δύο φορές τὴν ἑβδομάδα, δίδω τὸ δέκατον ἀπὸ δλα, ὅσα ἀποκτῶ».²

Δ Καὶ κατὰ τὴν ἄραν δὲ τῆς προσευχῆς τὸν κατεῖχεν ἡ κενοδοξία καὶ προσήγετο διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ. Ἐπειδὴ, ὅμως, δὲν ἦτο παρὼν κανένας ἄλλος, ἔκανε ἐπιδείξιν πρὸς τὸν τελώνην, ὅταν ἔλεγεν «Δὲν εἶμαι ὅπως οἱ ἄλ-

1. Ματθ. 6, 1.
2. Λουκ. 18, 19.

λοι άνθρωποι... ούτε όπως αυτός έδω ό τελώνης».³

Και πρόσεξε με ποιον τρόπον ήρχισεν ό Κύριος την έντολήν αυτήν, σαν να έκανε λόγον διά κάποιο θηρίον, που δύσκολα έντοπίζεται, και είναι ίκανόν να έξαπατήσει τους πολύ άδιαφόρους. «Προσέχετε», λέγει, «τήν έλεημοσύνην σας». Έτσι όμιλεί και ό Παύλος προς τους Φιλιππησίους: «Προσέχετε από τά σκυλιά».⁴ Διότι τό θηρίον εισέρχεται κρυφά και χωρίς θόρυβον διασκορπίζει τά πάντα και άναπαισθήτως αφήνει κενόν τό έσωτερικόν του ανθρώπου.

Ε Έπειδή, λοιπόν, ώμίλησε πολύ διά την έλεημοσύνην και έφερεν ως παράδειγμα τόν Θεόν, ό οποίος ανατέλλει τόν ήλιον διά τους ποιηρούς και τους άγαθούς, και από πάσης πλευράς προέτρεψε προς την έλεημοσύνην και τους έπεισε να χαίρυνται διά την άφθονίαν της προσφοράς των, άφανίζει πλέον και κάθε τι που θλάπτει την ώραιάν αυτήν έλαίαν. Διό λέγει: «Προσέχετε να μη κάνετε την έλεημοσύνην σας **2-4-15** έμπρός εις τους ανθρώπους». Διότι εκείνη ή έλεημοσύνη, που έλέγχθη προηγουμένως, είναι του Θεού. Άφού ειπεν «Νά μη την κάνετε έμπρός εις τους ανθρώπους», προσέθεσεν: «Διά να σάς ίδουν και σάς θαυμάσουν». Και δίδει μόν την έντύπωσιν δι δύο φοράς ειπεν τό ίδιον πράγμα. Έάν, όμως, προσέξη κανείς με ακρίβειαν, θά αντιληθθί ότι δέν είναι τό ίδιον, αλλά άλλην σημασίαν έχει ή μία φοράς και άλλην ή άλλη και ότι ή τελευταία προτροπή παρέρχει μεγάλην ασφάλειαν και ανέκφραστον φροντίδα και ένδιαφέρον. Διότι είναι δυνατόν, να κάνει κανείς την έλεημοσύνην έμπρός εις τους ανθρώπους, χωρίς να την κάνει προς επίδειξιν, όπως είναι, πάλιν, δυνατόν, να μη έλειψι έμπρός εις τους ανθρώπους, και να ενεργή διά να προκαλέση τόν θαυμασμόν των. Δι' αυτό ακριβώς δέν τιμωρεί ή θρασεύει απλώς την πράξιν, αλλά την διάθεσιν του έλεούτος. **Β** Διότι εάν δέν υπήρχεν αυτή ή ακριβής διάκρισις εις την έντολήν, ασφαλώς, πολλοί θά ήσαν διατακτικοί εις την προσφοράν της έλεημοσύνης, επειδή δέν θά ήτο δυνατόν εις κάθε περίπτωση να έλεούν, χωρίς να γίνονται άντιληπτοί. Διά τούτο, διά να σέ απαλλάξη από την δυσκολίαν αυτήν, όρίζει την τιμωρίαν και την άμοιβήν όχι

3. Λουκ. 18, 11.

4. Φιλ. π. 3, 3. Ένώ ό Παύλος έμίλει διά τους Έβραίους.

από την εκτέλεσιν της πράξεως, αλλά από την διάθεσιν του έλεούτος. Διά να μη έρωτάς, λοιπόν, Και τί θά πάθω, εάν με ίδη κανείς άλλος; Δέν εξετάζω αυτό, λέγει, αλλά την διάθεσίν σου και τόν τρόπον με τόν όποιον γίνεται ή έλεημοσύνη. Διότι την ψυχήν θέλει να διαπλάσση και να την απαλλάξη από κάθε νόσημα.

Άφού, λοιπόν, απηγόρευσε να γίνεται ή έλεημοσύνη προς επίδειξιν **С** και έφανέρωσε την ζημίαν αυτής της ενεργείας, εάν, δηλαδή, γίνεται άσκοπα και τυχαία, πάλιν ένθαρρύνει τό φρόνημα αυτών, με τό να άνοφέρη τόν Πατέρα και τόν ούρανόν, ώστε να μη τους έκφραβση με την τιμωρίαν μόνον, αλλά να τους συνείση και με την άναφοράν του Δημιουργού. «Διότι δέν θά έχετε», λέγει, «άνταμοιβήν από τόν Πατέρα σας, που είναι εις τους ούρανούς».⁵ Δέν έσταμάτησεν, όμως, έδω, αλλά προχωρεί και περαιτέρω, ώστε και δι' άλλων μέσων να επίτυχη την άποφυγήν της ματαιοδοξίας.

Όπως, δηλαδή, παραπάνω ανέφερε τους τελώνας και τους είδωλολάτρας, διά να έντροπιάση τους μιμητάς αυτών από την ποιότητά των, έτσι και έδω αναφέρει τους ύποκριτάς. «Όταν, λοιπόν, κάνης έλεημοσύνην», **Д** λέγει, «μη τό διασαλπής εμπροσθέν σου, όπως κάνουν οι ύποκριται». Όχι, βέβαια, ότι εκείνοι είχαν σάλπιγγας, αλλά θέλει να δείξη την μεγάλην μανίαν αυτών, χρησιμοποιών μεταφορικώς την λέξιν αυτήν, διά να τους διακωμώδηση και να τους γελοιοποιήση. Και σωστά τους ώνόμασεν ύποκριτάς. Διότι φαινομενικώς ή πράξις των ήτο εκδήλωσις έλεημοσύνης, αλλά ή διάθεσις των ήτο σκληρά και άπόνθρωπος. Πραγματικά, δέν κάνουν την έλεημοσύνην διά να έλεούν τους συνανθρώπους των, αλλά διά να αποκτούν δόξαν οι ίδιοι, πράγμα τό όποιον είναι απόδειξις μεγάλης σκληρότητος, ενώ ό άλλος πεθαίνει από την πείνιν, να επιδώκη κανείς την Ικανοποίησιν της φιλοδοξίας του και να μη άφανίση την συμφοράν του άλλου. Συνεπώς, όχι ή προσφορά της έλεημοσύνης, αλλά πώς και διατί πρέπει να δίδεται αυτή είναι τό πρόβλημα.

Ε Άφού, λοιπόν, διεκωμώδησεν αρκετά αυτούς και τους έπετίμησεν, ώστε να έντραπή ό άκροατής, διορθώνει και την ψυχήν που κατέχεται από τό πάθος αυτό.

5. ΜΑΤΘ. 6, 1.

Καί αφού ανέφερε πώς δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη, τώρα ὑποδεικνύει τὸ πῶς πρέπει νὰ γίνεται. Πῶς πρέπει, λοιπόν, νὰ ἐλεῶμεν; «Νὰ μὴ γνωρίζῃ», λέγει, «τὸ ἀριστερόν σου χεῖρι τί κάνει τὸ δεξιόν σου».⁶ **246** Ἐδῶ, πάλιν, δὲν ἐννοεῖ τὰ χεῖρα, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν. Ἐάν, δηλαδή, λέγει, ἦτο δυνατόν καὶ ὁ ἴδιος νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴν ἐλεημοσύνην, πού κάνεις, τότε ἔπρεπε νὰ προσποθῆσῃς νὰ τὸ ἐπιτύχῃς καὶ αὐτό, καὶ ἀκόμη νὰ διατηρηθῇ κρυφά καὶ ἀπὸ τὰ χεῖρα, πού τὴν προσφέρουν. Ὅχι ὅπως λέγουν μερικοὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀποκρούπωμεν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, μόνον, διότι ἐδῶ διέταξε νὰ γίνεται κρυφά ἀπὸ δαυτοὺς. Ἐπειτα, σκέψου πόσον μεγάλη εἶναι καὶ ἡ ἀμοιβή. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἐξέθεσε τὴν τιμωρίαν ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, ἀποκαλύπτει καὶ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὴν μυστικὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐλεημοσύνης, προτρέπων αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς καὶ ὁδηγῶν πρὸς ὑψηλά διδάγματα. Διότι τοὺς κάνει νὰ πιστεύουσιν μὲ βεβαιότητα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ ὅτι τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἡμᾶς δὲν σταματοῦν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ἀλλὰ θὰ μᾶς ὑποδεθῇ ἐν συνεχείᾳ ἕνα φοβερὸν δικαστήριον. **Β** καὶ αἱ εὐθύναι δι' ἅλας τὰς πράξεις μας καὶ αἱ ἀνάλογοι τιμαὶ καὶ τιμωρίαι. Ἐπίσης, ὅτι τίποτε εἴτε μικρὸν εἴτε μεγάλο ἔάν κἀνὴν κάνεις, δὲν θὰ παραμείνῃ κρυπτόν, ἔστω καὶ ἂν νομίζῃς ὅτι γίνεται κρυφά ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, Ὅλα αὐτά, θέβαια, ὑποινίσαστο. ὅτε εἶπεν «Ὁ Πατέρας σου, πού θέλει νὰ γίνῃται εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀντιμετρήσῃ εἰς τὰ φανερά».⁷ τοποθετῶν εἰς αὐτὸν πολλοὺς καὶ σεβαστοὺς θεατὰς τῆς πράξεώς σου καὶ προσφέρων ἀφθόνως ἐκεῖνον πού ἐπιθυμεῖ. Διότι τί θέλεις; λέγει. Μήπως δὲν θέλεις νὰ ἔχῃς μερικοὺς θεατὰς τῶν πράξεών σου; Νά, λοιπόν, ἔχεις ὄχι ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος. Ἐάν, ὅμως, θέλῃς νὰ σὲ βλέπουν καὶ οἱ ἄνθρωποι, δὲν σοῦ ἀπαγορεύει καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, ἀλλὰ σοῦ τὴν ἱκανοποιεῖ καὶ μὲ μεγάλην ὑπερβολὴν. **Γ** Διότι, ἔάν τώρα κἀνὴς ἐπιδειξίῃ, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς δέκα ἢ εἰκοσὶν ἢ καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπους μόνον, ἐνῶ, ἔάν τώρα προσπαθῇ νὰ παραμείνῃ

6. Ματθ. 6, 4.
7. Ματθ. 6, 4.

ἀφανῆς ἢ πρᾶξις σου, τότε θὰ σὲ ἐπαινέσῃ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐνώπιον ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Συνεπῶς, ἔάν θέλῃς νὰ ἴδουν οἱ ἄνθρωποι τὰ κατορθώματά σου, νὰ τὰ ἀποκρύπτῃς τελείως τώρα, διὰ νὰ τὰ ἴδουν ὅλοι τότε μὲ μεγαλυτέραν τιμὴν, ὅταν ὁ Θεὸς θὰ τὰ φανερώσῃ, θὰ τὰ ἐξυψώσῃ καὶ θὰ τὰ ἐπαινῇ ἐνώπιον ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Τώρα, θέβαια, θὰ σὲ κατηγορήσουν ὡς κενόδοξον ὅσοι σὲ ἴδουν. Ὅσοι, ὅμως, θὰ σὲ ἴδουν νὰ στεφανώνεσαι, **Δ** ὄχι μόνον δὲν θὰ σὲ κατηγορήσουν, ἀλλ' ὅλοι θὰ σὲ θαυμάσουν.

Ὅταν, λοιπόν, εἶναι δυνατόν νὰ λάθῃς μισθὸν καὶ νὰ γίνῃς ἀντικείμενον μεγαλυτέρου θαυμασμοῦ, ἔάν περιμένης ὀλίγον χρόνον, σκέψου πόσον μεγάλη ἀνοησία εἶναι νὰ τὰ χάσῃς καὶ τὰ δύο αὐτὰ καί, ἐνῶ ζητεῖς τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ κολλῇς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐπιδείξῃς τὰ ἔργα σου, ἂν καὶ τὰ βλέπῃ ὁ Θεός. Ἐάν, λοιπόν, ἔχῃς ἀνάγκην νὰ ἐπιδεικνύσαι, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύσαι πρὸς τὸν Θεόν τῶν πάντων, ὅταν μάλιστα ὁ Πατὴρ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν νὰ σὲ στεφανώσῃ ἢ νὰ σὲ τιμωρήσῃ. **Ε** Καὶ εἰς περίπτωσιν, ὅμως, πού δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ τιμωρία δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃς αὐτὸ τὸ θέατρον καὶ νὰ τὸ ἀνταλλάξῃς μὲ τὸ θέατρον πού ἐπιδιώκει τὴν ἀνθρώπινην δόξαν. Διότι ποῖος εἶναι τόσοσ ἀθλιός, ὥστε, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς διαίξεται νὰ ἔλθῃ νὰ παρακολουθήσῃ τὰ κατορθώματά του, ἀφήνῃ μὲν ἐκεῖνον καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς θεατὰς σου ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἐπάιτας; Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, λοιπόν, μᾶς προτρέπει ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπιδεικνύμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν ἀφάνειαν. **247** Διότι τὸ νὰ μὴ ἐπιδιώκῃς τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὸ νὰ ἐπιζητῇς τὴν ἀφάνειαν δὲν εἶναι τὸ ἴδιον.

«Καὶ ὅταν προσεύχεσθε, νὰ μὴ εἰσθε ὅπως οἱ ὑποκριταί. Διότι τοὺς ἀρέσει νὰ στέκωνται ὀρθοὶ εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ εἰς τὰς γωνίας τῶν πλατειῶν καὶ νὰ προσεύχωνται. Ἀληθινά, σὰς λέγω, λαμβάνουν ἐδῶ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀμοιβὴν των. Σὺ, ὅμως, ὅταν πρόκειται νὰ προσευχηθῇς, πήγαινε εἰς τὸ πιδ ἀπόμερον δωμάτιόν σου καὶ, ἀφοῦ κλεισῇς τὴν θύραν, προσευχέσθου εἰς τὸν πατέρα σου, πού εἶναι ἀόρατος καὶ κρυμμένος».⁸

Πάλιν καὶ αὐτοὺς τοὺς δομᾶζει ὑποκριτὰς, καὶ πο-

8. Ματθ. 6, 5 - 6.

λύ σωστά. Διότι, ἐνῶ προσποιούνται ὅτι προσεύχονται πρὸς τὸν Θεόν, ἐξετάζουν καὶ προσέχουν τοὺς ἀνθρώπους, **Β** χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἐμφάνισιν δούλων, ἀλλὰ γελῶν ἀνθρώπων. Διότι, ὅποιος σκοπεύει νὰ παρακαλέσῃ, ἀφοῦ ἀφήσῃ τοὺς πάντας, πρὸς ἐκείνον μόνον προσέχει, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ αἴτημά του. "Αὐ, ὁμῶς, ἀφήσῃς αὐτὸν καὶ περιφέρεσαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ γυρίζῃς τὰ μάτια σου πρὸς κάθε κατεύθυνσιν, τότε θὰ φύγῃς μὲ ἄδεια τὰ χέρια σου, ἐπειδὴ αὐτὸ ἠθέλησεν ὁ ἴδιος. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θὰ πάρουν ἀμοιβὴν οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ ὅτι λαμβάνουν, δηλαδή, ὅτι θὰ πάρουν μὲν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ θὰ τὴν πάρουν ἀπὸ ἐκείνου πού ἐπιθυμοῦν οἱ ἴδιοι. Δὲν τὸ θέλει, θέσθαι, αὐτὸ ὁ Θεός, ἀλλὰ αὐτὸς ἤθελε νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἰδικήν του ἀμοιβὴν, ἐκείνοι, ὁμῶς, ἀφοῦ ζητοῦν ἀμοιβὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τὴν λάβουν ἀπὸ ἐκείνου, διὰ τὸν ὅποιον τίποτε δὲν ἔπραξαν. **Γ** Σὺ, ὁμῶς, πρόσσεξε τὴν φιλοanthρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπόχεται ἀμοιβὴν καὶ δι' ὅσα ἀγαθὰ ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἀφοῦ, λοιπόν, κατηγόρησεν ἐκείνους πού δὲν προσεύχονται ὅπως πρέπει καὶ ἀναφορικῶς μὲ τὸν τόπον τῆς προσευχῆς, καὶ ἀναφορικῶς μὲ τὴν διάθεσιν των, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι πολὺ γελῶσι, παρουσιάζει τὸν ἄριστον τρόπον τῆς προσευχῆς καὶ πάλιν δίδει τὴν ἀμοιβὴν, ὅταν εἶπεν· «Πήγαμε εἰς τὸ πῦρ ἀπόμμερον δωματίων σου».

Τί λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ προσευχόμεθα εἰς τὴν ἐκκλησίαν; ἔρωτά κάποιος. Καί, θέσθαι, πρέπει νὰ προσευχόμεθα, ἀλλὰ μὲ κατάλληλον διάθεσιν. **Δ** Διότι ὁ Θεός εἰς κάθε περίπτωσιν ἐξετάζει τὸν σκοπὸν τῶν πράξεων. Ἐπειδὴ, καὶ ἂν ἀκούῃ ἀποσυρῆς εἰς τὸ πῦρ κρυφόν δωματίων σου καὶ ἀπομονωθῆς, ὅταν προσεύχῃσαι μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιδειχθῆς, τότε αἱ θύραι δὲν σοῦ προσφέρουν καμμίαν ἀφέλειαν. Κύτταξε, λοιπόν, μὲ ποῖον τρόπον ἔθεσε καὶ ἐδῶ τὸν ἀκριβῆ χαρακτηρισμὸν τῆς ἐνεργείας των· «Διὰ νὰ φανοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Συνεπῶς, εἴτε κλεισῆς τὰς θύρας τοῦ δωματίου σου, τοῦτο ἐπιθυμεῖ ὁ Θεός νὰ ἐπιτιχῆς προτοῦ νὰ κλεισῆς τὰς θύ-

9. Μτ:8. 6, 5.

ρας, δηλαδή, νὰ κλεισῆς τελείως καὶ τὰς θύρας τῆς διαβολίας σου.

Βέβαια, εἶναι καλὸν εἰς κάθε ἐνεργείαν μας νὰ εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, ἀλλὰ πρὸ πάντων τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς. Διότι, ἐάν καὶ χωρὶς τὸ πάθος αὐτὸ τὸ μισαλό μας πλανᾶται καὶ περιφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅταν πηγαίνωμεν νὰ προσευχηθῶμεν ἔχοντες καὶ αὐτὴν τὴν νόσον, τότε θὰ ἀκούσωμεν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς μας; Ἐάν, ὁμῶς, ἡμεῖς, πού προσευχόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν, δὲν ἀκούωμεν τί λέγομεν, πῶς ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς ἀκούσῃ ὁ Θεός;

Ε Καὶ ὁμῶς, ὕστερα ἀπὸ τόσον σπουδαῖα καὶ τόσον παλλὰ παραγγέλματα, ὑπάρχουν μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι τόσον ἀσχημονοῦν κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς, ὥστε, ἂν καὶ τὸ σῶμά τους δὲν φαίνεται, φανεράνουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ὄλιους μὲ τὴν φωνὴν των, φωνάζοντες χυδαῖα καὶ γελαιοποιούντες τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ μὲ τὴν ἔκφρασιν των καὶ μὲ τὴν φωνὴν των.

Δὲν βλέπετε ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ὅτι, ἐάν κάποιος πληρώσῃ ἓνα ἄνθρωπον καὶ προβαλῇ εἰς αὐτὰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ παρακαλῇ μὲ κραυγὰς, θὰ τρομάξῃ τὸν παρακαλούμενον, **ΣΤ** ἐνῶ, ἐάν τὸν παρακαλέσῃ μὲ ἡσυχίαν καὶ μὲ τὰς ἀναλόγους κινήσεις, τότε συγκινεῖ περισσότερο τὸν δυνάμενον νὰ τοῦ κἀνῇ τὴν χάριν; Συνεπῶς, ἂς μὴ προσευχόμεθα μὲ τὴν στάσιν τοῦ σώματος καὶ μὲ κραυγὰς, ἀλλὰ μὲ τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς μας. Οὔτε μὲ θόρυβον καὶ φωνάς, διὰ νὰ ἐπιδειχθῶμεν, ὥστε νὰ τρομάζωμεν καὶ τοὺς πλησίον μας ἐπίσκομους, ἀλλὰ μὲ κάθε ἡσυχίαν καὶ μὲ πνευματικὴν συντριβὴν καὶ τὰ ἐσωτερικὰ δάκρυα.

Ἄλλὰ, μήπως αἰσθάνεσαι πόνον εἰς τὴν ψυχὴν σου καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὴ φωνάζῃς; Καὶ ὁμῶς, εἰς ἐκεῖνον πού ὑπερφωλικά θλίβεται ταυριάζει νὰ προσεύχεται καὶ νὰ παρακαλῇ ἔτσι, ὅπως εἶπα. Διότι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐθλίβετο καί, ὁμῶς, προσήχετο ἔτσι καὶ ὁ Θεός τὸν ἤκουε, δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν· «Διατί μὲ φωνάζεις μὲ δυνατὴν φωνήν;» **Ζ** Καὶ ἡ Ἄννα πάλιν, ἐνῶ ἡ φωνὴ τῆς δὲν ἤκούετο,¹⁰ ἐπέτυχεν ὅσα ἠθέλησεν, ἐπειδὴ

10. Ἐξθ. 14, 15.

11. Πρξ. 4' Βασιλ. 1, 1 ἔξ.

ἐθέλει ἡ καρδία της. Ὁ δὲ Ἄθελ ὄχι σιωπηρῶς, ἀλλὰ νεκρῶς προσήγετο, καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἀφηνε πῶς δυνατὴν φωνὴν καὶ ἀπὸ τὴν σάλπιγγα. Στέναξε, λοιπὸν, ἔτσι καὶ ἐσύ, ὅπως ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, Δὲν σὲ ἐμποδίζω. «Σκέψε», ὅπως προέτρεψεν ὁ προφήτης, «τὴν καρδίαν σου καὶ ὄχι τὰ ἰ- μῶτιά σου».¹² Κάλεσε τὸν Θεὸν μέσα ἀπὸ τὴν καρδίαν σου. «Μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου», λέγει, «ἐφώνησα πρὸς τὸν Κύριον».¹³ Κλείσε τὴν φωνὴν σου κάτω ἀπὸ τὴν καρδίαν σου, κάνε τὴν προσευχὴν σου μυστήριον. Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα δὲν ὑπάρχει καθόλου θόρυθος C καὶ ὅτι ἐπικρατεῖ ἀπόλυτος σιγὴ εἰς κάθε ση- μείον; Καὶ σύ, λοιπὸν, σὴν νὰ εἰσέρχῃσαι εἰς τὰ ἀνάκτο- ρα, ὄχι τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ τὰ οὐράνια, δεῖξτε μεγάλον σε- θασμόν. Διότι εἶσαι συγχωρευτὴς τῶν ἀγγέλων, σύντρο- φος τῶν ἀραγγέλων καὶ ψάλλεις μὲ τὰ Σεραφεῖμ.

Ἄλλα αὐτὰ τὰ πλήθη παρουσιάζουν μεγάλην εὐτα- ξίαν καὶ ψάλλουν μὲ μεγάλην φρίκην τὴν ἱερὰν ἐκείνην μελωδίαν καὶ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους εἰς τὸν βασιλεῖα τοῦ σύμπαντος Θεοῦ. Εἰς αὐτούς, λοιπὸν, ἀνάμειξε τὸν ἑαυ- τὸν σου, ὅταν προσεύχῃσαι, καὶ μιμήσου τὸν μυστικὸν αὐτῶν κόσμον. Διότι δὲν προσεύχῃσαι πρὸς τοὺς ἄν- θρώπους, D ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι παντα- χού παρὼν καὶ ἀκούει προτὸ νὰ ἠμιλήσῃς καὶ γνωρίζει τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας σου. Ἄν, λοιπὸν, προσεύχε- σαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ λάθῃς μεγάλην ἀμοιβήν. «Καὶ ὁ Πατέρας σου, πού θάλει τί γίνεται εἰς τὰ κρυ- φά, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τὴν ἀνταμοιβήν σου εἰς τὰ φανε- ρά».¹⁴ Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι θὰ σοῦ κἀνὴ χάριν, ἀλλὰ ὅτι «θὰ σοῦ ἀποδώσῃ», διότι κατέστησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ χρε- ώστην ἰδικόν σου καὶ ἀπὸ τὴν ἀπομὴν αὐτὴν σὲ ἐτίμησε πολὺ. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ ἴδιος εἶναι ἀόρατος, θέλει καὶ ἡ προσευχὴ σου νὰ εἶναι ἀνάλογος.

Ἐν συνεχείᾳ λέγει καὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς: «Ὅταν δὲ προσεύχῃσθε, νὰ μὴ λέγετε πολλὰ καὶ ἀνόη- τα, E ὅπως κάνουν οἱ ἔθνηκοι».¹⁵ Ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, προέτρεψε μόνον νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ζημίαν πού προξενεῖ ἡ κενοδοξία καὶ δὲν προσέθεσε τί-

12. Ἰωήλ 2, 13.
13. Φαλα. 129, 1.
14. Ματθ. 6, 6.
15. Ματθ. 6, 7.

ποτε περισσοτέρων, οὔτε εἶπεν ἀπὸ πού πρέπει νὰ κάνω- μεν ἐλεημοσύνην, (δηλαδή, ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀρπαγῆς, ὅτε τῆς πλεονε- ξίας), διότι αὐτὸ τὸ παρεδέχοντο ὅλοι ἀπολύτως. Ἐξ ἄλλου αὐτὸ τὸ ζήτημα τὸ ξεκαθάρισε καὶ παραπάνω, ὅταν ἐμακάρισε τοὺς πεινῶντας τὴν δικαιοσύνην. Εἰς τὸ θέμα τῆς προσευχῆς, ὅμως, προσθέτει καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, τὸ νὰ μὴ φλυαρῶμεν.

2:49 Καὶ ὅπως ἐκεῖ τοὺς ὑποκριτάς, ἔτσι καὶ ἐδῶ τοὺς ἔθνικοὺς διακωμῶδει, ἐντροπιάζων εἰς κάθε περίπτωσιν τὸν ἀκροατὴν μὲ τὴν εὐτέλειαν τῶν προσώπων πρὸς τὰ ὅποια κάνει τὴν παρομοίωσιν. Ἐπειδὴ, δηλαδή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρὸ πάντων στενοχωρεῖ καὶ ὑποτιμᾷ, τὸ νὰ φαίνονται ὅτι ἐξομοιοῦνται πρὸς τοὺς κατωτέρους πνευματικῶς ἀνθρώπους, δι' αὐτὸ διὰ μέσου αὐτῶ τοῦ μέσου τοὺς συμβουλεύει, μὲ τὸ νὰ ὀνο- μάζῃ τὴν φλυαρίαν «βαττολογίαν». Ὅπως συμβαίνει, ὅ- ταν ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα πού δὲν πρέπει, δηλα- δὴ, τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν ἐξουσίαν καὶ δόξαν, νὰ κατανη- κήσωμεν τοὺς ἐγθρούς μας, νὰ ἔχωμεν ἀφθονα χρήμα- τα καὶ ἐν γένει ὅσα καθόλου δὲν μᾶς συμφέρουν. B «Διό- τι ὁ Πατέρας σας», λέγει, «γνωρίζει καλά ἐκεῖνα πού ἔχετε ἀνάγκη».¹⁶

Μαζὶ μὲ αὐτὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ κάνωμεν μακρὰς προσευχάς. Μακρὰς ὄχι ὡς πρὸς τὴν χρονικὴν διάρκειαν αὐτῶν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ μήκος τῶν λεγομένων. Διότι πρέπει νὰ ἐπιμένω- μεν, ζητοῦντες συνεχῶς τὰ ἴδια. «Νὰ ἐπιμένετε», λέγει, «εἰς τὴν προσευχὴν».¹⁷ Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅμως, μὲ τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο τῆς χήρας, ἢ ὅποια μὲ τὰς συνεχεῖς τῆς παρακλήσεις συνεκίνησε τὸν ἀνηλεῆ καὶ σκληρὸν ἀρχοντα,¹⁸ ὅπως καὶ μὲ τὸ ἄλλο παράδειγμα τοῦ φίλου, ὁ ὁποῖος εἰς ἀκατάλληλον νυκτερινῇ ὥρᾳ ἐπήγε καὶ ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸ κρεθῶτι τοῦ τὸν κοιμώμενον φίλον τοῦ καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τοῦ ὄχι ἕνεκα τῆς φιλίας, ἀλλὰ ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς του, τίποτε ἄλλο δὲν ἐνομοθέ- τησε παρὰ τὸ νὰ προσευχόμεθα ὅλοι μᾶς συνεχῶς πρὸς αὐτὸν, C χωρὶς νὰ συνθέτωμεν προσευχὴν πολλῶν στί-

16. Ματθ. 6, 8.
17. Ρωμ. 12, 12.
18. Μαρκ. Λουκ. 18, 1 ἐξ.

χων, αλλά απλώς να καταφεύγωμεν εἰς αὐτόν καὶ νὰ ἐκθέτωμεν τὸ ζήτημά μας. Αὐτό, θεθαίως, ἤνθει, ὅταν εἶπεν «Ναμίζωμ' ὅτι μετ' ἡμῶν πολλοὺς τοὺς θὰ εἰσακουσθοῦν», «Διότι ὁ Πατέρας σας»,¹⁹ λέγει, «γνωρίζει κατὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχετε ἀνάγκη».²⁰

Καὶ ἐὰν γνωρίζῃ, λέγει κάποιος, ἐκεῖνα ποὺ χρειαζόμεθα, διατί χρειαζέσεται νὰ προσευχώμεθα; Δὲν χρειάζεται ἡ προσευχὴ διὰ νὰ διδάξῃ τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν προσελκύσῃ, νὰ σῶσῃ μαζί του μετ' ἡμῶν τὴν συνεχῆ προσευχὴν, νὰ ταπεινωθῇ, νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ ἀμαρτήματά σου.

«Σεῖς, λοιπόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς πρέπει νὰ προσεύχεσθε κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον Πατέρα μου, ποὺ εἶσαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς».²¹ **Δ** Κύτταξε ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς προσευχῆς ἐνεθάρρυνε τὸν ἀκροατὴν καὶ τοῦ ὑπειθύμισεν ὅλας τὰς εὐεργεσίας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὠνόμασε τὸν Θεὸν Πατέρα, μετ' ἡμῶν αὐτὴν ὀνομασίαν, παρεδέχθη τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτημάτων, τὴν κατόρθωσιν τῆς κολάσεως, τὴν δικαιοσύνην, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν υἰοθεσίαν, τὴν κληρονομίαν, τὴν ἀδελφότητα πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ τὴν χορηγίαν τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀνομάσῃ καθεὶς τὸν Θεὸν Πατέρα, ἐὰν δὲν ἔῃ γνωρίζῃ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Συνεπῶς, ἀπὸ δύο ἀποφειδένισχαι τὸ φρόνημα αὐτῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ ἐπικαλούμενου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν εὐεργετημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπῆλυσαν.

Ὅταν λέγῃ «ἐν τοῖς οὐρανοῖς», **Ε** δὲν τὸ λέγει διὰ νὰ περιορίσῃ τὸν Θεὸν ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν προσευχόμενον ἀπὸ τὴν γῆν καὶ νὰ προσηλώσῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰς οὐρανοὺς κατοικίας.

Συγχρόνως, μᾶς διδάσκει νὰ κάνωμεν κοινὴν προσευχὴν δι' ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς μας. Διότι δὲν λέγει: «Ὁ Πατέρας μου ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς», **250** ἀλλὰ «Πατέρα μας», διὰ νὰ προσευχώμεθα διὰ τὸ κοινὸν σῶμα τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰς κομίαν περιπτώσιν νὰ μὴ ἀποσκοπῶμεν εἰς τὸ ἰδικόν μας μόνον συμφέρον, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πληθῶν μας. Μετ' ἡμῶν ἀρχὴν

19. Ματθ. 6, 7.
20. Ματθ. 6, 8.
21. Ματθ. 6, 9.

αὐτὴν καταργεῖ τὴν ἐχθρὰν, καταστέλλει τὸν ἐγωισμόν, ἀφανίζει τὸν φθόνον, εἰσαγεῖ τὴν μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀγάπην, ἐκδικεῖ τὴν ἀναταραχὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἀποκαλύπτει μεγάλην τὴν ἰσχυρίαν τοῦ πτωχοῦ πρὸς τὸν βασιλεῖα, ἐὰν, βέβαια, συνδεώμεθα πρὸς αὐτὸν μετὰ τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαϊότερα. Πραγματικὰ, ποῖαν ζημίαν ἔχομεν ἀπὸ τὴν ἐπίγειον συγγένειν, ὅταν κατὰ τὴν οὐράνιον εἴμεθα ὅλοι συνδεδεμένοι καὶ κανένας δὲν ἔῃ τίποτε περισσοτέρου ἀπὸ τὸν ἄλλον, οὔτε ὁ πλούσιος ἀπὸ τὸν πτωχόν, **Β** οὔτε ὁ κύριος ἀπὸ τὸν δοῦλον, οὔτε ὁ ἄρχων ἀπὸ τὸν ἀρχόμενον, οὔτε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὸν στρατιώτην, οὔτε ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὸν θάρσαρον, οὔτε ὁ σοφὸς ἀπὸ τὸν ἀμόρφωτον; Διότι εἰς ὅλους ἐχώρισε τὴν ἰδίαν εὐγένειαν, ἀφοῦ κατεδέχθη νὰ ὀνομασθῇ Πατέρας ὄλων μετ' ἡμῶν ἔνοιαν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, μᾶς ὑπειθύμισε τὴν εὐγένειαν αὐτὴν, τὴν οὐράνιον δωρεάν, τὴν ἰσχυρίαν πρὸς τοὺς συνασθράτους μας, τὴν ἀγάπην καὶ μᾶς ἀπέσπασε ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν μας πρὸς τὸν οὐρανόν, ἃς ἴδωμεν τί μᾶς προτρέπει πλέον νὰ ζητῶμεν εἰς τὴν προσευχὴν μας.

Βέβαια, καὶ μόνον ἡ λέξις αὐτὴ ἴτε ἱκανὴ νὰ προσφέρῃ κάθε διδασκαλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ὀνομάσῃ τὸν Θεὸν Πατέρα, καὶ μάλιστα κοινὸν Πατέρα, εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιδείξῃ ἀνάλογον τρόπον ζωῆς, **Γ** ὥστε νὰ μὴ φαῖν ἀνάξιος τῆς εὐγενείας αὐτῆς, καὶ νὰ δεῖξῃ προθυμίαν ἴσην πρὸς τὴν δωρεάν.

Ἄλλ' ὅμως, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλα, λέγων τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἅγιος ὁνομασθῆναι τὸ ὄνομα σου».²² Ἡ προσευχὴ αὐτὴ εἶναι ἀνταξία ἐκεῖνου ποὺ ὀνομάζει τὸν Θεὸν Πατέρα του, τὸ νὰ μὴ ζητῇ, δηλαδὴ, τίποτε πρὶν ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς. Ἄλλὰ νὰ θεωρῇ τὰ πάντα κατώτερα ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκεῖνου. Διότι τὸ «ἅγιος ὁνομασθῆναι» αὐτὸ σημαίνει, ἃς δοξασθῇ, δηλαδὴ.

Βέβαια, ἔχει ὁ Θεὸς τὴν δόξαν του ὠλοκληρωμένην καὶ παραμένουσαν πάντοτε ἀμετάβλητον. Προτρέπει, ὅμως, τὸν προσευχόμενον νὰ ἔῃ τὴν προθυμίαν νὰ δοξασθῇ τὸν Θεόν καὶ μετ' ἡμῶν τὴν ἰδικὴν του ζωὴν. **Δ** Αὐτὸ ἔλεγε καὶ παραπάνω: «Ὁ ἅγιος ὁνομασθῆναι τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδωσιν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δο-

22. Ματθ. 6, 9.

ξάσουν τὸν Πατέρα σας, πὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς.»²³ Ἐξ ἄλλου, καὶ τὰ Σεραφεῖμ δοξολογοῦντα αὐτὸν ἔλεγον· «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος.»²⁴ Ὡστε τὸ «ἁγιασθήτω», σημαίνει ἄς δοξασθῆ. Καταξίωσέ μας, λέγει, δηλαδὴ, νὰ ζῶμεν τόσον καθαρὰ, ὥστε ὅλοι νὰ σὲ δοξάζουν ἐξ αἰτίας μας. Αὐτὸ, πόλι, εἶναι ἀπόδειξις ὀλοκληρωμένης εὐσεβείας, τὸ νὰ ἔχωμεν ἀνεπίληπτον ζωὴν ἐνώπιον ὁλων, ὥστε, ὁ καθένας πὺ μας θλίπει, νὰ δοξάζῃ τὸν Κύριόν μας διὰ τὴν ζωὴν μας αὐτὴν.

«Ἄς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου.»²⁵ Καὶ τὸ αἶτημα αὐτό, πόλι, εἶναι χαρακτηριστικὸν εὐγνώμονος υἱοῦ, Ἐ τὸ νὰ μὴ προσκολλάται εἰς τὰ ἀσθητά, οὔτε νὰ θεωρῇ τίποτε σπουδαῖον τὰ παρόντα αγαθά, ἀλλὰ νὰ σπεύδῃ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὰ μελλοντικά αγαθά. Αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἀγαθὴν συνείδησιν καὶ ἀπὸ ψυχὴν πὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα. Αὐτό, λοιπόν, ἐπεθύμει καὶ ὁ Παῦλος κάθε ἡμέραν, **22:5** διὸ καὶ ἔλεγεν ὅτι «καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, οἱ ὅποιοι ἔχομεν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος, στενάζομεν καθὼς περιμένομεν τὴν υἰοθεσίαν, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματός μας.»²⁶ Διὸ ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος κατέχεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα αὐτόν, οὔτε ἀπὸ τὰ κακά τοῦ κόσμου τούτου ἡμπαρεῖ νὰ τὸν κυριεύσῃ ὁ ἐγωϊσμός, οὔτε ἀπὸ τὰ θάσσανα νὰ συμριθῆ, ἀλλὰ, ὡς νὰ κατοικῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἀνωμαλίας.

«Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου, ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν.»²⁷ Εἶδες ἀρίστην ἀκολουθίαν; Προέτρεψε, θεότατα, νὰ ἐπιθυμῶμεν τὰ μέλλοντα καὶ νὰ σπεύδωμεν πρὸς τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην. Δι' ὅσον χρόνον ὁμως δὲν γίνεται αὐτὸ καὶ ἐφ' ὅσον εὐρισκόμεθα εἰς τὴν γῆν, **B** ἄς φροντίζωμεν νὰ ὁμοιάζῃ ἡ ζωὴ μας μετὰ τὸν οὐρανόν. Πρέπει, λέγει, νὰ ἐπιθυμῶμεν τὸν οὐρανόν καὶ τὰ αγαθά τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ, καὶ προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, διέταξε νὰ μεταβάλλωμεν τὴν γῆν εἰς οὐρανόν καὶ, ἐνῶ εὐρισκόμεθα εἰς αὐτὴν, ὡς πολῖται τοῦ οὐρανοῦ, ἔτσι νὰ πράττωμεν καὶ νὰ λέγωμεν τὰ πάντα, καθὼς καὶ νὰ παρακαλῶμεν δι' αὐτὸ τὸν Κύριον.

23. Ματθ. 5, 16.
24. Ἦσ. 8, 3.
25. Ματθ. 6, 10.
26. Ρωμ. 8, 28.
27. Ματθ. 6, 10.

Πραγματικά, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τελειότητα τῶν οὐρανίων δυνάμεων ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι κατοικοῦμεν εἰς τὴν γῆν. Ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν, καὶ ἐδῶ εὐρισκόμενος, νὰ πράττῃς τὰ πάντα, ὡς νὰ ἔφθασες πλεόν εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτὸ πὺ λέγει ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν· Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅλα γίνονται μετὰ εὐκολίαν καὶ οἱ ἄγγελοι δὲν ὑπακούουν εἰς τὰ μὲν καὶ παρακούουν εἰς τὰ δέ, ἀλλὰ συμμορφώνονται καὶ πείθονται εἰς ὅλα, **C** («διὸτι ἔχουν τὴν δύναμιν», λέγει, «νὰ ἐκτελοῦν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ»²⁸), ἔτσι καταξίωσε καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ ἐκτελῶμεν τὸ θέλημά σου κατὰ τὸ ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζωμεν τὰ πάντα, ὅπως ἐσὺ θέλεις. Εἶδες μετὰ ποῖον τρόπον μᾶς ἐδίδαξες νὰ εἰμεθα μετριόφρονες, μετὰ τὸ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ;

Ἐπίσης, μᾶς διέταξε ὁ κάθε προσευχόμενος νὰ παρακαλῇ διὰ τὴν οἰκουμένην ὀλοκληρῶν. Διὸ δὲν εἶπεν· Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου εἰς ἐμένα ἢ εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ εἰς κάθε σημεῖον τῆς γῆς, ὥστε νὰ διαλυθῇ ἡ πλάνη καὶ νὰ φυτευθῇ ἡ ἀλήθεια, νὰ ἀφανισθῇ ὀλοκληρωτικὰ κάθε κακία καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ἀρετὴ, **D** καὶ νὰ μὴ ὑπερέχῃ οὔτε ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν. Διὸτι, ἔαν γίνῃ αὐτό, λέγει, τότε δὲν θὰ διαφέρουν καθόλου τὰ ἐπίγεια ἀπὸ τὰ οὐράνια, μολοντί φυσικῶς διαφέρουν, καὶ ἡ γῆ θὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἄλλους ἀγγέλους.

Τὸν ἄρτον μας τὸν ἐπιούσιον δὸς μας σημεῖον.²⁹ Τί σημαίνει ἡ φράσις; «Τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον»; Τὸν καθημερινόν. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, εἶπε παραπάνω· «Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου, ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν», ἀλλὰ ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔφεραν σάρκα καὶ ὑπέκειντο εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν ἀπάθειαν μετὰ τοὺς ἀγγέλους, δι' αὐτὸ αἱ μὲν ἐντολαὶ διατάσσει νὰ ἐφαρμόζονται καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅπως τὰς ἐκτελοῦν οἱ ἄγγελοι, **E** ἀλλὰ, συγχρόνως, συγκαταβαίνει καὶ πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας.

Ζητῶ, θεότατα, τελειότητα, λέγει, εἰς τὴν ζωὴν, ὅχι ὁμως καὶ ἀπάθειαν, διὸτι δὲν τὸ ἐπιτρέπει ἡ τυραννία

28. Ψαλμ. 108, 20.
29. Ματθ. 6, 11.

τῆς φύσεως, ἐπειδὴ χρειάζεται, ὅπωςδήποτε, τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Σὺ, ὅμως, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον καὶ εἰς τὰ ὄλικά ζητήματα ὑπάρχει μεγάλη πνευματικότης. **22 23 24** Διότι δὲν μᾶς εἶπεν νὰ προσευχόμεθα οὔτε διὰ χρήματα, οὔτε διὰ τὰς ἀπολαύσεις, οὔτε διὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, οὔτε διὰ κάτι ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸν ἄρτον, καὶ μάλιστα διὰ τὸν καθημερινὸν ἄρτον, ὥστε νὰ μὴ μεριμνῶμεν διὰ τὴν αἰρίον. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον», δηλαδή, τὸν καθημερινόν. Καὶ δὲν ἤρκεσθῃ εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο προσέθεσεν ὑστερὰ ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν εἶπεν «Δὸς μᾶς σήμερον», ὥστε νὰ μὴ συντριβῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μᾶς μὲ τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Διότι, διατὶ ὀφίστασαι τὴν μερίμναν διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζεις, ἐὰν θὰ ἀντικρύσῃς τὸ φῶς; Τὴν ἴδιαν ἐντολὴν ἔδωσε καὶ παρακάτω μὲ περισσότερα λόγια, ὅταν ἔλεγεν **B** «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν αἰρίον». **26** Καὶ ἐπιθυμῆ ὁ Θεὸς νὰ εἰμεθα συνεχῶς ἔτοιμοι καὶ ὑπόπτεροι καὶ τόσο μόνον νὰ ὑποχωρῶμεν εἰς τὰς ἀδυναμίας τοῦ σώματος, ὅσον ἡ ἀνάγκη τῆς φύσεως ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ ἁμαρτάνομεν καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, **27** ἀποδεικνύον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν μεγάλην τοῦ φιλοanthρωπίαν, μᾶς προτρέπει νὰ προσευχόμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μᾶς καὶ νὰ λέγωμεν τὰ ἑξῆς: «Καὶ συγχώρησέ μᾶς τὰ ὅσα σοῦ χρωστοῦμεν λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν μᾶς, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκεῖνους ποὺ μᾶς ἠδίκησαν». **28** Εἶδες ὑπερβολικὴν φιλοanthρωπίαν; Ὑστερὰ ἀπὸ τὴν συγχώρησιν τόσων πολλῶν ἁμαρτιῶν **C** καὶ τὸ ἀνέκφραστον μέγεθος τῆς δωρεᾶς, πάλιν κρίνει ἀέλιους συγγνώμης τοὺς ἁμαρτάνοντας.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ προσευχὴ αὕτη ταιριάζει εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ διδάσκουν καὶ οἱ νόμοι τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ προοίμιον αὐτῆς, διότι ὁ ἄπιστος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὀνομάσῃ τὸν Θεὸν Πατέρα. Ἐάν, λοιπόν, ἀρμόζῃ εἰς τοὺς πιστοὺς αὕτη ἡ προσευχὴ, προσεύχονται δὲ αὐτοί, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην νὰ συχωρηθῶν τὰ ἁμαρτήμα-

30. Ματθ. 6, 34.

31. Τὸ ἑπίπτεμα, δηλ. πτῆ.

32. Ματθ. 6, 12.

τά των, εἶναι φανερόν ὅτι τὸ κέρδος τῆς μετανοίας δὲν κατηργήθη μετὰ τὸ βάπτισμα. Διότι, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ δεῖξῃ αὐτὸ, ἀσφαλῶς, δὲν θὰ ἐνομοθῆται νὰ προσευχόμεθα δι' αὐτὸ. Ὁ Κύριος, ὅμως, ποὺ ὑπενθυμίζει τὰ ἁμαρτήματα καὶ μᾶς προτρέπει νὰ ζητῶμεν συγχώρησιν καὶ μᾶς διδάσκει καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν συγχώρησιν αὐτὴν, καθιστῶν ἔτσι εὐκόλον τὸν δρόμον τῆς συγχωρήσεως. **29** εἶναι φανερόν ὅτι εἰσήγαγε τὸν νόμον αὐτὸν τῆς προσευχῆς, ἐπειδὴ γνωρίζει καὶ ὑποδεικνύει ὅτι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα εἶναι δυνατόν νὰ καθαρισθῶμεν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μᾶς. Ἔτσι, μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῶν ἁμαρτημάτων μᾶς, μᾶς πείθει νὰ εἰμεθα μετριοφρονες, ἐνῶ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συχωρῶμεν τοὺς ἄλλους μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε μνησικακίαν καὶ τέλος, μὲ τὸ νὰ μᾶς ὑποσχέθῃ ὅτι θὰ συχωρῇ καὶ τὰς ἰδικὰς μᾶς ἁμαρτίας, διὰ τὴν ἰδικὴν μᾶς συγχώρησιν πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀφ' ἑνὸς μὲν μᾶς δίδει χρηστάς ἐλπίδας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μᾶς διδάσκει νὰ φιλοσοφῶμεν ἐπάνω εἰς τὴν ἀνέκφραστον φιλοanthρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ παρατηρήσωμεν εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὅτι, δηλαδή, ἐνῶ εἰς κάθε σημείον τῆς προσευχῆς ἐμνημόνευσεν ὀλοκλήρῳ τὴν ἀρετὴν **E** καὶ περιέλασεν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ μνησικακῶμεν, (διότι καὶ τὸ νὰ ἀγιασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα ὀλοκληρωμένης ἐναρέτου ζωῆς) καὶ τὸ νὰ γίνεταί τὸ θέλημά του, σημαίνει τὸ ἴδιον ἀκριβῶς πάλιν καὶ τὸ νὰ δυνάμεθα νὰ ὀνομάζωμεν τὸν Θεὸν Πατέρα, εἶναι ἀπόδειξις ἀμώμου τρόπου ζωῆς: εἰς ὅλα αὐτὰ συμπεριέλασθε καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἀφήνωμεν τὴν ὀργὴν μᾶς ἐναντίον ἐκεῖνων ποὺ μᾶς ἔκαναν κάτι κακόν). **32 33 34** ἐν τούτοις, ὅμως, δὲν ἤρκεσθῃ μόνον εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποδείξῃ πόσῃ σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὸ θέμα αὐτὸ, ἀναφέρει ἰδιαίτερος αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν δὲν ἀναφέρει καμμίαν ἄλλην ἐντολὴν, παρὰ μόνον αὐτὴν, ὁμιλῶν ὡς ἑξῆς: «Διότι, ἐὰν συχωρήσῃτε εἰς τοὺς ἀθρώπους τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἔκαναν εἰς ἑσᾶς, θὰ συχωρήσῃ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος καὶ τὰ ἰδικὰ σας ἁμαρτήματα».

Συνεπῶς, ἀπὸ ἡμᾶς θὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡμεῖς εἰμεθα κύριοι τῆς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς. Πραγμα-

33. Ματθ. 6, 14.

τικά, διά να μη ἡμπορῇ κανένας ἀπό τοὺς ἀνασθητοὺς, νὰ κατηγορήσῃ, ὅταν δικάζεται διὰ κάτι μικρὸν ἢ μεγάλο παράπτωμα, ἐσένα τὸν ὑπεύθυνον καθιστᾷ κύριον τῆς ἀποφάσεως. **B** Καὶ ὅπως ἐδικάσας ἐσὺ, λέγει, ἔτσι θὰ δικάζω καὶ ἐγώ. Καὶ ἐάν συγχωρήσῃς τὸν σὺνδουλόν σου, θὰ εὕρῃς τὴν ἴδιαν χάριν καὶ ἀπὸ ἐμένα. Μολονότι, βέβαια, ἡ ἰδική σου συγγνώμη δὲν εἶναι ἴση μετὰ τὴν ἰδικὴν του. Διότι σὺ μὲν συγχωρῆς, ἐπειδὴ ἔχεις ὑποχρέωσιν, ἐνῶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἀνάγκην κανενός. Σὺ συγχωρεῖς τὸν σὺνδουλόν σου, ὁ δὲ Θεὸς συγχωρεῖ τὸν δούλον του. Σὺ συγχωρεῖς, ἐνῶ εἶσαι ὑπεύθυνος διὰ ἀναριθμητὰ ἁμαρτήματα, ἐνῶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, ἂν καὶ εἶναι ἀναμάρτητος. Ἄλλ' ὁμως καὶ ἔτσι ἀποδεικνύει τὴν φιλανθρωπίαν του. Βέβαια, ἡμποροῦσε καὶ χωρὶς αὐτὸ νὰ σοῦ συγχωρήσῃ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ σε εὐεργετήσῃ, προσφέρων εἰς ἐσὲ ἀπειραριθμοὺς ἀφορμὰς ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας, ἀποδιώκων τὸ θηριώδες στοιχεῖον ποὺ ὑπάρχει μέσα σου, ἀποσθίνων τὸν θυμὸν καὶ συγκολλῶν ἐσὲ ὁλοκληρωτικὰ πρὸς τὸ ἴδιόν σου μέλος.

C Διότι τί θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἶπῃς; Ὅτι ἄδικα ἔπαθες κάτι κακὸν ἀπὸ τὸν πλησίον σου; Αὐτὰ εἶναι, βέβαια, τὰ ἁμαρτήματα. Διότι, ἐάν ἐπάθαινες κάτι δίκαιον, τότε τὸ γεγονός δὲν θὰ ἀπετέλει ἁμάρτημα. Ἄλλὰ καὶ ἐσὺ προσέργεσαι εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ λάβῃς συγχώρησιν παρομοίαν ἁμαρτημάτων καὶ πολὺ μεγαλύτερων. Ἄλλὰ καὶ πρὸ τῆς συγχωρήσεως δὲν ἔλαβες μικρὰν δωρεάν, διδασκόμενος νὰ ἔχης ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ ἀσκούμενος εἰς τὴν ἡμερότητα. Καὶ μαζί με αὐτὰ μέγας μισθὸς θὰ ἀποταμιευθῇ δι' ἐσὲ ἐκεῖ, τὸ ὅτι, δηλαδὴ, δὲν θὰ σοῦ ζητηθῇ καμία ἀπολογία διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου.

Λοιπὸν, ποῖον τιμωρίον δὲν ἀξίζομεν νὰ ὑποστῶμεν, **D** ὅταν, ἐνῶ ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰ χέρια μας, προσδίδομεν τὴν σωτηρίαν μας; Κατὰ ποῖαν λογικὴν θὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς εἰσακούσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἄλλα αἰτήματά μας, ὅταν ἡμεῖς δὲν θέλωμεν νὰ ἐνδιαφερόμεθα διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς ἐκεῖνα ποὺ εἴμεθα κύριοι τῆς ὑποθέσεως;

«Καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ πέσωμεν εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρὸν. Διότι ἰδική σου εἶναι ἡ

βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν».³¹ Ἐδῶ μᾶς διδάσκει καθαρὰ τὴν ἰδικὴν μας εὐτέλειαν καὶ μᾶς κατασιγάσει τὴν ἐπαρσιν, καὶ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν τοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐπιζητοῦμεν. Διότι ἔτσι καὶ ἡ νίκη μας θὰ εἶναι λαμπρότερα καὶ πιὸ γελοία ἢ ἦτα τοῦ διαβόλου. **E** Δηλαδή, ὅταν προκληθῶμεν, πρέπει μὲ γενναϊότητα νὰ ἀγωνιζώμεθα, ἐνῶ, ὅταν δὲν προκαλούμεθα, πρέπει νὰ ἡσυχάζομεν καὶ νὰ περιμένωμεν τὸν καιρὸν τῶν ἀγῶνων, ὥστε νὰ ἀποβείωμεν καὶ τὴν ἀκενοδοξίαν μας καὶ τὴν γενναϊότητά μας. Προηρόν δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὸν διάβολον, προτρέπων ἡμᾶς νὰ διεξάγωμεν διαρκῆ πόλεμον πρὸς αὐτόν **25-4** καὶ ὑποδεικνύων ὅτι ὁ διάβολος δὲν εἶναι τέτοιος ἐκ φύσεως κακῶν, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ γίνονται κακοὶ ἀπὸ τὴν ἐλευθέρων θέλησιν των. Κατ' ἐξοχὴν, ὁμως, ἐκεῖνος ὀνομάζεται ἔτσι, λόγῳ τῆς μεγάλης του κακίας καὶ ἐπειδὴ διεξάγει ἀνεκλήνυτον πόλεμον ἐναντίον μας, χωρὶς νὰ ἔχη ὑποστῆ καμίαν ἀδικίαν ἀπὸ ἡμᾶς. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν Ἐλύτωση μᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ἀλλὰ «ἀπὸ τὸν πονηρὸν», διδάσκων ἡμᾶς νὰ μὴ ἐχθρευώμεθα εἰς οὐδαμίαν περιπτώσιν τοὺς πλησίον μας. δι' ὅσα κακὰ θὰ παθῶμεν τυχὸν ἀπὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοῦ νὰ μεταστέωμεν τὸ μῖσος πρὸς ἐκείνον, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ αἰτίας ὅλων τῶν κακῶν.

Ἀφοῦ, λοιπὸν, μᾶς κατέστησεν ἐνοχωνίου μετὰ τὴν ὑπευθύνωσιν τοῦ ἐχθροῦ **B** καὶ ἐξηφάνισε τελείως τὴν ραθυμίαν μας, πάλιν, ἐνθαρρύνει καὶ στηρίζει τὰς ψυχὰς, μετὰ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὸν βασιλεῖα, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποῦ τασσόμεθα, καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, «Διότι ἰδική σου εἶναι», λέγει, «ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα». Συνεπῶς, ἐάν ἡ βασιλεία ἀνήκῃ εἰς αὐτόν, δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα κανένα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ ἀνθίσταται εἰς αὐτόν καὶ νὰ μοιράζεται μαζί του τὴν ἐξουσίαν. Διότι, ὅταν λέγῃ: «ἰδική σου εἶναι ἡ βασιλεία», ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἰδικὸς μας πολέμιος εἶναι ὑποταγμένος εἰς αὐτόν, μολονότι δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀντιπόλου, ἐπειδὴ πρὸς τὸ παρὸν παραχωρεῖ αὐτὸ ὁ Θεός.

31. Ματθ. 6, 13.

Πραγματικά, και ὁ διάβολος ἀνήκει εἰς τοὺς δοῦλους τοῦ Θεοῦ, ἔστω και ἂν εὐρίσκεται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἠτιμασμένων και τῶν καταδικασμένων. Καὶ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ θλάσῃ κανένα ἀπὸ τοὺς ὁμοδόλους μας, C ἔάν προηγουμένος δὲν λάβῃ τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ διατὶ λέγω τοὺς ὁμοδόλους; Ἀφοῦ οὔτε τοὺς χοίρους ἠμπόρεσε νὰ καταπολεμήσῃ, μέχρις οὔτου τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Κύριος.³⁵ Ἐπίσης, οὔτε τὰ ποιμένα, οὔτε τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν ἔθλασε, μέχρις οὔτου ἔλαθε τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν Θεόν.³⁶ «Καὶ ἡ δύναμις», λέγει, Ὡστε, και ἂν ἀκόμη εἶσαι ὑπερβολικὰ ἀδύνατος, δικαιολογημένα θὰ ἔχῃς θάρρος, ἀφοῦ ἔχεις τόσον μέγαν βασίλεια, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πάντα με εὐκόλλαν και διὰ μέσου ἐσοῦ, «Καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν». Λοιπὸν, δὲν οὐ ἀπαλλάσσει μόνον ἀπὸ τὰ κακὰ, ἀλλὰ ἠμπορεῖ νὰ σε κόνῃ ἐνδοξον και λαμπρόν. Ὅπως, δηλαδὴ, ἡ δύναμις του εἶναι μεγάλη, D ἔτσι και ἡ δόξα του εἶναι ἀνέκφραστος και τὰ πάντα χωρὶς πέρας και δὲν τελειώνουν πουθενά.

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον προετοίμασε τὸν ἀθλητὴν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς και τοῦ ἔδωκε θάρρος; Ἐν συνεχείᾳ, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ἀπὸ δλα τὰ πάθη τὴν μνησικακίαν πρὸ πάντων ἀποστρέφεται και μισαί και ὅτι περισσότερον ἀπὸ δλα τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν κακίαν αὐτὴν ἀρετὴν ἀποδέχεται, και μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς, πάλιν, ὑπειθύμισε τὸ κατόρθωμα αὐτό, ὀδηγῶν τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς και διὰ τῆς τιμωρίας και διὰ τῆς καθωρισμένης σφοδρῆς, «Διότι, ἔάν συγχωρῆτε», λέγει, «τοὺς ἀνθρώπους, E θὰ σὰς συγχωρήσῃ και ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος, Ἐάν, ἕμωσ, δὲν συγχωρῆτε τοὺς ἀνθρώπους, τότε οὔτε και ὁ Πατέρας θὰ σὰς συγχωρήσῃ.» Δι' αὐτὸ ἀνέφερε και πάλιν τοὺς οὐρανοὺς και τὸν Πατέρα, ὥστε και αὐτὸ νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἀκροατὴν, ἔάν σκοπεύῃ, μολονότι κατὰγεται ἀπὸ τέτοιον Πατέρα, νὰ μετασβληθῇ εἰς θηρίον και, ἂν και ἐκλήθῃ εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ κατέχεται ἀπὸ γήινον και ὀλισθητικὸν φρόνημα. Διότι δὲν πρέπει, θεόβια, νὰ

35. Ἰερὴλ. Ματθ. 8, 28 ἔξ.

36. Ἰερὴλ. τὸ ἐπιτόμιον τοῦ Ἰωάν.

37. Ματθ. 6, 14 - 15.

γίνωμεν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος μόνον, ἀλλὰ και διὰ τῶν ἔργων. Τίποτε, ὁμωσ, δὲν ἐξομοιώνει τόσον με τὸν Θεόν, 22 23 24 ὅσον τὸ νὰ προσφέρῃ κανεὶς τὴν συγγνώμην του εἰς τοὺς ποιηροὺς και τὰς ἀδικούντας, ὅπως και ὁ ἴδιος ἐδίδαζε παραπάνω, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς ποιηροὺς και τοὺς ἀγαθοὺς.³⁸

Δι' αὐτὸ, λοιπὸν, εἰς καθὲ αἴτημα τῆς προσευχῆς μὰς προτρέπει νὰ προσευχώμεθα δι' ὅλους τοὺς συνανθρώπους μας, λέγων «Πατέρα μας» και «ὅς γίνῃ τὸ θελήμα σου ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὅπως γίνεται και εἰς τὸν οὐρανόν» και «δός μας τὸν ἄρτον μας» και «συγχώρησέ μας τὰ ἀμαρτήματά μας» και «μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ πέσωμεν εἰς πειρασμόν» και «γλύτωσέ μας», παραβῶν ἡμᾶς νὰ χρησιμοποιούμεν πάντοτε τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν, ὥστε νὰ μὴ ἐχωμεν οὔτε ἴχνος ὀργῆς διὰ τὸν πλησίον μας, B Παιὰς τιμωρίας, λοιπὸν, δὲν εἶναι ἀξίαι δοσι, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, δχι μόνον οἱ ἴδιοι δὲν συγχωροῦν τοὺς συνανθρώπους των, ἀλλὰ παρακαλοῦν και τὸν Θεόν νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀμυναν κατὰ τῶν ἐχθρῶν και πράττουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ὅτι ὀρίζει ἡ ἐντολὴ αὐτῆ, και μάλιστα, ὅταν ὁ Θεὸς πράττῃ τὸ πᾶν και χρησιμοποιῇ καθὲ μέσον, ὥστε νὰ μὴ ἐρχώμεθα εἰς συγκρούσιν μετοξύ μας; Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ῥίζα δλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ἀγάπη, ἀφοῦ ἀραινίζει τὰ πάθη ποῦ τὴν θλάπτου, μὰς ἐνώνει μετὰξύ μας ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένας, πραγματικά, δὲν ὑπάρχει κανένας, εἴτε πατέρας, εἴτε μητέρα, εἴτε φίλος, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ποῦ νὰ μὰς ἠγάπησε τόσον, ὅσον μὰς ἠγάπησεν ὁ δημιουργὸς μας Θεός. Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ ἀποδεικνύεται και ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας ποῦ μὰς κάνει καθημερινῶς και ἀπὸ τὰς ἐντολάς ποῦ μὰς δίδει.

Ἐάν, ὁμωσ, μοῦ λέγεις τὰς λύπας και τοὺς πόνους C και τὰ κακὰ τῆς ζωῆς, σκέψου, τότε, πόσας φορὰς τὴν ἡμέραν ἔρχεσαι εἰς συγκρούσιν με τὸν Θεόν, παραβάνων τὸ θελήμα του, και δὲν θὰ παραξενευθῆς πλέον, και ἂν ἀκόμη σὲ εὐρουν περισσότερα κακὰ. Ἀλλὰ, ἔάν ἀπολαύσῃς κάποιο ἀγαθόν, τότε, νὰ παραξενευθῆς και νὰ καταπλαγῆς. Τώρα, ὁμωσ, βλέπομεν μόνον τὰς συμφορὰς ποῦ μὰς ἐρχονται, ἐνῶ δὲν σκεπτόμεθα καθόλου τὰς παραβάσεις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, τὰς ὅποιας

38. Ἰερὴλ. Ματθ. 6, 45.

καθημερινῶς διαπράττομεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἀγανακτοῦμεν. Διότι, ἐὰν ὑπελογίζομεν μὲ ἀκρίθειαν τὰ ἀμαρτήματα μίᾳς ἡμέρας μόνον, τότε θὰ ἀντιλαμβάνομεθα, διὰ πόσα κακὰ εἴμεθα ὑπεύθυνοι. Καί, ἀφοῦ παραλείψω τὰ ἄλλα, **D** δηλαδή, τὰ ἰδιαίτερα ἀμαρτήματα τοῦ καθενός, θὰ ἀναφέρω τὰ σημερινά, μολοντί δὲν γνωρίζω, θέβαια, εἰς ποῖον ἀμάρτημα ἔπεσεν ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς.

Aλλ' ὅμως εἶναι τόσοσιν μεγάλη ἡ ἀφθονία τῶν ἀμαρτιῶν, ὥστε καὶ ἐκεῖνος, ποῦ δὲν τὰς γνωρίζει μὲ ἀκρίθειαν, νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀναφέρῃ μερικὰς ἀπὸ αὐτάς. Λοιπόν, ποῖος δὲν θραυθύμησε κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς; Ποῖος δὲν ἀπεγοιτεύθη; Ποῖος δὲν ἐκενοδόχησεν; Ποῖος δὲν ἐκακολόγησεν τὸν συνάνθρωπόν του καὶ δὲν ἐδέχθη πονηρὰν ἐπιθυμίαν; Δὲν ἐκύτταξε μὲ ἀκόλαστον βλέμμα; Δὲν ἐνεθυμήθη μὲ πάθος τὸν ἐχθρόν του καὶ δὲν ἐγάμισε τὴν καρδίαν του ἐγωισμῶν; **E**ὰν, ὅμως, ἐνῶ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἐκκλήσιαν καὶ εἰς τόσοσιν ὀλίγον χρόνον, **E** εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τόσα κακὰ, ποῖοι θὰ εἴμεθα, ὅταν φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ; **E**ὰν μέσα εἰς τὸ λιμάνι ὑπάρχουν τόσα κύματα, ὅταν θὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὸν εὐρίπον τῶν κακῶν, δηλαδή τὴν ἀγοράν, καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ εἰς τὰς φροντίδας τοῦ σπιτιοῦ, ἄρα γε θὰ ἠμπορέσωμεν τότε νὰ ἀναγνωρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας; **2503** Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐβῶσε σύντομον, εὐκόλον καὶ ἀππλλαγμένον ἀπὸ κάθε κόπον δρόμον διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὰ τόσα ἀμαρτήματα. Πραγματικά, ποῖος κόπος ὑπάρχει διὰ νὰ συγχωρήσῃ αὐτὸν ποῦ σὲ ἔβλαπεν; Κόπος εἶναι νὰ μὴ συγχωρῆς, ἀλλὰ νὰ διατηρῆς τὴν ἐχθραν. Διότι, ὁπωσδήποτε, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ ἀνεῖον προσφέρει καὶ πολὺ εὐκόλος εἶναι δι' ὅποιον τὴν ἐπιθυμεί.

Πραγματικά, οὔτε πέλαιος χρειάζεται νὰ διαπλευρήσῃ, οὔτε νὰ πραγματοποιήσῃ μεγάλην ἀποδημίαν, οὔτε νὰ περάσῃ θορυβοκορυφάς, οὔτε χρῆματα νὰ ἐξοδεύσῃ, οὔτε τὸ σῶμα νὰ κουράσῃ, ἀλλὰ εἶναι ἀρκετὸν νὰ θελήσῃ μόνον καὶ ἅλα τὰ ἀμαρτήματα σου συγχωροῦνται. **B** **E**ὰν, ὅμως, ὄχι μόνον ὁ ἴδιος δὲν συγχωρῆς τὸν ἀδελφόν σου, ἀλλὰ ἐπιπαρακαλῆς καὶ τὸν Θεὸν ἐναντίον σου, ποῖαν, λοιπὸν, ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχῃς, ὅταν, ἐνῶ προσπαθεῖς νὰ προσελκύσῃς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖς, καὶ τότε τὸν ἐξοργίζεις, ἔχων μορφήν μὲν

ἰκέτου, ἀλλὰ ἐκθάλλον κραυγὰς θηρίου, καὶ ἐξακοντίζεις κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὴν προσευχὴν, τίποτε δὲν ἐζήτησε τόσοσιν πολὺ, ὅσον τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς. «Υψάνοντες», λέγει, «χέρια ἅγια, χωρὶς ὀργῆν καὶ ἀμφιβολίαν».⁵⁹ **E**ὰν, λοιπὸν, ὅταν ἔχῃς ἀνάγκην ἐλέους, οὔτε καὶ τότε ἀφήνεις τὴν ὀργὴν σου, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὴν ἐνεθυμῆσαι, καὶ μάλιστα, ὅταν γνωρίζῃς ὅτι ἀθεῖς τὸ ἔλεος ἐναντίον σου, πότε θὰ ἠμπορέσῃς νὰ γίνῃς φιλόνητος καὶ νὰ ἀποθάλῃς τὸ καταστρεπτικὸν δηλητήριον τῆς πονηρίας αὐτῆς;

C **E**ὰν, ὅμως, δὲν ἔχῃς ἀντιληψῆς ἀκόμη τὸ μέγεθος τῆς ἀτοπίας αὐτῆς, σκέψου ὅτι αὐτὸ συμβαίνει μεταξύ ἀνθρώπων καὶ τότε θὰ ἴδῃς τὸ μέγεθος τῆς ὕβρεως. **E**ὰν, δηλαδή, κάποιος ἐπιησιάζε ἐσένα, ποῦ εἶσαι ἀπλὸς ἄνθρωπος, καὶ σὲ παρεκάλει νὰ τὸν ἐλεήσῃς, ἐν συνεχείᾳ, ὅμως, καὶ ἐνῶ εὐρίσκατο εἰς τὴν γῆν, ἔβλεπεν ἕνα ἐχθρόν του καὶ, ἀφοῦ ἀφηγε τὴν παρακλήσιν του πρὸς ἐσένα, ἐκτύπη ἐκεῖνον, ἀρὰ γε δὲν θὰ ἐννοιωθεῖς μεγαλύτεραν ὀργὴν δι' αὐτόν; Τὸ ἴδιο σκέψου ὅτι συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Θεόν. Διότι καὶ ἐσὺ, ἐνῶ παρακαλεῖς τὸν Θεόν, ἀφοῦ διακόμῃς τὴν προσευχὴν, κτυπῆς τὸν ἐχθρόν σου μὲ τὰ λόγια καὶ ὑβρίζεις τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ προσκαλῆς ἐκεῖνον, ποῦ ἐνομοθέτησε νὰ μὴ ἔχωμεν καθόλου ὀργὴν διὰ τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς, **D** καὶ νὰ ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐνεργήσῃ ἀντίθετα πρὸς τὰς ἰδικὰς του ἐντολάς. Δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ τιμωρία, διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι παραβαίνεις τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ παρακαλεῖς καὶ τὸν Θεὸν νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιον; Μήπως, θέβαια, ἐλησμώνησεν ὅσα ἐνομοθέτησεν; Μήπως εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ κάνει αὐτά; **E**ἵναι Θεὸς, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλὰ τὰ πάντα καὶ θέλει νὰ φυλάσσωνται μὲ κάθε ἀκρίθειαν οἱ νόμοι του, καὶ τόσοσιν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ πράττῃ αὐτά, ποῦ ἐσὺ ἐπιθυμοῖς, ὥστε καὶ ἐσένα, ποῦ λέγεις αὐτά, σὲ ἀποστρέφεται καὶ σὲ μισεῖ, ἐπειδὴ τὰ λέγεις μόνον, καὶ ἀπαιτεῖ νὰ ὑποστῆς τὴν μεγαλύτερη τιμωρίαν. Κατὰ ποῖαν λογικὴν, λοιπὸν, ἔχεις τὴν ἀξίωσιν νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς ἐκεῖνα, **E** τὰ ὅποια σὲ προτρέπει νὰ ἀποφεύγῃς καὶ ἐσὺ μὲ μεγάλην προθυμίαν;

⁵⁹ Ἀλλὰ ὑπάρχουν, θέβαια, καὶ μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔ-

χουν φθάσει εις τόσον παραλογισμόν, ὥστε νὰ μὴ προσεύχωνται μόνον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν παιδιῶν αὐτῶν καὶ, ἐάν ᾦτο δυνατόν κατὰ κάποιον τρόπον, ἐπιθυμοῦν νὰ γευθῶν τὴν σάρκα των. **22** ἢ μᾶλλον καὶ τὴν γεύονται. Μὴ μοῦ προσέλης ὡς δικαιολογίαν τὸ ὅτι δὲν ἐνέπηξες τὰ δόντια σου εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ πού σὲ ἠδίκησεν. Διότι ἔκανες κάτι πῶς σκληρότερον, ὅσον, θέβαια, ἐξαρτάται ἀπὸ ἐσένα, μὲ τὸ νὰ παρακαλῆς νὰ ἔλθῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐναντίον σου, νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν καὶ νὰ καταστραφῇ οἰκογενειακῶς. Ἄπο ποια δαγκώματα δὲν εἶναι θωρότερα αὐτά; Ἄπο ποια θέλη δὲν εἶναι πικρότερα; Δὲν σὲ εἰδοῦσεν αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν ὁ Χριστός, οὔτε σὲ προέτρεψε νὰ αἱματώνης ἴσθαι τὸ στόμα σου. Διότι αἱ γλώσσαι, πού λέγουν αὐτά, εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τὰ στόματα ἐκεῖνα, πού εἶναι αἱματωμένα ἀπὸ ἀνθρωπίνου σάρκα. **B** Πῶς, λοιπόν, θὰ ἀσπασθῆς τὸν ἀδελφόν σου; Πῶς θὰ ἐγγίσης τὴν φύσιν; Πῶς θὰ γευθῆς τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ὅταν τόσον δηλητηρίον ἔχῃς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου; Διότι, ὅταν λέγῃς Ὁνειρεσε αὐτόν, κατὰστρεψε τὸ σπῆτι του, ἀφάνισε τὰ πάντα καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα κακὰ εὐχεσαι εἰς θάρος του, τότε δὲν διαφέρεις καθόλου ἀπὸ τὸν ἀνθρωποκτόνον ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὸ θηρίον, πού τρώγει τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄς ἀφήσωμεν, λοιπόν, τὴν νόσον καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν καὶ ἄς δεῖξωμεν πρὸς ἐκείνους πού μᾶς ἐλύπησαν τὴν φιλικὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν ὤρισεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ ὁμοιάσωμεν πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα μας. Θὰ ἀφήσωμεν δὲ τὰ πάθη αὐτά, ἐάν ἐνθυμηθῶμεν τὰ ἰδικὰ μας ἀμαρτήματα. Ἐάν ἐξετάσωμεν μὲ ἀκριβείαν ὅλα τὰ πλημμελήματά μας, πού διαπράττομεν εἴτε εἰς τὸ σπῆτι μας, **C** εἴτε ἐξῶ, εἴτε εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Πραγματικὰ, ἐάν διὰ κανένα ἄλλο ἀμάρτημα, πάντως, διὰ τὴν ἀδιαφορίαν, πού δεῖκνύμεν ἐδῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰμεθα ἄξιοι νὰ ὑποστῶμεν τὴν θωροτέραν καταδίκην. Ἐνῶ, δηλαδή, ψάλλουν οἱ προφῆται, ὕμνουν οἱ ἀπόστολοι καὶ μᾶς ὁμιλεῖ ὁ Θεός, ὁ νοῦς πλανᾶται ἐκτός τῆς ἐκκλησίας καὶ μεταφέρομεν μέσα εἰς αὐτὴν τὸν θόρυβον τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, χωρὶς νὰ κῶμεν τὴν ἡσυχίαν διὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὅσπν κάνουν οἱ θεοὶ τῶν θεάτρων, ὅσπν διαβάζονται τὰ διατάγματα τοῦ

βασιλέως. Διότι ἐκεῖ, καθ' ὅν χρόνον διαβάζονται τὰ βασιλικὰ διατάγματα, καὶ οἱ ὑπατοὶ καὶ οἱ ὑπαρχοὶ καὶ ἡ βουλή καὶ ὁ λαὸς ἴστανται ὅλοι ὄρθιοι καὶ ἀκούουν μὲ ἡσυχίαν τὰ λεγόμενα. Καὶ ἂν κάποιος, ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡσυχίας, εἰσέλθῃ ἀπότομα καὶ φωνάξῃ δυνατὰ, θὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, ἐπειδὴ προσέβαλε τὸν βασιλέα. **D** Ἐδῶ, ὅμως, ἐνῶ διαβάζονται τὰ οὐράνια διατάγματα, ἐπικρατεῖ μεγάλος θόρυβος, μολοντί καὶ ὁ ἀπόστολεὺς τῶν διαταγμάτων αὐτῶν εἶναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἐπιγεῖου βασιλέως καὶ τὸ θέατρον εἶναι πῶς σεβαστόν, διότι δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀγγέλους. Ἐπίσης τὰ ἐπινίκια αὐτά, τὰ ὁποῖα εὐαγγελίζονται τὰ διατάγματα αὐτά, εἶναι πολὺ πῶς φοικτὰ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

Δι' αὐτὸ ὅχι μόνον οἱ ἀνθρώποι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ τὰ πλήθη τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς προτρέπομεθα νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν. «Εὐλογεῖτε», λέγει, «τὸν Κύριον ὅλα τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ». **E** Διότι δὲν εἶναι μικρὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρώπινον λόγον καὶ μωλὸ καὶ σέψιν. Καὶ ὅλα αὐτά τὰ διακηρύσσου καθημερινῶς οἱ προφῆται, ἀναγγέλλων διαφορετικὰ ὁ καθένας τὸ λαμπρὸν αὐτῶν τρόπιον. Ἔτσι ὁ ἕνας λέγει: «Ἀνήλθες εἰς ὕψος, συνέλαθες αἰχμαλώτους καὶ ἐπῆρες θῶρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους», **40** καὶ «Ὁ Κύριος εἶναι ἰσχυρὸς καὶ δυνατὸς εἰς τὸν πόλεμον», **41** ὁ δὲ ἄλλος λέγει: «Θὰ διαμοιράσῃ τὰ λάφυρα τῶν ἰσχυρῶν», **42** Ἐξ ἄλλου, δι' αὐτὸ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ κηρύξῃ εἰς τοὺς αἰχμαλώτους ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνάσσειν εἰς τοὺς τυφλοὺς. **43** Καὶ ἄλλος ἐκβάλλων τὴν κατά τοῦ θανάτου ἐπινίκιον κραυγὴν ἔλεγεν: «Ποῦ εἶναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου;» **44** πού εἶναι, Ἄθνη; ἡ νίκη σου;». **45** Ἄλλος πάλιν, εὐαγγελιζόμενος τὴν ἀπόλυτον εἰρήνην, ἔλεγεν: «Οἱ λαοὶ θὰ μεταβάλλουν τὰς φονικὰς μαχαίρας των εἰς ἐργατικὰ ἄροτρα καὶ τὰ πολεμικὰ δόρατά των εἰς εἰρή-

40. Ματθ. 109, 32.

41. Ματθ. 67, 19.

42. Ματθ. 23, 3.

43. Πῶς, 68, 12.

44. Πῶς, 115, 61, 1. Λουκ. 4, 18.

45. Πῶς, 13, 14.

46. Α' Κορινθ. 13, 55. Πῶς, καὶ Β' Τιμοθ. 2, 10.

νικά δρέπανα.⁴⁷ Καί ὁ μὲν φανάζει πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, λέγων «Δοκίμασε μεγάλην χαρὰν, θυγατέρα τῆς Σιών, διότι, νῦν, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται εἰρηνικὸς καθημένος ἐπάνω εἰς ἓνα ὑποζύγιον ζῶον καὶ μικρὸ ποιλάρι».⁴⁸ Ἄλλος προφήτης δὲ διακηρύσσει καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: **B** «Θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος, τὸν ὅποιον ζητεῖτε ἐκεῖς, καὶ ποῖος θὰ ἀνθέξῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἐισόδου αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον»;⁴⁹ Σκιρτήσατε ὅπως τὰ μισχάρια, ποὺ σπάζουν τὰ δεσμά των».⁵⁰ Ἐπίσης, ἄλλος, κατεχόμενος ἀπὸ κατάπληξιν, ἔλεγεν «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ συγκριθῇ ἄλλος Θεὸς μεῖ αὐτόν».⁵¹

Καὶ ὁμοίως, ἐνῶ τόσα καὶ ἄλλα περισσότερα λέγονται ἐδῶ καὶ πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα φρίκην καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι εὐρισκώμεθα εἰς τὴν γῆν, ἐν ταῦτοις θορυβοῦμεν, σὰν νὰ εὐρισκώμεθα εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, δημιουργοῦμεν παραγῆν, συζητοῦντες διὰ θέματα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μεῖ ἡμᾶς καὶ χάνομεν ἀσκοπα τὸν καιρὸν τῆς συνάξεως.

Ὅταν, λοιπόν, καὶ εἰς τὰ μικρὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα, καὶ εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ εἰς τὴν πράξιν, καὶ ἐκτός καὶ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, εἴμεθα τὸσον ράθυμοι καὶ, μαζὶ μεῖ ἄλλα αὐτὰ, προσευχώμεθα καὶ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, **C** ἀπὸ ποῦ θὰ ἐλπίζωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἀφοῦ εἰς τὰ τόσα πολλὰ ἁμαρτήματά μας προσθέτωμεν καὶ ἄλλο θεορύτερον ἀπὸ αὐτὰ, δηλαδή, τὴν παράνομον αὐτὴν προσευχὴν;

Εἶναι, λοιπόν, δίκαιον νὰ παραξενευώμεθα, ἐὰν μᾶς συμβῇ κάτι ἀπροσδόκητον καὶ λυπηρὸν, ἐνῶ πρέπει νὰ παραξενευώμεθα, ὅταν δὲν μᾶς συμβαίνει; Διότι ἡ πρώτη περίπτωση εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῶν γεγονότων, ἐνῶ ἡ δεύτερα ὑπερβαίνει κάθε λόγον καὶ προσδοκίαν. Πραγματικῶς, εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν λογικὴν, ἐνῶ ἔχομεν γίνεαι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξοργίζομεν αὐτόν, νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὸν ἥλιον καὶ τὰς θροχὰς καὶ ἄλλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, ἄνθρωποι, ποὺ νικῶμεν τὰ θηρία εἰς τὴν σκληρότητα, **D** ἰστάμεθα ὁ ἓνας ἀντιμέτωπος τοῦ ἄλλου καὶ

47. Ἦσ. 2, 4. Ἰωήλ 4, 10.

48. Ζαχ. 9, 9. Ματθ. 21, 5.

49. Μωλ. 3, 1-2.

50. Μωλ. 4, 2.

51. Βαρ. 8, 36.

ματώνομεν τὴν γλῶσσάν μας μεῖ τὰ δαγκώματα τῶν πτησίων μας, μετὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, τὰς τόσας πολλὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς ἀναριθμήτους ἐντολάς.

Αὐτὰ σκεπτόμενοι, λοιπόν, ἄς ἀποβάλλωμεν τὸ δηλητήριο, ἄς παύωμεν τὰς ἐχθρας καὶ ἄς προσευχώμεθα ὅπως μᾶς ἀρμόζει, ἔχοντες τὴν ἡμερότητα τῶν ἀγγέλων ἀντὶ τῆς θηριωδίας τῶν δαιμόνων. Καὶ δι' ἄσας ἀδικίας ἔχομεν ὑποσθῆ, ἄς σκεφθῶμεν τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα, καὶ τὴν ἁμοιῆν, ποὺ ὑπάρχει διὰ τὴν τήρησιν αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, καὶ ἄς μαλακώσωμεν τὴν ὀργὴν μας, ἄς κατασιγάσωμεν τὰ κύματα, Ἐ ὥστε νὰ περᾶσωμεν χωρὶς ταραχὴν καὶ τὸν παρόντα θλον καὶ, ὅταν μεταβῶμεν ἐκεῖ, νὰ συναντήσωμεν παρόμοιον Κύριον, ὅπως ἡμεῖς εἴμεθα πρὸς τοὺς συνδούλους μας.

Ἐὰν δὲ μᾶς φαίνεται θαρῶ αὐτὸ καὶ φοβερὸν, ἄς τὸ καταστήσωμεν ἐλαφρὸν καὶ ποθητὸν καὶ ἄς ἀνοιξώμεν τὰς λαμπρὰς θύρας τῆς παρησιας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅ,τι δὲν ἔμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν **25-29** διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, αὐτὸ ἄς τὸ ἐπιτύχωμεν μεῖ τὸ νὰ γίνωμεν ἡμεροὶ πρὸς ἐκεῖνον, ποὺ ἠμάρτησαν εἰς θάρος μας, (διότι δὲν εἶναι τοῦτο θαρῶ καὶ δύσκολον), καὶ μεῖ τὸ νὰ εὐεργετῶμεν τοὺς ἐχθροὺς μας, ὁπότε θὰ συγκεντρώσωμεν ἐκ τῶν προτέρων μεγάλην εὐπλαγχνίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Ἔτσι, λοιπόν, καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ὅλοι θὰ μᾶς ἀγαπήσουν καὶ κυρίως, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, θὰ μᾶς ἀγαπήσῃ ὁ Θεός, θὰ μᾶς στεφονώσῃ καὶ θὰ μᾶς καταστήσῃ ἀδελφούς δι' ἄλλα τὰ μελλοντικὰ γαθὰ, τὰ ὅποια μακάρι νὰ ἀποκτήσωμεν ὅλοι, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'
(Ματθ. στ, 16-23)

Β «Όταν δὲ νηστεύετε, νὰ μὴ γίνεσθε σκυθρωποὶ ὥπως οἱ ὑποκριταί, οἱ ὁποῖοι παραμορφώνουν τὰ πρόσωπά των, διὰ νὰ τοὺς ἴδουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι νηστεύουν».¹

Εἰς τὸ θέμα τῆς νηστείας εἶναι καλὸν νὰ ἀναστανάξω δυνατὰ καὶ νὰ κλωῶσω πακρά, διότι ὄχι μόνον μιμούμεθα τοὺς ὑποκριτὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔχομεν ξεπεράσει εἰς τὴν ὑποκρισίαν. Διότι γνωρίζω, θέθαια, γνωρίζω πολλούς, οἱ ὁποῖοι δὲν νηστεύουν καὶ κουχῶνται δι' αὐτὸ, **Γ** ἀλλὰ γνωρίζω καὶ ἄλλους, οἱ ὁποῖοι δὲν νηστεύουν, καὶ ὅμως ἐξωτερικῶς ἔχουν τὴν ὄμην τῶν νηστευόντων, καὶ προσβάλλουν δικαιολογίαν αὐτῆς τῆς ἐνεργείας χειροτέραν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ποὺ διαπράττουν. Τὸ κάνω αὐτὰ, λέγουν, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίω τοὺς πολλούς. Τί λέγεις; Θεῖος νόμος ὀρίζει τὴν νηστείαν καὶ ἐσὺ σκέπτεσαι τὸ σκάνδαλον; Καὶ νομίζεις ὅτι προκαλεῖς σκάνδαλον, ὅταν ἐφαρμόξης τὴν ἐντολὴν αὐτήν, ἐνῶ, ὅταν τὴν παραβαίνης, ἀπαλλάσσεσαι ἀπὸ τὸ σκάνδαλον; Καὶ τί ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν δικαιολογίαν αὐτήν; Δὲν θὰ πάσης νὰ γίνεσαι χειρότερος ἀπὸ τοὺς ὑποκριτὰς καὶ νὰ διαπράττης διπλὴν ὑποκρισίαν; Καὶ, ἀντιλαμβανόμενος τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῆς, δὲν θὰ ἐντραπής τὴν σοβαρότητα τῆς λέξεως αὐτῆς; Πραγματικὰ, δὲν εἶπεν ὅτι ἀπλῶς ὑποκρίνονται, **Δ** ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐπιτιμήσῃ περισσότερο, λέγει: «Διότι ἀφανίζουν τὰ πρόσωπά των», δηλαδή, τὰ παραμορφώνουν, τὰ ἀλλοιώνουν. Ἐάν, ὅμως, αὐτὸ θεωρῆται παραμόρφωσις τοῦ προσώπου, τὸ νὰ φαίνεται κάποιος ὄχρὸς διὰ λόγους κενοδοξίας, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι παραμορφώνουν τὰ πρόσωπά των με τὰς βαφὰς καὶ τοὺς καλλωπισμοὺς διὰ νὰ προσελκύουν τοὺς ἀκαλάστους νέους; Οἱ πρῶτοι θλά-

1. Ματθ. 6, 16.

πτουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν μόνων, ἐνῶ αὐτοὶ θλάπτουν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν καὶ ἐκείνους ποὺ τὰς θλάπτουν. Διὸ πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τελείως καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην καταστροφὴν.

Ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ κάνωμεν ἐπίδειξιν, ἀλλὰ μᾶς διέταξε νὰ φροντίζωμεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν ἀφάνειαν, πράγμα τὸ ὅποιον ἔκανε καὶ προηγουμένως. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην δὲν τὸ ἔθεσεν ἀπλῶς αὐτὸ, **Ε** ἀλλὰ, ἀφοῦ εἶπεν «Προσέχετε νὰ μὴ τὴν κάνετε ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων», προσέθεσεν «Διὰ νὰ σὰς ἴδουν καὶ νὰ σὰς θαυμάσουν»,² ἐνῶ εἰς τὰς ἐντολάς διὰ τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν δὲν ἔθεσε παρόμοιον προσδιορισμόν. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κρυφὰ ἐξ ὀλοκλήρου, ἐνῶ ἡ προσευχὴ καὶ ἡ νηστεία ἠμποροῦν νὰ παραμένουν κρυφὰ. Ὅπως, δηλαδή, ὅταν εἶπεν: «Νὰ μὴ γηκορίζῃ τὸ ἄριστον σου χερί τί κάνει τὸ θεῖόν σου»,³ δὲν ὠμίλει διὰ τὰ χέρια, ἀλλὰ ὅτι πρέπει μὲ μεγάλην προσοχὴν νὰ ἀποκρύπτωμεν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ ὄλους. **ΣΤΘ** Καὶ, ὅταν διέταξε νὰ ἀποσυρῶμεθα εἰς τὸ πῶ ἀπόμεινον δωμάτιον διὰ νὰ προσευχώμεθα⁴ δὲν καθώρισεν, ὅπως ὀπίσθε, νὰ προσευχώμεθα ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ τὸ ἴδιον πάλιν ἠνύθει.⁵ Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ὅταν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἀλειφώμεν τὴν κεφαλὴν μας,⁶ δὲν ἔθεσε νόμον διὰ νὰ ἀλειφώμεθα ὄλοι, διότι, τότε, θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὄλοι μας παρφαίνομεν τὸν νόμον αὐτὸν καὶ κατὰ πρῶτον, θέθαια, ἐκεῖνοί οἱ ὁποῖοι πρὸ παντὸς φροντίζουν νὰ φυλάσσουν αὐτὸν, δηλαδή, τὰ πλήθη τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κατασφύγει εἰς τὰ ὄρη.

Δὲν ἔδωσεν, ὅμως, αὐτὴν τὴν ἐντολὴν. Ἄλλὰ ἐπειδὴ ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τοὺς παλαιούς νὰ ἀλειφῶνται συνεχῶς, ὅταν εἶχαν εὐφροσύνην καὶ χαρὰν, **Β** καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἴσῃ καλὰ ἀπὸ τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Δαυὶδ, εἶπε νὰ ἀλειφώμεθα, ὄχι διὰ νὰ τὸ κάνωμεν, ὅπως ὀπίσθε, αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιδικώσωμεν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν νὰ ἀποκρύπτωμεν τὸ ἀπόκρημα τῆς νηστείας.

2. Ματθ. 6, 1.

3. Ματθ. 6, 4.

4. Πρβλ. Ματθ. 6, 6.

5. Ἀγλῶθὴ νὰ μὴ προσευχώμεθα πρὸς ἐπίδειξιν.

6. Πρβλ. Ματθ. 6, 17.

Καὶ διὰ τὴν ἀντιληφθῆς ὅτι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ἢ ἐντολὴ τοῦ ὁ ἴδιος ἀπέδειξεν ἐμπράκτως αὐτὸ, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν λόγων ἐνομοθέτησε, δηλαδή, ἀφοῦ ἐνήστευσε σαφῶς τὴν ἡμέραν, καὶ μάλιστα ἐνήστευσε κρυφά, ἐν τούτοις οὔτε ἤλεψε τὴν κεφαλὴν του, οὔτε ἐνιψε τὸ πρόσωπόν του. Καὶ ὁμοίως, χωρὶς νὰ κίνη τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, περισσότερο ἀπὸ ἄλλους κατάρθωσε τὸ πᾶν, χωρὶς κενοδοξίαν. Αὐτὸ, λοιπὸν, διατάσσει καὶ εἰς ἡμᾶς, μὲ τὸ νὰ φέρη τοὺς ὑποκριτὰς ὡς παράδειγμα καὶ νὰ προτρέψη τοὺς ἀκροατὰς του μὲ τὴν διπλὴν παραγγελίαν.

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἤθελε νὰ δείξῃ μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, ἐνωθῶ τὴν δυναμισίαν ὑποκριτῆς. Ὁ Δηλαδὴ, ὅχι μόνον ὅτι τὸ πρῶτον καταστὰ γελῶν καὶ ὅτι συνεπάγεται καὶ ἐσχάτην τιμωρίαν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀπάτη αὐτὴ εἶναι πρόσκαιρος, μᾶς ὁδηγεῖ μακριά ἀπὸ τὴν ποιηρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν.

Πραγματικὰ, ὁ ὑποκριτὴς μέχρι τότε φαίνεται λαμπρός, δι' ὅσον χρόνον διαρκεῖ ἡ παράστασις, μᾶλλον ὁμοίως οὔτε καὶ τότε φαίνεται παρόμοιος εἰς ἄλλους. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς θεατὰς γνωρίζουν ποῖος εἶναι καὶ ποῖον ὑποκρίνεται. Ὅταν, ὁμοίως, τελειώσῃ τὸ θέατρον, ἀποκαλύπτεται καθαρὰ πλέον εἰς ἄλλους. Τὸ ἴδιον, λοιπὸν, ὑπαμένουν κατ' ἀνάγκην καὶ οἱ κενόδοχοι. Καὶ αὐτοὶ, θεῖται, εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς περισσότερους ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ, πού φαίνονται, ἀλλὰ ἀπλῶς φοροῦν ἕνα προσωπεῖον μόνον, Ὡ μὰ θὰ ἀποκαλυφθοῦν ὀλοκληρωτικὰ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, ὅταν τὰ πάντα θὰ φαίνονται γυμνά καὶ φανερά.

Καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς ὁμοίως, τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ὑποκριτῶν, μὲ τὸ ὅτι ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐντολὴ ἦτο ἐλαφρά. Διότι οὔτε τὴν νηστείαν ἐπαυξάνει, οὔτε μᾶς διατάσσει νὰ δεξιωμένον μεγαλύτερον ζῆλον, ἀλλὰ μᾶς συμβουλεύει διὰ νὰ μὴ χάσωμεν τὸν στέφανον πού δίδει αὐτῇ. Συνεπῶς, αὐτὸ, πού μᾶς φαίνεται φορτικόν, εἶναι κοινόν καὶ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς ὑποκριτὰς, (ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ νηστεύουσιν). Ἐκεῖνο, ὁμοίως, πού εἶναι πολὺ ἐλαφρὸν, δηλαδή, τὸ νὰ μὴ χάσαστε τὸν μισθόν, μολοντὶ θὰ κοπιᾶσθε, αὐτὸ εἶναι, λέγει, πού σᾶς συμβουλεύω.

Ἔτσι, εἰς τοὺς κόπους μὲν δὲν προσθέτει τίποτε.

τοὺς δὲ μισθοὺς τοὺς συγκεντρώνει πρὸς χάριν μας μὲ κάθε ἀσφάλειαν, Ἐ καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ φύγωμεν χωρὶς στέφανον, ὅπως οἱ ὑποκριταί. Αὐτοὶ δὲν θέλουν νὰ μνησθῶν οὔτε τοὺς ἀγωνιζομένους εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ τοὺς παρακολουθῆ τῶσας λαὸς καὶ τόσοι ἀρχόντες, ἐν πούτοις ἐπιδιώκουν νὰ ἀρέσουν μόνον εἰς τὸν ἕνα, πού εἶναι ἀρμόδιος νὰ θεωρεῖ τὴν νίκην των, **245** μολοντὶ εἶναι πολὺ ἀσήμαντος. Ἐσὺ, ὁμοίως, ἂν καὶ ἔχη διπλὴν ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπιδεικνῆς τὴν νίκην εἰς ἐκείνον, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν αὐτὸς εἶναι πού δίδει τὸ θρασεῖον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι ἀνώτερος ἄλλων ἐκείνων, πού κάθονται εἰς τὸ θέατρον, ἐν τούτοις ἐπιδεικνύσασαι πρὸς ἄλλους, οἱ ὅποιοι τίποτε δὲν σὲ ὠφελοῦν, ἀλλὰ καὶ σοῦ προξενοῦν μεγάλην ζημίαν.

Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸ σοῦ τὸ ἀπαγορεύω, λέγει. Ἐάν, λοιπὸν, θέλῃς νὰ ἐπιδειχθῆς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, περίμενε καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ προσφέρω καὶ αὐτὸ μὲ ἀφρονίαν καὶ μὲ μεγάλο κέρδος. Τώρα, θεῖται, ἡ ἐπίδειξις αὐτῆ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου δόξαν, ὁμοίως, πάλιν, σὲ συνδέει πρὸς αὐτὴν ἢ περιφρόνησις αὐτῶν. Τότε, ὁμοίως, θὰ ἀπολαύσῃς διὰ αὐτὰ μὲ κάθε ἐλευθερίαν, **Β** χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃς καὶ ἐδῶ ὀλίγα προσοῦ ἀπὸ αὐτὰ, τὸ ὅτι, δηλαδή, θὰ ἀδιαφορήσῃς ἐντελῶς διὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, θὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν θρασεῖαν ἀνθρωπίνην δουλείαν καὶ θὰ γίνῃς γνήσιος ἐργάτης τῆς ἀρετῆς.

Τώρα, θεῖται, ἐάν ἔτσι σκέπτεσαι διὰ τὴν νηστείαν, ὅταν εὐρεθῆς εἰς ἔρημον μέρος, θὰ χάσῃς τελείως τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχης ἐκείνους πού θὰ σὲ βλέπουν. Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα ἐκείνου πού ὑβρίζει τὴν ἴδιαν τὴν ἀρετὴν, ἐάν, θεῖται, σκοπεύῃς νὰ ἀσκήσῃς αὐτὴν ὅχι χάριν αὐτῆς, ἀλλὰ χάριν τῶν σχοινοποιῶν, τῶν χαλκουργῶν καὶ τοῦ πλήθους τῆς ἀγορᾶς, ὥστε νὰ σὲ θαυμάσωσιν καὶ οἱ κακοὶ καὶ ὅσοι εὐρίσκονται μακρὸν τῆς ἀρετῆς. Καὶ προκαλεῖς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς διὰ νὰ κινήσῃς ἐπίδειξιν καὶ νὰ τοὺς προσφέρῃς τὸ θέαμα τῆς ἀρετῆς. Ὅπως ἀκριβῶς, ἐάν κάποιος ἀπεφάσκει νὰ εἶναι ἐγκρατὴς ὅχι χάριν τοῦ καλοῦ τῆς ἐγκρατείας, **Γ** ἀλλὰ διὰ νὰ κίνη ἐπίδειξιν εἰς τοὺς ἀκολάστους. Καὶ σὺ, λοιπὸν, δὲν θὰ προετίμας τὴν ἀρετὴν, παρὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ἀλλὰ πρέπει καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ θαυμάσῃς

αὐτὴν, διότι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς τῆν ἐπαυοῦν. Νὰ τὴν θαυμάσῃς, ὅμως, ὅπως πρέπει, ὄχι ἐξ αἰτίας ἄλλων, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας τῆς. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅταν ἀγαπώμεθα ὄχι λόγῳ τῆς ἀξίας μας, ἀλλὰ λόγῳ ἄλλων προσώπων, θεωροῦμεν τὸ πρᾶγμα προσθητικόν. Τὴν ἴδιαν γνώμην νὰ ἔχῃς, λοιπόν, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ μὴ τὴν ἐπιδιώκῃς ἕνεκα ἄλλων, οὔτε νὰ ὑπακούῃς εἰς τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ πειθεσῇς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ἐάν κἀνῆς τὸ ἀντίθετον, **Δ** ἔστω καὶ ἂν νομίζῃς ὅτι ἀσκήσῃς τὴν ἀρετὴν, θὰ ἐξοργίσῃς τὸν Θεὸν ὁμοίᾳ μὲ ἐκεῖνον, ποῦ δὲν τὴν ἀσκεῖ. Διότι ὅπως ἐκεῖνος παρήκουσε τὸν Θεὸν μὲ τὸ νὰ μὴ τηρήσῃ τὴν ἐντολήν, ἔτσι καὶ ἐσὺ ἕκανες τὸ ἴδιον, ἐπειδὴ τὴν ἐφήρμοσες παράνομα.

«Μὴ θησαυρίζετε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας θησαυροὺς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.»⁸

Ἄφοῦ, λοιπόν, ἐξέβαλε τὸ νόσημα τῆς κενοδοξίας, εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν πλέον ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἀκτημοσύνης. Διότι τίποτε δὲν προετοιμάζει τόσο τὴν ἀγάπην τῶν χρημάτων, ὅσον ὁ ἔρως τῆς κενοδοξίας. Πραγματικὰ, δὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐπινοοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰς ἀγέλας τῶν δούλων καὶ τὸ πλῆθος τῶν εὐνοῦχων καὶ τοὺς χρυσοποικίλους Ἰησοῦς **Ε** καὶ τὰ ἀργυρὰ τραπεζίαι καὶ ὅλα τὰ ἄξια γέλωτος πράγματα, ὄχι, δηλαδὴ, διὰ νὰ ἐξυμνηρηθῶσι κάποιον ἀνάγκην, οὔτε νὰ ἀπολαύσῃσι τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ διὰ νὰ κάνουν ἐπίδειξιν εἰς τοὺς πολλοὺς.

Καὶ παραπάνω, θεόβια, ἔλεγε μόνον ὅτι πρέπει νὰ ἐλεῶμεν, ἐδῶ, ὅμως, ὑποδεικνύει καὶ πόσον πρέπει νὰ δίδωμεν, ὅταν λέγῃ «Μὴ θησαυρίζετε». Ἐπειδὴ, δηλαδή, δὲν ἦτο δυνατόν ἐξ ἀρχῆς **262** νὰ καθορῆσῃ πλήρως τὸν νόμον διὰ τὴν ὑπεροφίαν, τὴν ὁποῖαν δημιουργοῦν τὰ χρήματα, λόγῳ τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ πάθους, σιγὰ - σιγὰ, ἀφοῦ τὸν ἐχώρισε καὶ τὸν κατέστησεν ἐλεύθερον, τὸν εἰσάγει εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, ὥστε νὰ τὸν δεχθοῦν μὲ εὐκολίαν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κατ' ἀρχάς ἔλεγεν «Μακάριοι εἶναι οἱ ἐλεήμονες».⁹ Ἐπειτα δέ: «Δεῖξτε τὴν συμφιλίωτικὴν σου διάθεσιν πρὸς τὸν ἀντίδικόν σου».¹⁰ Καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ

8. Ματθ. 6, 19.

9. Ματθ. 5, 7.

10. Ματθ. 5, 25.

πάλιν «Καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ σέ πάῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ νὰ πάρῃ τὸ ὑποκάμισόν σου, ἀφήσέ του καὶ τὸ ἐπανωφόριόν σου».¹¹ Ἐδῶ, ὅμως, λέγει τὸ πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ προηγούμενα.

Πραγματικὰ, ἐκεῖ εἶπεν ὅτι, ἐάν ἀντιληφθῆς τὸ ἐνδεχόμενον νὰ εἰσαχθῆς εἰς δίκην, νὰ πράξῃς αὐτὸ, (διότι ἀπὸ τὸ νὰ ἀντιδικῆς καὶ νὰ διατηρῆς τὰ ἀγαθὰ σου εἶναι πολὺ ἀνώτερον τὸ νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν διαμάχην θυσιάζων τὰ ἀγαθὰ σου), **Β** εἰς τὴν προκειμένην, ὅμως, περιπτώσει, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ οὔτε τὸν ἀντίδικον, οὔτε τὸν δικαζόμενον, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον νὰ μνημονεύῃ, διδάσκει τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, ὑποδεικνύων ὅτι θέτει τὸν νόμον αὐτὸν ὄχι τόσο διὰ τοὺς δεχόμενους τὴν ἐλεημοσύνην, ὅσον διὰ τὸν προσφέροντα αὐτήν, ὥστε, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπάρχῃ κανένας, ποῦ νὰ μᾶς ἀδικῇ καὶ νὰ μᾶς σῦρῃ εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς νὰ καταφρονῶμεν τὰ ὑπάρχοντά μας, μὲ τὸ νὰ τὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Καὶ ἐδῶ, ὅμως, δὲν ἔθεσε τὸν νόμον εἰς τὸ σύνολόν του, ἀλλὰ καὶ τώρα σιγὰ - σιγὰ προχωρεῖ, μολοντι ἀπέδειξε ὑπερβολικὰ τοὺς ἀγῶνας διὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ εἰς τὴν ἔρημον. Ἀλλὰ, ὅμως, δὲν τὸ ἀναφέρει αὐτὸ οὔτε τὸ ἐξιστορεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς νὰ τὸ ἀποκαλύψῃ, **Γ** ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξετάζει τὰς σκέψεις, διατηρῶν τὴν θέσιν τοῦ συμβουλοῦ μᾶλλον παρά τοῦ νομοθέτου εἰς τὰ θέματα αὐτά. Πραγματικὰ, ἀφοῦ εἶπεν «Μὴ θησαυρίζετε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας θησαυροὺς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν», προσέθεσεν «Ὅπου ὁ σκόρος καὶ ἡ σαπίλα τοὺς καταστρέφουν καὶ ὅπου οἱ κλέπται κάνουν διάρρηξιν καὶ τοὺς κλέπτουν».¹² Τώρα παρουσιάζει τὴν ζημίαν, ποῦ ὑφίσταται ὁ ἐπίγειος θησαυρὸς καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν προκαλούντων τὴν ζημίαν.

Καὶ δὲν σταματᾷ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ προσθέτει καὶ ἄλλον συλλογισμόν. Καὶ πρῶτον τοὺς προτρέπει διὰ μέσου ἐκεῖνων, τὰ ὅποια πρὸ πάντων τοὺς ἕκανον νὰ φοβῶνται. Τί φοβείσαι, λοιπόν; λέγει. Μήπως δαπανηθῶν τὰ χρήματά σου, ἐάν δώσῃς ἐλεημοσύ-

11. Ματθ. 5, 40 - 41.

12. Ματθ. 6, 19.

νην; **D** λοιπόν, δώσε ελεημοσύνην και τότε δεν θα ελαττωθούν. Και το σπουδαιότερον, όχι μόνον δεν θα ελαττωθούν, αλλά και θα αυξηθούν, διότι θα προστεθούν και τα ούρανια αγαθά. Δεν τό λέγει, όμως, αυτό άκόμη, αλλά άργότερα τό προσθέτει.

Τώρα, όμως, εκείνο φέρει εις τό μέσον, τό οποίον είχε την δύναμιν να επιδράση περισσότερον επάνω των, τό ότι δηλαδή, ό θησαυρός των παραμένει ασφαλής και σώος και τούς προσελκύει με δύο σκέψεις. Διότι δεν είπεν, θέβαια, ότι, εάν δώσης ελεημοσύνην, τότε διατηρείται μόνον ό θησαυρός, αλλά ήπείλησε και τό αντίθετον, ότι, δηλαδή, και εάν δεν δώσης, χάνεται, πάλιν.

E Και κότταζε την άπερίγραπτον σοφίαν του. Πραγματικά, δεν είπεν ότι αφήνεις τά πλούτη σου εις τούς άλλους, διότι και αυτό θα ήτο ευχάριστον εις τούς ανθρώπους. Άλλά τούς έκφοβίζει από άλλην πλευράν, αποδεικνύων ότι ούτε αυτό δεν τό επιτυγχάνουν. Διότι και άν άκόμη δεν τά κλέψουν οι άνθρωποι, υπάρχουν, όπως σήησθε, οι κλέπται, δηλαδή ό σκόρος και ή σαπίλα. Διότι, μολονότι ή φθορά, πού προκαλούν αυτά, φαίνεται ότι είναι δυνατόν πολύ εύκολα να αντιμετωπισθή, εν τούτοις είναι άκαταμάχητος και άσυγκράτητος. **263** Και, οποιοδήποτε μέσον και άν επινοήσης, δεν θα ήμπορέσης να την άποφύγης. Τι λοιπόν; Ό σκόρος καταστρέφει τόν χρυσόν; Εάν δεν τόν καταστρέφη ό σκόρος, πάντως τόν άρπάζουν οι κλέπται. Τι λοιπόν; Όλοι οι θησαυροί κλέπτονται; Και άν δεν έκλάπησαν όλοι, πάντως έκλάπησαν οι περισσότεροι.

Δι' αυτό, ακριβώς, όπως είπα παραπάνω, εισάγει και άλλην σκέψιν, λέγων «Όπου είναι ό θησαυρός, εκεί θα είναι και ή καρδιά του ανθρώπου».¹³ Και άν άκόμη, λέγει, δεν σμύθη τίποτε από αυτά, πάλιν δεν θα ύποστής μικράν ζημίαν, αφού θα είσαι συνεχώς προσηλωμένος εις τά επίγεια πράγματα, θα γίνης δοῦλος αντί ελεύθερος, θα χάσης τά ούρανια αγαθά και δεν θα ήμπορής να σκεφθής τίποτε τό ύψηλόν, αλλά μόνον τά χρήματα θα σκέπτεσαι, τούς τόκους, τά δόνηια, τά κέρδη και τά άνευέθερα εμπόρια. **B** Άλλά τί ήμπορεί να ύπάρξη χειρότερον από την κατάστασιν αυτήν; Πραγματικά, ό άνθρωπος, πού αισθάνεται τοιοῦτοτρόπως, θα

13. Ματθ. 6, 21.

είναι πολύ κατώτερος από κάθε δούλον, αφού θα επιδάλη εις τόν έαυτόν του σκληρόν τυραννίαν και, τό σπουδαιότερον από όλα, θα προδώση την ανθρωπίνην ευγένειαν και ελευθερίαν. Διότι όσα και άν σοῦ λέγη κανείς, όταν τό μυαλό σου είναι προσκολλημένον εις τά χρήματα, δεν θα ήμπορέσης να άκούσης τίποτε από όσα σε συμφέρουν, αλλά, όπως ό σκύλος εις τόν τάφον, βεμένος με την τυραννίαν τών χρημάτων χειρότερα από κάθε άλυσιδα, θα γουγίλζη εναντίον όλων εκείνων πού θα πλησιάζουν, έχων ως συνεχές έργον σου να φυλάττης τά χρήματα διά τούς άλλους. Και τί χειρότερον από αυτό ήμπορεί να ύπάρξη;

C Έπειδή, όμως, αυτό ήτο ανώτερον από την αντιληπτικήν ικανότητα τών άκροστών και ούτε ή ζημία αυτού ήτο θεατή, ούτε και τό κέρδος φανερόν, άλλ' έχρειάζοντο ψυχήν με μεγαλυτέραν φιλοσοφικήν διάθεσιν, διά να αντιληφθούν και τά δύο αυτά, δι' αυτό άνέφερον αυτό ύστερα από εκείνα τά φανερά, με τό να είπη «Όπου είναι ό θησαυρός του ανθρώπου, εκεί θα είναι και ή καρδιά του». Καθιστά δε αυτό πού σάφές, μεταφέρων τόν λόγον από τά νοητά εις τά ούσθητά και λέγων «Ό λύχνος του σώματος είναι ό οφθαλμός».¹⁴ Αυτό δε πού λέγει έχει την άκόλουθον σημασίαν. Να μη θάψης τόν χρυσόν εις την γήν, ούτε τίποτε άλλο παρόμοιον, διότι τά συγκεντρώνεις διά τόν σκόρον, την σαπίλαν και τούς κλέπτας. **D** Εάν, όμως, άποφύγης και αυτές τας ζημίας, πάλιν, δεν θα άποφύγης την ύποδούλωσιν της καρδίας σου και την προσκόλλησιν της εις όλα τά επίγεια αγαθά. Διότι, όπου θα είναι ό θησαυρός σου, εκεί θα είναι και ή καρδιά σου. Όπως πάλιν, εάν άποταμιεύσης τόν θησαυρόν σου εις τόν ούρανόν, δεν έχεις μόνον αυτήν την ωφέλειαν, τό ότι, δηλαδή, θα άποκτήσης τά θραβεία, πού ύπάρχουν δι' αυτό, αλλά παύρεις πλέον τόν μισθόν σου από εκεί, με τό να μεταφέρεις νοερώς εις τόν ούρανόν, να σκέπτεσαι συνεχώς τά εκεί ύπάρχοντα και να φροντίζης διαρκώς δι' αυτά, (διότι όπου άπέθεσες τόν θησαυρόν σου, είναι φανερόν ότι μεταθέτεις και τό μυαλό σου), καθ' όμοιον τρόπον, εάν κάνης τό ίδιον εις την γήν, θα πάσης τά αντίθετα από τά παραπάνω.

¹⁴Εάν, όμως, σοῦ φαίνεται άσαφές τό λεχθέν, άκουσε

14. Ματθ. 6, 22.

τά ακόλουθα: Ε «Ὁ λύχνος τοῦ σώματος εἶναι ὁ ὀφθαλμός. Ἐάν ὁ ὀφθαλμός, λοιπόν, εἶναι ὑγιής, τότε ὄλον σου τὸ σῶμα θὰ εἶναι φωτεινόν. Ἐάν, ὁμως, ὁ ὀφθαλμός σου ἀσθενῇ, τότε ὄλον τὸ σῶμα σου θὰ εἶναι σκοτεινόν. Ἄλλ' ἔάν τὸ ἑσωτερικόν σου φῶς εἶναι σκότος, εἰς πόσον μεγάλο σκότος θὰ θυσιασθῆς;»¹⁵

234 Πρὸς τὰ πιδ ἀλοητά δὴγεῖ τὸν λόγον. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἀνέφερε τὸν νοῦν καὶ εἶπε περὶ αὐτοῦ ὅτι γίνεται δούλος καὶ αἰχμαλώτος, (ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἦτο ἐυκολονόητον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους), δι' αὐτὸ στρέφει τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὰ ἐξωτερικά καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὐρισκόμενα πράγματα, ὥστε διὰ μέσου αὐτῶν νὰ κατανοήσουν καὶ τὰ πνευματικὰ θέματα. Ἐάν, λοιπόν, δὲν ἀντελήφθης, λέγει, τί εἶναι τέλος πάντων ἡ ζημία τοῦ νοῦ, νὰ τὸ καταλάβῃς ἀπὸ τὰ ὄλικά πράγματα, διότι ὅ,τι εἶναι ὁ ὀφθαλμός διὰ τὸ σῶμα, αὐτὸ εἶναι ὁ νοῦς διὰ τὴν ψυχὴν.

Ὅπως, λοιπόν, δὲν θὰ ἤθελες νὰ στολίζεσαι μὲ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ νὰ φορῆς μεταξωτὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ νὰ τυφλωθῶν οἱ ὀφθαλμοὶ σου, ἢ μὰ θεορεῖς τὴν ὑγιάν αὐτῶν πιδ πωθητὴ ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν ὄλων αὐτῶν τῶν αγαθῶν, (διότι, ἐάν χάσης καὶ διαφθείρῃς τὴν δρασίαν σου, δὲν ἔχεις πλέον καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν σου. Ὅπως, δηλαδὴ, ὅταν τυφλωθῶν οἱ ὀφθαλμοὶ σου, χάσουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἐνεργητικότητα τῶν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀφοῦ θὰ σῆσῃ τὸ φῶς τῶν, ἔτσι, καὶ ὅταν διαφθορῇ ἡ διάνοιά σου, θὰ γεμίσῃ ἡ ζωὴ σου ἀπὸ ἀμέτρητα κακά). Συνεπῶς, ὅπως εἰς τὸ σῶμα αὐτὸ προσέχομεν, ὥστε νὰ εἶναι ὑγιεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ μας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν πρέπει ὁ νοῦς νὰ διατηρῆται ὑγιής.

Ἐάν, ὁμως, τυφλώσωμεν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀφείλει νὰ διδῇ φῶς καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, τότε πᾶς θὰ θλιπώμεν πλέον; C «Ὅπως ἐκεῖνος, ποῦ ἐστέρησε τὴν πηγὴν, ἐξήρανε καὶ τὸν ποταμόν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐκεῖνος, ποῦ ἠφάνισε τὸν νοῦν, ἔρριψε εἰς τὸ σκότος κάθε πράξιν τῆς ἐπιγείου ζωῆς του. Δι' αὐτὸ λέγει «Ἐάν τὸ ἑσωτερικόν σου φῶς εἶναι σκότος, εἰς πόσον μεγάλο σκότος θὰ θυσιασθῆς;». Πραγματικά, ὅταν ὁ κυβερνήτης πηγῆ, ὅταν ὁ λύχνος σῆσῃ καὶ ὅταν ὁ

15. Ματθ. 6, 22 - 23.

ἀρχηγὸς αἰχμαλωτισθῇ, τότε ποῖαν ἐλπίδα θὰ ἔχουν οἱ ὑπηκοοὶ;

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, λοιπόν, ἀφοῦ ἄφησε νὰ ἀναφέρῃ τώρα τοὺς κινδύνους, τὰς διαμάχας καὶ τὰς δίκας, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦνται ἐξ αἰτίας τοῦ πλοῦτου, (τὰς ὑπεννόησε, θέσαια, αὐτὰς καὶ παραπάνω, ὅταν εἶπεν «Ὅτι θὰ σὲ παραδώσῃ ὁ ἀντίδικος εἰς τὸν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς εἰς τὸν δεσμοφύλακα»¹⁶), Ἰ μετὰ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τώρα τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλα, ποῦ συμβαίνουν, ἀπομακρύνει μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Πραγματικά, ἀπὸ τοῦ νὰ φυλακισθῇ κανεὶς εἶναι πολὺ χειρότερον τὸ νὰ ὑποβουλωθῇ ὁ νοῦς εἰς τὸ πάθος αὐτό. Καὶ τὸ πρῶτον δὲν συμβαίνει ὅπως ἔστιν, ἐνῶ τὸ δεύτερον εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔθεσεν ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνο, ἐπειδὴ εἶναι βαρύτερον καὶ συμβαίνει ὅπως ἔστιν. Διότι ὁ Θεός, λέγει, μᾶς ἔδωσε τὸν νοῦν, διὰ νὰ διασκορπίσωμεν τὴν ἀγνοίαν καὶ κρίνωμεν ὀρθὰ τὰ πράγματα καὶ, χρησιμοποιοῦντες τὸν νοῦν ὡς ἓνα ὄλον καὶ φῶς ἐναντίον τοῦ καθενὸς ποῦ μᾶς λυπεῖ καὶ μᾶς θλάπτει, νὰ παραμένωμεν εἰς ἀσφάλειαν. Ἐ ἡμεῖς, ὁμως, προδίδομεν τὴν δωρεάν διὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ πράγματα.

Πραγματικά, τί ὠφελοῦνται οἱ χρυσοφόροι στρατιῶται, ὅταν ὁ στρατηγὸς αἰχμαλωτίζεται; Τί κερδίζει ἓνα ὠραῖον πλοῖον, ὅταν πηγὴ ὁ κυβερνήτης του; Τί ὠφελείται ἓνα σῶμα δυνατόν, ὅταν τυφλωθῇ; Δηλαδὴ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἀφείλει νὰ παραμένῃ ὑγιής διὰ νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀσθενείας, ἐάν κάποιος, ἀφοῦ τὸν κἀνῃ νὰ ἀσθενήσῃ, διατάξῃ νὰ κοιμᾶται εἰς ἀργυρῶν κρεβάτι καὶ νὰ εὐρισκεται μέσα εἰς χρυσὸν θάλαμον, δὲν θὰ προσφέρῃ καμμίαν ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, **235** καθ' ὅμοιον τρόπον, ἂν, ἀφοῦ διαφθείρῃς τὸν νοῦν, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ διαλύῃ τὰ πάθη, καθίσθῃ κοντὰ εἰς τὸν θησαυρόν, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλὰ θὰ πάθῃ μεγάλην ζημίαν καὶ τὴν ψυχὴν ἀλόκληρον θὰ θλάψῃ.

Εἶπες ὅτι διὰ μέσου ἐκείνων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν εἰς κάθε περίπτωσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν πονηρίαν, ἀπομακρύνει αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὴν καὶ τοὺς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἀρετὴν; Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, θέλεις τὰ χρήματα; "Ο-

16. Ματθ. 6, 25.

χι διά τῆ ἀπολαύσεως τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν τροφήν; Αὐτὸ, λοιπόν, δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχῃς μὲ τὰ χρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν τελείως ἀντίθετον κατάστασιν. Πραγματικά, ἐάν, ὅταν τυφλωθῶμεν, δὲν αἰσθανώμεθα κανένα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ἕνεκα τῆς συμφορᾶς αὐτῆς, πολὺ περισσότερον θὰ πάθωμεν τὸ ἴδιον, **B** ὅταν διαστραφῇ καὶ διασφαρῇ ὁ νοῦς μας, Διὰ τὴν, πάλιν, τὰ θάπτεις εἰς τὴν γῆν; Διὰ τὰ προφυλάσσονται μὲ ἀσφάλειαν; Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ, λέγει, τὸ ἀντίθετον συμβαίνει. Ὅπως, δηλαδή, ἐκεῖνον ποῦ νηστεύει, ποῦ ἐλεεῖ, ποῦ προσεύχεται χάριν τῆς κεινοδοξίας, διὰ μέσου ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων ἐπιθυμεῖ, τὸν ἀπέστειλεν ἀπὸ τῆς κεινοδοξίας, (διότι, διὰ ποῖον λόγον προσεύχεσαι καὶ ἐλεεῖς τοιοῦτοτρόπως; λέγει. Ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖς τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων; λοιπόν, μὴ προσεύχεσαι ἔτσι, λέγει, καὶ τότε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν δόξαν αὐτὴν κατὰ τὴν μελλοντικὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως), ἔτσι καὶ τὸν φιλάργυρον διὰ μέσου ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων ἐπιθυμεῖ, προσεῖλκυσε. Τί θέλεις, λοιπόν; λέγει. Νὰ φυλάττωνται τὰ χρήματά σου καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς τὴν ἡδονὴν; **C** Καὶ τὰ δύο αὐτὰ θὰ σοῦ τὰ δώσω μὲ μεγάλην ἀφθονίαν, ἐάν καταθέσῃς τὰ χρήματά σου ἐκεῖ ποῦ θὰ σὲ προτρέπῃ.

Βέβαια, πῶς καθαρὰ ἀπέδειξε τὴν ζημίαν τοῦ νοῦ, ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτὴν, εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν ἔκανε λόγον διὰ τὰ ἀγκάθια. Ἄλλὰ καὶ τώρα εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν ἔβριξε τυχαῖα τοῦτο, ἀφοῦ ἔδειξεν ὅτι ἔχει βυθισθῆ εἰς τὸ σκότος ὁ ἀνθρώπος ποῦ κατέχεται ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς φιλαργυρίας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι, ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος δὲν βλέπουν τίποτε καθαρὰ, ἀλλὰ, ἐάν ἴδουν ἕνα σχοινί, τὸ παίρνουν ὅτι εἶναι φίδι, ἂν, πάλιν, ἴδουν θοῦνὰ καὶ χαράβρας, πεθαίνουν ἀπὸ τὸν φόβον των, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν προκαλοῦν φόβον εἰς ἑαυτοὺς τὰ βλέπουν, ὑπομιμνάζονται. Πραγματικά, φοβοῦνται τὴν πενίαν. **D** Μᾶλλον δὲ ὄχι τὴν πενίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τυχαίαν ζημίαν. Καὶ ὅταν χάσουν κάτι τὸ ἐλάχιστον, λυποῦνται καὶ κλαίουν περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ δὲν ἔχουν οὔτε τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Ἐξ ἄλλου, πολλοὶ πλούσιοι κατέφυγαν εἰς τὸν ἐκούσιον διὰ πνιγμοῦ θάνατον, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρουν νὰ ὑποφέρουν τὰς δυσκολίας. Ἐπίσης, θεωροῦν

τόσον σοβαρὸν τὸ νὰ ὑβρίζονται καὶ νὰ ἀδικοῦνται, ὥστε καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, πάλιν, πολλοὶ ἔβησαν τέρμα βιαιῶς εἰς τὴν ζωὴν των. Διότι ὁ πλούσιος τοὺς κατέστησεν ἀδύνατους διὰ τὰ ἀντιμεταπίσιν κάθε δυσχέρειαν, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἴδιον. Πραγματικά, ὅταν τοὺς προστάξῃ νὰ δουλεύουν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς φόνους ἀψηφῶν καὶ τὰς μασιπιάσεις καὶ τὰς ὑβρεῖς καὶ κάθε προσβολὴν. **E** Αὐτὸ, βέβαια, εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης ἀθλιότητος, ἀφοῦ εἰς ἐκεῖνον, ποῦ ἔπρεπε νὰ φιλοσοφοῦν, εἶναι πῶς ἀνίσχυροι ἀπὸ θεοῦ, ἐνῶ εἰς ἐκεῖνον, ποῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι πῶς προσεκτικοί, εἶναι πῶς ἀναίσχυντοι καὶ ἀσθάδεις. **296** Ἀσφαλῶς, μὲ αὐτοὺς συμβαίνει τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ πάθῃ, ὅποιος ἐξέδωκε δλα τὰ χρήματά του εἰς ἀσήμαντα πράγματα. Αὐτός, λοιπόν, ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή διὰ τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τίποτε νὰ ἐξοδεύσῃ, ὀφλισταται τὰ ἀνάτα κακὰ, ἀφοῦ ὅλη ἡ περιουσία του ἐδοσανήθη κακῶς.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀνθρώποι τοῦ θεάτρου γνωρίζουν τὰς ποιητὰς ἐκείνας τέχνας καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀσκήσεως αὐτῶν ὑπομένουν πολλὰ παράδοξα καὶ ἐπικίνδυνα, ἐνῶ εἰς ἄλλα πράγματα χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα εἶναι πῶς γελοῖοι ἀπὸ θεοῦ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ.

B Πραγματικά, ἐκεῖνοι, ποῦ θαδίζουν ἐπάνω εἰς τὸ τενωμένο σχοινί καὶ δεικνύουν τὴν ἀνδρείαν, ὅταν κάποιο ἀναγκαῖον θέμα ἀπαιτῇ τὴν ἀνδρείαν, δὲν εἶναι εἰς θέσιν οὔτε νὰ σκεφθοῦν κάτι, οὔτε ἠμποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν κάτι παρόμοιον. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ πλούσιοι, ἐνῶ τολμοῦν τὰ πάντα χάριν τῶν χρημάτων, δὲν ἀνέχονται, οὔτε μικρὸν οὔτε μεγάλο, νὰ ὑπαστοῦν διὰ τὰ συνθήσασιν νὰ φιλοσοφοῦν. Καὶ ὅπως οἱ πρῶτοι χρησιμοποιοῦν ἕνα πρᾶγμα ἐπικίνδυνον καὶ ἀνώφελον, ἔτσι καὶ οἱ πλούσιοι ὑπομένουν πολλοὺς κινδύνους καὶ δυσκολίας, χωρὶς νὰ φθάσιν ποτὲ εἰς κάποιο χρήσιμον ἀποτελεσμα, καὶ, συγχρόνως, εὐρίσκονται εἰς διπλὸν σκότος, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ προσερχόμενον ἀπὸ τὴν τύφλωσιν, ποῦ προκαλεῖ ἡ διαστροφή τοῦ νοῦ, **C** ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπομένοντες τὸ μεγάλο σκότος, ποῦ δημιουργεῖ ἡ ἀπάτη τῶν φροντίδων. Δι' αὐτὸ, βέβαια, δὲν ἠμποροῦν νὰ βλέπουν μὲ εὐκολίαν. Ὅπως ὁδοῦντες, ὅποιος εὐρίσκειται εἰς τὸ σκότος, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὸ σκότος, μόνον ὅταν φανῇ ὁ ἥλιος, ἐνῶ ὅποιος ἔχει τυφλωθῆ, δὲν ἐπιτυγχάνει αὐτὸ, οὔτε καὶ ὅταν ἀνατελεῖ ὁ ἥλιος. Αὐ-

τό, λοιπόν, έπαθαν και αυτοί. Διότι δεν άκούουν ούτε τον Ήλιον τής δικαιοσύνης, ο οποίος έλαμψε και τους συμβουλεύει, επειδή ο πλούτος τους έκλεισε τους όφθαλμούς. Δι' αυτό και υπομένουν διπλόν σκότος, τό ένα από τον έαυτών των και τό άλλο επειδή δεν προσέχουν εις τον διδάσκαλον.

Άς προσέχωμεν, λοιπόν, εις αυτόν μέ ακρίθειον, ώστε να αναβλέψωμεν έστω και άργά. Και πώς είναι δυνατόν να αναβλέψης; Έάν μάθης τό πώς έτυφλώθησ. Πώς έτυφλώθησ, λοιπόν; Από την πονηράν επιθυμίαν. **Δ** Όπως, δηλαδή, ένα θλαθερόν ύγρόν, όταν στάξη επάνω εις την καθαράν κόρην ενός όφθαλμού, φέρει την τύφλωσιν, έτσι και ο έρωτας των χρημάτων έδημιούργησε πυκνήν νεφέλην. Άλλά είναι εύκολον να διασκοπισώμεν και να διαλύσωμεν την νεφέλην αυτήν, εάν δεχθώμεν την ακτίνα τής διδασκαλίας του Χριστού, εάν άκούσωμεν αυτόν να μάς συμβουλεύη και να λέγη «Μη θησαυρίζετε διά τον έαυτών σας θησαυρούς επάνω εις την γήν».

Και τί θα κερδίσω, λέγει, από την άκρόασιν, όταν με κατέχη ή επιθυμία; Μά, πρό πάντων ή συνεχής άκρόασις θα ήμπορέση να νικήση και την επιθυμίαν. Συνεπώς, εάν έπιμένης να κατέχεσαι από τό πάθος αυτό. **Ε** τότε σκέψου ότι δεν πρόκειται διά επιθυμίαν. Διότι τί είδους επιθυμία είναι αυτή να υπομένης σκληράν δουλείαν, να ύφίστασαι την τυραννίαν, να δένεσαι από πάσης πλευράς, να παραμένης εις τό σκότος, να είσαι γεμάτος θόρυβον, να υποβάλλεσαι εις άνωφελείς κόπους και να φυλάττης τά χρήματα διά τους άλλους, πολλές φορές δε και διά τους έχθρούς σου; Ποιάς επιθυμίας είναι άξια ούτά; Ποίαν φυγήν ή δρόμον δεν άξίζουν; **267** Τί επιθυμία είναι αυτή να έμπιστεύεσαι τον θησαυρόν σου εις τους κλέπτας; Έάν, θέβαια, επιθυμής υπερβολικά τά χρήματα, να τά μεταφέρης εκεί όπου είναι δυνατόν να παραμένουν άσφαλή και άπειρακτα. Διότι, όσα κάνεις τώρα, δεν αποδεικνύουν άνθρωπον, ο οποίος επιθυμεί τά χρήματα, αλλά την δουλείαν, την άδικίαν, την ζημίαν και την συνεχή όδύνην. Σό, λοιπόν, εάν κάποιος άνθρωπος σου ύποδειξη ένα τόπον άσφαλή επάνω εις την γήν, είτε σε όδηγήση και εις την έρημον άκόμη, ύποσχόμενος άσφάλειαν εις την φύλαξιν των χρημάτων, δεν διατάξεις, ούτε άρνεύσαι, αλλά έχεις έμπιστοσύνην

και μεταφέρεις εκεί τά χρήματα. Όταν, όμως, αντί των ανθρώπων σου τό ύπόσχεται αυτό ο Θεός και σου προτείνει όχι την έρημον, αλλά τον ούρανό, σου δέχεσαι τά αντίθετα αυτού.

Μολονότι, και αν άκόμη τά χρήματά σου εύρίσκωνται εις άπόλυτον ασφάλειαν εδώ εις την γήν, **Β** εν τούτοις ούδέποτε θα ήμπορέσης να άπαλλαγής από την φροντίδα. Και όταν δεν τά χάσης, δεν θα άπαλλαγής εις καμμίαν περίπτωσιν από την φροντίδα να μη σου τά άρπάξουν. Εις τον ούρανό, όμως, δεν θα πάθης τίποτε από αυτά. Και τό επί πλέον είναι, ότι δεν θάπτεις τον χρυσόν μόνον, αλλά και τον φυτεύεις. Διότι τό ίδιον είναι και θησαυρός και σπόρος. Μάλλον δε άνώτερον και από τά δύο αυτά, διότι ο μέν σπόρος δεν διατηρείται συνεχώς, ενώ τουτο μένει, ο δε θησαυρός δεν θλασάνει, ενώ ή ενέργεια αυτή φέρει καρπούς άθανάτους. Έάν, τώρα, μου αναφέρης τον χρόνον και την αναβολήν τής αποδόσεως, ήμπορώ και έγώ να σου δείξω και να σου είπω όσα απολαμβάνεις και εδώ εις την γήν. **Γ** Εκτός αυτόν, θα προσπαθήσω να σου αποδείξω από τά ίδια τά επίγεια πράγματα, ότι ματαιώς προβάλλεις αυτές τάς προσάσεις.

Πραγματικά, πολλά πράγματα κατασκευάζεις και εις την παρούσαν ζωήν, τά όποια δεν πρόκειται να απολαύσης ο ίδιος. Και όταν σε κατηγορή κανένας, προβάλλεις τά παιδιά σου και τά παιδιά εκείνων και έχεις την εντύπωσιν ότι εύρίσκεις ίκανοποιητικήν δικαιολογίαν διά τους περιττούς κόπους. Όταν, λοιπόν, ενώ εύρίσκεσαι εις βαθύ γήρας, οικοδομήσ λαμπράς οικίας, πολλές δε φορές θα αποθένης προτού να τελειώσουν αυτά. Επίσης, όταν φυτεύς δένδρα, τά όποια θα καρποφορήσουν ύστερα από πολλά έτη, (δηλαδή, όταν φυτεύς εις ένα χωράφι δένδρα που ο καρπός των θα έλθη ύστερα από αναριθμητά έτη), όταν αγοράξης περιουσία και μερίδια κτηματικά, τά όποια θα περιέλθουν εις την κυριότητά σου ύστερα από πολλόν χρόνον, **Δ** και άλλα πολλά παρόμοια με ζήλον έκτελης, από τά όποια δεν θα λάθης ο ίδιος την απόλαυσιν, άρα γε διά τον έαυτόν σου ή διά τους μεταγενεστέρους τά κάνεις;

Κατά ποίαν λογικήν, λοιπόν, δεν είναι απόδειξις μεγάλης άνοησίας, εδώ μέν να μη άγανακτής καθόλου διά την αναβολήν του χρόνου, και μόλιστα, όταν πρό-

κειται με την αναβολήν αυτήν να χάσης ολόκληρον την αμοιβήν των κόπων σου, ενώ σε κυριεύει η αδιαφορία από την εκεί αναβολήν, όταν, μάλιστα, σου φέρη μεγαλύτερον κέρδος και δεν μεταβιβάζει τα αγαθά εις τους άλλους, αλλά μεταφέρει εις εσένα τας δωρεάς;

Ε Πέραν τούτων, και η αναβολή δεν είναι μεγάλη. Διότι τα πράγματα είναι πολύ κοντά μας, και δεν γνωρίζομεν, εάν δεν λάβουν τέλος όλα τα επίγεια κατά την διάρκειαν της ιδικής μας γενεάς και δεν έλθη η φοβερὰ εκείνη ημέρα, παρουσιάζουσα εις ημάς το φρικτόν και αδέκαστον δικαστήριον. Διότι πολλά από τα σημεία, που θα προηγηθούν αυτής, επραγματοποιήθησαν, ~~263~~ διότι και το Ευαγγέλιον εκηρύχθη πλέον εις όλην την οικουμένην και οι πόλεμοι και οι σεισμοί και η πείνα συνέβησαν και δεν μας χωρίζει μεγάλη απόστασις από αυτήν. Άλλα δεν παρακολουθείς τα σημεία; Και αυτό είναι μέγιστον σημείον. Διότι και οι άνθρωποι της εποχής του Νώε δεν άντελήθησαν τα προοίμια της πανωλεθρίας εκείνης, αλλά ενώ διεσκέδαζαν, έτρωγαν, ένυμφεύοντο και ήσυχολούντο με τας συνθησιαμένας εργασίας, έτσι άπρετοιμάστους, τους κατέλασθεν η καταστροφή εκείνη. Επίσης, και οι κάτοικοι των Σοδόμων καθ' όμοιον τρόπον κατεκάησαν από τους κεραυνούς που έπεσαν τότε, ενώ έζων άπολαμβάνοντας, χωρίς να άντιληφθούν τίποτε από τα συμβαίνοντα.

Όλα αυτά σκεπτόμενοι, λοιπόν, ως στρέψωμεν την προσοχήν μας Β εις την προετοιμασίαν της εκ της γης άποδημίας μας. Διότι, και αν άκόμη δεν έλθη ποτέ η κοινή ημέρα της συντελείας, το τέλος του καθενός είναι κοντά μας, είτε είναι γέρος καιείς, είτε νέος. Και δεν είναι δυνατόν, όταν φύγομεν από την γην, ούτε λάδι να αγοράσωμεν πλέον, ούτε να παρακαλέσωμεν και να ευρωμεν συγγνώμην, είτε παρακαλεί δι' ημάς ο Άθραάμ, ο Νώε, ο Ίσαάκ και ο Δανιήλ. Συνεπώς, εφ' όσον έχομεν άκόμη καιρόν, ως άποταμιεύσωμεν εκ των προτέρων μεγάλην παρησίαν, ως συγκεντρώσωμεν άφθονον λάδι, ως μεταφέρωμεν τα πάντα εις τον ουρανόν, ώστε και εις τον κατάλληλον καιρόν, κατά τον όποιον πρό πάντων χρειάζομεθα αυτά, να άπολαύσωμεν τα πάντα, με την χάριν και την φιλανθρωπίαν του Κυρίου ημών Ίησού Χριστού, C εις τον όποιον άνήκει η δόξα και το κράτος, τώρα και πάντοτε και εις τους αιώνας των αιώνων. Άμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ'

(Ματθ. στ', 24 - 27)

«Κανείς δεν ή μπορεί να δουλεύη εις δύο κυρίους, διότι ή τόν ένα θα μισήση και τόν άλλον θα αγαπήση, ή εις τόν ένα θα προσκολληθῆ και τόν άλλον θα καταφρονήση».

Βλέπεις με ποιόν τρόπον μάς άπομακρύνει από τα υλικά πράγματα και διά περισσότερων λόγων εισάγει τον νόμον διά την άκτημοσύνην D και καταβάλλει την τυραννίαν της φιλαργυρίας; Δεν ήρκέσθη, θέσια, εις όσα ειπε προηγουμένως, αν και ήσαν πολλά και μεγάλα, αλλά προσθέτει και άλλα περισσότερα και φοβερότερα. Διότι τί είναι πιο φοβερόν από όσα έλέγησαν τώρα, εάν, θέσια, πρόκειται να παύσωμεν να είμεθα δούλοι του Χριστού εκ αίτίας των χρημάτων; Και τί είναι πιο ποθητόν, εάν, θέσια, πρόκειται να περιφρονήσωμεν τα χρήματα και να έχωμεν με ακρίθειαν την προς τον Κύριον καλήν μας διάθεσιν και αγάπην; Διότι εκείνο το όποιον πάντοτε λέγω, το ίδιο θα επαναλάβω και τώρα, ότι, δηλαδή, και με τα δύο παρωθεί τον άκροατήν προς την ύπακοήν των λόγων του, και με τα άφέλιμα και με τα θλασθερά, υποδεικνύων ως άριστος Ιάτρος και την νόσον που προέρχεται από την άπροσεξίαν E και την ύγειαν που χαρίζει η ύπακοή.

Πράσξέ, λοιπόν, ποιού είδους δεκκνύει, πάλιν, το κέρδος αυτό και πώς δημιουργείται το συμφέρον διά της άπαλλαγής μας από τα κακά. Πραγματικά, δεν μάς προξενεί μόνον αυτήν την θλάσθη, λέγει, ο πλούτος, ~~269~~ έπειδη έξοπλίζει τους ληστας εναντίον μας, ούτε επειδη προκαλεί μεγάλον σκοτισμόν εις το μυαλό μας, αλλά επειδη μάς αποκόπτει από το να είμεθα δούλοι εις τον Θεόν και μάς καθιστά αιχμαλώτους των άφύχων χρη-

μάτων και κατά συνέπειαν μᾶς βλάπτει διπλά, με τὸ νὰ μᾶς υποδουλώνη εἰς ἐκεῖνα, πού ἔπρεπε νὰ ἐξουσιάζωμεν, καὶ με τὸ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον πρό πάντων εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰμεθα δοῦλοι. Ὅπως, δηλαδή, προηγουμένως ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι διπλῆ ἡ ζημία, καὶ ὅταν ἀποθησαυρίζωμεν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὰ χρήματά μας, ὅπου ὁ σκόρος τὰ ἀφανίζει, καὶ ὅταν δὲν τὰ ἐναποθέτωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ἡ φύλαξις των εἶναι ἐξησφαλισμένη,² καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐδῶ δεικνύει διπλὴν τὴν ζημίαν, ἀναφέρων καὶ ἐκεῖνα πού ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἐκεῖνα πού ὑποτάσσουν εἰς τὸν μαμμωνᾶν. Ἀλλὰ δὲν τὸ θέτει εὐθέως αὐτῷ. Ἐὰν δὲν τὸ δημιουργεῖ σιγά-σιγά με ἀπλοῦς συλλογισμούς, λέγων τὰ ἐξῆς: «Κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ δουλεύῃ εἰς δύο κυρίους», ὀνομάζων δύο ἐδῶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δίδουν ἀντίθετα προστάγματα. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαιναν αὐτῷ, δὲν θὰ ἦσαν δύο, δεδομένου ὅτι «τὸ πλῆθος ἐκείνων, πού εἶχαν πιστεύσει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, εἶχαν ἀρμονικὴν καὶ ἀδιάσπαστον ὁμοφροσύνην»,³ ἂν καὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰ σώματα, ἀλλ' ὁμῶς ἡ ὁμόνοια τοῦς ἕκαστε τοῦς πολλοῦς σὺν νὰ ἦσαν ἓνας ἄνθρωπος. Ἐπειτα, ἐπιτείνων αὐτά, λέγει: Ὅχι μόνον δὲν θὰ τὸν δουλεύσῃ, ἀλλὰ θὰ τὸν μισήσῃ καὶ θὰ τὸν ἀποστραφῇ. «Διότι ἡ τὸν ἓνα θὰ μισήσῃ», λέγει, «καὶ τὸν ἄλλον θὰ ἀγαπήσῃ, ἢ εἰς τὸν ἓνα θὰ προσκολληθῇ καὶ τὸν ἄλλον θὰ καταφρονησῇ».⁴ Καὶ ἐκ πρώτης φάσεως φαίνεται ὅτι δύο φορές ἔχει λεχθῆ τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ἀσφαλῶς, δὲν τὸ ἐξέθεσε τυχαῖα ἔτσι αὐτῷ, Ἐὰν δὲν ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλλίτερον εἶναι ἐύκολος. Διὰ νὰ μὴ λέγησ, λοιπόν, ὅτι ἔγινα πλέον δοῦλος, εὐρίσκουμαι ὑπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ χρημάτων, σοῦ ὑποδεικνύει ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἀλλαγὴ θέσεως καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν μίαν καττάστασιν ἐπέρασε εἰς τὴν ἄλλην, ἔτσι καὶ ἀπὸ αὐτῆν εἶναι δυνατόν νὰ μεταπηδήσῃς εἰς διαφορετικὴν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ὠμίλησε γενικῶς καὶ ἀορίστως, διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀκροατὴν νὰ καταστῇ ἀμερόληπτος κριτὴς τῶν λεγομένων καὶ νὰ λάθῃ τὴν ἀπόφασίν του ἐπὶ τῇ

2. Πρὸς Ματθ. 6, 19-20.

3. Πρὸς Ματθ. 4, 32.

4. Ματθ. 6, 24.

βάσει τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ὅταν πλέον τὸν ἔκανε νὰ συμφωνήσῃ με τοὺς λόγους του,⁵ τότε ἀποκαλύπτει καὶ τὴν πραγματικὴν του σκέψιν. Προσέθεσε, λοιπόν, «Δὲν ἔμπορεῖτε νὰ δουλεύετε τὸν Θεόν καὶ τὸν μαμμωνᾶν».⁶ Ἄς αἰσθανθῶμεν φρίκην, ἀφοῦ σκεφθῶμεν τί ἔκαναμεν τὸν Χριστὸν νὰ εἴπῃ καὶ νὰ τοποθετήσῃ τὸν χρυσὸν κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἦ ἔστιν, ὁμῶς, αὐτὸ εἶναι φρικτὸν, ἀσφαλῶς, εἶναι πολὺ πῶ φρικτὸν νὰ γίνεταί εἰς τὴν πράξιν καὶ νὰ προτιμῶμεν τὴν τυραννίαν τοῦ χρυσοῦ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπόν; Εἰς τοὺς παλαιούς δὲν ἦτο δυνατὴ αὐτὴ ἡ διαγωγή; Καθόλου. Τότε, με ποῖον τρόπον, ἐρωτᾷ κάποιος, προώδευσαν εἰς τὴν ἀρετὴν ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰωβ; Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τοὺς πλούσιους εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ ἐκείνους πού ἦσαν δοῦλοι εἰς τὰ χρήματα. Διότι καὶ ὁ Ἰωβ ἦτο πλούσιος, ἀλλὰ δὲν ἦτο δοῦλος εἰς τὸν μαμμωνᾶν, μὰ τὸν εἶχε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἦτο κύριος καὶ ὄχι δοῦλος, ὡς νὰ ἦτο, λοιπόν, διαχειριστὴς ἑνῶν χρημάτων, ἔτσι ἐθεώρη τὰ ἀγαθὰ του, χωρὶς νὰ ἀρπάξῃ τὰ χρήματα τῶν ἄλλων. Ἐὰν δὲν εἶδε καὶ τὰ ἴδια του εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Καὶ τὸ σπουδαιότερον, θεῖαία, εἶναι ὅτι δὲν ἐχάριετα, ὅταν τὰ εἶχεν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀπεδείκνυεν, ὅταν ἔλεγεν «Ἐὰν ἐνοιῶσα χαρὰν, ἐπειδὴ ἀπέκτησα πολλὰ πλοῦτη»,⁷ δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐλυπήθη, ὅταν τὰ ἔχασεν. Μὰ οἱ σημερινοὶ πλούσιοι δὲν εἶναι παρόμοιοι, ἀλλὰ εἶναι χειρότεροι ἀπὸ κάθε δοῦλον, **270** σὺν νὰ πληρώνουν φόρους εἰς κάποιον φοβερὸν τυράννον. Πραγματικὰ, ὁ ἔρωτας τῶν χρημάτων ἔχει κυριεύσει τὴν διάνοκάν των, σὺν νὰ ἦτο κάποια ἀκρόπολις, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκδίδει κάθε ἡμέραν τὰ παράνομα διατάγματά του καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας, πού νὰ τὰ παρακοῦῃ.

Συνεπῶς, μὴ κάνῃς περιττὰς σκέψεις. Διότι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν μίαν φοράν καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχουν συγχρόνως εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον ἡ δουλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ χρηματος. Δι' αὐτὸ μὴ ὑποστηρίζεις ἐσὺ ὅτι εἶναι δυνατόν αὐτῷ. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συνυπάρξουν αὐτά, ὅταν ὁ ἓνας διατάσῃ νὰ ἀρπάξῃς,

5. Μετὰ τὴν γενικὴν ἀρχὴν, δηλαδή, τὴν ἐκφραζομένην διὰ τὸν λεγόμενον εἰς τὸ Ματθ. 6, 24.

6. Ματθ. 6, 24.

7. Ἰωβ 31, 25.

ὁ δὲ ἄλλος νὰ προσφέρῃς τὰ ἀγαθὰ σου, ὁ ἕνας νὰ εἶσαι ἐγκρατῆς καὶ ὁ ἄλλος νὰ παρνεύῃς, ὁ ἕνας νὰ μεθῆς καὶ νὰ ζῆς πολυτελῶς, ὁ ἄλλος νὰ εἶσαι κύριος τῆς κοιλίας σου, **Β** ὁ ἕνας νὰ περιφρονῆς τὰ πλούτη καὶ ὁ ἄλλος νὰ προσκολλᾷσαι εἰς αὐτὰ, ὁ ἕνας νὰ θαυμάζῃς τὰ μάρμαρα, τοὺς τοίχους καὶ τὰ μεγάλα κτίρια, ὁ ἄλλος νὰ μὴ εἶδῃς σημασίαν εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ τιμᾷς τὴν εὐσέθειαν;

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀνόμασε τὸν μαμμωνᾶν κύριον, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἐκ φύσεως τοιοῦτος, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνων, πού τὸν προσκυνοῦν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὀνομάζει καὶ τὴν κοιλίαν Θεόν, ὄχι ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῆς κυριῶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητά ἐκείνων, πού εἶναι δούλοι εἰς αὐτήν, πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι χειρότερον ἀπὸ κάθε τιμωρίαν καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ τιμωρήσῃ, πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν, τὸν δουλωθέντα. Πραγματικῶς, ἀπὸ πόλους καταδίκους δὲν θὰ ᾔσαν ἀθλιώτεροι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἔχουν κύριον τὸν Θεόν, **С** φεύγουν μὲ τὴν θηλιάν των ἀπὸ τὴν ἡμέραν βασιλείαν τοῦ πρὸς τὴν φοβερὸν ἐκείνην τυραννίαν, καὶ μάλιστα, ὅταν τόσον μεγάλῃν ζημίαν ὀφίστανται καὶ ἐβῶ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτήν; Διότι ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν προκύπτει ἀνυπολόγιστος ζημία, δίκαια, ἀδίκαια, διαμάγα, κόποι, τύφλωσις τῆς ψυχῆς καὶ, τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, εἶναι ὅτι μᾶς κάνει νὰ χάσωμεν ὅλα τὰ ὕψηλά ἀγαθὰ, τὰ ὅποια προσφέρει ἡ δουλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἀφοῦ, λοιπόν, μὲ ὅλα αὐτὰ εἰδίχαζε τὸ πόσον συμφέρει νὰ περιφρονῶμεν τὰ χρήματα καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἰδίων τῶν χρημάτων καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν εὐχαρίστησιν καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς φιλοσοφίας **Д** καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς εὐσεθείας, ἐν συνεχείᾳ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ παραίνοις αὐτῆ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρίστης νομοθεσίας, τὸ νὰ μὴ διατάσῃ μόνον τὰ συμφέροντα, ἀλλὰ νὰ καθιστᾷ αὐτὰ πραγματοποιήσιμα.

Δι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει, λέγων «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ζωὴν σας τί θὰ φάγητε».⁹ Διὰ νὰ μὴ λέγουν «Τί λοιπόν; Πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν, ἐάν δώσωμεν ὅλα τὰ χρήματά μας; Εἰς αὐτήν, λοιπόν, τὴν ἀντίρρησην σταματᾷ πολὺ ἐπίκαιρα, Ὅπως δηλαδὴ, ἐάν ἔλεγεν

8. Μτ-θ, 6, 26.

ἀπὸ τὴν ἀρχὴν «Μὴ μεριμνᾶτε», θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι θαρεῖα ἡ ἐντολή, καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀφοῦ ἀπέδειξε τὴν θλασθὴν πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, καθιστᾷ πλέον εὐπρόσδεκτον τὴν παραίνοιον. **Ε** Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τώρα δὲν εἶπε μόνον «Μὴ μεριμνᾶτε, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐξέθεσε τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, τότε ἔδωκε καὶ τὴν ἐντολὴν αὐτήν.

Πραγματικῶς, ἀφοῦ εἶπεν «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε τὸν Θεόν καὶ τὸν μαμμωνᾶν»¹⁰ προσέθεσεν «Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω. Μὴ μεριμνᾶτε».¹¹ «Τοῦτο» Ποῖον τοῦτο; Τὴν ἀνέκφραστον, δηλαδὴ, ζημίαν. Διότι ἡ ζημία δὲν περιαρίζεται μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ πληγὴ ἀναφέρεται εἰς τὰ σπουδαιότερα σημεῖα καὶ εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς σωτηρίας μας, ἐπειδὴ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδημιούργησε, μᾶς φροντίζει καὶ μᾶς ἀγαπᾷ.

271 «Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω. Μὴ μεριμνᾶτε». Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ζημία εἶναι ἀπερίγραπτος, ἐπιτείνει, πλέον, τὴν ἐντολήν. Πραγματικῶς, δὲν μᾶς διατάσσει νὰ ἀποβάλλωμεν τὰ ὑπάρχοντά μας μόνον, ἀλλὰ νὰ μὴ φροντίζωμεν οὔτε διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, λέγων τὰ ἐξῆς: «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ψυχὴν σας τί θὰ φάγητε», ὄχι ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τροφῆν, ἀφοῦ εἶναι ἀσώματος, ἀλλὰ διμύλησεν ὅπως ὑπῆρχε κοινὴ συνήθεια. Διότι, μολοντί δὲν χρειάζεται τὴν τροφήν, ἐν τούτοις δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ παραμεινῇ διαφορετικῶς εἰς τὸ σῶμα, παρὰ μόνον, ὅταν τρέφεται αὐτὸ.

Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὸ, δὲν τὸ θέτει ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐβῶ χρησιμοποιεῖ συλλογισμούς, **В** ἄλλους μὲν ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν εἰς ἡμᾶς, ἄλλους δὲ ἀπὸ ἄλλα παραδειγμάτων. Καὶ ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς λέγει «Δὲν ἀξίζει ἡ ζωὴ περισσότερον ἀπὸ τὴν τροφήν καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ἐνδύμα;»¹² Συνεπῶς, αὐτὸς πού ἔδωκε τὸ σπουδαιότερον, πῶς δὲν θὰ δώσῃ τὸ μικρότερον; Αὐτὸς πού ἐδημιούργησε τὴν τρεφομένην σάρκα, πῶς δὲν θὰ δώσῃ τὴν τροφήν; Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ἀπλῶς: «Μὴ μεριμνᾶτε τί θὰ τρώγητε καὶ τί θὰ ἐνδύσθε», ἀλλὰ «διὰ τὸ σῶμά σας» καὶ «διὰ τὴν ψυχὴν σας»,¹³ ἐπειδὴ ἐσκόπευε ἀπὸ αὐτὰ νὰ

9. Μτ-θ, 6, 24.

10. Μτ-θ, 6, 26.

11. Μτ-θ, 6, 25.

12. Μτ-θ, 6, 26.

κάνη τὰς ἀποδείξεις, προωθῶν τὸν λόγον συγκριτικῶς. Ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν τὴν ἔδωκε μίαν φορὰν καὶ παραμένει ἀναλλοίωτος, ἐνῶ τὸ σῶμα κάθε ἡμέραν αὐξάνει. Ἀυτὰ τὰ δύο ἀποδεικνύουν, λοιπόν, **Β** καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἀθανασίαν, δηλαδή, καὶ τοῦ σώματος τὴν φθαρτότητα, συνέχισε λέγων «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἡμπορεῖ νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἀνάστημά του ἕνα πῆχυν;»¹³ Καὶ, ἀφοῦ ἀπεισιώπησε τὴν ψυχὴν, ἐπειδὴ δὲν μεγαλώνει, ὠμίλησε μόνον διὰ τὸ σῶμα, ἀποκαλύπτων ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν αὐξάνει ἢ τροφῇ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἢ πρόνοιᾳ τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ, διδάσκων καὶ ὁ Παῦλος μετ' ἄλλους λόγους, ἔλεγεν ἕως, οὕτε ἐκεῖνος ποῦ φυτεύει εἶναι τίποτε οὕτε ἐκεῖνος ποῦ ποτίζει, ἀλλ' ὁ Θεὸς ποῦ δίδει τὴν ἀβύησον.¹⁴ Ὅσον ἀφορᾷ ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεβούλευσεν, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἐκτός ἡμῶν συνεβούλευσε, λέγων «Κυττάξατε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ».¹⁵ Διὰ νὰ μὴ ὑποστηρίξῃ, λοιπόν, κάποιος ὅτι ἀποκομίζομεν ὠφέλειαν, ὅταν μεριμνῶμεν, τοὺς ἀποσταμῶναι καὶ μετ' τὸ παράδειγμα τοῦ σπουδαιοτέρου καὶ μετ' τὸ παράδειγμα τοῦ ἐλαχίστου. **Δ** Τὸ σπουδαιότερον μὲν εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, τὸ ἐλάχιστον δὲ τὰ πτηνὰ. Ἐάν, λοιπόν, τόσοι ἐνδιαφέρεται, λέγει, διὰ τὰ ἐλάχιστα, διατὶ δὲν θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς; Καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲν ἔτσι ὠμίλησε (ἐπειδὴ ἦσαν ὄχλος ἀμάροτος), ἐνῶ πρὸς τὸν διάβολον δὲν ὠμίλησεν ὁμοιότητος. Ἀλλὰ πῶς; «Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ζήσῃ μόνον μετ' ψωμί, ἀλλὰ μετ' κάθε λόγον, ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ».¹⁶ Ἐδῶ, ὅμως, ἀναφέρει τὰ πτηνὰ καὶ μάλιστα μετ' ἔντονον συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει μεγάλην δύναμιν διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἢ παραίνεσις.

Καὶ ὅμως, μερικὸι ἀσεβεῖς ἔφθασαν εἰς τόσοι μεγάλοι θαυμάσι ἀνοήσιας, ὥστε νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν ἀξίαν τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ. **Ε** Διὸτι δὲν ἔπρεπε, λέγουσι, ἐνῶ ἤθελε νὰ τονώσῃ τὴν διάθεσιν, νὰ κατευθύνῃ πρὸς αὐτὸ μετ' ἄσιν τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα, ἐπειδὴ εἰς τὰ

13. Ματθ. 8, 27.
14. Α' Κορινθ. 3, 7.
15. Ματθ. 6, 26.
16. Ματθ. 4, 4.

πτηνὰ συμβαίνουν αὐτὰ ἐκ φύσεως, λέγουσι. Τί θὰ ἀπαντήσωμεν, λοιπόν, εἰς αὐτὰ; Ὅτι, ἂν καὶ ἐκ φύσεως συμβαίνουν αὐτὰ εἰς τὰ πτηνὰ, ἐν τούτοις εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῆ τὸ ἴδιον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐκ διαθέσεως. Διὸτι δὲν εἶπεν **Ζ** Κυττάξατε ὅτι πετοῦν τὰ πτηνὰ, (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀδύνατον νὰ κἀνῃ ὁ ἄνθρωπος), ἀλλ' εἶπεν ὅτι τρέφονται χωρὶς μερίμνας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι εὐκόλουν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς, ἐάν θέλωμεν. Καὶ τὸ ἀπέδειξαν, ὅσοι κατάρθρωσαν νὰ τὸ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν πρᾶξιν.

Δι' αὐτὸ μάλιστα ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν τὴν σύνεσιν τοῦ νομοθέτου, διὸτι, ἐνῶ εἶχε νὰ δώσῃ παραδείγματα ἀνθρώπων καὶ ἡμποροῦσε νὰ ἀνοφέρῃ τὸν Ἥλιον, τὸν Μωϋσῆ, τὸν Ἰωάννην καὶ ἄλλους παρομοίους, ποῦ δὲν τοὺς κατέχευε ἢ μερίμνας, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτοὺς, ἐν τούτοις ἀνέφερε τὰ ἀλογα ζῷα. Διὸτι, ἐάν εἶλεγε τοὺς δικαίους ἐκεῖνους, θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἀντίποιον **Β** ὅτι δὲν ἐγίναμεν ἀκόμη σὺν ἐκεῖνοις. Τώρα, ὅμως, μετ' τὸ νὰ ἀποσιωπήσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ φέρῃ ὡς παράδειγμα τὰ πτηνὰ, τοὺς ἀφήρεσε κάθε πρόφασιν. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐμμήθη παλαιὸν νόμον. Πραγματικὰ, καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς παραπέμπει πρὸς τὴν μέλισσαν, πρὸς τὸν μύρμηγκα, πρὸς τὴν τρυγῶνα καὶ πρὸς τὴν χελιδόνα. Δὲν εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ μικρὰ ἀπόδειξις τιμῆς, ἐκεῖνα ποῦ τὰ πτηνὰ ἔχουν ἐκ φύσεως, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς μετ' τὴν θέλησίν μας. Ἐάν, λοιπόν, τόσοι προνοίαν δεικνύει δι' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν χάριν ἡμῶν, πολὺ περισσότερο θὰ φροντίσῃ δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Ἐάν προνοῖ διὰ τοὺς δούλους, θὰ προνοήσῃ πολὺ περισσότερο διὰ τὸν κύριον. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν «Κυττάξατε τὰ πτηνὰ». **Ζ** Καὶ δὲν προσέθεσεν ὅτι δὲν διεξάγουσι μικρὸν ἢ μεγάλον ἐμπόριον, (διὸτι αὐτὸ θὰ ἦτο τελείως ἀπαραδέκτον), ἀλλὰ τί εἶπεν; «Δὲν σπείρουσι, οὔτε θερίζουσι».¹⁷

Τί λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ σπείρωμεν; λέγει. Δὲν εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπείρωμεν, ἀλλὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μᾶς κυριεύῃ ἢ μερίμνας. Ὅχι ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα, ἀλλ' ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα μικρόψυχοι καὶ νὰ θασανίζώμεθα ἀπὸ τὰς φροντίδας. Διὸτι μᾶς προέτρεψε νὰ τρεφώμεθα, ἀλλὰ νὰ μὴ μεριμνῶμεν μετ'

17. Ματθ. 6, 26.

ἀγωνίαν. Τὴν ἴδιαν συμβουλήν διδίδει κάπως ἀόριστα καὶ ὁ Δαυὶδ ἀπὸ παλαιᾶ, ἀμιλλῶν ὡς ἐξῆς: «Ἀνοίξεις τὸ χέρι σου καὶ κάθε ζῶον τὸ γεμίζει χαρὰν»¹⁸ **D** καὶ πάλιν «Εἰς τὸν δίδοντα τροφήν εἰς τὰ κτήνη καὶ εἰς τοὺς νεοσσούς τῶν κοράκιων, ποῦ ἐπικαλοῦνται αὐτόν».¹⁹

Καὶ ποῖοι δὲν ἐμεριμῶσαν; ἐρωτᾷ κάποιος. Δὲν ἤκουσες πόσους ἀπὸ τοὺς δικαίους ἀνέφερα; Δὲν βλέπεις, ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνους, τὸν Ἰακώβ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ πατρικόν του σπίτι τελείως γυμνός; Δὲν τὸν ἀκούεις νὰ προσεύχεται καὶ νὰ λέγῃ: «Ἐάν μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος ἄρτον διὰ νὰ φάγω καὶ ἱμάτιον διὰ νὰ ἐνδυθῶ»;²⁰ Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν ὄχι τοῦ ἀνθρώπου ποῦ μεριμνᾷ, ἀλλὰ τοῦ ζητούντος τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν Θεόν. Τὸ ἴδιον ἐπέτυχαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ μεριμνοῦν, ἐν καὶ δὲν εἶχαν τίποτε καὶ οἱ πέντε χιλιάδες ἄνθρωποι καὶ οἱ τρεῖς χιλιάδες, ἐπίσης.

E Ἐάν, ὁμως, δὲν δέχεσαι, μοιονότι ἀκούεις τόσα συμβουλευτικὰ λόγια, νὰ ἐλευθερώσῃς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὰ φοβερὰ αὐτὰ θεσμά, ἀφοῦ σκεφθῆς τὸ ἀνωφελές τοῦ πράγματος, πάσας νὰ φροντίξῃς. «Διότι ποῖος ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔσων καὶ ἂν φροντίσῃ, ἢ ποῖος νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ἀνάστημά του ἓνα πῆχυν;». Εἶδες ὅτι ἀπὸ τὸ φανερόν κατέστηρε φανερόν καὶ τὸ ἀόρατον; Ὅπως, δηλαδή, ἔσων καὶ ἂν φροντίξῃ, δὲν ἢ ποῖος, λέγει, νὰ προσθέσῃ οὔτε τὸ ἐλάχιστον εἰς τὸ σῶμά σου, **27:35** ἔτσι δὲν ἢ ποῖος οὔτε τὴν τροφήν νὰ συγκεντρώσῃς, μοιονότι νομίζεις ὅτι τὸ κατορθώσεις αὐτό. Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν, ὅτι ὄχι ἡ ἰδική μας φροντίδα, ἀλλὰ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐπιτυγχάνει τὸ πᾶν καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι προσπαθῶμεν. Διότι, ἐάν μᾶς ἐγκαταλείψῃ ὁ Θεός, οὔτε ἡ φροντίς οὔτε ἡ μέριμνα οὔτε ὁ κόπος οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον θὰ φανῇ ποτέ, ἀλλὰ τὰ πάντα θὰ γαθοῦν.

Συνεπῶς, ἄς μὴ νομίζωμεν ὅτι αἱ ἐντάλαι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθοῦν, διότι πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ καὶ σήμερα τὰς ἐφαρμόζουν. Ἐάν, θέθαια, τὸ ἀγνοῆς ἐσὺ αὐτὸ, δὲν εἶναι παράδοξον. Διότι καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι μόνος, ἀλλ' ἤκουσεν ὅτι ὑπῆρχαν

18. Ψαλμ. 144, 16.

19. Ψαλμ. 146, 6.

20. Γεν. 28, 20.

ἑπτὰ χιλιάδες ἄνθρωποι πιστοὶ εἰς τὸν Θεόν.²¹ **B** Ὅθεν, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ὅπως οἱ Ἀπόστολοι, ὅπως ἔξω οἱ τρεῖς χιλιάδες καὶ οἱ πέντε χιλιάδες χριστιανοί. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι δὲν πιστευόμεν δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐνάρετοι, ἀλλὰ εἰς τὸ ὅτι πολὺ ἀπέχομεν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Ὅπως, δηλαδή, ὁ μέθυσος δὲν θὰ ἢ ποῖος νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν γεύονται οὔτε νερό, (διότι καὶ αὐτὸ τὸ κατάρθωσαν πολλοὶ μοναχοὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας), καὶ ἐκεῖνος, ποῦ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ πολλὰς γυναῖκας, ὅτι εἶναι εὐκόλον ἢ παρθενία, καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀρπάζει τὰ ξένα ἀγαθά, ὅτι καὶ τὰ ἰδικὰ του κάποιος θὰ δώσῃ μὲ εὐκολίαν, καθ' ἕνα ἕνα τρόπον καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ κάθε ἡμέραν φθειροῦν τοὺς ἑσπέρους τῶν μετὰ τὴν τῶσας φροντίδας, δὲν θὰ δεχθοῦν μὲ εὐκολίαν τὴν ἐντολήν αὐτήν. **C** Ὅτι, λοιπόν, ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἐπέτυχαν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ἐντολήν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδείξωμεν ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ καὶ εἰς τὰς ἡμέρας συμπεριφέρονται σύμφωνα μὲ αὐτήν.

Ἀλλὰ εἰ ἐσὺ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀρκετὸν νὰ διδοχθῆτε νὰ μὴ εἴσθε πλεονέκται καὶ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι καλὸν πρᾶγμα καὶ ἀνάγκη νὰ γνωρίζετε ὅτι πρέπει νὰ προσφέρετε τὰ ὑπάρχοντά σας, διότι, ἐάν κατορθώσῃς αὐτὰ, ἀγαπητέ, γρήγορα θὰ προχωρήσῃς καὶ εἰς ἐκεῖνα. Τώρα, λοιπόν, ἄς ἀφήσωμεν τὴν περιττὴν πολυτέλειαν, ἄς ἐφαρμόζωμεν τὸ μέτρον καὶ ἄς συνηθίσωμεν νὰ ἀποκτῶμεν μὲ δικαίους κόπους ὅλα, ὅσα πρόκειται νὰ ἔχωμεν. **D** Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅταν ὠμίλει πρὸς τοὺς τελώνας καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς, τοὺς προέβρεπε νὰ ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν μόνων.²² Ἦθελε, θέθαια, νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς κάποιον ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἔτοιμοι πρὸς τοῦτο, τοὺς λέγει τὰ κατώτερα, διότι, ἐάν τοὺς ἔλεγε τὰ ἀνώτερα, δὲν θὰ ἐπύρσασαν εἰς αὐτὰ καὶ ἐπὶ πλέον δὲν θὰ ἐφήρμοζαν καὶ τὰ κατώτερα.

Ὅθεν, καὶ ἐγὼ σᾶς ἐκπαιδεύω εἰς τὰς εὐκολωτέρας ἐντολάς, ἐπειδὴ γνωρίζω καλὰ ὅτι πρὸς τὸ παρόν τὸ φορτίον τῆς ἀκτιμοσύνης εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰς δυνάμεις σας καὶ, ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν,

21. Πρὸλ. Γ' Βασίλ. 19, 18.

22. Πρὸλ. Λουκ. 3, 13 - 14.

Ε τόσον απέχει από έσας ή φιλοσοφία αυτή. Δι' αυτό και άν ακόμη ασχολούμαι με τας εύκόλους έντολάς, έν τούτοις αυτό δέν είναι μικρά παρηγορία, μολοντί τό επέτυχαν αυτό και πολλοί από τούς είδωλολάτρας και προσέφεραν βλα τα υπάγοντά των, έστω και χωρίς την ανάλογον διάθεση. 'Αλλ' όμως, έγώ άρκοῦμαι δι' έσας 274 εϊς τό να προσφέρете άφθονον την έλεημοσύνην, διότι γρήγορα θα φθάσωμεν και εϊς εκείνα, δέν προχωρούμεν τοιουτοτρόπως. 'Εάν, όμως, δέν κάνωμεν ούτε αυτό, ποίαν συγγνώμην αξίζει να εύρωμεν ήμεις, πού, ένω έχομεν έντολήν να φανώμεν ανώτεροι από τούς ανθρώπους της Παλαιάς Διαθήκης, αποδεικνυόμεθα έν τούτοις κατώτεροι και από τούς είδωλολάτρας; Τί θα έπωμεν, όταν, ένω έχομεν υποχρέωσιν να είμεθα άγγελιοι και υιοί του Θεού, δέν δυνάμεθα να παραμεινώμεν ούτε άνθρωποι; Διότι τό να αρκάζωμεν και να μάς διακρίνη ή πλεονεξία δέν είναι γνώρισμα της ανθρώπινης ημερότητας, αλλά της σκληρότητας των θηρίων. Μάλλον, όμως, είμεθα και χειρότεροι από τά θηρία, όσοι επιτιθέμεθα κατά των αγαθών των άλλων. Β Διότι εϊς τά θηρία ή άρπακτική υπάρχει εκ φύσεως, ένω ήμεις, πού έτιμήθημεν με την λογικήν, και καταπίπτομεν εϊς παρά φύσιν άγένεια, ποίαν συγχώρησιν θα εύρωμεν;

'Αφού αντίληφθώμεν, λοιπόν, τό ύψος της φιλοσοφίας πού ανοίγεται εμπροσθέν μας, ως προσπαθήσωμεν να φθάσωμεν έστω και εϊς τό μέσον αυτής, διά να απαλλαγώμεν και από την μελλοντικήν κόλασιν και προχωρούντες να φθάσωμεν εϊς την κορυφήν των αγαθών, τά όποια είθε δλοι μας να αποκτήσωμεν, με την χάριν και την φιλανθρωπίαν του Κυρίου ημών 'Ιησού Χριστού, εϊς τον όποιον ανήκει ή δόξα και τό κράτος εϊς τούς αϊώνας των αϊώνων. 'Αμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ'

(Ματθ. στ', 28 - 34)

С Παρατηρήσατε τά κρίνα του άγρου πώς αυξανουν, ούτε κοπιάζουν ούτε γνέθουν. 'Αλλά σας λέγω ότι ούτε ο Σολομών εϊς όλην του την δόξαν δέν ενεδύθη σαν ένα από αυτά.¹

'Αφού έκανε λόγον διά την αναγκαίαν τροφήν και απέδειξεν ότι δέν πρέπει ούτε και δι' αυτήν να μεριμνώμεν, έρχεται τώρα πλέον εϊς τό εύκολότερον, διότι ή ένδυμασία δέν είναι τόσο αναγκαίον πράγμα, όσο είναι ή τροφή. Διατί, όμως, δέν χρησιμοποιεί και εδώ τό ίδιον παράδειγμα, D δηλαδή, τό παράδειγμα των πτηνών, ούτε αναφέρει τό παγώνι, τον κύκνον και τό πρόβατον; Διότι ήμπαρούσε να πάρη πολλά παρόμοια παραδείγματα από τον κόσμον των ζώων. 'Επειδή θέλει να δείξη την υπερβολήν και από τας δύο άπόψεις, και από την ευτέλειαν εκείνων, πού έχουν τόσην ευπρέπειαν, και από την μεγαλοδωρίαν του καλλωπισμού, πού έδόθη εϊς τούς κρίνους. Δι' αυτό και όταν ώλοκλήρως τό παράδειγμα, δέν τά ονομάζει πλέον κρίνα, αλλά «χορτάρι του άγρου».² Μά, δέν άρκεϊται και εϊς την ονομασίαν αυτήν, αλλά προσθέτει και άλλην ευτέλειαν, όταν λέγη: «Πού σήμερα υπάρχει».³ Και δέν προσέθεσεν και πού δέν υπάρχει άδριον, E αλλά τό πολύ χειρότερον: «Πού τό ρίχνουν εϊς τον φούρνον».⁴ 'Επίσης, δέν ειπεν άπλώς ότι τό ένδύει ο Θεός, αλλά ότι «τό ένδύει τόσον ώραϊα».⁵

Βλέπεϊς εϊς όλας τας εκφράσεις τας υπερβολάς και τας επιτάσεις; Τό κάνει δε αυτό διά να τούς συνετίση.

1. Ματθ. 6, 28 - 29.
2. Ματθ. 6, 30.
3. Ματθ. 6, 30.
4. Ματθ. 6, 30.
5. Ματθ. 6, 30.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ προσέθεσεν «Πόσον περισσότερο ἐσᾶς;». Πραγματικὰ καὶ ἡ ἐρώτησις αὐτὴ ἔχει μεγάλην ἔμφασιν. Διότι τὸ «ἐσᾶς» δὲν ὑποκαεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ πόσον πολῦτιμον καὶ σπουδαῖον εἶναι τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐὰν νὰ ἔλεγε, δηλαδὴ «Ἐσᾶς», **273** εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσε ψυχὴν, ἔπλασε τὸ σῶμά σας, χάριν τῶν ὁποίων ἐδημιούργησε ὅλα τὰ δραστὰ πράγματα, ἔστειλε τοὺς προφήτας, ἔδωσε τὸν νόμον, ἔκανε τὰ ἀνοσιβήτητα καλὰ καὶ ἐθυσίασε τὸν Μονογενῆ Υἱόν του καὶ ἔδωκε διὰ μέσου αὐτοῦ τὰ σπείρα χαρίσματα. Ὅταν πλέον τοὺς ἀπέδειξε καθαρά τὴν ὀρθότητα τῶν συλλογισμῶν του, τότε καὶ τοὺς ἐπιπλήττει, λέγων «Ὀλιγόπιστοι». Διότι τέτοιος εἶναι, ὅποιος δίδει συμβουλὰς. Δὲν συμβουλεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλήττει, διὰ νὰ παρωθήσῃ περισσότερο εἰς τὴν ὑπακοὴν τῶν λεγομένων. Μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς μᾶς διδάσκει ὄχι μόνον νὰ μὴ μεριμνῶμεν, ἀλλὰ νὰ μὴ μᾶς κυριεύῃ ὁ θαυμασμός διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων. Διότι τὸ στολίδι εἶναι τῆς χλόης καὶ ἡ ὠραιότης τοῦ χόρτου. **B**. Μᾶλλον, ὅμως, τὸ χορτάρι ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ τὴν στολὴν αὐτὴν. Διὰ τὴν, λοιπόν, καυχᾶσαι διὰ πράγματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπερτερεῖ τὸ χορτάρι κατὰ πολὺ;

Καὶ πρόσθετε μὲ ποῖον τρόπον ἀποδεικνύει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εὐκολοὺς τὴν ἐντολήν, ὀδηγῶν αὐτοὺς πάλιν ἀπὸ τὰ ἀντίθετα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ φοβοῦνται. Ὅταν εἶπεν, δηλαδὴ «Παρατηρήσατε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ», προσέθεσεν «Δὲν κοπιᾶζου». Ὡστε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς κόπους, ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. Δὲν εἶναι, θέσια, κόπος νὰ μὴ μεριμνᾷ κανεὶς δι' αὐτὰ, ἀλλὰ τὸ νὰ μεριμνᾷ. Καὶ ὅπως, ὅταν εἶπεν «Δὲν σπέρνουν», δὲν κατήργησε τὴν σποράν, ἀλλὰ τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα δι' αὐτὰ, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὅταν εἶπεν **C** «Δὲν κοπιᾶζου, οὔτε γνέθουν», δὲν κατήργησε τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὴν μερίμναν. Ἐάν, λοιπόν, ὁ Σολομῶν ἐνικήθη ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν κρίνων, καὶ αὐτὸ δὲν ἔγινε μίαν οὔτε δύο φορές, ἀλλὰ συνεχῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του, (διότι δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τώρα μὲν ἐφόρεσεν ὠραῖα ἐνδύματα, ἐνῶ ἔπειτα δὲν ἐφόρεσε πλέον, ἀλλὰ οὔτε καὶ μίαν

6. Ματθ. 6, 20.
7. Ματθ. 6, 50.
8. Ματθ. 6, 26.

ἡμέραν τῆς βασιλείας του δὲν ἐκαλλωπίσθη τόσο. Αὐτὸ, θέσια, τὸ ἐδήλωσεν, ὅταν εἶπεν «Εἰς ὅλην τὴν δόξαν». Καὶ δὲν ἐνικήθη μόνον ἀπὸ τὸ ἄθος αὐτὸ, ἐνῶ ἤμπορεσε νὰ μιμηθῇ τὴν ὠραιότητα τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἐνικήθη ἀπὸ ὅλα συγχρονῶς. (Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν «ὅσῳ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ». Διότι ὅσον ἀπέχει τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, τόση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐνδυμάτων ἐκείνων καὶ τῶν ἀνθεῶν αὐτῶν). **D** Ἐάν, λοιπόν, ἐκεῖνος ὠμολόγησε τὴν ἦτταν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε λαμπρότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ὄλων τῶν εποχῶν, πότε θὰ ἤμπορεσῃ ἐσὺ νὰ ἀποδείξῃς νικητὴς, ἢ μᾶλλον νὰ πλησιάσῃς, ἔστω καὶ ὀλίγον, τὴν ὠραιότητα αὐτοῦ τοῦ εἰδους;

Δι' αὐτῶν μᾶς διδάσκει νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν καθόλου τὸν καλλωπισμὸν αὐτόν. Διότι κῦτταξέ τὸ τέλος του. Ὑστερα ἀπὸ τὴν νίκην, ρίπτεται εἰς τὸν ρουθόν.

Ἐάν, λοιπόν, διὰ τὰ εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦν ἀσημαντὸν ἀνάγκην, ἔδειξε τόσην μεγάλην μερίμναν ὁ Θεός, κατὰ ποῖαν λογικὴν θὰ ἐγκαταλείψῃ ἐσένα, ποῦ εἶσαι τὸ πιὸ ἀναγκαῖον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα; Ἀλλὰ, τότε, διὰ ποῖον λόγον τὰ ἐδημιούργησε τόσο ὠραῖα; **E** Διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν σφίαν του καὶ τὴν μεγάλην του δύναμιν, διὰ νὰ διδαχθῶμεν τὴν δόξαν του ἀπὸ ὅλας τὰς ἀπόψεις. Διότι δὲν δηγοῦνται οἱ ἀσρανοὶ μόνον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ. Καὶ αὐτὸ διδάσκων ὁ Αὐτοῦ ἔλεγεν «Ἐμνεῖτε τὸν Κύριον δένδρα καρποφόρα καὶ ὄλοι οἱ κέδροι». Πραγματικὰ, ἀλλὰ μὲν μὲ τοὺς καρποὺς των, ἀλλὰ δὲ μὲ τὸ μέγεθος των καὶ ἄλλα μὲ τὴν ὠραιότητά των ψάλλουν τὸν ὕμνον πρὸς τὸν δημιουργόν. **276** Διότι αὐτὸ εἶναι θεῖγμα ὑπάρξεως μεγάλης σοφίας, ὅταν καὶ εἰς τὰ πλέον ἀσημαντὰ, (πραγματικὰ, τί πιὸ ἀσημαντὸν ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριον ὄχι;), προσφέρῃ τόσο κάλλος. Ἐάν, λοιπόν, ἔδωσε εἰς τὸ χορτάρι ὅτι δὲν τοῦ ἦτο ἀναγκαῖον, (διότι τί προσθέτει τὸ κάλλος του εἰς τὴν ἀποστολήν του ὡς τροφῆς τῆς φωτιᾶς;), διατί δὲν θὰ δώσῃ εἰς ἐσένα ὅτι χρειάζεσαι; Ἐάν τὸ πλέον ἀσημαντὸν ὄλων τῶν δημιουργημάτων τὸ ἐκαλλώπισε πλουσιωπάροχα, καὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ ἐξυπηρετῇ κάποια ἀναγκαῖότητα, ἀλλὰ τὸ ἔκανε διὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγαλο-

9. Πρὸς Ἐζμ. 18, 2.
10. Γαλ. 148, 8.

διωρίαν του μόνου, πολύ περισσότερο θά δώση όλα τα ανάγκαία εις έσένα, πού είσαι άνώτερος όλων τών όντων.

Άφοϋ, λοιπόν, απέδειξεν ότι ή πρόνοια του Θεοϋ είναι μεγάλη, Β και έπρεπε πλέον να τους επιπλήξη, εις τό σημείον αυτό έκφράζεται με έπιείκειαν, κατηγορών αυτούς όχι δι' άπιστίαν, αλλά δι' όλιγοπιστίαν. «Εάν τό χορτάρι του άγροϋ», λέγει, «ό Θεός τό ένδύει τόσον ώραία, πολύ περισσότερον έσας, όλιγόπιστοι».¹¹ Μαλονότι, θέβαια, όλα αυτά τά έκανεν ό Ίδιος, διότι «όλα έγιναν δι' αυτού και χωρίς αυτόν τίποτε δέν έγινε».¹² έν τούτοις επί του παρόντος δέν αναφέρει εις καμμίαں περιπτώσιον τόν έαυτόν του. Διότι του ήτο αρκετόν κατά την περίοδον εκείνην να αποδείξη την αυθεντίαν του με τό να επαναλαμβάνη εις την άρχήν της κάθε έντολής: «Ηκούσατε ότι έλεγχθη εις τους άρχαίους... Έγώ, όμως, σας λέγω...».¹³ Συνεπώς, να μη παραξενεύεσαι, όταν και εις τά επόμενα αποκρότη τον έαυτόν του, ή λέγει κάτι ταπεινόν περί του έαυτοϋ του. C Διότι την στιγμήν εκείνην έφρόντιζε δι' ένα μόνον, δηλαδή, να δεγθοϋν εύκολα τόν λόγον του και να αποδείξη ότι δέν είναι κανένας άθεος, αλλά όμοιοι και συμφωνεί με τόν Πατέρα. Αυτό λοιπόν κάνει και τώρα.

Πραγματικά, κατά την διάρκειαν της μακράς του διμιλίας, τόν Πατέρα αναφέρει συνεχώς, θαυμάζων την σοφίαν του, την πρόνοιάν του, την φροντίδα του δι' όλα, και διά τά μικρά και διά τά μεγάλα. Έτσι, όταν έκανε λόγον διά την Ίερουσαλήμ, ώνόμασε αυτήν πόλιν του μεγάλου βασιλέως, και όταν ανέφερε τόν ούράνιον, τόν ώνόμασε, πάλιν, θρόνον του Θεοϋ,¹⁴ και όταν ώμίλει διά την ύπάρχουσαν εις τόν κόσμον οικονομίαν, D πάλιν εις τόν Θεόν αποδίδει τά πάντα, λέγων ότι «ανατέλλει τόν ήλιον διά τους πονηρούς και τους αγαθούς και σρέχει διά τους δικαίους και τους άδίκους»¹⁵ και εις την προσευχήν, επίσης, έδίδασκεν να λέγαμεν ότι «Ιδική του είναι ή βασιλεία και ή δύναμις και ή δόξα».¹⁶ Και εις την

11. Ματθ. 6, 30.
12. Ίωάν. 1, 8.
13. Ματθ. 6, 21 - 22.
14. Ηρ22. Ματθ. 5, 34 - 35.
15. Ματθ. 5, 45.
16. Ματθ. 6, 13.

προκειμένην περίπτωσι, όμως, διά την πρόνοιαν του Θεοϋ και αποδεικνύων ότι και εις τά άσήμαντα είναι άριστοτέλης, λέγει ότι «τό χορτάρι του άγροϋ τό ένδύει» ό Θεός. Και εις καμμίαں περιπτώσιον δέν όνομάζει τόν Θεόν Πατέρα Ιδικόν του, αλλά Πατέρα εκείνων, ώστε άφ' ενός μόν να τους συνεισή και με την τιμήν αυτήν, άφ' έτέρου δέ να μη άγανακτοϋν πλέον, όταν θα αποκαλή τόν Θεόν Πατέρα του.

Ε Έάν, λοιπόν, δέν πρέπει να μεριμνώμεν ούτε διά τά άσήμαντα ούτε διά τά ανάγκαία, ποίαν συγχώρησιν αξίζου να λάθουν, όσοι φροντίζουν διά την πολυτέλειαν; Η μάλλον ποίαν συγγνώμη αξίζου, όσοι άγροπνοϋν, διά να άρπάξουν τά ύπάρχοντα τών άλλων; «Μη μεριμνάτε λοιπόν, και μη λέγετε: Τι θά φάγωμεν, ή τί θά πίνωμεν, ή τί θά ένδυθώμεν, διότι όλα αυτά τά επιδιώκουσιν οι έθνικοί».¹⁷ Είδες με ποίον τρόπον πάλιν και τους συνεθούλευσε έντοκότερον 277 και τους υπεδήλωσε συγχρόνως ότι δέν τους έδωσε καθόλου φορτικην και επαχθή έντολήν; Όπως ακριβώς, δηλαδή, όταν έλεγεν: Έάν αγαπάτε εκείνους που σας αγαποϋν, δέν κάνετε τίποτε τό σπουδαίον, άφοϋ και οι έθνικοί κάνουν τό ίδιοι,¹⁸ διά της αναφοράς εις τους έθνικούς τους προέτρεπε προς τό ύψηλότερον, καθ' όμοιον τρόπον και τώρα αναφέρει αυτούς, επιπλήττων ήμās και αποδεικνύων ότι ύποχρεωτικόν χρέος άπαιτεί από ήμās. Διότι ένώ πρέπει να φανώμεν άνώτεροι από τους γραμματεείς και τους φαρισαίους, ποίαν συγγνώμη θά αξίζωμεν, εάν όχι μόνον αυτούς δέν ξεπεράσωμεν, αλλά και μένωμεν εις την κατωτέροτητα τών έθνικών, μιμούμενοι την μικροψυχίαν εκείνων;

Άλλά δέν εστάθη εις την επιπλήξιν μόνον, αλλά, άφοϋ τους έπέτιμσε και τους διήγειρε έτσι την προθυμίαν των Β και τους έκανε να αισθανθοϋν μεγάλην έντροπήν, τους προτρέπει και δι' άλλου τρόπου, λέγων τά έξής: «Διότι γνωρίζει ό Πατέρας σας ό ούράνιος ότι έχετε ανάγκην από όλα αυτά».¹⁹ Και δέν τους ειπεν, ότι γνωρίζει ό Θεός, αλλά ότι «γνωρίζει ό Πατέρας», ώστε να τους δημιουργήση μεγαλυτέρον έλπίδα. Πραγματικά, εάν είναι πατέρας, και μάλιστα πατέρας αυτού του

17. Ματθ. 6, 31 - 32.
18. Ηρ24. Ματθ. 5, 46 - 47.
19. Ματθ. 6, 32.

είδους, ἀσφαλῶς δὲν θά ἠμπορέσῃ νὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὰ παιδιὰ του, ὅταν εὐρίσκωνται μέσα εἰς τὰ κακά, ἀφοῦ, βέβαια, οὔτε οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εἶναι πατέρες, δὲν τὸ ἀνεχόνται αὐτό. Ἄλλὰ, ἐκτὸς αὐτοῦ, προσθέτει καὶ ἄλλην σκέψιν· «Ὅτι ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ ὅλα αὐτά». Ὅ,τι λέγει ἐδῶ ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν· Μήπως, λοιπόν, εἶναι περιττὰ αὐτά, διὰ νὰ ἀδιαφορήσῃ; Μολονότι εἰς τὸ χορτάρι, δὲν ἠδιαφόρησεν οὔτε καὶ διὰ τὰ περιττὰ. Ἔώρα, ὅμως, πρόκειται διὰ ἀπαραίτητα πράγματα. C Ὡστε, ἐκεῖνο, πού νομίζεις ὅτι εἶναι αἰτία διὰ νὰ φροντίξῃς, αὐτό, νομίζω, ὅτι εἶναι ἀρκετὸν νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν φροντίδα. Διότι, ἐάν ὑποστηρίξῃς ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρέπει νὰ μεριμνᾷς, ἐπειδὴ, ἀκριβῶς, εἶναι ἀπαραίτητα αὐτά, ἐγὼ σοῦ λέγω τὸ ἀντίθετον, ὅτι δι' αὐτό νὰ μὴ μεριμνᾷς, ἐπειδὴ, δηλαδή, εἶναι ἀπαραίτητα. Ἄλλὰ καὶ περιττὰ ἐάν ἦσαν, καὶ πόλλιν νὰ μὴ σὲ ἐκυριεύειν ἢ ἀπελπία, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ εἶχες τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ σοῦ τὰ εἶδεν ὁ Θεός. Ἐπειδὴ, ὅμως, εἶναι ἀναγκαῖα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς καμμίαν ἀμφισβολίαν ὅτι θὰ σοῦ χορηγηθῶν. Διότι ποῖος πατέρας ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ μὴ προσφέρῃ εἰς τὰ παιδιὰ του οὔτε τὰ ἀπαραίτητα πράγματα; D Συνεπῶς, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον θὰ τὰ δώσῃ, ὅπως δὴποτε, ὁ Θεός.

Ἐξ ἄλλου, αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως καὶ αὐτὸς γνωρίζει μὲ ἀκριβείαν τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Οὔτε, βέβαια, ἠμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ὅτι εἶναι μὲν πατέρας καὶ ἀπαραίτητα εἶναι τὰ ζητούμενα, ἀλλὰ δὲν τὸ γνωρίζει ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῶν, διότι αὐτός, πού γνωρίζει καλὰ τὴν φύσιν καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς, καὶ τὴν ἔπλασε τοιαύτη, εἶναι φανερόν ὅτι γνωρίζει καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς περισσότερον ἀπὸ ἐσένα, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεισαι εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζητῆς τὴν ἰκανοποίησιν των. Διότι αὐτὸς ἠθέλησε, ὥστε νὰ εὐρισκώμεθα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτῆς τῆς ἀνάγκης.

Συνεπῶς, δὲν θὰ ἐρεθῇ ἀντίθετος εἰς ἐκεῖνα πού ὁ ἴδιος ἠθέλησεν, E ἀφοῦ μᾶς ἔκανε νὰ ἔχομεν τόσο μεγάλην ἀνάγκην, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ ἀπὸ ἐκεῖνα πού καλύπτουν τὴν ἀνάγκην αὐτῆν. Μὴ φροντίζομεν, λοιπόν. Διότι δὲν θὰ κερδίσωμεν τίποτε περισσότερον, παρὰ θὰ ταλαιπωρήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μόνον. Διότι ὅταν, εἴτε μεριμνῶμεν ἡμεῖς εἴτε οἱ, μᾶς τὰ δίδῃ ὁ Θεός, καὶ μάλιστα περισσότερον, ὅταν δὲν μεριμνῶμεν,

τί θὰ κερδίσῃς ἀπὸ τὴν φροντίδα, παρὰ τὸ ὅτι ἀπαιτεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου περιττὴν τιμωρίαν; 27 Διότι ἐκεῖνος, πού πρόκειται νὰ ὑπάγῃ εἰς πλούσιον τραπέζην, δὲν θὰ ἀνεχθῇ νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν τροφήν, οὔτε ἐκεῖνος πού πηγαίνει πρὸς τὴν πηγὴν, νὰ φροντίξῃ διὰ τὸ τί θὰ πῇ. Ἔστε, ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχομεν πλουσιωτέραν χορηγίαν ἀπὸ κάθε πηγὴν καὶ ἀπὸ ἀναριθμητὰ ἡτοιμασμένα δειπνα, δηλαδή, τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἅς μὴ μεριμνῶμεν, οὔτε νὰ φαίνώμεθα μικροψυχοί.

Ἐκτὸς τῶν λεχθέντων, ἀναφέρει καὶ ἄλλον συλλογισμόν, ὥστε νὰ ἔχωμεν θάρρος διὰ τὰ παρόμοια ζητήματα, λέγων «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθῶν». 28 Ἀφοῦ, δηλαδή, ἀπῆλλαξε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰς φροντίδας, τότε ἀνέφερε καὶ τὸν οὐρανόν. B Διότι, πραγματικά, ἦλθε νὰ διαλύσῃ τὰς παλαιὰς ἀντιλήψεις καὶ νὰ μᾶς καλέσῃ πρὸς τὴν ἀνωτέραν πατρίδα. Δι' αὐτὸ κάνει τὸ πᾶν διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ περιττὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν μας πρὸς τὴν γῆν. Δι' αὐτὸ ἀνέφερε καὶ τοὺς ἔθνικους, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιζητοῦν τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια μοχθοῦν μόνον διὰ τὸν παρόντα θίον, χωρὶς νὰ κάνουν κανένα λόγον διὰ τὰ μελλοντικά θέματα, οὔτε ἔχουν ἰδέαν διὰ τοὺς οὐρανοὺς. Δι' ἐσᾶς, ὅμως, δὲν εἶναι αὐτὰ ἐκεῖνα πού πρωτεύουν, ἀλλὰ διαφορετικά. Διότι δὲν ἐπλάσθημεν δι' αὐτό, διὰ νὰ τρώγωμεν, δηλαδή, νὰ πίνωμεν καὶ νὰ ἐνδύώμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν Θεόν καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ μελλοντικά αγαθά. Ὅπως, λοιπόν, εἰς τὴν προσπάθειάν μας εἶναι πάρεργα αὐτά, ἔτσι καὶ εἰς τὴν προσευχὴν μας ἅς εἶναι δευτερεύοντα. C Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς προστεθῶν». Καὶ δὲν εἶπεν Ἐὰν σᾶς δοθῶν, ἀλλὰ «θὰ προστεθῶν», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν τὰ διδόμενα ἐπίγεια αγαθά, συγκριτικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν μελλοντικῶν αγαθῶν.

Δι' αὐτό, λοιπόν, δὲν μᾶς προτρέπει οὔτε νὰ τὰ ζητῶμεν αὐτὰ εἰς τὴν προσευχὴν μας, ἀλλὰ μᾶς προτρέπει νὰ ζητῶμεν ἄλλα, νὰ ἔχωμεν δὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ προστεθῶν εἰς ἐκεῖνα. Ζῆται, συνεπῶς, τὰ μελλοντικά καὶ θὰ λάθῃς καὶ τὰ παρόντα. Μὴ ζητεῖς τὰ

δρατά και, ὁπωσδήποτε, θά τά ἀποκτήσης. Διότι εἶναι ἀνάξιόν σου νά ἀπευθίनेσαι πρὸς τὸν Κύριον διὰ παράμοια πράγματα. Διότι ἐσὺ, πού ὀφείλεις νά φροντίσης καὶ νά μεριμνῆς μόνον διὰ τὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖνα ἀγαθά, **Δ** ἐντροπιάζεις πολὺ τὸν ἑαυτὸν σου, ὅταν δαπανῆς τὴν προθυμίαν σου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν φευγαλέων πραγμάτων.

Τότε, διατί προέτρεψε νά ζητῶμεν τὸ ψωμί; Ἐρωτᾷ κάποιος. Ναί, ἀλλὰ προσέθεσε «τὸ καθημερινόν» καὶ εἰς αὐτὸ τὸ «σήμερον», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κάνει καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Διότι δὲν εἶπεν Μὴ μεριμνᾶτε, ἀλλὰ «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν αὔριον»,²¹ προσφέρων, συγχρόνως, καὶ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἡμᾶς καὶ στρέφων τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὰ ἀναγκαϊότερα. Διότι καὶ αὐτὰ μᾶς προέτρεψε νά τὰ ζητῶμεν, ὄχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐχρειάζετο τὴν ἰδικὴν μας ὑπευθύνειν, ἀλλὰ διὰ νά μάθωμεν ὅτι μὲ τὴν θοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτυγχάνομεν, ὅ,τι ἐπιτύχομεν, **Ε** καὶ διὰ νά καταστῶμεν οἰκείοι τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν συνεχῆ προσευχὴν δι' αὐτὰ.

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον τοὺς ἔπεισε καὶ ἐδῶ ὅτι θά τοὺς χορηγήθωῦν ὁπωσδήποτε τὰ παράνια ἀγαθά; Διότι ἐκεῖνος πού χορηγεῖ τὰ μεγαλύτερα, θά χορηγήσῃ πολὺ περισσότερον τὰ μικρότερα. Δὲν ὡς εἶπον, λοιπόν, δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν, λέγει, νά μὴ μεριμνᾶτε, οὐτε νά ζητῆτε, διὰ νά ταλαιπωρησθε καὶ νά περιφέρεσθε γυμνοί, ἀλλὰ διὰ νά ἔχετε μὲ ἀφθονίαν καὶ τὰ ἐπιγεια ἀγαθά, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἱκανὸν νά τοὺς προσελκύσῃ περισσότερον ἀπὸ ἄλλα. **27-29** «Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδή, διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ὅταν τοὺς ἀπηγόρευε νά τὴν κάνουν διὰ νά τοὺς θλέπουν οἱ ἄνθρωποι, μὲ αὐτὸ τοὺς ἔπειθε περισσότερον, μὲ τὸ νά τοὺς ὁποσχεθῆ ὅτι θά τοὺς δίδῃ μὲ μεγαλυτέραν μεγαλοδορίαν, («διότι ὁ Πατέρας σου», λέγει, «ποῦ σὲ θλέπει εἰς τὰ κρυφά, θά σοῦ τὸ ἀνταποδώσῃ φανερά»),²² καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ ἐδῶ, ἀπαγορεύων εἰς αὐτοὺς νά ζητοῦν τὰ ἐπιγεια, μὲ αὐτὸ τοὺς πείθει πρὸ πάντων, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι, ὅταν δὲν τὰ ζητοῦν, θά τοὺς τὰ χορηγήῃ μὲ μεγαλυτέραν ἀφθονίαν.

Δι' αὐτὸ, λέγει, σὲ συμβουλεύω νά μὴ ζητῆς εἰς τὴν

21. Ματθ. 6, 34.
22. Ματθ. 6, 4.

προσευχὴν σου τὰ παρόντα ἀγαθά, ὄχι διὰ νά μὴ τὰ λάθῃς, ἀλλὰ διὰ νά τὰ λάθῃς πλουσιοπάροχα, **Β** διὰ νά τὰ λάθῃς ὅπως πρέπει καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν ὠφέλειαν, διὰ νά μὴ καταστήσης τὸν ἑαυτὸν σου ἀνάξιον καὶ τῶν ὀλικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, μεριμνῶν καὶ θασανίζομενος μὲ τὴν φροντίδα αὐτῶν, διὰ νά μὴ ὀπομένης περιττὴν ταλαιπωρίαν καὶ χάσας πάλιν τὸ ζητούμενον. «Μὴ μεριμνᾶτε, λοιπόν, διὰ τὴν αὔριον... Φθάνει ἡ κακία τῆς ἡμέρας»,²³ δηλαδή, ἡ ταλαιπωρία, ἡ συντριβή. Δὲν σοῦ εἶναι ἀρκετὸν ὅτι τρώγεις τὸ ψωμί σου μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου;²⁴ Διατί προσθέτεις καὶ ἄλλην ταλαιπωρίαν μὲ τὴν φροντίδα, ὅταν πρόκειται νά ἀπαλλαγῆς καὶ ἀπὸ τούσ ἀρχικῶς ἐπιβληθέντας κόπους;

Κακίαν ἐδῶ ὀνομάζει ὄχι τὴν πονηρίαν, μὴ γένοιτο, **Γ** ἀλλὰ τὴν ταλαιπωρίαν, τὸν κόπον καὶ τὰς συμφοράς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις λέγει: «Ἐάν ὕαρχῃ κακία εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἔδωσαν ὁ Κύριος;»,²⁵ ὄχι ἀναφερόμενος εἰς ἀρπαγὰς καὶ πλεονεξίας, οὐτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ εἰς τὰς πληγὰς, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν προέρχονται.

Καὶ πάλιν λέγει: «Ἐγὼ εἶμαι πού φέρω τὴν εἰρήνην καὶ ἐπιτρέπω νά γίνωνται ἄλλα τὰ κακά». **26** Καὶ ἐδῶ, θέσθαι, δὲν ἔννοεῖ τὴν κακίαν, ἀλλὰ τὴν πείναν καὶ τὰς ἀσθενείας, τὰ ὅποια ὁ κόσμος θεωρεῖ μεγάλα κακά. Διότι εἶναι συνήθεια εἰς τοὺς περισσότερούς ἀνθρώπους νά ὀνομάζουσι αὐτὰ κακά. Καθ' ὁμοίον τρόπον, λοιπόν, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ μάντιες τῶν πέντε ἐκεῖνων πόλεων, ὅταν ἀφῆσαν τὰς θεοὺς νά βαδίζουσι, ἀφοῦ τὰς ἐξέυσαν εἰς τὴν κίθωτόν χωρὶς τὰς διαμάχαις, **Δ** ὀνομάζαν κακίας τὰς ἀπὸ τὸν Θεὸν κατευθυνόμενας πληγὰς ἐκεῖνας καὶ τὴν λύπην καὶ τὴν ὀδύνην πού προσκόλλουν αὐταὶ εἰς αὐτοὺς.²⁷ Συνεπῶς, καὶ ἐδῶ ἔννοεῖ τὸ ἴδιον, ὅταν λέγῃ: «Φθάνει ἡ κακία τῆς ἡμέρας». Διότι τίποτε δὲν στενωγορεῖ περισσότερον τὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ μέριμνα καὶ ἡ φροντίς. «Ἐταί καὶ ὁ Παῦλος, ὀδηγῶν πρὸς τὴν παρθενίαν,

23. Ματθ. 6, 34.
24. Πρῶλ. Γεν. 9, 19.
25. Ἄρ. 8, 6.
26. Ἦσ. 40, 7.
27. Πρῶλ. Α' Βασίλ. 6, 1 κτ.

ουνεβούλευε και ἔλεγεν· «Σὰς θέλω νὰ εἶσθε ἐλεύθεροι ἀπὸ μεριμνας».²⁸

Ὄταν, πάλιν, λέγει ὅτι ἡ αὐριανὴ ἡμέρα θὰ φροντίσῃ διὰ τὰ ἰδικὰ τῆς πράγματα,²⁹ δὲν τὸ λέγει μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ ἡμέρα μεριμνᾷ δι' αὐτὰ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ ἀπηθύνετο πρὸς τὸν ἀμόρφωτον καὶ ἀκατάρτιστον πνευματικῶς λαὸν καὶ ἤθελε νὰ δώσῃ μεγαλύτεραν ἐμφασιν εἰς τὸ λεγόμενον, προσωποποιεῖ τὸν χρόνον, ὁμολῶν πρὸς αὐτοὺς ὅπως οὐνηθίζουσι πολλοὶ ἄνθρωποι.

Ἐ Καὶ ἐδῶ μὲν περιορίζεται εἰς τὴν συμβουλὴν, ἀργότερα, ὁμως, τὸ θέτει ὡς νόμον αὐτό, ὅταν λέγῃ· «Νὰ μὴ πάρετε χρυσόν, οὔτε ἀργύρον, οὔτε σάκκον ὀδοιπορικόν».³⁰ Ἀφοῦ, δηλαδὴ, ἀπέδειξεν αὐτὰ μὲ τὰ ἔργα του, τότε πλέον εἰσάγει καὶ τὴν ἀνάλογον νομοθεσίαν πρὸς ἔννοιαν, ὅταν καὶ τὸ κήρυγμά του ἔγινε περισσότερο εὐπρόσδεκτον, ἐφ' ὅσον ἐβεβαιώθη μὲ τὰ ἔργα του πού προηγήθησαν αὐτοῦ. **290** Ποῦ τὸ ἐδίδασκεν, λοιπόν, μὲ τὰ ἔργα του; Ἄκουσε τὸν ἴδιον νὰ λέγῃ· «Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει πού νὰ γέρῃ τὸ κεφάλι του».³¹ Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς δίδει τὴν δύναμιν νὰ ἀποδείξουν ἐμπράκτως αὐτό, ἀφοῦ τοὺς προετοίμασεν ἔτσι καὶ δὲν ἀφήσεν νὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκην καινεύσας.

Πρόσεξε δὲ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό καὶ τὸ μεγάλο του ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἄνθρωπον. Μὲ ποῖον τρόπον ὑπερβαίνει καὶ τοῦ κάθε πατέρα τὴν φιλοστοργίαν. Διότι, λέγει, σὰς δίδω αὐτὴν τὴν ἐντολήν, ὄχι διὰ κανένα ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ νὰ σὰς ἀπαλλάξω ἀπὸ περιττὰς φροντίδας. Πραγματικά, καὶ ἂν ἀκόμη μεριμνήσῃς σήμερα διὰ τὴν αὐριανὴν ἡμέραν, πάλιν ὁμως θὰ μεριμνήσῃς καὶ αὐριον δι' αὐτήν. Τί χρειάζεται, λοιπόν, τὸ περιττόν; Διὰ τί θιάζεις τὴν ἡμέραν νὰ ὑποστῇ μεγαλύτεραν ταλαιπωρίαν ἀπὸ τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτήν **B** καὶ προσθέτεις εἰς τοὺς ἰδικούς τῆς κόπου καὶ τὸ φορτίον τῆς ἐπομένης, καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν πρόκειται νὰ ἀνακουφίσῃς μὲ τὴν προσθήκην αὐτὴν καθόλου τὴν αὐρια-

28. Α' Κορινθ. 7, 32.

29. Ἰερ. 1. Ματθ. 6, 34.

30. Ματθ. 10, 9-10.

31. Ματθ. 8, 20.

νήν, ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ ἀποδείξῃς μόνον πλεόνασμα περιττῶν κόπων;

Διὰ νὰ τοὺς ἐπιτιμήσῃ περισσότερο, δηλαδὴ, ἀφοῦ ἔδωσε σχεδὸν ζωὴν εἰς τὸν χρόνον, τὸν παρουσιάζει σὰν νὰ γίνεταί ἀδικία εἰς θάρος του καὶ νὰ διαμαρτύρεται ἐναντίον των ἐξ αἰτίας τῆς περιττῆς ταλαιπωρίας. Διότι σοῦ ἐδόθη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ φροντίσῃς τὰ ἀναγκαῖα δι' αὐτήν. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, προσθέτεις εἰς αὐτὴν καὶ τὰς φροντίδας τῆς ἐπομένης; Μήπως, θέθαια, δὲν εἶναι ἀρκετὸν φορτίον ἡ εἰδικὴ τῆς φροντίδας; Διὰ τί, λοιπόν, τὴν ἐπιβαρύνεις περισσότερο; Ὄταν, ὁμως, ὁ νομοθέτης καὶ ὁ μελλοντικὸς δικαστὴς μας λέγῃ αὐτὰ, εἴ σκέψου πόσον καλὰς ἐλπίδας μᾶς ἀνοίγει ἐμπροσθέν μας, ὅταν ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι ἡ ζωὴ μας αὐτὴ εἶναι γεμάτη ταλαιπωρίας καὶ κόπους, ὥστε καὶ ἡ φροντίδα μᾶς ἡμέρας νὰ εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ μᾶς κοιμᾷσῃ καὶ νὰ μᾶς συντρίψῃ.

Καὶ ὁμως, ἂν καὶ τόσα πολλὰ καὶ τόσα σπουδαῖα ἐλέγησαν, ἡμεῖς μεριμνῶμεν διὰ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα καθόλου διὰ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ ἔχομεν ἀναπρέψει τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ καταπολεμοῦμεν τοὺς λόγους του καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς. Κύτταξε, δηλαδὴ; Μὴ ζητεῖτε τὰ παρόντα, λέγει, καθόλου. Ἡμεῖς, ὁμως, αὐτὰ ζητοῦμεν συνεχῶς. Ζητεῖτε, λέγει, τὰ ἐπουράνια. Ἡμεῖς, ὁμως, οὔτε ἐπ' ὀλίγον δὲν ζητοῦμεν αὐτὰ, **D** ἀλλὰ ὅσην μεριμνᾶν δεικνύομεν διὰ τὰ θιοτικά, τόσην ἀδιοφορίαν ἔχομεν διὰ τὰ πνευματικά, ἢ μᾶλλον καὶ πολὺ μεγαλύτεραν. Ἄλλὰ αὐτὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνωνται συνεχῶς, οὔτε πάντοτε νὰ σμιθῶναι ἔτσι. Ἰδοῦ, ἐπὶ δέκα ἡμέρας περιφρονοῦμεν τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, ἰδοῦ ἐπὶ εἴκοσιν, ἰδοῦ ἐπὶ ἑκατὸν ἡμέρας. Δὲν εἶναι ὑποχρεωτικόν, ὁμως, νὰ ἀποθάνωμεν ὁπωσδήποτε καὶ νὰ πῶσωμεν εἰς τὰ χέρια τοῦ δικαστοῦ; Ἄλλὰ, πιθανόν, ἡ ἀναβολὴ νὰ διδῇ παρηγορίαν. Μὰ, τί εἶδους παρηγορία εἶναι αὐτὴ νὰ περιμένῃς κάθε ἡμέραν κόλασιν καὶ τιμωρίαν; Ἐὰν, θέθαια, θέλῃς νὰ ἔχῃς κόποιαν παρηγορίαν ἀπὸ τὴν ἀναβολὴν αὐτὴν, νὰ τὴν ἔχῃς, ἐπαφελούμενος τὴν διάρθρωσιν πού δίδει ἡ μετάνοια.

Πραγματικά, ἐὰν πιστεύῃς ὅτι ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας προσφέρει κάποιαν ἀνακούφισιν, Ἐ ἀσφαλῶς, εἶναι πολὺ μεγαλύτερον κέρδος τὸ νὰ πῆγῃς εἰς τὴν τιμωρίαν. Συνεπῶς, ἂς χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἀναβολὴν αὐ-

τήν, διὰ τὰ ἀπαλλαγόμεν ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἐπιχειρούμενα κακά. Διότι καμμία ἀπὸ τὰς ἐντολάς δὲν εἶναι φορτική καὶ βαρεία, ἀλλὰ ὅλα εἶναι ὅσον εὐκόλοι καὶ ἐλαφροί. **28** Ὡστε, ὅταν προσφέρομεν μόνον τὴν καλὴν μας διάθεσιν, ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ πάντα, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε ἔνοχοι ἀναριθμῶν ἀμαρτημάτων. Ἐξ ἄλλου, ὁ Μανασῆς³² πολλὰς ἀνοσιουργίας εἶχεν ἀποτολήσει. Διότι καὶ τὰ χέρια του ἐσήκωσε κατὰ τῶν ἁγίων καὶ τὰ εἶδωλα εἰσήγαγε εἰς τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν ἐγένευσεν ἀπὸ φόνους καὶ πολλὰ ἀμαρτήματα ἔκανε, ποῦ ὑπαρέβαιναν κάθε συγγνώμην. Καὶ ὁμοίως, ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην καὶ τόσον σοφορὰν παρανομίαν, ἀπέπλυνεν ὅλας τὰς ἀμαρτίας ἐκεῖνας. Πῶς καὶ με ποῖον τρόπον; Μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν καλὴν του διάθεσιν.

Διότι δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀμάχημα, ποῦ νὰ μὴ φύγῃ καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῇ εἰς τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ. **B** Διότι, ἂν ἀλλάζωμεν μόνον φρόνημα, ἔχομεν αὐτὸν βοηθόν. Ἄν θελήσῃς νὰ γίνῃς καλός, κανένας δὲν σὲ ἐμποδίζει. Ἡ μᾶλλον ὑπάρχει ὁ ἐμποδίζων, ὁ διάβολος, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε, ὅταν ἐσὺ προτιμῆς τὰ ἀριστεὰ καὶ προσελκῆς ἐπὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄν, ὁμοίως, δὲν θέλῃς ἐσὺ καὶ ἀποσκιρτήσῃς ἀπὸ τὸν Θεόν, πῶς θὰ σὲ προστατεύσῃ; Διότι δὲν θέλει νὰ σώσῃ διὰ τῆς θείας, ἀλλὰ με τὴν θέλησίν σου.

Πραγματικὰ, ἐὼν ἐσὺ, ὅταν θὰ εἶχες ἕνα δοῦλον, ποῦ σὲ ἐμίσει καὶ σὲ ἀπεστρέφετο καὶ συνεχῶς ἀπεμακρύνετο καὶ ἔφευγεν ἀπὸ κοντὰ σου, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἠθέληες νὰ τὸν κρατήσῃς, μολοντόν, θέσαια, ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ τὰς ὀπηρεσίας του, πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος κάνει τὰ πάντα ὄχι διὰ τὴν ἰδικήν του ἐξυπηρέτησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν σου. **C** δὲν θὰ ἠθέλε νὰ σὲ κρατῆ διὰ τῆς θείας. Ὅπως, πόλιν, δὲν θὰ ἐδέχετο ποτὲ νὰ σὲ ἐγκαταλείψῃ, ἐὰν δείξῃς καλὴν πρόθεσιν μόνον, ὅ,τι καὶ ἂν κινή ὁ διάβολος.

32. Μανασῆς: Βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰουδα (587 - 542), υἱὸς τοῦ Ἐζεκίου καὶ τῆς Ὀφιθά. Περιέπεσον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ μεταβῆλλον εἰσήγαγε καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ Μολόχ, πρὸς τιμὴν τοῦ ἰσχυροῦ θεοῦ καὶ παιδὸς εἰς τὴν καλλὰκα Ἐννόη. Τὴν κατὰ τῆς ἱερακευτικῆς κλιτικῆς τοῦ ἐπιβουρῶν τῶν Πραγμάτων κατέστησεν εἰς τὰ ἄλλα, βασιλεύσας πολλοὺς ἔτη πρὸν. Δ' Βασιλ. 21, 1 - 13. Β' Παρὰλ. 33, 1 - 20). Ἀργότερα μετανόησε καὶ συναχθὲν διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ σιτήν.

Ὡστε, ἡμεῖς εἴμεθα οἱ αἴτιοι τῆς ἀπωλείας μας, ἐπειδὴ δὲν πληροῦνομεν τὸν Θεόν, οὔτε προσευχόμεθα πρὸς αὐτόν, οὔτε τὸν παρακαλοῦμεν ὅπως πρέπει. Ἀλλὰ, καὶ ὅταν τὸν πλησιάζωμεν, τὸ κάνομεν αὐτὸ ὄχι σὺν τῷ ὀφείλωμεν νὰ λάθωμεν κάτι, οὔτε με τὴν ἀνάλογον πίστιν, οὔτε με τὴν διάθεσιν τοῦ ζητούντος, ἀλλὰ χαμιώμενοι καὶ ἀδιάφοροι κάνομεν τὰ πάντα. Βέβαια, ὁ Θεὸς θέλει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ αὐτόν καὶ αὐτὸ τὸν εὐχαριστεῖ πολὺ. **D** διότι μόνον αὐτὸς ὁ ὀφειλέτης, ὅταν τοῦ ζητοῦν τὸ χρέος, εὐχαριστεῖται καὶ μᾶς δίδει, ὅσα δὲν τοῦ ἔχομεν δανείσει. Καὶ ἂν μὲν ἴδῃ τὸν αἰτούντα νὰ κἀνῃ αὐτὸ με προθυμίαν, καταβάλλει καὶ ὅσα δὲν ἔλασθεν ἀπὸ ἡμᾶς. Ἄν, ὁμοίως, με νωθρότητα γίνετα ἡ ζήτησις, τότε καὶ αὐτὸς ἀναβάλλει, ὄχι ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ τὰ δώσῃ, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν εὐχαριστεῖ νὰ τὰ ζητῶμεν. Δι' αὐτὸ, ἄλλως τε, σοῦ ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα ἐκείνου τοῦ φίλου, ὁ ὁποῖος ἐπήγε καὶ ἐζήτηε ψωμί ἀπὸ τὸν φίλον του κατὰ τὴν νύκτα,³³ καὶ τὸ ἄλλο παράδειγμα τοῦ δικαστοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Θεόν, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ἐντρέπετο.³⁴

Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς τὰ παραδείγματα. **E** ἀλλὰ ἀπέδειξε αὐτὸ καὶ με τὰ ἔργα του, ὅταν τὴν γυναῖκα ἐκείνην ἀπὸ τὴν Φοινίκην τὴν ἄφησε νὰ φύγῃ, ἀφοῦ τῆς προσέφερε τὴν μεγάλην δωρεάν. Δι' αὐτῆς, λοιπόν, ἀπέδειξε ὅτι καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει τὰ δίδει εἰς δόκος τὰ ζητοῦν με προθυμίαν. «Δὲν εἶναι σωστόν», λέγει, «νὰ πάρω τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸ ρίξω εἰς τὰ σκυλιά».³⁵ Ἄλλ' ὁμοίως τὸ ἔδωκεν, ἐπειδὴ τὸ ἐζήτησε με θέρμην. Διὰ μέσου δὲ τῶν Ἰουδαίων κατέστησε φανερόν **28** ὅτι εἰς τοὺς ἀδιόφορους δὲν δίδει οὔτε ὅ,τι τοὺς ἀνήκει. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπήραν τίποτε ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἔλασαν καὶ τὰ ἰδικὰ των. Καὶ αὐτοὶ μὲν, ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησαν, δὲν ἐπήραν οὔτε τὰ ἰδικὰ των, ἐκεῖνη, ὁμοίως, ἐπειδὴ με σφοδρότητα διετύπωσε τὸ αἰτήμα τῆς, κατάρθωσε νὰ διεκδικήσῃ καὶ τὰ ἀλλότρια καὶ, ὅ,τι ἀνήκεν εἰς τὰ παιδιά, τὸ ἐπήρε τὸ σκυλί. Τόσον μεγάλον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἐπιμονή. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἴσαι σκύλος, θὰ προτιμηθῇ ἀπὸ τὸ ἀδιάφορον τέκνον, ὅταν ἐπιμελήσῃς. Πραγματικὰ, ὅσα δὲν κατορθώνει ἡ φιλία, τόσα

33. Πρὸλ. Λουκ. 11, 5 ἔβ.

34. Πρὸλ. Λουκ. 18, 9 ἔβ.

35. Ματθ. 15, 26.

κατάρθωσεν ἡ ἐλίμνος αἴτησις. Συνεπῶς, νὰ μὴ λέγῃς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐχθρὸς μου καὶ δὲν θὰ μὲ ἀκούσῃ. **Β** Ἀμέσως σοῦ ἀπαντᾷ, ἐὰν τὸν ἐνοχλῆς συνεχῶς, ἀν καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι φίλος σου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ζητεῖς μὲ ἐπιμονήν. Καὶ οὔτε ἡ ἐχθρα, οὔτε ἡ ἀκατάλληλος ὥρα, οὔτε τίποτε ἄλλο γίνεται ἐμπόδιον. Νὰ μὴ λέγῃς Δὲν εἶμαι ἀξιὸς καὶ δι' αὐτὸ δὲν προσεύχομαι. Διότι καὶ ἡ Συροφονικίσσα γυναῖκα ἦτο παρομοία. Νὰ μὴ λέγῃς ὅτι ἔχω διαπράξει πολλὰς ἁμαρτίας καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν ὀργισμένον Θεόν. Ὁ Θεὸς δὲν κυττάζει τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ τὴν γνώμην. Διότι, ἐὰν τὸν ὀργίζοντα ἐκείνον, ποῦ δὲν ἐφοβείτο τὸν Θεόν, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους, ἐνετρέπετο, τὸν ἐλύγισεν ἡ χήρα, πολὺ περισσότερον θὰ προσελκύσῃ τὸν ἀγαθὸν ἢ συνεχῆς προσευχῆ.

Συνεπῶς, καὶ ἂν δὲν εἶσαι φίλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν δὲν ἀπαιτῆς τὰ ὀφειλάμενα, **Γ** καὶ ἂν ἔχῃς καταφάγει τὴν πατρικὴν σου περιουσίαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδρίσκεσο μακριὰ του, καὶ ἂν εἶσαι χωρὶς ἀξίαν, καὶ εἶσαι ὁ τελευταῖος δῶλον, καὶ ἂν τὸν πλησιάζῃς τὴν ὥρα ποῦ εἶναι ὀργισμένος καὶ ἠγανακτισμένος, θέλησε μόνον νὰ προσευχηθῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς κοντὰ του καὶ τότε θὰ λάθῃς τὰ πάντα καὶ θὰ σῶθῃς ἀμέσως καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν καταδίκην.

Ἀλλὰ, νὰ, προσεύχομαι, λέγει κάποιος, καὶ δὲν κερδίζω τίποτε. Δὲν προσεύχεσαι, θέθαια, ὅπως ἐκείνοι, δηλαδή, ἐνωθὺ τὴν Συροφονικίσσαν, τὸν φίλον, ποῦ ἐπῆγε ἀργὰ τὴν νύκτα, καὶ τὴν χήραν, ποῦ συνεχῶς ἠνώχλει τὸν δικαστὴν, καὶ τὸν υἱόν, ποῦ κατέφαγε τὴν πατρικὴν περιουσίαν. Διότι, ἐὰν προσήυχασο ὅπως αὐτοὶ, ἀσφαλῶς γρήγορα θὰ ἐπετύγχανες τὸ ζητούμενον. Διότι, ἂν καὶ ὀβρισθῇ, δὲν παύει νὰ εἶναι πατέρας. **Δ** Ἄν καὶ ὀργισθῇ, ἀγαπᾷ τὸ παιδί του. Καὶ ἐν μόνον ζητεῖ, ὄχι νὰ τιμωρήσῃ διὰ τὰς ὀφρεῖς, ἀλλὰ νὰ σὲ ἴδῃ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ προσεύχεσαι.

Μακάρι καὶ ἡμεῖς νὰ εἶχαμεν τόσην θερμότητα, ὅσον τὰ σπλάγγνα ἐκείνα τρέχουν πρὸς τὴν ἰδικὴν μας ἀγάπην. Ἀλλὰ τὸ πῦρ αὐτὸ ζητεῖ μόνον ἀφαρμὴν καὶ ἐὰν τοῦ προσφέρῃς μικρὸν σπινθῆρα, ἀνάπτεις ὀλόκληρον φλόγαν εὐεργεσίας. Πραγματικά, δὲν ἀνανακτεῖ, ἐπειδὴ ἔχει ὀβρισθῆ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐσὺ εἶσαι ὁ ὀβριστὴς καὶ ἔτσι γίνεσαι σὺν μεθυσμένος. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς, μολοντοὶ εἴμεθα πονηροὶ, ὅταν μᾶς ὀβρίζουν τὰ παιδιά

μας, λυπούμεθα δι' αὐτὰ, πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, **Ε** ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀβρισθῇ, ἀνανακτεῖ πρὸς τὸ συμφέρον σου, ποῦ εἶσαι ὀβριστὴς. Ἐὰν ἡμεῖς, ποῦ ἀγαπᾶμεν σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, εἴμεθα φιλοστοργοὶ, πολὺ περισσότερον φιλόστοργος θὰ εἶναι ὁ Θεός, ποῦ ἀγαπᾷ ὑπὲρ φύσιν. «Διότι καὶ ἂν εὐρεθῆ μητέρα νὰ λησμονήσῃ τὰ παιδιά της», λέγει, «ἐγὼ δὲν θὰ σὲ λησμονήσω ποτέ».³⁶

Ἄς πλησιάζωμεν, λοιπόν, αὐτὸν καὶ ὡς τοῦ εἰπώμεν «Ναί, Κύριε, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλιὰ τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα, ~~28:5~~ ποῦ πῆπτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυριῶν τῶν».³⁷ Ἄς τὸν πλησιάζωμεν εὐκαιρῶς καὶ ἀκαιρῶς. Μᾶλλον δὲ ποτὲ δὲν εἶναι παράκαιρον νὰ τὸν πλησιάζωμεν. Διότι παράκαιρον εἶναι νὰ μὴ τὸν πλησιάζωμεν συνεχῶς. Ἐκείνον, ὅμως, ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ διδῇ, εἶναι πάντοτε κατάλληλος στιγμή νὰ τοῦ ζητῶμεν. Ὅπως, εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι παράκαιρος ἡ ἀναίτησις, καθ' ὅμοιον τρόπον οὔτε τὸ νὰ ζητῶμεν δὲν εἶναι παράκαιρον, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ ζητῶμεν. Διότι ὅπως χρειαζόμεθα τὴν ἀναπνοήν, ἔτσι χρειαζόμεθα καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὅταν θέλωμεν, εὐκολὰ θὰ τὸν προσελκύσωμεν κοντὰ μας. Καὶ ὁ προφήτης, ἀποκαλύπτων αὐτὸ καὶ ἀποδεικνύων ὅτι πάντοτε εἶναι ἔτοιμος νὰ προσφέρῃ τὴν εὐεργεσίαν του, ἔλεγεν «Θὰ εὐρώμεν αὐτὸν ἔτοιμον σὺν ὄρθρον».³⁸ Κάθε φορά, δηλαδή, ποῦ θὰ τὸν πλησιάζωμεν, θὰ τὸν ἴδωμεν νὰ περιμένῃ, ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. **Β** Ἐὰν, ὅμως, δὲν ἀντιδῶμεν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτόν, ἡ κατηγορία εἶναι ἰδική μας ἐξ ἀλοκλήρου. Αὐτὴν, λοιπόν, τὴν κατηγορίαν ἀποδίδων καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν «Τὸ ἔλεός μου εἶναι σὺν νεφέλῃ πρωινῇ καὶ σὺν δροσίᾳ ὄρθρινῇ ποῦ περνᾷ κοντὰ σας».³⁹ Ὅ,τι λέγει, ἔχει τὴν ἀκόλουθον σημασίαν. Ἐγὼ μὲν σὺς ἔδωσα ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐμένα, ἐσεῖς ὅμως, ὅπως ὁ θερμὸς ἥλιος ἐρχεται καὶ διαλύει καὶ ἀποκρύπτει τὴν νεφέλην καὶ τὴν δρόσον, ἔτσι μὲ τὴν μεγάλην σας πονηρίαν ἐσταματήσατε τὴν ἀνέκφραστον μεγαλοδωρίαν. Καὶ αὐτὸ, ὅμως, εἶναι ἀπόδειξις τῆς προ-

36. Πρ. 39, 15.

37. Ματθ. 15, 27.

38. Ἐσ. 6, 3.

39. Ἐσ. 6, 4.

νοίας τοῦ Θεοῦ. Ὅταν, δηλαδή, σταματᾷ τὰς εὐεργεσίας του, ἐάν μᾶς ἴδῃ ὅτι εἰμεθα ἀνάξιοι νὰ εὐεργετούμεθα, διὰ νὰ μὴ μᾶς καταστήσῃ ἀδιαφόρους.

Ἄν, ὁμῶς, μετανοήσωμεν ὀλίγον, καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἔχομεν ἁμαρτήσῃ, Ἐ τότε δίδει περισσότερον ἀπὸ τὴν πηγὴν καὶ προσφέρει ἀφθονώτερα ἀπὸ τὸ πέλαγος. Καὶ ὅσον περισσότερα θὰ πάρῃς, τόσον πῶ πολὺ χαίρεται. Καὶ ἔτσι πάλιν προθυμοποιεῖται διὰ νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερα. Διότι θεωρεῖ ἰδικόν του πλοῦτον τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν καὶ τὸ νὰ διδῇ συνεχῶς εἰς τοὺς ζητοῦντας. Αὐτὸ, λοιπόν, ἐδήλωσε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν «Πλοῦσιος εἰς ἑλθὺς τοῦ τῶν ἐπικαλοῦνται».¹ Ὅταν, ὁμῶς, δὲν ζητήσωμεν, τότε ὀργίζεται. Ὅταν δὲν ζητήσωμεν, τότε μᾶς ἀποστρέφεται. Δι' αὐτὸ, ἄλλως τε, ἐπιτάχουσεν, διὰ νὰ μᾶς κἀνῃ πλουσίους. Δι' αὐτὸ ὑπέστη ἄλλα ἐκεῖνα, Ὡστε νὰ μᾶς προτρέψῃ νὰ ζητῶμεν.

Συνεπῶς, ἄς μὴ ἀπαλπίζωμεθα. Ἄλλὰ, ἀφοῦ ἔχομεν τόσας ἀφορμὰς καὶ τόσας καλὰς ἐλπίδας, καὶ ἂν ἀκόμη κάτῃ ἡμέραν ἁμαρτάνωμεν, ἄς τὸν πλησιάζωμεν διὰ νὰ τὸν παρακαλοῦμεν, νὰ τὸν ἱκετεύωμεν καὶ νὰ ζητοῦμεν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων. Ἔτσι, λοιπόν, καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν θὰ γίνωμεν πῶ διατακτικοὶ καὶ τὸν διάβολον θὰ ἀπομακρύνωμεν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν θὰ προκαλέσωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχωμεν, με τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἐ εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

40. Ρωμ. 10, 12.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'

(Ματθ. ζ, 1-20)

204 «Νὰ μὴ κρίνετε τὸν πλησίον σας, διὰ νὰ μὴ κριθῆτε».¹

Τι λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ ἐλέγχωμεν τοὺς ἁμαρτάνοντας; Διότι καὶ ὁ Παῦλος τὸ ἴδιον ἀκριβῶς διδάσκει, ἢ μᾶλλον ἐκεῖ ὁ Χριστὸς διὰ μέσου τοῦ Παύλου λέγει «Σὺ δικαί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; καὶ σὺ διατί περιφρονεῖς τὸν ἀδελφόν σου;»² Καὶ, «Ποῖος εἶσαι σὺ, πὺ κρίνεις ἕνον ὑπηρετήν;»³ Καὶ πάλιν, «Ὡστε μὴ κάνετε καμμίαν κρίσιν πρὶν ἀπὸ τῶν ὀρισμένων χρόνων, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ Κύριος».⁴ Β Διατί ὁμῶς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος λέγει «Ἐλέγξε, ἐπίπληξε, παρηγόρησε»;⁵ Καὶ «Ἐκεῖνους τοῦ ἁμαρτάνου, ἔλεγξε ἐνώπιον ὄλων»;⁶ Καὶ ὁ Χριστὸς ἐπίσης εἰς τὸν Πέτρον εἶπεν «Πήγαυε καὶ ἔλεγξε αὐτόν, ὅταν θὰ εἰσθε οἱ δύο σας μόνοι... Ἐάν δὲν σὲ ἀκούσῃ, τότε πάρε μαζί σου ἀκόμη ἕνα. Καὶ ἐάν οὔτε τότε δὲν ὑποχωρήσῃ, νὰ τὸν καταγγείλῃς εἰς τὴν ἐκκλησίαν»;⁷ Διατί λοιπὸν ἐτοποθέτησε τόσους ἐλεγκτὰς καὶ ὄχι μόνον ἐλεγκτὰς, ἀλλὰ καὶ τιμωροῦς;⁸ Διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν θὰ ὑπακούσῃ εἰς κανένα ἀπὸ αὐτούς, καθάρισε νὰ θεωρῆται ὡς ἔθνικος⁹ ἢ τελώνης.¹⁰

¹¹ Ἀλλὰ τότε διατί ἔδωσεν εἰς αὐτούς καὶ τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν;¹¹ Πραγματικὰ, ἐάν δὲν πρό-

1. Ματθ. 7, 1.
2. Ρωμ. 14, 10.
3. Ρωμ. 14, 4.
4. Α' Κορινθ. 4, 5.
5. Β' Τιμοθ. 4, 2.
6. Α' Τιμοθ. 5, 20.
7. Ματθ. 18, 15-17.
8. Ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐν Ματθ. 18, 15-17 λεγόμενα.
9. Νὰ θεωρῆται, δηλαδή, εἰθελωτότερος, μὴ ἀνήκων εἰς τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Θεοῦ.
10. Οἱ τελώνες, ἕως γνωστοῦ, εὐσεβεστάτους τοὺς ρωμαϊκοὺς φόρους ἴσαν φιλοχρήματα, ἀλλοφροὶ καὶ ἕθικοι.
11. Ἠρώδ. Ματθ. 16, 19.

κειται να κρίνουν, τότε δεν θα έχουν καμμίαν Ισχύον C και άσκοποι έλασαν την έξουσίαν να δένουν και να λύσουν. Και άκόμη, εάν θεωρηθή όρθή ή άποψις αυτή, θα άνατραπή έξ όλοκληρου ή κρατούσα τάξις και εις την εκκλησίαν και εις τας πόλεις και εις τας οικογενείας. Διότι, πραγματικά, εάν ό κύριος δεν κρίνη τόν ύπηρέτην ή κυρία την δούλην, ό πατέρας τόν υιόν και ό φίλος τόν φίλον, θα αδέηθη πολύ ή κακία. Άλλά διατί λέγω ό φίλος τόν φίλον (να κρίνη); Έάν δεν κρίνωμεν τούς έχθρούς μας, ούδέποτε θα κατορθώσωμεν να καταπαύσωμεν την ύπάρχουσαν έχθραν και τά πάντα θα γίνουν άνω κάτω.

Ποία είναι λοιπόν ή έννοια τών λόγων αυτών; ¹² "Ας προσέχωμεν με έπιμέλειαν, διά να μη νομίζη κανείς ότι τά φάρμακα τής σωτηρίας και οι νόμοι τής ειρήνης είναι νόμοι που φέρουν την άνατροπήν και προκαλούν την σύγχυσιν. D Κυρίως όμως και με τά έπόμυνα απέδειξε την άξιαν του νόμου αυτού εις εκείνους που έχουν μουσά, όταν είπεν: «Διατί θέλεις την άγκίδα, που είναι εις τό μάτι του άδελφού σου, ενώ τό δοκάρν, που είναι εις τό μάτι σου, δεν τό παρατηρείς;». ¹³ Έάν τώρα εις πολλούς άδιαφόρους διδη την έντύπωσιν ότι παραμένει άκόμη άκατανόητον τό λεγόμενον, θα προσπαθήσω άπ' άρχής να τό καταστήσω πιό σαφές. Διότι εις τό σημειον αυτό, όπως έγω τουλάχιστον νομίζω, δεν διατάσσει να μη κρίνωμεν όλα εν γένει τά άμαρτήματα, ούτε έξ όλοκληρου άπαγορεύει την κρίσιν, άλλ' άπευθύνεται προς εκείνους, που, ενώ θαρύνονται με άμέτρητα κακά εν τούτοις επικρίνουν τούς άλλους δι' άσημαντα άμαρτήματα. Νομίζω δε ότι έδω ύπαινίσσεται και τούς Ιουδαίους, E που οι ίδιοι άπ' ενός μόνον χωρίς συναισθησιν διέπραττον τας μεγαλύτερας άμαρτίας, άπ' έτέρου δε ήσαν μικροί κατηγοροί τών πληροίον των διά μικρά και άσημαντα άμαρτήματα. Διά τό ίδιον πράγμα τούς άνειδίξε και προς τό τέλος τής έπιγειου ζωής του, όταν έλεγεν, ότι: «Δένετε φορτία θαρεια και δυσβάστακτα, έσείς όμως δεν θέλετε ούτε με τό δάκτυλό σας να κινήσετε αυτά», ¹⁴ και «δίνετε τό δέκατον από τόν δούσημον και από τό άνηθον **24-25**

12. Δηλαδή, η: έντολή: «Μή κρίνετε, ίνα μη κριθήτε».

13. Ματθ. 7, 3.

14. Ματθ. 23, 4. Το χωρίον είνετα: υπό του Χριστούσιμου έλασφάρι: ήλλαγμένον διά να προσερμώθη εις τήν έννοιαν τών λεγομένων.

και αφήσατε τά σπουδαιότερα του νόμου, τό δίκαιον και την άγάπην και την πίστιν». ¹⁵ Φαίνεται λοιπόν ότι άπευθύνεται και προς τούς Ιουδαίους συγκροτών αυτούς έκ τών προτέρων δι' όσα έπρόκειτο να κατηγορήσουν τούς μαθητάς. Διότι, άν και εκείνοι δεν διέπραξαν κανένα παρόμοιον άμαρτήμα, εν τούτοις έθεωρείτο ως άμαρτήμα τό γεγονός ότι δεν έφύλασσον την άργίαν του Σαββάτου, έτρωγον χωρίς να πλύνουν τά χέρια των και συνέτρωγον με τούς τελώνιας. Το ίδιον λέγει και εις άλλο σημείον: «Πού στραγγίζετε τό κουνούπι, ενώ καταπίνετε την καμήλα». ¹⁶ Έπί πλέον, θεσιάζει και κοινόν νόμον δι' αυτά.

Μά και ό Παύλος γράφουν προς τούς Κορινθίους δεν τούς άπηγόρευεν έξ όλοκληρου τό να κρίνουν, άλλ' άπηγόρευσε να εκφέρουν κρίσιν διά τούς προισταμένους των και δι' ύπόθεσιν που δεν έχει άποδειχθή πλήρως. B Δέν ώρισε να μη διαρθώνουν τούς άμαρτάνοντας εν γένει, ούτε έπιτίμια τότε όλους άδικαίως, αλλά έπέπληττε τούς μαθητάς που έκριναν τούς διδασκάλους των και τούς διαβάλλοντας τούς άθώους, ενώ οι ίδιοι ήσαν ένοχοι άπειρών κακών. Αυτό υπεδήλωσε και ό Χριστός εν προκειμένω, και όχι μόνον τό υπεδήλωσεν, αλλά και πολύ έξεφάθησε και άφευκτον καθώρισε την τιμωρίαν. «Διότι με τό κριτήριον που κρίνετε, θα κριθήτε», ¹⁷ λέγει. Πραγματικά, δεν καταδικάζεις εκείνον, λέγει, αλλά τόν έαυτόν σου και καθιστάς φοσερόν τό δικαστήριον και άκριθείς τας εύθύνιας σου.

Όπως άκριθώς, δηλαδή, κατά την συγχώρησιν τών άμαρτιών μας ή άρχή γίνεται άπό ήμάς, ¹⁸ καθ' ύμοιον τρόπον και εις την περίπτωση τής κρίσεως ούτε από ήμάς καθορίζονται τά μέτρα τής καταδίκης μας. C Διότι δεν έπιτρέπεται ούτε να άνειδίξωμεν ούτε να χλευάζωμεν, αλλά να νουθετώμεν, ούτε να κατηγορώμεν, αλλά να συμβουλεύωμεν, ούτε να έπιτιθέμεθα με αυθάδειαν, αλλά να διαρθώνωμεν με φιλοσοργίαν. Διότι, όταν δεν φροντίζης δι' αυτόν, όχι εκείνον, αλλά τόν έαυτόν σου παραδίδεις εις την έσχάτην τιμωρίαν, κάθε φορά που θα χρειασθή να εκφέρης κρίσιν διά τά άμαρτημάτα του.

Βλέπεις ότι αι δύο αυτά έντολαί και έλαφραί είναι

15. Ματθ. 23, 23.

16. Ματθ. 23, 24.

17. Ματθ. 7, 2.

18. Πρέλ. Ματθ. 6, 12, 14-15.

καὶ αἰτία μεγάλων ἀγαθῶν γίνονται διὰ τοὺς πειθόμενους εἰς αὐτάς, ὅπως πάλιν καὶ μεγάλων κακῶν διὰ τοὺς ἀδιαφοροῦντας δι' αὐτάς; Πραγματικά, ὅποιος συγχωρεῖ τὸν πλησίον του, τὸν ἑαυτὸν του πρῶτα ἀπαλλάσσει ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, χωρὶς καθόλου νὰ κοπιᾷσῃ **D** καὶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἐξετάσῃ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων μὲ ἐνδιαφέρον καὶ διάθεσιν συγχωρήσεως μεγάλο ἀπόθεμα συγγνώμης συνεκέντρασεν ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν κρίσιν του αὐτὴν. Τί λοιπὸν; Ἐάν πορνεύῃ, λέγει, νὰ μὴ τοῦ εἰπω ὅτι ἡ πορνεία εἶναι κακόν, οὔτε νὰ προσπαθῶ νὰ διορθώσω τὸν ἀσελοῦντα; Νὰ τὸν διορθώσῃ, θέθαια, ἀλλ' ὄχι νὰ ἀποιτῆς τὴν καταδίκην, σὺν πολέμῳ καὶ ἔχθρῳ, ἀλλὰ σὺν ἰατρῷ νὰ ἐπιμαζῆς φάρμακα. Διότι δὲν εἶπε νὰ μὴ σταματήσῃς ἐκεῖνον ποῦ ἁμαρτάνει, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸν κρίνῃς, δηλαδή, νὰ μὴ γίνεσαι σκληρὸς δικαστής. Ἐξ ἄλλου, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ἡ ἐντολή αὐτὴ δὲν ἐλέγχῃ διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀπηγορευμένα ἁμαρτήματα, **E** ἀλλὰ δι' ἐκείνα ποῦ οὔτε καν θεωροῦνται ἁμαρτήματα. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Διατί φλέπεις τὴν ἀγκίδα, ποῦ εἶναι εἰς τὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου;»¹⁹

Πραγματικά, σήμερα πολλοὶ κάνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Δηλαδή, ἐάν ἴδουν ἕνα μοναχὸν νὰ ἔχη ἕνα ἐπὶ πλέον ἔνδυμα, ἀμέσως τοῦ προβάλλουν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου,²⁰ **226** ἐνῷ οἱ ἴδιοι διαπρόττειν ἀπειροὺς ἀρπαγὰς καὶ κάθε ἡμέραν ἐπιδίδονται εἰς τὴν πλεονεξίαν. Ἐάν πάλιν τὸν ἴδουν νὰ τρώγῃ ἄφθονον τροφήν, γίνονται σκληροὶ κατηγοροὶ του, ἐνῷ αὐτὰ καθημερινὰ μεθοῦν καὶ ὀργιάζουν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι, μαζί μὲ τὰ ἴδικά των ἁμαρτήματα, μὲ τὴν συμπεριφορὰν των αὐτὴν συγκεντρώνουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των μεγαλύτερον πῦρ καὶ γάνουν τὸ δικαίωμα κάθε ἀπολογίας. Διότι σὺ θέσες νόμον ὅτι πρέπει μὲ ἀκρίθειαν νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἴδικά σου ἁμαρτήματα, ἀφοῦ ἐδικάσες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς ἁμαρτίας τοῦ πλησίον σου. Συνεπῶς, νὰ μὴ ἔχῃς τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐντολή εἶναι θαρεία, ἐάν πρόκειται καὶ σὺ νὰ ἔχῃς τόσας εὐθύνας.

«Υποκριτά, θγάλε πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ ἴδικόν σου μάτι».²¹ **B** Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς θέλει νὰ δεῖξῃ τὴν

19. Ματθ. 7, 3.

20. Ματθ. 10, 10.

21. Ματθ. 7, 6.

μεγάλῃν του ὀργὴν δι' ἐκεῖνους ποῦ ἐνεργοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πραγματικά, ὁσάκις θέλῃ νὰ δεῖξῃ ὅτι ἕνα ἁμάρτημα εἶναι μεγάλο καὶ ὅτι μεγάλη εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἡ ὀργὴ του δι' αὐτὸ, ἀρχίζει μὲ ὑβριστικὸν λόγον. Ὅπως ἀκριβῶς, δηλαδή, μὲ ἀγανάκτησιν ἔλεγε πρὸς ἐκεῖνον ποῦ μὲ θία ἐζήτει τὰ ἑκατὸν δηνάρια «Δούλε ποιηρέ, ὅλο τὸ χρέος σου ἐκεῖνο σοῦ τὸ ἐχάρισσα»,²² ἔτσι καὶ ἐδῶ χρησιμοποιοῖ τὸ «ὕποκριτά». Διότι ἡ κρίσις αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα μισανθρώπιᾶς. Καὶ φορεῖ μὲν τὴν μάσκαν τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐκτελεῖ ἔργον ἐσχάτης πονηρίας, μὲ τὸ νὰ φθεῖρῃ τοὺς πλησίον του μὲ περιττοὺς χλευασμοὺς καὶ κατηγορίας, **C** λαμβάνων ἀσθαίρτως τὴν θέσιν τοῦ διδασκάλου, ἐνῷ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε μαθητῆς νὰ εἶναι. Δι' αὐτὸ τὸν ἀπεκάλεσεν ὕποκριτὴν. Σὺ λοιπὸν ποῦ εἶσαι τόσο ἀυστηρὸς εἰς τὴν κρίσιν σου διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ προσέχῃς καὶ τὰ μικρά, διατί ἀδιαφορεῖς τόσο διὰ τὰ ἴδικά σου, ὥστε νὰ παραβλέπῃς καὶ τὰ μεγάλα;

«Βγάλε πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ ἴδικόν σου μάτι». Βλέπεις ὅτι δὲν ἀπαγορεῖ τὴν κρίσιν, ἀλλὰ διατάσσει νὰ θγάλῃς πρῶτα τὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ μάτι σου, καὶ ὕστερα νὰ διορθώσῃς τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων; Πραγματικά, ὁ καθένας τὰ ἴδικά του ἁμαρτήματα γνωρίζει καλύτερα παρὰ τῶν ἄλλων. Ἐπίσης τὰ μεγαλύτερα θέλει πῶς καλὰ παρὰ τὰ μικρότερα καὶ ἀκόμη, τὸν ἑαυτὸν του ἀγαπᾷ περισσότερο παρὰ τὸν πλησίον του. **D** Συνεπῶς, ἐάν κρίνῃς τὴν κρίσιν ἀπὸ ἐνδιαφέρον, νὰ ἐνδιαφερθῆς πρῶτα διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ὅπου τὸ ἁμάρτημα εἶναι καὶ πῶς φανερόν καὶ μεγαλύτερον. Ἐάν ὅμως ἀδιαφορῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, εἶναι αὐταποδεδεικτόν ὅτι καὶ τὸν ἀδελφόν τὸν κρίνεις ὄχι ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν μισεῖς καὶ ἐπιθυμεῖς νὰ τὸν διαπομπεύσῃς. Ἐάν, θέθαια, εἶναι ἀνάγκη νὰ κριθῇ αὐτός, ἄς κριθῇ ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἔχει ὑποπέσει εἰς κανένα παρόμοιον ἁμάρτημα καὶ ὄχι ἀπὸ ἐσέ. Ἐπειδὴ, δηλαδή, διετύπωσε μεγάλα καὶ ὑψηλά διδάγματα εὐσεβείας, διὰ νὰ μὴ λοχυρίζεται ὁ καθένας ὅτι εἶναι εὐκόλον μὲ τὰ λόγια νὰ φιλοσοφῇ διὰ τὰ παρόμοια ζητήματα, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ τὴν πεποίθησίν του καὶ ὅτι διὰ κανένα ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα δὲν

22. Ματθ. 18, 32.

ἦτο ἔνοχος, ἀλλὰ εἰς δὲ ἀπεδείχθη νικητής, Ἐ δὲ αὐτὸ εἶπε τὴν παραπάκω παραβολήν.²³

Πραγματικά, καὶ ὁ Κύριος ἐπρόκειτο ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ κρίνῃ, ὅταν ἔλεγεν «Ἄλλοιμονον εἰς ἑσᾶς γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί»,²⁴ ἀλλὰ δὲν ἐθαύνετο μὲ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα. Διότι οὔτε ἀγκίδα ἐβγαζεν οὔτε δοκάρι εἶχεν εἰς τὰ μάτια του, ἀλλ' ἀφοῦ ἦτο καθαρὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, διώρθωνε τὰ σφάλματα ἄλων τῶν ἄλλων. Διότι δὲν πρέπει, λέγει, νὰ κρίνῃ κανένας τοὺς ἄλλους, ὅταν ὁ ἴδιος εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα.

Ἄλλὰ διὰ τί παραξενεύεσαι πού ὁ Ἰησοῦς ἔθεσε τὸν νόμον αὐτόν, **23:7** ἀφοῦ καὶ ὁ ληστής εὐρισκόμενος εἰς τὸν σταυρὸν τὸν ἐγνώριζεν, ὅταν ἔλεγεν εἰς τὸν ἄλλον ληστήν· «Δὲν φοβέσαις τὸν Θεόν, ἀφοῦ εὐρίσκεισαι εἰς τὴν ἴδιαν καταδίκην;»,²⁵ καὶ διετύπωνε τὰ ἴδια νοήματα μὲ τὸν Χριστόν.

Σὺ ὅμως τὸ ἴδικόν σου δοκάρι ἔχει μόνον δὲν τὸ θγάζεις, ἀλλ' οὔτε τὸ θλέπεις, ἐνῶ τὴν ἀγκίδα τοῦ ἄλλου ἔχει μόνον τὴν θλέπεις, ἀλλὰ καὶ τὴν κρίνεις καὶ ἐπιχειρεῖς νὰ τὴν θγάλῃς. Σὲν κάποιον πού πάσχει ἀπὸ φοβερῶν ὑδρωπικῶν ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο ἀνίατον νόσημα καὶ τὸ παραμελεῖ, ἐνῶ κατηγορεῖ τὸν ἄλλον πού δὲν φροντίζει ἕνα μικρὸν ὄγκον. Ἐάν ὅμως εἶναι κακὸν νὰ μὴ θλέπωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, εἶναι διπλὸ καὶ τριπλὸ κακὸν τὸ νὰ κρίνωμεν καὶ τοὺς ἄλλους, **B** ἐνῶ οἱ ἴδιοι περιφέρομεν χωρὶς συναίσθησιν τὰ δοκάρια εἰς τὰ μάτια μας. Διότι ἡ ἁμαρτία εἶναι θαρύτερα ἀπὸ τὸ δοκάρι.

Ἡ ἐντολὴ λοιπὸν πού ἔδωσε μὲ ὅσα εἶπεν ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν· Ὅποιος εἶναι ὑπεύθυνος δι' ἅπειρα κακὰ νὰ μὴ γίνεταί σκληρὸς δικαστὴς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὰ εἶναι μικρά. Δὲν καταργεῖ τὸν ἔλεγγον καὶ τὴν διόρθωσιν, ἀλλὰ ἀπαγορεύει τὴν ἀδυσφορίαν τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν καὶ τὴν διαπόμψουσαν τῶν ξένων, διότι αὐτὸ ἀδῆγει εἰς μεγάλην κακίαν, ἀφοῦ εἰσῆγε διπλὴν πονηρίαν. Πραγματικά, ὅποιος ἔχει ἀποφασίσει νὰ παραμελῇ τὰ ἴδικά του ἁμαρτήματα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μεγάλα, καὶ νὰ ἐξετάζῃ μὲ σκληρότητα τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μικρά

23. Πρὸς Ματθ. 7, 3.

24. Ματθ. 23, 14.

25. Λουκ. 23, 40.

καὶ ἀσημαντοί, ὑφίσταται διπλὴν φθοράν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ ἴδικά του, Ἐ ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι μὲ ἔχθραν καὶ ἀπέχθειαν κινεῖται πρὸς ὅλους καὶ κάθε ἡμέραν θυθίζεται εἰς τὴν ἐσχάτην σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπιάν.

Ἀφοῦ, λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ τὰ ἐξηφάνισε μὲ τὴν καλὴν αὐτὴν νομοθεσίαν, προσέθεσεν πάλιν ἄλλην ἐντολήν, ὅταν εἶπεν· «Μὴ δίνετε τὸ ἄγιον εἰς τὰ σκυλιά καὶ μὴ ρίχνετε ἔμπρὸς εἰς τοὺς χοίρους τὰ μαργαριτάρια σας».²⁶ Μολοντί, θέθαια, ὅταν ἐπροχώρησε, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, προέτρεπεν· «Ἐκεῖνο πού ἀκούτε κρυφὰ εἰς τὸ αὐτί, κηρύξατέ το ἀπὸ τις ταράτσας».²⁷ Ἀλλὰ ἡ ἐντολὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν προηγουμένην. Διότι οὔτε ἐκεῖ διέταξε νὰ κηρύξουν πρὸς ὅλους ἀδιακρίτως, **D** ἀλλὰ νὰ κηρύξουν μὲ παρησίαν πρὸς ἐκείνους πού πρέπει. Σκυλιά ἐν προκειμένῳ ὀνομάζει ἐκείνους πού ζοῦν εἰς ἀνίατον ἀσέθειαν καὶ ἄφησε νὰ ἐνηνοθῇ ὅτι δὲν ἔχουν ἐλπίδα νὰ ἀλλάξουν πρὸς τὸ καλλίτερον, χοίρους δὲ ἐκείνους πού περνοῦν τὴν ζωὴν των μέσα εἰς τὴν ἀκολασίαν. Ὅλοι αὐτοὶ ἀκριθῶς εἶπεν ὅτι εἶναι ἀνάξιοι νὰ ἀκούσουν μίαν παρομοίαν διδασκαλίαν. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ ἤθελε νὰ δηλώσῃ, ὅταν ἔλεγεν· «Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, διότι δι' αὐτὸν εἶναι μαρία».²⁸ Ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις λέγει ὅτι ἡ διεφθαρμένη ζωὴ εἶναι αἰτία τῆς μὴ παραδοχῆς τῶν τελειοτέρων δόγματων.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν διατάσσει νὰ μὴ ἀνοίγουν τὰς θύρας εἰς αὐτούς, διότι, ὅταν διδαχθοῦν, γίνονται θρασυτέροι. **E** Πραγματικά, εἰς μὲν τοὺς εὐσεβεῖς καὶ συνετοὺς, ὅταν ἀποκαλύπτωνται τὰ δόγματα τῆς πίστεως, φαίνονται σεβαστά, ἐνῶ εἰς τοὺς ἀναρθητοὺς, συμβαίνει αὐτὸ περισσότερο, ὅταν τὰ ἀγνοοῦν. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθουν αὐτὰ, δι' αὐτὸ ἄς μένουν κρυφὰ, λέγει, διὰ νὰ τὰ σεβασθοῦν, ἔστω καὶ ἀπὸ ἄγνοικον. Διότι οὔτε ὁ χοῖρος γνωρίζει ποτέ τί εἶναι πραγματικά τὸ μαργαριτάρει. **23:8** Ἐπειδὴ, λοι-

26. Ματθ. 7, 6.

27. Ματθ. 10, 27.

28. Οὕτω χαρακτηρίζεται ὁ ἄσθετος πού ζῇ κατὰ σάρκα, χωρὶς νὰ ἔχῃ φροντίδην ἀπὸ τὸ ἄγιον Πνεῦμα.

29. Α' Κορινθ. 2, 14.

πόν, δὲν τὸ γνωρίζει, ἄς μὴ τὸ θλέπη, διὰ τὰ μὴ καταπατήση, ὅτι δὲν γνωρίζει. Πραγματικά, δὲν προκύπτει καμμία ὠφέλεια, παρὰ μεγαλύτερα ζημία δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν αὐτὴν τὴν διόθεσιν καὶ τὰ ἀκούουν. Διότι καὶ τὰ ἅγια θεθλώνονται ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ δὲν γνωρίζουν τί εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα αὐτὰ καὶ ἐκείνοι ἀποθρασύνονται περισσώτρων καὶ ὀπλίζονται ἐναντίον μας. Αὐτὸ θέβαινα σημαίνει τὸ «Μὴ τὰ καταπατήσουν μὲ τὰ πόδια τους καὶ ἔπειτα στραφοῦν καὶ σὰς ἐσχίσουν».³⁰

Καὶ ὅμως, λέγει κάποιος, ἔπρεπε τὰ δόγματα τῆς πίστεως νὰ εἶναι τόσο ἰσχυρά, ὥστε καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν των νὰ παραμένουν ἀπρόσβλητα καὶ νὰ μὴ δίδουν εἰς τοὺς ἄλλους λαθὰς ἐναντίον μας. Μαί, ἀλλὰ τὴν λαθὴν δὲν τὴν δίδουν ἐκεῖνα, ἀλλὰ τὰ γεγονόσ ὅτι αὐτοὶ εἶναι χοῖροι. Ὅπως ἀκριθῶς δηλαδὴ καὶ τὸ μαργαριτάρι, ὅταν καταπατῆται, **Β** δὲν καταπατεῖται ἐπειδὴ εἶναι ἄξιον καταφρονήσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπεσεν εἰς τοὺς χοῖρους. Καὶ σωστά εἶπεν· «Μήπως στραφοῦν καὶ σὰς ἐσχίσουν». Διότι κάνουν τοὺς συνετοὺς, διὰ τὰ μάθουν. Ὅταν ὅμως μάθουν, τότε ἀποβάλλουν τὴν μάσκα τῆς ὀποκρίσιος καὶ διακαιωδοῦν, χλευάζουν καὶ περιπαίζου με τὴν ἰδέαν ὅτι μὰς ἐξηπάτησαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν εἰς τὸν Τιμόθεον· «Φυλάξου καὶ σὺ ἀπ' αὐτόν, διότι πολὺ ἀντίστη εἰς τοὺς λόγους μας».³¹ Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Καὶ τούτους ἀπόφευγε».³² Καὶ ἀκόμη· «Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ πρώτην καὶ δευτέρων νουθεσίαν ἀφῆνέ τον».³³

Συνεπῶς, δὲν ὀπλίζονται ἐναντίον μας ἀπὸ τὰ μυστήρια, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι εἶναι ἀνόητοι καὶ συμπεριφέρονται ἔτσι, ὥστε τοὺς κυριεῖε μεγαλύτερα θλακεία. **Γ** Δι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος νὰ μένουν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀγνοίας αὐτοί, διότι τότε δὲν καταφρονοῦν τὰ δόγματα. Ὅταν ὅμως τὰ μάθουν, ὕψιστανται διπλὴν ζημίαν. Δηλαδὴ, καὶ οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν γνώσιν αὐτὴν, ἀλλὰ θὰ ὕποστοῦν μεγαλύτερον θλακείαν, καὶ εἰς ἐσὲ θὰ δημιουργήσουν πολλὰς δυσκολίας.

³⁰ Ἄς ἀκούσουν αὐτὰ ὅσοι χωρὶς εὐσέβειαν ἔρχονται

30. Ματθ. 7, 8.

31. Β' Τιμόθ. 4, 15.

32. Β' Τιμόθ. 3, 5.

33. Τιτ. 3, 10.

εἰς ἐπαφὴν μὲ ἄλλους καὶ κάνουν εὐκαταφρόνητα τὰ ἄξια σεβασμοῦ. Διότι δι' αὐτὸ τελοῦμεν τὰ μυστήρια μὲ κλειστάς τὰς θύρας καὶ ἀπομακρύνουμε τοὺς ἀμύητους, ὅχι ἐπειδὴ θεωροῦμεν αὐτὰ ἀδόξαστα, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἀκόμη ἀτελεῖς διὰ τὰ πιστεῦσαι εἰς αὐτὰ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ Κύριος ὠμίλει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους μὲ παραβολὰς πολλὰς φορές. **Δ** ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἔθλεπον, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἴδουν, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος πρόεπρε νὰ γνωρίζουν πὰς πρέπει νὰ ἀπαντοῦν εἰς τὸν καθέναν.

«Ζητεῖτε καὶ θὰ σὰς δοθῆ, ἔρευαντε καὶ θὰ εὑρετε, κτυπάτε καὶ θὰ σὰς ἀνοιχθῆ ἡ πόρτα».³⁴ Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἔδωσεν ἐντολὰς μεγάλας καὶ ἄξιας θαυμασμοῦ καὶ τοὺς διέταξε νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῶν παθῶν των καὶ τοὺς ὠδήγησε πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν καὶ ἀκόμη τοὺς πρόεπρε νὰ προσπαθοῦν νὰ ὀμοιάσουν κατὰ τὸ δυνατόν ὅχι πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον τοῦ σύμπαντος, τοὺς δὲ μαθητὰς παρώθησεν ὅχι οἱ ἴδιοι μόνον νὰ ἐφαρμάζου τὰς ἐπιταγὰς του αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ συνετίζου καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ξεχωρίζου τοὺς πονηροὺς ἀπὸ τοὺς μὴ πονηροὺς καὶ τοὺς κύνας ἀπὸ τοὺς μὴ κύνας, **Ε** (πολλὰ εἶναι, θέβαινα, τὰ κρυπτὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους), διὰ τὰ μὴ λέγουσ ὅτι αὐτὰ εἶναι παραγγέλματα δύσκολα καὶ ἀβάστακτα, (διότι παρακάτω ὁ Πέτρος ἐξέφρασε κατὰ τέτοιον, ὅταν εἶπεν· «Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σωθῆ»;³⁵ Καὶ πάλιν· «Ἐάν ἔτσι ἔχη τὸ πρᾶγμα διὰ τὸν ἄνθρωπον, δὲν συμφέρει νὰ ἔλθῃ κανεὶς εἰς γάμον».³⁶ διὰ τὰ μὴ ἐπαναλαμθάνου τὰ ἴδια, λοιπόν), **ΣΤ** κυρίως, θέβαινα, ἀπέδειξε καὶ μὲ ὅσα εἶπε προηγουμένως ὅτι αἱ ἐντολαὶ του εἶναι εὐκόλοι, ἀφοῦ πορέθεσε πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἀλλοιοισμούς, ποὺ εἶχαν πειστικὴν δύναμιν. Τέλος προσθέτει καὶ τὸ ἐπιστέγασμα τῆς εὐκολίας, ἐφευρίσκων ὅχι ἀσήμαντον ἀρηγορίαν διὰ τοὺς κόπους, δηλαδὴ, τὴν συμμαχίαν ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς ἐπιμόνους πρᾶσευχὰς. Πραγματικά, δὲν ἐπιβάλλεται, λέγει, οἱ ἴδιοι νὰ φροντίζωμεν μόνον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπικαλούμεθα καὶ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Καὶ τότε θὰ ἔλθῃ ὀπωσθήποτε καὶ θὰ σταθῆ δίπλα μας καὶ θὰ μὰς βοηθήσῃ εἰς τοὺς ἀγῶνας μας καὶ δια τὰ κα-

34. Ματθ. 7, 7.

35. Ματθ. 19, 25.

36. Ματθ. 19, 10.

ταστήση εύκολα. Δι' αὐτό μᾶς προέτρεψε νὰ ζητοῦμεν καὶ μᾶς ἔδωσεν ἐγγυήσεις διὰ τὸ ὅτι θὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ αἴτημά μας.

Ἀλλὰ δὲν παρώθησεν ἀπλῶς νὰ ζητοῦμεν, ἀλλὰ νὰ ζητοῦμεν συνεχῶς καὶ ἐντόνας. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ζητεῖτε». Πραγματικά, ὅποιος ζητεῖ κάτι, **Β** ἀφοῦ διώξῃ κάθε τι ἄλλο ἀπὸ τὸ μισαλὸ του, ἀφοσιώνεται ἀποκλειστικὰ εἰς ἐκεῖνο καὶ δὲν προσέχει εἰς κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα. Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγω τὸ γνωρίζουν καλά, ὅσοι ἔχασαν ἢ χρήματα ἢ βούλους καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς εὑροῦν. Μὲ τὸ «ζητῶ», λοιπὸν, αὐτὸ ἴθελε νὰ διδάξῃ, ἐνῶ μὲ τὸ «κρούω» κατέστησε φανερόν ὅτι πρέπει νὰ προσερχώμεθα πρὸς τὸν Θεὸν μὲ προθυμίαν καὶ θερμὴν διάθεσιν.

Συνεπῶς, νὰ μὴ εἶσαι ἀδιάφορος, ἀνθρώπε μου, οὔτε νὰ ἐπιδείξῃς διὰ τὴν ἀρετὴν ὀλιγωτέραν προθυμίαν ἀπὸ τὴν προθυμίαν ποῦ σὲ κατέχει διὰ τὰ χρήματα, διότι ἐκεῖνα πολλὰς φορές, ἂν καὶ τὰ ἀνεζητήσῃς, δὲν τὰ ἠῦρες. Καὶ ὅμως, μολονότι τὰ γνωρίζεις αὐτά, ὅτι, δηλαδὴ, δὲν θὰ τὰ εὑρῃς ὁπωσδήποτε, ἐν τούτοις χρησιμοποιοῦς κάθε τρόπον ἐρεύνης. Ἐδῶ ὅμως, ἐνῶ σοῦ ἔχουν δοθῆ καὶ ὑποσχέσεις ὅτι θὰ τὰ λάθῃς ὁπωσδήποτε, δὲν ἔχεις οὔτε ἓνα ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ τὴν προθυμίαν ποῦ ἔχεις διὰ τὰ χρήματα. **Γ** Ἐάν, θέθαια, δὲν ἰκανοποιῶνται ἀμέσως τὰ αἰτήματά σου, νὰ μὴ σὲ κυριεύσῃ ἀπογοήτευσις δι' αὐτὸ. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶπεν «κρούετε», διὰ νὰ ὑποδείξῃ, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμένωμεν κρούοντες, εἰς τὴν περιπτῶσιν ποῦ δὲν θὰ ἀνοίξῃ ἀμέσως τὴν πόρταν. Ἐάν, πάλιν, δὲν πιστεύῃς εἰς τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν, τότε νὰ πιστεύσῃς εἰς τὸ παράδειγμα. «Ποῖος ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔσταν τὸ παιδί του ζητήσῃ ψωμί, θὰ τοῦ δώσῃ πέτρα;»³⁷ Προκειμένου περὶ ἀνθρώπων, εἶναι πιθανόν νὰ γίνῃς ἐνοχλητικὸς καὶ ἀνυπόφορος, ὅταν ἐπιμένῃς εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ αἰτήματός σου, ἐνῶ τὸν Θεὸν τότε τὸν ἐξοργίζεις περισσότερο, ὅταν δὲν ἐπιμένῃς εἰς αὐτό. Ἐάν, ὅμως, ζητῆς μὲ ἐπιμονὴν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν λάθῃς ἀμέσως ἀπάντησιν, πάντως θὰ λάθῃς.

Δι' αὐτὸ, λοιπὸν, ἔχει κλεισθῆ ἡ πόρτα, διὰ νὰ σὲ δηγήσῃ νὰ κτυπήσῃς αὐτὴν. **Δ** Δι' αὐτὸ δὲν σοῦ δίδει ἀμέσως, διὰ νὰ ζητήσῃς. Συνεπῶς, ἐπιμένε νὰ κάνῃς αὐτὸ καὶ ὁπωσδήποτε θὰ λάθῃς, ὅτι ζητεῖς. Διὰ νὰ μὴ λέ-

37. Ματθ. 7, 9.

γῃς, θυμῶς. Τί θὰ γίνῃ, λοιπὸν, ἐάν ζητήσῃς καὶ δὲν λάθῃς; σὲ ἠσφάλισε μὲ τὴν παραβολὴν αὐτὴν, χρησιμοποιοῦσας πάλιν οὐλογοισμούς καὶ ἔτσι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα σὲ κατευθύνει νὰ ἔχῃς θάρρος καὶ διὰ τὰ ζητήματα αὐτά. Μὲ αὐτὰ ὑποδεικνύει, ὅτι δὲν πρέπει μόνον νὰ ζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν, ὅτι πρέπει.

«Ποῖος πατέρας ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔσταν τὸ παιδί του ζητήσῃ ψωμί, θὰ τοῦ δώσῃ πέτρα;». Ὡστε, ἐάν δὲν λάθῃς, δὲν λαμβάνεις, ἐπεὶ ζητεῖς πέτραν. **Ε** Διότι, μολονότι εἶσαι υἱός, δὲν εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ διὰ νὰ λάθῃς. Ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν ἐμποδίζει νὰ λάθῃ, τὸ ὅτι, δηλαδὴ, ζητεῖ νὰ λάθῃ, ὅτι δὲν τὸν συμφέρει. Καὶ σὺ, λοιπὸν, νὰ μὴ ζητήσῃς τίποτε τὸ κοσμικόν, ἀλλὰ νὰ διατυπώσῃς πνευματικὰ αἰτήματα καὶ θὰ τὰ λάθῃς ὁπωσδήποτε. Πραγματικά, καὶ ὁ Σολομὼν, ἐπεὶ ἐζήτησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ, κύτταξε πόσον γρήγορα τὰ ἔλαβεν. Ἄρα δύο ἰδιότητος πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ προσευχόμενος, δηλαδὴ, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ζητῇ μὲ προθυμίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ζητῇ, ὅτι πρέπει. **ΣΤΘ** Διότι καὶ ἐσεῖς, λέγει, ἂν καὶ εἴσθε πατέρες, περιμένετε νὰ σᾶς ζητήσῃ τὰ παιδιά σας. Καὶ ὅταν σᾶς ζητήσῃν κάτι ἀσύμφορον, δὲν τοὺς τὸ δίδετε, ἐνῶ, ὅταν σᾶς ζητήσῃν κάτι ποῦ τοὺς συμφέρει, συμφωνεῖτε καὶ τὸ δίδετε.

Καὶ σὺ, λοιπὸν, ἀφοῦ κατανοήσῃς καλὰ διὰ αὐτά, νὰ μὴ παύσῃς νὰ ζητῆς μέχρις ὅτου νὰ λάθῃς, νὰ μὴ ἀπομακρυνθῆς, μέχρις ὅτου νὰ εὑρῃς, νὰ μὴ χάσῃς τὴν προθυμίαν σου, μέχρις ὅτου νὰ ἀνοίξῃ ἡ πόρτα. Πραγματικά, ἐάν ἀπειθῇς πρὸς τὸν Θεὸν μὲ αὐτὴν τὴν διάθεσιν καὶ ἐάν εἴπῃς, ὅτι δὲν φεύγω, ἐάν δὲν λάθῃς, θὰ λάθῃς ὁπωσδήποτε, ἀρκεῖ νὰ ζητῆς πράγματα, ποῦ ἀρμόζουν εἰς τὸν χορηγὸν νὰ τὰ δίδῃ καὶ εἰς ἐσὲ ποῦ τὰ ζητεῖς συμφέρον.

Ποῖα εἶναι, ὅμως, αὐτά; **Β** Μά, τὸ νὰ διατυπώσῃς συνεχῶς πνευματικὰ αἰτήματα, τὸ νὰ πλησιάξῃς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ζητῆς ἄφεισιν τῶν ἁμαρτιῶν σου, ἀφοῦ προηγούμενος συγχωρήσῃς ὅσους σοῦ ἔχουν πταίσει, τὸ νὰ ὑψώσῃς προσευχόμενος ὄγια χέρια, χωρὶς ὄργην καὶ ἀμφιβολίαν.³⁸ Ἄν ἔτσι ζητῶμεν, θὰ λάθῃμεν. Διότι τώρα τὸ αἰτήμά μας εἶναι γελοῖον καὶ ταυριάζει περισσότερον εἰς μεθυσαμένους παρὰ εἰς νηφαλίους ἀνθρώπους.

38. Πρὸς Α' Τιμῆ. 2, 8.

Τι συμβαίνει, όμως, λέγει, όταν ζητήσω τα πνευματικά, και δεν τα λάθω; Όπωσδήποτε, δεν εκτύπησες την πόρτα με προθυμία, ή κατέστησες τον εαυτόν σου άναξιον να λάθῃ ἡ γρήγορα ἐγκατέλειπες τὴν προσπάθειαν.

Και διὰ ποῖον λόγον, λέγει, δὲν καθώρισεν ὅσα πρέπει νὰ ζητῶμεν; Τὰ καθώρισεν, θέσαια, ὅλα εἰς τὰ προηγούμενα καὶ ὑπέδειξε διὰ ποῖα πράγματα πρέπει νὰ ἀπευθυνώμεθα πρὸς τὸν Θεόν. Συνεπῶς, νὰ μὴ ὑποστηρίξῃς, ὅτι ἐζήτησα, ἀλλὰ δὲν ἔλαθα. Ὁ Διότι εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι αἰτία ὁ Θεὸς διὰ τὸ ὅτι δὲν ἔλαθες, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἀγάπην, ὥστε ἐνίκησε καὶ τὴν ἀγάπην τῶν γονέων, καὶ μάλιστα τὴν ἐνίκησε τὸσον, ὅσον ἡ ἀγαθότης ἐνίκησε τὴν πονηρίαν αὐτῆν. «Ἐάν, λοιπόν, σεῖς, ποῦ εἴσατε κακοί, ἔχετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιά σας, πόσον μάλλον ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος». 39 Ἐλεγε δὲ αὐτά, ὅχι διὰ νὰ διαβάλλῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν οὔτε νὰ κακίσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ διὰ νὰ τονίσῃ τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα ὀνομάζει τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν πονηρίαν. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλοσθένεια του.

Εἶδες ἐπιχείρημα ἀκαταμάχητον, ἰκάνον νὰ ἐμπνεύσῃ χρηστάς ἐλπίδας **Δ** καὶ εἰς τὸν πλέον ἀπηλπιωμένον; Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀποδεικνύει τὴν ἀγαθότητά του μετὰ τὴν ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν φιλοστοργίαν τῶν πατέρων, ἐνῶ προηγούμενος τὴν ἀπέδειξε μετὰ ὅσα μεγάλα μᾶς ἔδωσε, μετὰ τὴν ψυχὴν, μετὰ τὸ σῶμα. Ἀλλὰ καθόλου δὲν ἀναφέρει τὴν συγκεφαλαίωσιν τῶν ἀγαθῶν οὔτε ἀποκαλύπτει τὴν ἰδικὴν του παρουσίαν εἰς τὸν κόσμον. Αὐτός, λοιπόν, ποῦ μετὰ προθυμίαν ἔδωσε τὸν Υἱόν του διὰ νὰ σφαιρῇ, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ πάντα; Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκαλυφθῆ πλήρως. Ὁ Παῦλος, ὅμως, ἀναφέρει τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, ὁμιλῶν ὡς ἐξῆς: «Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐφείσθη τὸν ἰδικόν του Υἱόν, πῶς μαζὶ μετὰ αὐτὸν δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ πάντα;» 40 Ὁ Ἰησοῦς ὁμιλεῖ, ὅμως, ἔδω μετὰ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα.

Ε Εἰς τὴν συνέχειαν δεικνύων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν προσευχὴν, ὅταν ἀδιαφορῶμεν διὰ τὴν πνευματικὴν μας ὑπόστασιν, οὔτε, πάλιν, ὅταν ἔχωμεν προθυμίαν νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὴν ἰδικὴν

39. Ματθ. 7, 11.
40. Ρωμ. 8, 32.

μας μόνον φροντίδα, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν καὶ τὴν ἀνάσθησιν τοῦ σώματος ἀπὸ ἐνὸς μὲν, ἀπὸ ἑτέρου δὲ νὰ κάνωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, συνεχῶς καθορίζει καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Πραγματικὰ, ἀφοῦ ἔδωσε πολλάς παραινέσεις, ἐδίδαξε νὰ προσευχόμεθα, καὶ ἀφοῦ ἐδίδαξε τὴν προσευχὴν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων τῶν ἔργων, ποῦ πρέπει νὰ πράττωμεν. 221 Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν περὶ τῶν ἔργων διδασκαλίαν γυρίζει πάλιν εἰς τὸ ὅτι πρέπει συνεχῶς νὰ προσευχόμεθα, ὅταν εἴπῃ «αἰτεῖτε» καὶ «ζητεῖτε» καὶ «κρούετε». Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιστρέφει εἰς τὸ ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐπιβάλλεται νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι. «Ὅλα λοιπὸν ὅσα θέλετε», λέγει, «νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, κάνετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια εἰς αὐτούς». 41 Ἔτσι, εἰς ὀλίγας λέξεις ἀνακεφαλαίωσιν ὅλας τὰς ἐντολάς του καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι σύντομος, εὐκόλος καὶ γνώριμος εἰς ὅλους. Καὶ δὲν εἴπῃ ἀπλῶς: ὅλα ὅσα θέλετε, ἀλλὰ «ὅλα λοιπὸν ὅσα θέλετε». Διότι τὸ «ὅν» αὐτὸ δὲν τὸ προσέθεσε τυχαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ αὐτὸ ὑπενόησε τὸ ἐξῆς: **Β** Ἐάν θέλετε, λέγει, νὰ εἰσακούωνται αἱ προσευχαί σας, μαζὶ μετὰ ἐκεῖνα ποῦ ἀπέφερα παραπάνω, νὰ ἐφαρμόζετε καὶ αὐτά. Ποῖα εἶναι, ὅμως, αὐτά; «Ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι».

Εἶδες μετὰ ποῖον τρόπον καὶ μετὰ τὴν ἐντολήν αὐτὴν εἰδείξεν ὅτι μαζὶ μετὰ τὴν προσευχὴν ἀπαταιται καὶ ἡ ἐνάρετος ζωὴ; Καὶ δὲν εἴπῃ, ὅσα θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ Θεός, αὐτὰ νὰ κάνῃς εἰς τὸν πλησίον, διὰ νὰ μὴ λέγῃς καὶ πῶς εἶναι δυνατόν αὐτό; Ἐκεῖνος εἶναι Θεός, ἐγὼ ἐγώ εἰμαι ἄνθρωπος. Ἄλλ' εἴπῃ ὅσα θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ σύνθουλος σου, τὰ ἴδια καὶ οὐ νὰ κάνῃς εἰς τὸν πλησίον σου. Τί πῶς εὐκόλον ἀπὸ αὐτό; Τί πῶς δίκαιον; Ἐπειτα, πρὶν ἀπὸ τὰ θραβεῖα, καὶ τὸ ἐγκώμιον εἶναι μεγάλα. «Διότι αὐτός εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται». 42 Συνεπῶς, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι σύμφωνος μετὰ τὴν φύσιν μας καὶ ἀπὸ ἐαυτῶν ὅλας μας γνωρίζομεν τὰ πρόποντα **Σ** καὶ δὲν εἶναι δυνατόν εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὡς δικαιολογίαν τὴν ἀγνοίαν.

«Νὰ μπαίνετε ἀπὸ τὴν στενὴν πύλιν, διότι εἶναι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ὁ δρόμος, ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφήν, καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποῦ μπαίνουν ἀ-

41. Ματθ. 7, 12.
42. Ματθ. 7, 12.

πὸ αὐτήν. Στενή είναι ἡ πύλη καὶ στενόχωρος ὁ δρόμος, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὴν εὐρίσκουν.⁴³ Καί, ὁμως, παρακάτω ἔλεγεν· «Ὁ ζυγὸς μου εἶναι ἀπαλὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν».⁴⁴ Καί με ὅσα εἶπε παραπάνω τὸ ἴδιον ἄφησε νὰ ἐνωσθῆ. Διὰ τί, λοιπόν, ἐδῶ λέγει ὅτι εἶναι στενή καὶ στενόχωρος; Καί, ὁμως, ἐὰν προσέξῃς, καὶ ἐδῶ φανερώνει ὅτι εἶναι ἑλαφρά, ἀπλή καὶ εὐκόλος. Καί κατὰ ποῖαν λογικὴν, ἐρωτᾷ κάποιος, ἡ στενή καὶ στενόχωρος, εἶναι εὐκόλος; **Δ** Διότι εἶναι δρόμος καὶ πύλη. Δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἄλλη, εἴτε εἶναι πλατεῖα εἴτε εὐρύχωρος, καθ' ἕνα τρόπον καὶ αὐτὴ εἶναι δρόμος καὶ πύλη. Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι μόνιμον, μὰ ὅλα παρέρχονται, καὶ τὰ λυπηρά καὶ τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς. Καί ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν εἶναι εὐκόλα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ γίνονται ἀκόμη εὐκολώτερα ἀπὸ τὸ τέλος αὐτῶν. Δηλαδή, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι παρέρχονται οἱ κόποι καὶ οἱ ἰδρώτες, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι φθάνουν εἰς καλὸν τέλος, (διότι καταλήγουν εἰς ζωὴν), ποὺ εἶναι ἱκανὸν νὰ παρηγορήσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους. Συνεπῶς, καὶ τὸ πρόσκαιρον τῶν πόνων καὶ ἡ αἰωνιότης τῶν στεφάνων, καὶ τὸ ὅτι αὐτὰ προηγούνται, ἐνῶ ἐκεῖνα ἀκολουθοῦν, **Ε** εἶναι μεγάλη παρηγορία διὰ τοὺς κόπους.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ Παῦλος ἀνόμασε ἑλαφρὰν τὴν θλίψιν, ὄχι, θέβαια, ἐπειδὴ τὰ συμβαίνοντα ἦσαν ἐκ φύσεως ἑλαφρά, ἀλλὰ στηριζόμενος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀγωνιζομένων καὶ εἰς τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων. «Διότι ἡ ἑλαφρά θλίψις μας», λέγει, «προετοιμάζει δι' ἡμᾶς αἰώνιον θάρος δόξης... ἐπειδὴ τὸ θλέμμα μας προσηλώνεται ὄχι εἰς ἐκεῖνα ποὺ θλέπονται, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν θλέπονται».⁴⁵ **29-32** Πραγματικά, ἐὰν τὰ κύματα καὶ τὰ πελάγη εἰς τοὺς ναύτας, αἱ σφαγαὶ καὶ τὰ τραύματα εἰς τοὺς στρατιώτας, αἱ χειμῶνες καὶ οἱ παγετοὶ εἰς τοὺς γεωργούς καὶ αἱ φοβεραὶ πηγαὶ εἰς τοὺς πηγμαχούς φαίνονται ὅλα ἑλαφρά καὶ ὑποφερτά ἐπειδὴ ἐλπίζουν εἰς τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ θραβεῖα, πολὺ περισσότερον, ὅταν ἀνοίγεται μπροστὰ μᾶς ὁ οὐρανὸς καὶ μᾶς προσφέρονται τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ καὶ τὰ ἀθάνατα ἔπαθλα,

43. Ματθ. 7, 13-14.

44. Ματθ. 11, 30.

45. Β' Κορινθ. 4, 17-18.

δὲν θὰ αἰσθανθῆ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα θεινά.

Ἐὰν, τώρα, μερικοί, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, θεωροῦν τὴν ἀρετὴν ἐπίπονον, ἡ ἀντιληψὶς αὐτῆ προέρχεται ἀπὸ τὴν ραθυμίαν τῶν μόνων. Πρόσεξε, λοιπόν, με ποῖον τρόπον τὴν καθιστᾷ εὐκόλον καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευρᾶν. **Β** με τὸ νὰ προτρέψῃ νὰ μὴ συμπλέκονται με τὰ σκυλιά, νὰ μὴ ρίπτουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς χοίρους, νὰ φυλάσσονται ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ ἐν γένει με τὸ νὰ τοὺς θάζῃ εἰς ἀγωνίαν με κάθε μέσον. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι τὴν ἀνόμασε στενήν, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ τὴν κάμῃ εὐκόλον, διότι τοὺς προετοίμασε νὰ εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐπαγρύπνησιν. Πραγματικά, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ «δὲν διεξάγομεν πόλην με σάρκα καὶ αἷμα»,⁴⁶ δὲν τὸ κάνει διὰ νὰ προκαλέσῃ ἀπογοητεύσειν, ἀλλὰ διὰ νὰ διεγείρῃ τὰ φρονήματα τῶν στρατιωτῶν, καθ' ἕνα τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἀνόμασε τὸν δρόμον δύσβατον, διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς ὁδοιπόρους. Δὲν τοὺς ἔκανε, ὁμως, νὰ ἀγρυπνοῦν μόνον με ὅσα παραπάνω τοὺς εἶπεν, ἀλλὰ καὶ με τὴν προσθήκην ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ τοὺς παρασύρουν εἰς τὸ κακόν. **Γ** Καὶ τὸ πῶς χειρότερον εἶναι ὅτι δὲν τοὺς ἐπιτίθενται φανερά, ἀλλὰ κρυφά. Διότι αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι τὸ γένος τῶν ψευδοπροφητῶν.

Ἀλλὰ νὰ μὴ προσέξῃς, λέγει, μόνον αὐτὸ, ὅτι δηλαδή εἶναι δύσβατος ὁ δρόμος καὶ στενὴ ἡ πύλη τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ κυττάξῃς ποὺ τελειώνει. Οὕτε πάλιν ὅτι ἡ ἀντίθετος εἶναι πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος, ἀλλὰ καὶ ποὺ καταλήγει. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ λέγει διὰ νὰ τανώσῃ τὴν προθυμίαν μας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς ἄλλην περιπτώσιν ἔλεγεν ὅτι «διασταὶ ἀρπάζων αὐτήν».⁴⁷ Πραγματικά, ὁ ἀγωνιστής, ὅταν ἴδῃ τὸν ἀγώνοθέτην νὰ θαυμάζῃ φανερά διὰ τὴν δυσκολίαν τῶν ἀγωνισμάτων, γίγεται πῶς πρόθυμος. Συνεπῶς, ὡς μὴ ἀγανακτώμεν, ὅταν μᾶς συμβαίνουν πολλὰ θάσασα εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν. Διότι εἶναι στενόχωρος ὁ δρόμος καὶ στενὴ ἡ πύλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιον καὶ ἡ πόλις. **Δ** Δι' αὐτὰ, λοιπόν, οὔτε ἐδῶ πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀνεσιν, οὔτε ἐκεῖ, πάλιν, νὰ περιμένωμεν πλέον κανένα κακόν.

Ὅταν, ὁμως, εἶπεν ὅτι «ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν

46. Ἐφεσ. 6, 12.

47. Ματθ. 11, 12.

εὐρίσκουν», ἀπεκόλυψε πάλιν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ συγχρόνως ἐδί-
δαξεν τοὺς ἀκροατὰς τοῦ νὰ μὴ προσηλώνουν τὸ μυαλό
τοὺς εἰς τὰ κατὰ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ εἰς τοὺς κόπους τῶν
ὀλίγων. Διότι οἱ περισσότεροι, λέγει, οὐκ ἴσθι μὴ δὲν θα-
δίξουν αὐτὸν τὸν δρόμον, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν ἐπιθυμοῦν
καθόλου, πρῶγμα ποῦ εἶναι αἰτία θαρείας κατηγορίας
δι' αὐτούς. Δὲν πρέπει, ὅμως, νὰ δίδωμεν σημασίαν εἰς
τοὺς πολλούς, οὔτε νὰ μᾶς κυριεύῃ ἀπελπισία ἐξ αἰτίας
αὐτῶν, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται νὰ μιμούμεθα τοὺς ὀλίγους
καὶ, ἀφοῦ προετοιμάσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε
πλευρᾶν, νὰ θαδίζωμεν τὸν στενόχωρον δρόμον τῆς ἀρε-
τῆς μετὰ τὰς προϋποθέσεις αὐτάς.

Ε Πραγματικὰ, πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι στενὴ, ὑπάρ-
χουν καὶ πολλοὶ ποῦ παραπλανοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ
τοὺς σύρουν ἔξω ἀπὸ τὸν δρόμον, ποῦ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν
ἀρετὴν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον προσέθεσεν· «Προσέχετε
τοὺς ψευδοπροφήτας, οἱ ὅποιοι σᾶς ἔρχονται μετὰ ἐνδύμα
προβάτων, ἐνῶ μέσα τῶν εἶναι λύκοι ἀρπακτικοί».⁴⁸ Νά,
ἕστερα ἀπὸ τὰ σκυλιὰ καὶ τοὺς χοίρους ἄλλο εἶδος ἐνό-
δρας καὶ κακοβουλίας, πολὺ χειρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο.
Διότι ἐκεῖνοι εἶναι ἔχθροὶ δεδηλωμένοι καὶ φανεροί, ἐνῶ
αὐτοὶ εἶναι κρυφοί. ⁴⁹ Δι' αὐτὸ καὶ ἐκείνους μὲν
συνέστησε νὰ ἀποφεύγωμεν, ἐνῶ αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐξετά-
ζωμεν μετὰ προσοχὴν, διότι δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ τοὺς ἐπι-
σημάνωμεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπίθεσιν. Διὸ καὶ ἔλεγε
«προσέχετε», διὰ νὰ μᾶς κἀνὴ πιὸ προσεκτικούς εἰς τὴν
ἀναγνώρισιν αὐτῶν.

Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἤκουσαν στενὴν (πόλην)
καὶ στενόχωρον (δρόμον) καὶ ὅτι πρέπει νὰ θαδίζουν
ἀντίθετα πρὸς τοὺς πολλούς καὶ ἀκόμη νὰ προφυλάσ-
σωνται ἀπὸ τοὺς χοίρους καὶ τὰ σκυλιὰ καὶ ἕστερα ἀπὸ
αὐτοὺς νὰ προσέχουν καὶ ἄλλο πιὸ πονηρὸν γένος, αὐ-
τοὺς ποῦ ἀνόμισσε λύκους, διὰ νὰ μὴ τοὺς καταλάβῃ ἀ-
πογοήτειαι, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν ἀντίθε-
τον δρόμον ἀπὸ τοὺς πολλούς Β καὶ συγχρόνως νὰ φρον-
τίζουν καὶ δι' αὐτούς, τοὺς ὑπενθύμισε ὅσα συνέστησαν
εἰς τὸν καιρὸν τῶν προγόνων τῶν, μετὰ τὸ νὰ ἀναφέρῃ
τοὺς ψευδοπροφήτας. Πραγματικὰ, καὶ τότε παρόμοια
γεγονότα συνέβαιναν. Ἄς μὴ σᾶς κυριεύῃ ταραχὴ, λέ-

⁴⁸. Ματθ. 7, 15.

γει, διότι δὲν θὰ συμβῇ τίποτε τὸ νέον οὔτε τὸ παράδο-
ξον. Διότι ὁ διάβολος πάντοτε κοντὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν
τοποθετεῖ τὴν ἀπάτην.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν μετὰ τὴν λέξιν ψευδο-
προφήται δὲν νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τοὺς αἰρετικούς, ἀλλ' ἐ-
κείνους ποῦ, ἐνῶ ζοῦν διεφθαρμένην ζωὴν, φοροῦν τὸ
προσωπεῖον τῆς ἀρετῆς καὶ ποῦ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τοὺς
ὀνομάζουν συνήθως ἀπατεῶνας. Δι' αὐτὸ καὶ συνέχισε·
«Ἀπὸ τοὺς καρπούς τῶν θᾶ τοὺς ἀναγνώρισετε».⁵⁰ Διότι
πολλὰς φορές μεταξύ τῶν αἰρετικῶν εἶναι πιθανὸν νὰ
συναντήσης καὶ ἐναρέτους, ἐνῶ μεταξύ αὐτῶν, ποῦ εἶπα,
οὐδέποτε.

Σ Τί θὰ συμβῇ, ἐρωτᾷ κάποιος, ἐάν ὑποκρίνονται καὶ
εἰς αὐτά; Μά, θὰ ἀποκαλυφθῶν εὐκόλα. Διότι ἡ φύσις
τοῦ δρόμου, ποῦ σᾶς προέτρεψα νὰ θαδίζετε, εἶναι ἐπι-
πονος καὶ κοπιαστική. Ὁ ὑποκριτής, ὅμως, δὲν θὰ ἤθελε
ποτέ νὰ κοπιᾷ, παρὰ μόνον νὰ ἐπιδεικνύεται. Δι' αὐτὸ
καὶ ἀποκαλύπτεται εὐκόλα. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, εἶπεν· «Ὀ-
λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν εὐρίσκουν», τοὺς ξεκαθαρίζει
πάλιν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν εὐρίσκουν μὲν τὸν δρόμον
αὐτὸν, ὑποκρίνονται, ὅμως, ὅτι τὸν εὐρίσκουν, μετὰ τὸ νὰ
τοὺς προτρέψῃ νὰ μὴ προσέχουν ἐκείνους μόνον ποῦ φο-
ροῦν τὸ προσωπεῖον τῆς ὑποκρισίας, ἀλλὰ ἐκείνους ποῦ
εἰς τὴν πραγματικότητά θαδίζουν τὸν δρόμον αὐτὸν.

Δ Καὶ διατί, ἀπορεῖ κάποιος, δὲν ἀπεκάλυψεν αὐ-
τούς, ἀλλὰ μᾶς ἐπεφόρτισε μετὰ τὴν ἔρευναν αὐτῆν; Μά,
διὰ νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ κατεχόμεθα ἀπὸ διαρκῆ ἀ-
γωνίαν, ὥστε νὰ μὴ προφυλασσώμεθα μόνον ἀπὸ τοὺς
φανερῶς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς κρυφούς. Εἰς αὐ-
τούς ἀναφερόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «ποῦ μετὰ
γλυκὰ καὶ ὠραία λόγια τῶν ἑξαπατοῦν τὰς καρδίας
τῶν ἀθῶων».⁵⁰ Συνεπῶς, νὰ μὴ μᾶς πιάσῃ φόβος, ἐπειδὴ
εἶδαμεν ὅτι καὶ σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ παρόμοιοι,
διότι καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπεν ἀπὸ παλαιὰ ὁ Χριστός.

Καὶ κύτταξε τὴν πραότητα. Δὲν εἶπεν, δηλαδὴ, νὰ
τοὺς τιμωρήσετε, ἀλλὰ νὰ μὴ σᾶς θλάσωμεν αὐτοί, νὰ μὴ
πέσετε εἰς τὰ χέρια τοὺς χωρὶς προφύλαξιν.

Ε Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ὑποστηρίξῃς ὅτι εἶναι ἀδύνα-
τον νὰ διακρίνης τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἐπι-

⁴⁹. Ματθ. 7, 16.

⁵⁰. Ρωμ. 16, 18.

καλείται πάλιν επίχειρημα από τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Μήπως μαζεύουν ἀπὸ τὰ ἀγκάθια σταφύλια ἢ ἀπὸ τοὺς τριθόλους⁵¹ σῦκα; Ἔτσι, κάθε δένδρον καλὸν παράγει καρπούς καλοὺς καὶ τὸ σάπιον δένδρον παράγει καρπούς κακοὺς. Δὲν εἶναι δυνατόν ἓνα καλὸν δένδρον νὰ φέρῃ καρπούς κακοὺς, οὔτε ἓνα σάπιο δένδρον νὰ φέρῃ καρπούς καλοὺς».⁵² Ὅτι λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς: Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἡμερον καὶ γλυκὺ, τὸ πρόβατον σταματᾷ εἰς τὸ δέρμα. **23:4** Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναγνωρίσις εἶναι εὐκόλος. Καὶ διὰ τὴν μὴ σοῦ μένη οὔτε ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία, σοῦ φέρει παραδείγματα ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ ὑπόκεινται εἰς τὴν φυσικὴν ἀναγκαιότητα καὶ δὲν ἔμπορὸν νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλην πορείαν. Τὸ ἴδιον ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος: «Τὸ σαρκικὸν φρόνημα εἶναι θάνατος, καθ' ὅσον δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑποταχθῇ».⁵³

Ἐάν δὲ δύο φορές λέγῃ τὸ ἴδιον πρᾶγμα,⁵⁴ δὲν πρόκειται διὰ ταυτολογίαν. Διὰ τὴν μὴ λέγῃ κανένας, δηλαδή, ὅτι τὸ κακὸν δένδρον φέρει καρπούς πονηροὺς, ἀλλὰ φέρει καὶ καλοὺς, καὶ ἔτσι καθιστᾷ δύσκολον τὴν διάγνωσιν, ἐπειδὴ εἶναι διπλὴ ἡ καρποφορία. Δὲν συμβαίνει αὐτὸ, λέγει ὁ Χριστός. Διότι μόνον πονηροὺς καρπούς φέρει καὶ δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ φέρῃ καὶ καλοὺς καρπούς. Ὅπως ἀκριβῶς ἰσχύει καὶ τὸ ἀντίθετον. **B** Τί λοιπόν; Δὲν εἶναι δυνατόν ἓνας ἀγαθὸς ἄνθρωπος νὰ γίνῃ πονηρός; Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν εἶναι δυνατόν, καὶ ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀνάλογα παραδείγματα. Ὁ Χριστός, ὅμως, δὲν λέγει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅτι, δηλαδή, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀλλάξῃ ὁ πονηρός, ἢ ὅτι ὁ ἀγαθὸς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀμαρτήσῃ, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ ἔμπορῃ νὰ φέρῃ ἀγαθὸν καρπὸν, δι' ὅσον χρόνον ζῇ εἰς τὴν πονηρίαν. Ἡμαρτεῖ, θέθαια, ὁ πονηρός νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἐνάρετος. Ἐάν, ὅμως, ἐμμένῃ εἰς τὴν πονηρίαν, δὲν θὰ φέρῃ καλὸν καρπὸν. Τί λοιπόν; Ὁ Δαυὶδ δὲν ἔφερε πονηρὸν καρπὸν, ἐνῶ ἦτο ἀγαθός; Ὅχι παραμμένων ἀγαθός, ἀλλὰ ἀφοῦ μετεβλήθη. Διότι, ἐάν ἔμμενεν συνεχῶς ἀγαθός, δὲν θὰ ἔφερε παρόμοιον καρπὸν.

51. Εἶδος ἀγκάθης, κοινὸς καλλιτροῦς.

52. Ματθ. 7, 16-18.

53. Ρωμ. 8, 6-7.

54. Πρὸς. Ματθ. 7, 17-18.

Πραγματικά, ἐάν ἔμμενε σταθερός εἰς τὴν συνήθειαν τῆς ἀρετῆς, δὲν θὰ ἐτόλμα, ὅσα ἐτόλμησεν.

C Αὐτὰ δὲ ἔλεγε καὶ διὰ τὴν ἀφοπλισίαν τοὺς διαβολεῖς καὶ διὰ τὴν κλείσιν τὰ στόματα τῶν κατηγορῶν. Ἐπειδὴ, δηλαδή, πολλοὶ ὑποπεύονται τοὺς ἀγαθοὺς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς δικαιολογούς, εἶπεν αὐτὸ διὰ τὴν ἀφαίρεσιν κάθε δικαιολογίας. Διότι δὲν θὰ ἡμπορῇ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐξηπατήθη καὶ παρεπλανήθη, ἀφοῦ σοῦ ἔδωσα τὴν ἀκριθεῖς διάγνωσιν ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ σὲ πρότερον νὰ προσέχῃς εἰς τὰ ἔργα καὶ νὰ μὴ ἀναστατώνῃς ἀνάτεια τὰ πάντα.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τοὺς τιμωροῦν παρά μόνον νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἔτσι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ θάρρος εἰς ἐκείνους ποὺ ἐβλάπτοντο ἀπὸ αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐκείνους νὰ φοβῆσιν καὶ νὰ τοὺς κινή νὰ ἀλλάξουν τρόπον ζωῆς. **D** Ἡσφάλισεν αὐτοὺς μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὴν τιμωρίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν, ὅταν εἶπεν: «Κάθε δένδρον, ποὺ δὲν κάνει καλὸν καρπὸν, τὸ κόβουν οὐρίζα καὶ τὸ ρίχνουν εἰς τὴν φωτιά».⁵⁵ Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ τὴν ἀπαλύγη τῶν λόγων του, προσέθεσεν: «Ὡστε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς καρπούς των θὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε».⁵⁶ διὰ τὴν μὴ δώσῃ τὴν ἐπιτύπωσιν ὅτι κατὰ πρῶτον εἰσάγει τὴν ἀπειλήν, ἀλλ' ὅτι τοὺς ταρασσῇ τὸν νοῦν των διδῶν νοῦθεσίας καὶ συμβουλίας.

Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖ καὶ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἔχουν ἀναλόγους καρπούς. Δι' αὐτὸ ὑπενθύμιος καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου, σκιαγραφῆσας τὴν τιμωρίαν των μὲ τὰς ἰδίας λέξεις. Πραγματικά, καὶ ἐκεῖνος τὰ ἴδια ἔλεγεν. **E** ὅταν ἀνέφερε τὴν ἀλίτην, τὸ δένδρον ποὺ κόπτεται καὶ τὸ ἀσθεστον πῦρ πρὸς αὐτοῦ.⁵⁷

Καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι πρόκειται διὰ μίαν τιμωρίαν, τὸ ὀλοκληρωτικὸν κάψιμον δηλαδή. Ἐάν ὅμως κάποιος ἐξετάσῃ καλὰ τὰ λεγόμενα, θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ὑπάρχουν δύο τιμωρία. Διότι ἐκεῖνος ποὺ καίγεται χάνει ὀπωσδήποτε καὶ τὴν βασιλείαν. Αὐτὴ, θέθαια, ἡ τιμωρία εἶναι χειροτέρα ἀπὸ ἐκείνην. **23:5** Καὶ γνωρίζω καλὰ ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι νοιάθουν φρικτὴν μόνον διὰ τὴν γέν-

55. Ματθ. 7, 19.

56. Ματθ. 7, 20.

57. Πρὸς. Ματθ. 8, 10.

ναν. Ἐγώ, ὁμοῦ, θεωρῶ τὴν ἔκπτωσην ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκείνην πικροτέραν τιμωρίαν ἀπὸ τὴν κόλασιν τῆς γενένης. Δὲν εἶναι, θέθαια, καθόλου παράξενον τὸ γεγονός διὸ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὴν διαφορὰν αὐτὴν μὲ τὸν λόγον. Διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν μακαριότητα τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν καθαρά καὶ τὴν ἀβλιότητα ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὴν στέρησιν αὐτῶν. Ὁ Παῦλος, θέθαια, ποῦ εἶχεν ἀκριβῆ γνώσιν αὐτῶν, ἤξερεν διὸ τὸ νὰ ἐκπέσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ ἦτο τὸ χειρότερον ἀπὸ δλα.⁵⁸ Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ καταλάθωμεν τότε, ὅταν θὰ ἀποκτήσωμεν πείραν αὐτῆς τῆς κολάσεως.

Ἄλλ' εἶθε, μονογενῆ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ πάθωμεν ποτὲ αὐτὸ, Β οὔτε νὰ λάθωμεν πείραν τῆς ἀθεραπεύτου αὐτῆς κολάσεως.

Βέθαια, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψω καθαρά τὸ πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι νὰ ἐκπέσῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα. Πάντως ἐγώ, ὅσον ἠμπορῶ, θὰ προσπαθῶ καὶ θὰ ἀγωνισθῶ μὲ παράδειγμα νὰ σᾶς τὸ καταστήσω πιὸ κατανοητὸν σιγά-σιγά. Ἄς ὑποθέσωμεν, λοιπόν, διὸ ὑπῆρχεν ἓνα ἀξιοθαύμαστον παιδί, τὸ ὁποῖον μαζί μὲ τὴν ἀρετὴν εἶχε καὶ τὴν βασιλείαν τῆς αἰκουμένης ὁλοκλήρου καὶ διὸ ἡ ἀρετὴ του ἦτο τόσο γνωστὴ παντοῦ, ὥστε ἠμποροῦσε νὰ προκαλέσῃ εἰς ὅλους πατρικὴν ἀγάπην διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Λοιπόν, τί νομίζετε, διὸ δὲν θὰ ὀφίστατο μὲ εὐχαρίστησιν ὁ πατέρας του, διὰ νὰ μὴ στερηθῆ τὴν συντροφίαν του; Ποῖον δὲ μικρὸν ἢ μεγάλο κακὸν δὲν θὰ ἐδέχετο, C ὥστε νὰ θλέπῃ καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ αὐτὸ; Τὸ ἴδιον, λοιπόν, ἂς σκεπτώμεθα καὶ διὰ τὴν δόξαν ἐκείνην. Διότι δὲν εἶναι τόσοσὸν πηχτὸν καὶ ἀγαπητὸν τὸ παιδί εἰς τὸν πατέρα, ὅσον ἐνάρετον καὶ ἀνελαι, ὅσον εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων καὶ «τὸ νὰ ἀποθάνῃ κανεὶς καὶ νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸν Χριστόν».⁵⁹ Βέθαια, ἡ γένηνα καὶ ἡ κόλασις ἐκείνη εἶναι ἀνυπόφορον κακὸν. Καὶ ὁμοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη προσθέσῃ κανεὶς ἀμετρήτους γενένας, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐκφράσῃ κάτι ποῦ νὰ εἶναι παρόμοιον πρὸς διὸ σημαίνει τὸ νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τὴν μακαρίαν ἐκείνην δόξαν, νὰ μισηθῶμεν ἀπὸ τὸν Χριστόν, νὰ ἀκούσωμεν διὸ «δὲν σᾶς γνωρίζω»⁶⁰ καὶ νὰ καταγορηθῶμεν διὸ, ἐνῶ τὸν εἶδαμεν πει-

58. Πρὸς Γαλ. 6, 4.
59. Φίλιπ. 1, 23.
60. Ματθ. 26, 12.

νασμένον, δὲν τοῦ ἐδώσαμεν νὰ φάγῃ.⁶¹ Διότι εἶναι εὐκολώτερον νὰ ὑποφέρωμεν πολλοὺς κερανοῦς, D παρὰ νὰ ἴδωμεν τὸ ἡμέρον ἐκεῖνο πρόσσωπον νὰ μᾶς ἀποστρέφεται καὶ τὰ ἥρεμα μάτια του νὰ μὴ ἀνεχῶνται νὰ μᾶς θλέπουν. Πραγματικά, ἐνῶ αὐτός, ἂν καὶ ἡμῶν ἐχθρὸς του καὶ τὸν ἐμισοῦν καὶ τὸν ἀπειστρεφόμενον, ἐβείξε τὸσον μεγάλον ἐνδιαφέρον⁶² δι' ἐμέ, ὥστε νὰ μὴ λογαριάσῃ οὔτε τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν θάνατον, μὲ τί μάτια θὰ τὸν ἀντικρίζω πλέον, ὅταν, ὕστερα ἀπὸ δλα αὐτὰ, δὲν τὸν κρίνω ἀξιον οὔτε ψωμί νὰ τοῦ προσφέρω τὴν ὥραν ποῦ πεινᾷ;

Πρόσεξε, ὁμοῦ, καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἡμερότητα του. Διότι δὲν ἀπαιθιβεῖ τὰς εὐεργεσίας του, οὔτε λέγει διὸ περιεφρόνησις ἐκείνον ποῦ τόσοσὸν πολὺ σὲ ὀφέλησεν. Δὲν λέγει, δηλαδή· Ἐμέ, ποῦ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν σὲ ἔφερα εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπάρξεως, E ποῦ σοῦ ἐνεψύσῃσα ψυχὴν, ποῦ σὲ ἐποθετήσῃσα ἀρχοντα δλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δημιουργημάτων, ποῦ ἐδημιούργησα πρὸς χάριν σου τὴν γῆν, τὸν οὐρανόν, τὴν θάλασσαν, τὸν ἀέρα καὶ δλα τὰ ὄντα, ποῦ ἠτιμάσθην ἀπὸ ἐσὲ καὶ ἐθεωρήθην κατώτερος ἀπὸ τὸν διάβολον,⁶³ χωρὶς ὁμοῦ νὰ σὲ ἐγκαταλείψω, ἀλλὰ, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, πολλὰ ἐπενόησα πρὸς χάριν σου, ποῦ ἐπροτίμησα νὰ γίνω δοῦλος, ποῦ ἐραπίσθην καὶ ἐνεπτύσθην, 2316 ποῦ ἐσφάγην, ποῦ ὑπέστην τὸν πιὸ ἀτιμωτικὸν θάνατον, ποῦ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν μεσιτεύω δι' ἐσὲ, ποῦ σοῦ ἐχάρισα τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ σὲ κατέστησα ἀξιον τῆς βασιλείας, ποῦ σοῦ ἐδώσα τόσοσὸν μεγάλας ὑποσχέσεις, ποῦ ἠθέλησα νὰ εἶμαι ἡ κεφαλὴ σου, ὁ υἱμφίος σου, τὸ ἐνδύμα σου, τὸ σπῆτι σου, ἡ ρίζα σου, ἡ τροφή σου, τὸ νερὸ σου, ὁ θαλαμὸς σου, ὁ ἀδελφός σου, ποῦ σὲ ἐδιόλεξα ὡς κληρονόμον καὶ συγκληρονόμον, ποῦ σὲ ὠδήγησα ἀπὸ τὸ σκότος εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτός.

Ἐνῶ, λοιπόν, ἠμποροῦσεν δλα αὐτὰ καὶ ἀκόμη περισσότερο νὰ ἀναφέρῃ, ἐν τούτοις δὲν λέγει τίποτε. Ἄλ-

61. Πρὸς Ματθ. 26, 35.

62. Τὸ «ἐδίωξεν» τοῦ κεμένου πρέπει νὰ ἀντικαταστήθῃ διὰ τοῦ «ἐθαύμασε» ἢ «ἐχάρησεν». τὰ ἑποῖα μαρτυροῦνται ἐπὶ τοῦς περισσότερους κώδικας καὶ ἀπεθβουν καλύτερα τὸ πνεῦμα τῶν λεγομένων ἐπιθῆτα.

63. Ἀναφέρεται εἰς τὴν παρακλήσιν τῶν πρωτοπλάστων, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὰς διδασκαλίας παραρτήσεως καὶ ἠθέτησαν τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ.

λά τί λέγει; Μόνον δι' αὐτὸ τὸ ἀμάρτημα ὁμιλεῖ.⁶⁴ Καὶ ἐδῶ δεικνύει τὴν ἀγάπην του καὶ φανερώει τὸν πόθον ποῦ ἔχει δι' ἐσέ. Πραγματικά, δὲν εἶπεν Πηγαίνετε εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ δι' ἐσάς, ἀλλά· «Ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον».⁶⁵ Β Καὶ προηγουμένως λέγει τὰ ἀμαρτήματά των, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐπιμένει νὰ τὰ ἀπαριθμῆσῃ ἄλλα, ἀλλὰ μόνον ὀλίγα. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοῦ καλεῖ ἐκείνους ποῦ διεκρίθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἀποδείξῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὅτι δίκαια τοὺς κατηγορεῖ.⁶⁶ Ἀπὸ ποῖαν κόλασιν δὲν εἶναι βαρύτερα τὰ λόγια αὐτά; Πραγματικά, ἐάν κάποιος, ὅταν ἴδῃ ἕνα ἄνθρωπον ποῦ τὸν ἔχει εὐεργετήσει νὰ πεινᾷ, δὲν ἠμπορῇ νὰ ἀδιαφορήσῃ, διότι ἐάν δεῖξῃ ἀδιαφορίαν, ὅταν θὰ τὸν ὀνειδίζουσι διὰ τὴν συμπεριφορὰν του αὐτῆν, θὰ προτιμήσῃ νὰ τὸν κατατιπῇ ἢ γῆ καλύτερα, παρὰ νὰ γίνῃ γνώστῃ ἡ διαγωγὴ του εἰς δύο ἢ τρεῖς φίλους του, τί θὰ πάθωμεν ἡμεῖς, ὅταν θὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ ἐνώπιον τῆς οἰκουμένης ὀλοκλήρου, τὰ ὅποια οὐτε τότε θὰ ἔλεγεν. Ὁ ἐάν δὲν ἤθελε νὰ ἀντικρούσῃ τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας; Τὸ ὅτι, δηλαδὴ, δὲν εἶπεν αὐτὰ διὰ νὰ κατηγορήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολογηθῇ καὶ συγχρόνως διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἔλεγεν μάταια καὶ ἀσκοπα πρὸς αὐτοὺς «φύγετε ἀπὸ ἐμέ»,⁶⁷ εἶναι φανερόν ἀπὸ τὰς ἀνεκφράστους εὐεργεσίας του. Διότι ἐάν ἤθελε νὰ κατηγορήσῃ, θὰ ἀπεκάλυπεν ἄλλα τὰ ἀμαρτήματα. Τώρα, ὁμῶς, λέγει μόνον ὅσα ὁ ἴδιος ἔπαθεν.

Ἄς φοβηθῶμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί, νὰ ἀκούσωμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παιχνίδι. Ἡ μάλλον ἢ παρούσα ζωὴ εἶναι παιχνίδι, ἐνῶ ἡ μελλοντικὴ δὲν εἶναι παιχνίδι. Ἰσως, ὁμῶς, νὰ μὴ εἶναι μόνον παιχνίδι ἡ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ χειρότερον ἀπὸ αὐτό. Διότι δὲν καταλήγει εἰς γέλοιο, ὁ ἀλλὰ καὶ μεγάλην ζημίαν προξενεῖ εἰς ὅσους δὲν θέλουσι νὰ τακτοποιῶσι μὲ ἀκριβείαν τὴν ζωὴν των. Πραγματικά, πές μου, κατὰ τί διαφέρουσι ἀπὸ τὰ παιδιὰ, ποῦ παίζουν καὶ φτερίζουσι σπῆτια, ἡμεῖς ποῦ κατασκευάζομεν τὰς μεγαλοπρεπεῖς κατοικίας; Κατὰ τί δὲ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ γευματίζουν πρόχειρα, ἡμεῖς ποῦ τρώγομεν μὲ ἀρθόνιον; Καθόλου δὲν διαφέρουσι, παρὰ μό-

64. Πρὸς δλ. Ματθ. 25, 42 ἔξ.

65. Ματθ. 25, 41.

66. Κατηγορεῖ τοὺς βασιλέους, δηλαδὴ, τὰ ἑθνητικά.

67. Ματθ. 25, 41.

νον ὅτι κάνομεν αὐτὰ ἐπιούροντες συγχρόνως καὶ ἀνάλογον τιμωρίαν. Ἐάν, ὁμῶς, δὲν ἀντιλαμβάνομεθα ἀκόμη τὴν φουλότητα τῶν πράξεών μας, δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον. Διότι δὲν ἀπεκτήσαμεν ἀκόμη τὴν ὀριμότητα τῶν ἀνδρῶν.⁶⁸ Ὅταν, ὁμῶς, τὴν ἀποκτήσωμεν, θὰ καταλάβωμεν ὅτι ἄλλα αὐτὰ ταιριάζουσι εἰς τὰ παιδιὰ. Πραγματικά, ὅταν γίνωμεν ἄνδρες, καταγελάωμεν τὰ παιδικὰ ἔργα. Ε Ὅσον χρόνον, ὁμῶς, εἴμεθα παιδιὰ τὰ θεωροῦμεν σπουδαῖα καὶ, ἐνῶ συγκεντρώνωμεν κομμάτια ἀπὸ κεραμίδια καὶ λάσπην, δὲν νομίζομεν ὅτι κάνομεν κατώτερον ἔργον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ κτίζουν τὰ μεγάλα τεῖχη. Καὶ ὁμῶς γρήγορα καταστρέφονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἔρεπια. Ἀλλὰ καὶ ὅταν διατηροῦνται δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς φανοῦν χρήσιμα εἰς καμμίαν περίπτωσιν, ὅπως ἀκριβῶς δὲν μᾶς χρησιμεύουσιν οὐτε καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς κατοικίαι. Διότι δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ δεχθοῦν τὸν πολλὴν τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε, πάλιν, θὰ ἠνῆχτο νὰ κατοικήσῃ εἰς αὐτὰς ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὴν οὐράνιον πατρίδα. **297** Ἀλλ' ὅπως ἡμεῖς διαλύομεν μὲ τὰ πόδια μας αὐτὰ τὰ παιδικὰ κατασκευάσματα, καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ ἐκεῖνος καταστρέφει μὲ τὴν διάθεσιν του τὰς παρομοίας οἰκίας. Καὶ ὅπως ἡμεῖς, ἐνῶ τὰ παιδιὰ κλαίουσι διὰ τὴν καταστροφὴν, γελῶμεν, ὁμοίως καὶ αὐτοί, ἐνῶ ἡμεῖς ὀδυρόμεθα δι' αὐτὰ, οὐ μόνον γελοῦν, ἀλλὰ καὶ κλαίουσι, ἐπειδὴ ἀφ' ἐνός μὲν ἔχουν φιλόανθρωπον καρδίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολὺ ζημιωνόμεθα ἀπὸ τὴν προσκόλλησίν μας εἰς τὰ ὀλικα πράγματα.

Ἄς γίνωμεν, λοιπὸν, ἄνδρες. Μέχρι ποῦτε θὰ σურῶμεθα εἰς τὸ χῶμα, καυχώμενοι διὰ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα; Μέχρι ποῦτε θὰ παίζωμεν; Καὶ μακάρι νὰ ἐπαίζωμεν μόνον. Τώρα, ὁμῶς, προδίδομεν καὶ τὴν σωτηρίαν μας. Καὶ ὅπως τὰ παιδιὰ, β ὅταν εἶναι ἀπασχολημένα μὲ τὰ παιχνίδια των καὶ παραμελοῦν τὰ μαθήματά των, ὑφίστανται θαρείας ποινάς, καθ' ὁμοίον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ ἐξαντλήσωμεν ἕλκον τὸ ἐνδιαφέρον μας εἰς τὰ ἐγκόσμια, ὅταν θὰ μᾶς ζητηθῇ τότε νὰ δεῖξωμεν τὴν πνευματικὴν μας τελειότητα διὰ τῶν ἔργων καὶ δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ τὸ πράξωμεν, θὰ ὀπισθῶμεν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν. Καὶ κανένας δὲν ἐξαιρεῖται, εἴτε εἶναι πατέρας εἴτε ἀδελφός εἴτε ὀποιοσδήποτε ἄλλος. Ἀλλ' ἄλλα

68. Πρόκειται, ὁμοίως, διὰ τὴν πνευματικὴν ὀριμότητα.

αυτά θά χαθούν, ἐνῶ ἡ τιμωρία πού ἀπορρέει ἀπό αὐτά παραμένει ἀθάνατος καί χωρίς τέλος. Πράγμα ἄλλωστε πού συμβαίνει καί μέ τά παιδιά. *Όταν, δηλαδή, ὁ πατέρας ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας τῶν καταστρέφει τελείως τά παιδικά παιχνίδια, C τότε τά κάνει νά κλαίου ἀδιάκοπα.

Καί διά νά καταλάβῃς ὅτι τά ὀλικά πράγματα εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὡς πάραυτον ὡς παράδειγμα τὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται πῶς σπουδαῖος ἀπὸ ὅλα τά ἄλλα, καί ὡς τὸν συγκρίνωμεν μέ ὅποιον ἀρετὴν τῆς ψυχῆς θέλεις καί τότε θά διαπιστώσῃς καθαρά τὴν μηδαμινότητα αὐτοῦ. *Ἄς ὑποθέσωμεν, λοιπόν, ὅτι ὑπάρχουν δύο ἄνθρωποι. Δὲν κάνω ἀκόμη λόγον διὰ τὴν πλεονεξία, ἀλλὰ ὁμιλῶ διὰ τὸν δίκαιον πλοῦτον. *Ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς δύο ἀνθρώπους, ὁ ἕνας συγκεντρώνει χρήματα, ταξιδεύει εἰς τὴν θάλασσαν, καλλιεργεῖ τὴν γῆν καί πολλοὺς ἄλλους τρόπους εὐπορίας εὐρίσκει. Μολονότι, θέσθαι, δὲν γνωρίζω, ἐάν, ἐπιδιδόμενος εἰς ὅλα αὐτά τά ἔργα, ἤμπορῇ νά ἀποκομίσῃ δίκαιον κέρδος. Πέραν αὐτοῦ, ὡς ὑποθέσωμεν καί ὡς ἀποδεχθῶμεν ὅτι αὐτὸς κερδίζει δίκαια κέρδη καί ὅτι ἀγοράζει κτήματα καί δούλους καί ὅλα τά σχετικά. *Ἐὰν χωρὶς νά ὑπάρχῃ καμία ἀδικία εἰς αὐτά. *Ὁ ἄλλος (ὡς εἰπάμεν) ὅτι ἔχει ἀνάλογον πλοῦτον πρὸς τὸν πρῶτον καί ὅτι πωλεῖ τά κτήματα, πωλεῖ τά σπῆτια καί τά χρυσά καί ἀργυρὰ σκεύη καί δίδει εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, καλύπτει τὰς ἐλλείψεις τῶν πτωχῶν, θεραπεύει τοὺς ἀρρώστους, ἀνακουφίζει τοὺς εὐρισκομένους εἰς δυσκολίας, ἀπολύει τοὺς φυλακισμένους, ἀπαλλάσσει τοὺς σιχαλιώτους ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. *Λοιπόν, μέ τὸ μέρος τοῦοῦ θέλετε νά εἰσθε; Καί ἀκόμη δὲν ἀνέφερα τά μελλοντικά, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰ ἐπίγεια ὁμιλήσα. *Μέ ποῖον, λοιπόν, θέλετε νά εἰσθε; *Μέ αὐτὸν πού συγκεντρώνει τά χρήματα, ἢ μέ τὸν ἀνακουφίζοντα τὰς συμφοράς; *Ἐὰν τὸν ἀγοράζοντα τά κτήματα, ἢ μέ τὸν καθιστῶντα τὸν ἑαυτὸν τοῦ λιμῆτι διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων; *Μέ αὐτὸν πού τὸν περιβάλλει τὸ χρυσάφι, ἢ μέ ἐκεῖνον πού τὸν στεφανώνουν χιλιάδες ἔπινοι; Δὲν ὁμοιάζει ὁ ἕνας μέ κάποιον ἄγγελον πού κατέβηκεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν ὁμοιάζει καθόλου μέ ἄνθρωπον (ὄριμον), ἀλλὰ μέ κάποιον παιδί, πού συγκεντρώνει ἄσκοπα καί τυχεῖα τά πάντα; *Ἐάν, ὅμως, ἢ ἀπὸ-

κτηρίας πλοῦτου μέ δίκαιον τρόπον εἶναι τόσο γελῶν πρᾶγμα καί ἀπόδειξις μεγάλης ἀνοησίας, κατὰ ποῖον λογικὴν δὲν θά εἶναι ἀβλιώτερος ὢλων ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ὅταν δὲν συνοδεῖται ἢ δικαιοσύνη τῆς πλοῦτητος; *Ἄφοῦ, λοιπόν, ὑπάρχῃ τῶση γελιότης εἰς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ὅταν προστιθῆται καί ἡ γένηα καί ἡ ἐκπτώσις ἀπὸ τὴν βασιλείαν, πόσον ἀειδοβήρητος θά εἶναι ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος καί ὅταν ζῆ καί ὅταν θά ἀποθάνῃ;

*Ἀλλὰ μήπως θέλῃς νά πάραυτον ὡς παράδειγμα μίαν ἄλλην ἀρετὴν; *Λοιπόν, ὡς πάραυτον πάλι ἕνα ἄλλον ἄνθρωπον πού εἶναι ἄρχων, πού διατάσσει τοὺς πάντας, πού κατέχει μεγάλο ἀξίωμα, πού ἔχει κήρυκα λαμπρὸν καί ζῶντην καί ἀκολουθίαν ἑσπῶλον καί μεγάλον ὄμιλον ἀπὸ ὑπηρέτας. *Ἐὰν δὲν θεωρεῖται τοῦτο μεγάλο καί ἀξιομακρότερον πρᾶγμα; *Ἐὰν τῶρα, λοιπόν, νά συγκρίνωμεν πρὸς αὐτὸν ἕνα ἄλλον, πού εἶναι ἀνεξίκακος, πρᾶτος, ταπεινὸς καί μακρόθυμος. *Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸς ὑβρίζεται καί κτυπᾶται καί ὅτι τὰ ὑποφέρει μέ εὐκολίαν καί ἐπὶ πλέον εὐλογεῖ αὐτοῦ πού προβαίνει εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Πῆς μου, λοιπόν, ποῖος εἶναι ὁ ἀξίος θαυμασμοῦ; *Ὁ ὑπερήφανος καί ἐγωιστής, ἢ ὁ ταπεινόφρων; Δὲν ὁμοιάζει αὐτὸς πάλιν μέ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, πού τὰς διακρίνει μεγάλη ἀπάθεια, ἐνῶ ὁ πρῶτος ὁμοιάζει μέ μπαλλόνι, ἢ μέ ἄνθρωπον πού πᾶσχει ἀπὸ ὑδραγωγικῆς καί παρουσιάζει μεγάλον ἐρεθισμόν; Καί ὁ ἕνας εἶναι ὁμοιος μέ ἱατρὸν πνευματικόν, C ὁ δὲ ἄλλος μέ ἕνα παιδί γελῶν πού φουσκώνει τὰ μάγουλά του.

Διατί ὑπερηφανεύεσαι, ἀνθρώπε μου; *Ἐπειδὴ μεταφέρεις ἐπάνω εἰς μεγαλόπρεπον ἄρμα; *Ἐπειδὴ σὲ σὺρει ζεύγος ἀπὸ ἡμίονους; Καί ποῖον ἀξίον ἔχει αὐτό; Τὸ ἴδιον ἡμπορεῖ νά τὸ ἴδη κανεὶς νά συμβαίη καί εἰς τὰ ζῶια καί τοὺς λίθους. *Ἀλλὰ μήπως ὑπερηφανεύεσαι ἐπειδὴ φορεῖς ὄραια ἐνδύματα; *Ἀλλὰ κτύπησε τὸν ἄλλον, πού ἀντὶ ἐνδυμάτων ἔχει ἐνδυθῆ τὴν ἀρετὴν, καί θά ἴδῃς ὅτι ὁ ἑαυτὸς σου ὁμοιάζει μέ χορτάρι πού σαπίζει, ἐνῶ ἐκεῖνος ὁμοιάζει μέ δένδρον ἄξιον θαυμασμοῦ, πού παράγει καρποὺς καί γερμίζει ἀπὸ χαρὰν δούος τὸ ἀντικρύζουν. Σὺ, ὅμως, φέρεις ἐπάνω σου τροφὴν τῶν σκυλῆων καί τῶν σκῶρων, πού, ἀν σου ἐπιτεθῶν, γρήγορα θά σὲ γυμνώσουν ἀπὸ τὰ στολίδια αὐτά. *Ἐξ ἄλλου, τὰ ἐνδύματα, ὁ χρυσὸς καί ὁ ἀργυρὸς εἶναι, ἀλλὰ μὲν

νήματα σκωλήκων, άλλα δὲ χῶμα καὶ σκόνη καὶ πάλιν χῶμα θὰ γίνουν). Ἐκεῖνος, ὅμως, ποῦ ἔχει ὡς ἐνδυμα τὴν ἀρετὴν, ἔχει πολλὴν τοιαύτην, τὴν ὁποῖαν ὄχι μόνον οἱ σκόροι, ἀλλ' οὔτε ὁ θάνατος ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ. Καὶ πολὺ φυσικά. Διότι αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ τῆς ψυχῆς δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλ' εἶναι καρπὸς τοῦ πνεύματος, δι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν φθορὰν τῶν σκωλήκων. Πραγματικά, τὰ ἐνδύματα αὐτὰ ὑφαίνονται εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου οὔτε σκόρος οὔτε σκώληξ οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον ὑπάρχει.

Πές μου, λοιπόν, τί εἶναι καλύτερον; Ἐ Ὁ πλοῦτος ἢ ἡ πενία; ἢ ἡ τιμὴ ἢ ἡ ἀτιμία; ἢ ἀπόλαυσις ἢ ἡ πείνα; Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ τιμὴ, ἢ ἀπόλαυσις καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι καλύτερα ἐπιφανειακῶς. Λοιπόν, ἐὰν θέλῃς τὰ πράγματα καὶ ὄχι τὰ ὀνόματα, ἀφοῦ ἀφήσῃς τὴν γῆν καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀγαθὰ, κατευθύνσου πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι τὰ ἐπίγεια εἶναι σκιά, ἐνῶ τὰ οὐράνια εἶναι πράγματα ἀμετακίνητα, σταθερὰ καὶ ἀπὸ κανένα δὲν διαρπάζονται.

Συνεπῶς, ἀς προτιμῆσωμεν αὐτὰ εἰς τὸ σύνολόν των, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν καὶ ἀπὸ τὸν ἐδῶ θόρυβον **2299** καὶ, ὅταν καταπλεύσωμεν εἰς τὸν γαλήνιον ἐκεῖνον λιμένα, νὰ φανῶμεν μὲ πολλὰ (πνευματικά) φορτία καὶ τοῦ ἀνεκφράστου πλοῦτου τῆς ἐλεημοσύνης, ποῦ εἶθε δλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνίκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 64

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
.ΟΜΙΛΙΑΙ ΙΓ' - ΚΓ'
(ΚΕΦ. 4 - 7, 1 - 20)

Κείμενον: Fridericus Field

Joannis Chrysostomi homiliae in Matthaicum
«Bibliotheca Patrum Ecclesiae Catholicae qui ante
Orientis et Occidentis Schisma floruerunt»,
ἐν Ὁξφόρῃ 1839, τ. I, σελ. 162 - 346 (PG 57, 207 - 320).